

डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गाको
आवधिक योजना सहितको रणनीतिक योजना
(आ.व. २०८२।०८३ देखि २०८६।०८७ सम्म)

पेश गरेको निकाय

कोशी प्रदेश सरकार
पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
विराटनगर, नेपाल

मार्फत

प्रदेश वन निर्देशनालय
कोशी प्रदेश, सुनसरी, धरान

पेश गर्ने

कोशी प्रदेश सरकार
पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
प्रदेश वन निर्देशनालय
डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा

२०८२

डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गाको
आवधिक योजना सहितको रणनीतिक योजना
(आ.व. २०८२।०८३ देखि २०८६।०८७ सम्म)

.....
पेश गर्ने

मना राज राई

डिभिजनल वन अधिकृत

डिभिजनल वन कार्यालय ओखलढुङ्गा

.....
स्वीकृत गर्ने

डा. ईन्द्र प्रसाद सापकोटा

प्रदेश सचिव

पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

कार्यकारी सारांश

१. संक्षिप्त परिचय

ओखलढुङ्गा जिल्ला नेपालको कोशी प्रदेश अन्तरगत मध्यपहाडी भूभागमा पर्ने, जैविक विविधताले भरिपूर्ण जिल्ला हो। भौगोलिक रूपमा यो जिल्ला २७ डिग्री ६ मिनट देखि २७ डिग्री ३२ मिनट उत्तरी अक्षांश र ८६ डिग्री १० मिनट देखि ८६ डिग्री ४१ मिनट पूर्व देशान्तरसम्म फैलिएको छ । यस जिल्लाको कुल क्षेत्रफल १,०७,४०० हेक्टर रहेको छ । समुद्री सतहबाट ३९० (जोर्तिघाट) देखि ३६२७ मि. (लाम्जेडाँडा) उचाइसम्मका भूधरातल रहेको यस जिल्लाको सदरमुकाम ओखलढुङ्गा बजार १८४९ मि. मा अवस्थित छ । यस जिल्लाको पूर्वमा खोटाङ जिल्ला, पश्चिममा रामेछाप, उत्तरमा हिमाली जिल्ला सोलुखुम्बु र दक्षिणतर्फ उदयपुर र सिन्धुली जिल्लासँग सिमाना जोडिएको छ । जिल्लामा १ प्रतिनिधि सभा निर्वाचन क्षेत्र, २ वटा प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्र र ८ वटा स्थानीय तहहरू रहेका छन् । वि. छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार यस जिल्लाको कुल जनसंख्या १४०९१४ रहेको छ ।

नेपालको संविधानमा उल्लेखित राज्यको निर्देशक सिद्धान्तहरू, नेपालको राष्ट्रिय वन नीति २०७५, वन ऐन, २०७६, वन नियमावली २०७९, कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ तथा कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० को भावना अनुरूप वनको दिगो व्यवस्थापनद्वारा वनक्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदावारको उत्पादनमा अभिवृद्धि गरी वनजन्य पैदावारको सततः आपूर्ति गर्न र दिगो विकासको लक्ष्य हाँसिल गर्न योगदान पुऱ्याउन वातावरणीय सन्तुलन कायम गरी प्रदेश मातहत रहेका सहभागितामूलक पद्धतिबाट व्यवस्थापन गरिएका वनको संरक्षण, दिगो वन व्यवस्थापन तथा सदुपयोग गरी वनक्षेत्रगत सुशासन कायम गर्दै वनक्षेत्रबाट तीन वटै तहको सरकारको आर्थिक समृद्धिमा टेवा पुऱ्याउनका लागि वन ऐन, २०७६ को दफा ११(३), वन नियमावली, २०७९ को नियम १४(३), कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ को दफा १०(४) र कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० को नियम ८(६) को अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गाबाट आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र आ.व. २०८२।०८३ देखि २०८६।०८७ सम्म सालवसाली कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्नका लागि यो आवधिक योजना सहितको रणनीतिक योजना तयार गरिएको छ ।

२. भू-उपयोगिता

ओखलढुङ्गा जिल्लाको कुल क्षेत्रफल १,०७,५४३.६४ हेक्टर रहेकोमा वन क्षेत्र ५२२८६ हेक्टर रहेको छ जुन जिल्लाको कुल भू-भागको ५५.२८% हो । यस जिल्लाको भू-उपयोगिता निम्नानुसार रहेको छ ।

तालिका १: जिल्लाको भू-उपयोगिता

क्र.सं.	विवरण	हेक्टर	प्रतिशत
१	खेतीयोग्य	४०७९२.७	३७.९३
२	जंगल	५२२८६	४८.२०
३	झाडी बुट्यान	९९१६.९५	९.२०
४	निर्माण क्षेत्र	१३८.९५	०.१३

५	घाँसेमैदान	३९७२.११	३.६९
६	खाली चटान	३५.९६	०.०३
७	बगर	१५९.३	०.१५
८	खाली भूमि	३.११	०.००३
९	पानीले ढाकेको	२३८.५७	०.२२
	जम्मा	१०७५४३.६४	१००

(स्रोत: ICIMOD, 2022)

३. वन जंगलको किसिम

यस जिल्लाको जलवायु समशीतोष्ण किसिमको रहेको छ । भू-धरातलीय स्वरूपमा विविधता भएको कारणले यस जिल्लाको हावापानीमा ठूलो पृथक्ता पाइन्छ । यस जिल्लाको हावापानीमा विविधता भएको हुँदा यस क्षेत्रमा पाइने वन्यजन्तु तथा वनस्पतिहरूमा पनि विविधता रहेको पाइन्छ । यस जिल्लाको तल्लो भेगमा उष्ण प्रदेशिय (Tropical) वन, मध्य पहाडी भागमा उपोष्ण प्रदेशिय (Sub-Tropical Forest) तथा तल्लो शितोष्ण प्रदेशिय वन (Lower Temperate Forest) र उच्च पहाडी भेगमा माथिल्लो शितोष्ण (Upper Temperate) तथा सब-अल्पाइन (Subalpine) वन पाइन्छ ।

४. व्यवस्थापनको आधारमा वनक्षेत्रको विवरण

जिल्लामा रहेको कूल ५२२८६ हेक्टर वन क्षेत्रमध्ये ५४.८ प्रतिशत सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरण भएको छ । व्यवस्थापनको आधारमा ओखलढुङ्गा जिल्लाको वनक्षेत्रको विवरण निम्न अनुसार रहेको छ ।

तालिका २: जिल्लाको वन व्यवस्थापकीय पद्धति

क्र.स.	व्यवस्थापकीय प्रकार	संख्या	क्षेत्रफल हे.	प्रतिशत
क	राष्ट्रिय वन			
१	सामुदायिक वन	३५४	२८६५२.४१	५४.८
२	सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	-	१९२५९.३८	३६.८
३	धार्मिक वन	१	११.४८	०
४	कबुलियती वन	१९४	१२२७.५४	२.३
	जम्मा राष्ट्रिय वन		४९१५०.४१	
ख	निजी वन	-	३१४६.६७	६
ग	कुल वन		५२२८६	

(स्रोत: डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा, २०८२)

तालिका ३: सब डिभिजन अनुसार वन व्यवस्थाप पद्धति

क्र.सं.	स.डि.व.का.	सामुदायिक वन		कबुलियती वन		धार्मिक वन		सरकारद्वारा व्यवस्थित वन
		संख्या	क्षेत्रफल	संख्या	क्षेत्रफल	संख्या	क्षेत्रफल	
१	खिजिदेम्बा	४६	४७४२.५२	२६	१७१.२२	-	-	१०२३६.२८
२	चिशंखुगढी	४२	१६९८.८२	२८	१८८.९१	-	-	२०१९.४७
३	मानेभञ्ज्याङ	५५	४७५९.१४	३४	१७२.१३	-	-	७३.७६

४	लिखु चम्पादेवी	५०	५९६१.३९	३७	२९६.३८	१	११.४८	१८३५.३२
५	सिद्धिचरण	७८	५४४६.६४	१	४.००	-	-	२९६९.४५
६	सुनकोशी मोलुङ	८३	६०४३.९०	६८	४४६.९०	-	-	२१२५.१०
जम्मा		३५४	२८,६५२.४१	१९४	१२२७.५४	१	११.४८	१९२५९.३८

५. वनको वृद्धि मौज्जातको अवस्था

यस जिल्लाको वन क्षेत्रमा औसत मौज्जात ११८.६ घनमिटर प्रति हेक्टर रहेको छ ।

तालिका नं. ४: डिभिजनको मौज्जात र राष्ट्रिय वन स्रोतको तादात्म्यता

क्र.सं.	सूचक	इकाई	डिभिजनको श्रोत सर्वेक्षण	राष्ट्रिय वन श्रोत सर्वेक्षण (National Data)
१	वन क्षेत्रफल	(%)	५२.५५	४४.७४
२	रुख र पोलको संख्या	गोटा	१६७	४३०
३	रुख र पोलको आयतन	घ.मि./हे.	११८.६	१६४.७६
४	विरुवा संख्या	गोटा	४८७६	१००९५
५	लाभ्रा संख्या	गोटा	१६०१	१४७१

६. वार्षिक संकलन गर्न सकिने वन पैदावारको परिमाण, माग र आपूर्तिको स्थिति

तालिका नं. ५: डिभिजनको मौज्जात र राष्ट्रिय वन स्रोतको तादात्म्यता

क्र.सं.	वन व्यवस्थापन पद्धति	वनको क्षेत्रफल (हे.)	मौज्जात/हे (घ.मि.)	जम्मा मौज्जात (घ.मि.)	वार्षिक संकलन हुन सक्ने परिमाण	
					काठ (क्यु.फिट)	दाउरा (चट्टा)
१	सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	१९२५९.३८	११८.६	२५२३९४४.७८	२२४४३७	२८८
१	सामुदायिक वन	२८६५२.२३	११७.६	३२९६१३५.८८	२९३१०३	३७६

(स्रोत: सर्वेक्षण तथा विश्लेषण, २०८२)

जिल्लाभित्र आन्तरिक खपतका लागि सरदर रूपमा वार्षिक काठ १,११,३३३ क्यु.फिट र दाउरा १५०० चट्टा माग हुने अनुमान गरिएकोमा भौगोलिक विकटता तथा गाउँबस्तीबाट टाढा रहेका सरकारद्वारा व्यवस्थित वन बाट काठ दाउरा संकलन नहुने र स्थानीय समुदायको काठ दाउराको माग आपूर्ति सामुदायिक वन र निजी वनबाट हुनेछ ।

७. वार्षिक संकलन गर्न सकिने जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार

तालिका नं. ६: राष्ट्रिय वनबाट वार्षिक संकलन गर्न सकिने जडीबुटी तथा गैर काष्ठ वन पैदावार

क्र.सं.	प्रयोग हुने भाग	सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट संकलन गर्न सकिने परिमाण (के.जी.)	सामुदायिक वनबाट संकलन गर्न सकिने परिमाण (के.जी.)	जम्मा के.जि.
१	जरा तथा गानो जाति	६६००	४३४००	५००००

२	बोक्रा जाति	१४५००	१३०५००	१४५०००
३	पात तथा डाँठ जाति	१६५००	१३३५००	१५००००
४	फुल तथा भुवा जाति	२५००	१५०००	१७५००
५	फल तथा विज जाति	११५००	७३५००	८५०००
६	विरुवा जाति	६७००	५१३००	५८०००
७	गम तथा रोजिन जाति	२००	१८००	२०००
८	अन्य वन पैदावार	५००	४५००	५०००
		५९०००	४५३५५०	५१२५५०

(स्रोत: सामुदायिक वनको स्रोत सर्वेक्षण तथा विश्लेषण, २०८२)

तालिका नं. ७: वार्षिक रुपमा संकलन हुने अनुमानित खोटोको परिमाण

क्र.सं.	विवरण	वार्षिक सङ्कलन गर्न सकिने परिमाण (मे.ट.)		
		सामुदायिक वन	सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	जम्मा परिमाण
१	सल्लाको खोटो	५२३.००	३५.००	५५८.००

(स्रोत: सर्वेक्षण तथा विश्लेषण, २०८२, खोटो संकलनको स्वीकृत IEE प्रतिवेदनहरु)

८. योजनागत बजेट (पाँच वर्ष अवधि)

डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गाबाट आ.व. २०८२।०८३ देखि २०८६।०८७ सम्म सालवसाली कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्नका लागि कुल जम्मा रु. ३४ करोड ४२ लाख ५८ हजार बजेट लाग्ने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका ८: प्रस्तावित कार्यक्रम र बजेट

क्र.सं.	कार्यक्रम	स्रोत	पूँजीगत बजेट	चालु बजेट	जम्मा
१	डिभिजन वन कार्यालय	प्रदेश सरकार	४८७०००००	१९६१०६०००	२४४८०६०००
२	प्रदेश वन विकास तथा जडीबुटी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	प्रदेश सरकार	३९००००००	२९१८२०००	६८१८२०००
३	वातावरण तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	प्रदेश सरकार	७६०००००	६१२००००	१३७२००००
४	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	संघीय सरकार	५६०००००	४००००००	९६०००००
५	जडीबुटी विकास कार्यक्रम	संघीय सरकार	७४५००००	५०००००	७९५००००
	जम्मा		१०८३५००००	२३५९०८०००	३४४२५८०००

९. योजना अवधिमा संकलन हुने राजस्व, मु.अ.कर तथा प्रदेश सेवा शुल्क

यस योजना कार्यान्वयन अवधि पाँच वर्षमा मूल्य अभिवृद्धि कर, प्रदेश सेवा शुल्क र स्थानीय शुल्क समेत गरी काठ दाउरा, जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलन र बिक्री वितरणबाट रु. २४,२०, ८१,०००। अक्षरमा चौबीस करोड बीस लाख एकासी हजार रुपैयाँ कर राजस्व संकलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका ९: सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको काठ बिक्री वितरण बापत अनुमानित कर राजस्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय कर	कर राजस्व
२०८२।०८३	२९१७६८१	११२२१८५	२२४४३७०	६२८४२३६
२०८३।०८४	२९४६८५७.८१	११३३४०६.८५	२२६६८१३.७	६३४७०७८.३६
२०८४।०८५	२९७६३२६.३८८	११४४७४०.९१९	२२८९४८१.८३७	६४१०५४९.१४४
२०८५।०८६	३००६०८९.६५२	११५६१८८.३२८	२३१२३७६.६५५	६४७४६५४.६३५
२०८६।०८७	३०३६१५०.५४९	११६७७५०.२११	२३३५५००.४२२	६५३९४०१.१८१
जम्मा	१४८८३१०५.४	५७२४२७१.३०७	११४४८५४२.६१	३२०५५९१९.३२

तालिका १०: सामुदायिक वनको काठ बिक्री वितरण बापत अनुमानित कर राजस्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय कर	कर राजस्व
२०८२।०८३	१६२५०००.०	२५००००.०	५०००००.०	२३७५०००.०
२०८३।०८४	१६४१२५०.०	२५२५००.०	५०५०००.०	२३९८७५०.०
२०८४।०८५	१६५७६६२.५	२५५०२५.०	५१००५०.०	२४२२७३७.५
२०८५।०८६	१६७४२३९.१	२५७५७५.३	५१५१५०.५	२४४६९६४.९
२०८६।०८७	१६९०९८१.५	२६०१५१.०	५२०३०२.०	२४७१४३४.५
जम्मा	८२८९१३३.१	१२७५२५१.३	२५५०५०२.५	१२११४८८६.९

तालिका ११: निजी जग्गाको काठ बिक्री वितरण बापत अनुमानित कर राजस्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय शुल्क	कर राजस्व
२०८२।०८३	२६०५००००.०	५००००००.०	५०३००००.०	३६०८००००.०
२०८३।०८४	२६३१०५००.०	५०५००००.०	५०८०३००.०	३६४४०८००.०
२०८४।०८५	२६५७३६०५.०	५१००५००.०	५१३११०३.०	३६८०५२०८.०
२०८५।०८६	२६८३९३४१.१	५१५१५०५.०	५१८२४१४.०	३७१७३२६०.१
२०८६।०८७	२७१०७७३४.५	५२०३०२०.१	५२३४२३८.२	३७५४४९९२.७
जम्मा	१३२८८११८०.५	२५५०५०२५.१	२५६५८०५५.२	१८४०४४२६०.८

तालिका १२: सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलनबाट प्राप्त हुन सक्ने कर राजस्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय कर	कर राजस्व
२०८२।०८३	१५३४००	२९५०००	५९००००	१०३८४००
२०८३।०८४	१५४९३४	२९७९५०	५९५९००	१०४८७८४
२०८४।०८५	१५६४८३	३००९३०	६०१८५९	१०५९२७२
२०८५।०८६	१५८०४८	३०३९३९	६०७८७८	१०६९८६५
२०८६।०८७	१५९६२९	३०६९७८	६१३९५६	१०८०५६३
जम्मा	७८२४९४	१५०४७९६	३००९५९३	५२९६८८४

तालिका १३: सामुदायिक वनको गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलनबाट प्राप्त हुन सक्ने कर राजश्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय कर	कर राजश्व
२०८२।०८३	४६८०००	१८००००	३६००००	१००८०००
२०८३।०८४	४७२६८०	१८१८००	३६३६००	१०१८०८०
२०८४।०८५	४७७४०७	१८३६१८	३६७२३६	१०२८२६१
२०८५।०८६	४८२१८१	१८५४५४	३७०९०८	१०३८५४३
२०८६।०८७	४८७००३	१८७३०९	३७४६१७	१०४८९२९
जम्मा	२३८७२७०	९१८१८१	१८३६३६२	५१४१८१३

तालिका १४: निजी जग्गाको गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलनबाट प्राप्त हुन सक्ने कर राजश्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय शुल्क	कर राजश्व
२०८२।०८३	३१२०००	१२००००	२४००००	६७२०००
२०८३।०८४	३१५१२०	१२१२००	२४२४००	६७८७२०
२०८४।०८५	३१८२७१	१२२४१२	२४४८२४	६८५५०७
२०८५।०८६	३२१४५४	१२३६३६	२४७२७२	६९२३६२
२०८६।०८७	३२४६६८	१२४८७२	२४९७४५	६९९२८६
जम्मा	१५९१५१४	६१२१२१	१२२४२४१	३४२७८७५

१०. योजना अवधिमा सिर्जना हुने रोजगारी (श्रमदिन)

यस योजना कार्यान्वयन अवधि पाँच वर्षमा पूर्ण रोजगारी २९० जना बराबरको रोजगारी सिर्जना हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । जुन १० करोड ६५ लाख श्रम मूल्य बराबर हुन आउँछ । यस योजनाको कार्यान्वयन अवधि पाँच वर्षमा विभिन्न क्षेत्रबाट सिर्जना हुने रोजगारी तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १५: योजना कार्यान्वयन अवधिमा सिर्जना हुने रोजगारी

क्र.सं.	रोजगारी सिर्जना हुने क्षेत्र	श्रमदिन	कैफियत
१	सामुदायिक वनबाट काठ दाउरा संकलन	३५००	औसत १५ क्यू.फिट काठ संकलन प्रतिदिन/कामदार
२	निजी वन/आवादीबाट काठ दाउरा संकलन	६५०००	“ “
३	सामुदायिक वनबाट जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार संकलन	१८०००	जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार: औसत १० के.जी. प्रतिदिन/कामदार
४	निजी वन/आवादीबाट जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार संकलन	१५०००	“ “
५	सामुदायिक वनबाट खोटो संकलन	९०००	“ “

६	प्रस्तावित कार्यक्रम कार्यान्वयन तर्फ मानव श्रोतमा हुने खर्च	६०००	पूँजीगत खर्चको ६०% रकमबाट रोजगारी सिर्जना हुने (विरुवा उत्पादन, भवन संरचना निर्माण/स्तरोन्नती, वृक्षारोपण, पार्क/उद्यान निर्माण, जडिबुटी खेती)
जम्मा		१०६५००	

संक्षिप्त शब्दावली (Glossary of Terms)

आ.व.	: आर्थिक वर्ष
क.व.	: कवुलियती वन
कि.मि.	: किलोमिटर
के.जी.	: किलोग्राम
क्यु.फि.	: क्युविक फिट
गा.पा.	: गाउँपालिका
गै.का.व.पै.	: गैरकाष्ठ वन पैदावार
गै.स.स.	: गैर सरकारी संस्था
घ.मि.	: घन मिटर
जि.स.स.	: जिल्ला समन्वय समिति
डि.व.अ.	: डिभिजनल वन अधिकृत
डि.व.का.	: डिभिजन वन कार्यालय
न.पा.	: नगरपालिका
प्रा.वा.प.	: प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण
मि.	: मिटर
मि.मि.	: मिलिमिटर
मु.अ.कर	: मुल्य अभिवृद्धि कर
मे.ट.	: मेट्रिक टन
व.र.	: वन रक्षक
वि.सं.	: विक्रम सम्बत्
सब डि.व.का.	: सब डिभिजन वन कार्यालय
सा.व.	: सामुदायिक वन
से.मि.	: सेन्टीमिटर
हे.	: हेक्टर
%	: प्रतिशत
°	: Degree
BSO	: Breeding Seedling Orchard
CBOs	: Community Based Organizations
CITES	: Convention on International Trade of the Endangered Species of Wild Flora and Fauna
DBH	: Diameter at Breast Height
DFRS	: Department of Forest Research and Survey
FRTC	: Forest Research and Training Center
GS	: Growing Stock
IEE	: Initial Environmental Examination
INGOs	: International Non-Governmental Organizations
IUCN	: International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources

LRMP	: Land Resources Mapping Projects
MOTFE	: Ministry of Tourism, Forests and Environment
NGOs	: Non- Governmental Organizations
NTFPs	: Non-Timber Forest Products
Spp.	: Species
Vol.	: Volume
4D	: Dead, Diseased, Dying, Deformed

विषयसूची

कार्यकारी सारांश	२
परिच्छेद-१	१९
परिचय	१९
१.१ जिल्लाको सामान्य परिचय.....	१९
१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमी.....	१९
१.३ भौगोलिक अवस्थिति	२०
१.४ भू उपयोगिता	२०
१.५ जलवायु	२२
१.६ जियोलोजी.....	२२
१.७ जल सम्पदा.....	२३
१.८ सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था	२४
१.८.१ जनसङ्ख्या	२४
१.८.२ प्रमुख बजार केन्द्रहरू	२४
१.८.३ पेशा र रोजगारी	२४
१.९ वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरू	२५
१.१० बसाइँसराइ.....	२५
१.११ ऐतिहासिक, धार्मिक, पुरातात्विक र पर्यटकीय दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण क्षेत्रहरू	२६
१.१२ जिल्लाको भौतिक पूर्वाधार.....	२६
१.१२.१ विद्युत सेवा	२६
१.१२.२ सडक	२७
१.१२.३ सञ्चार.....	२८
१.१३ डिभिजन वन कार्यालयको परिचय	२८
१.१३.१ संगठन संरचना र कार्यक्षेत्र	२८
१.१३.२ जग्गा जमिन	३०
१.१३.३ भौतिक संरचना	३०
१.१३.४ सवारी साधनहरू	३१
१.१३.५ डि.व.का.मा रहेका सिल टाँचाहरूको विवरण	३१
परिच्छेद-२	३२
कार्य विधि र समिक्षा.....	३२
२.१ कार्ययोजना तयार गर्नको लागि अपनाईएको कार्यविधि	३२
२.१.१ कार्ययोजना तयारी विधिको खाका.....	३२
२.१.२ चेकलिष्ट, डाटासिट र प्रश्नावलीको तयारी	३३
२.१.३ प्रथमस्तरका तथ्याङ्कहरू संकलन.....	३३
२.१.४ द्वितीयस्तरका तथ्याङ्कहरू.....	३५
२.१.५ योजनाको सिमितता	३५
२.२ विगतको वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनको समिक्षा.....	३५
२.२.१ विगतका वन कार्ययोजनाहरू.....	३५

२.२.२ बजेट विनियोजन र कार्यान्वयको अवस्था	३६
२.२.३ अधिल्लो कार्ययोजनाका मुख्य कार्यक्रमहरु	३८
२.२.४ वन पैदावर उत्पादन विवरण	४०
२.२.५ राजस्व संकलन विवरण	४१
२.२.६ गत कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्राप्ति	४१
२.२.७ जलाधारमा आधारित जलवायु उत्थानशील जीविकोपार्जन आयोजना तर्फको उपलब्धिहरु	४१
२.२.८ सुझाव र सिफारिस	४३
परिच्छेद-३	४४
वन पैदावारको माग र आपूर्तिको अवस्था	४४
३.१ वन पैदावारको माग र आपूर्ति	४४
परिच्छेद-४	४६
दूरदृष्टि, लक्ष्य तथा उद्देश्य र प्रक्षेपण	४६
४.१ दूरदृष्टि	४६
४.२ अवधि	४६
४.३ लक्ष्य	४६
४.४ उद्देश्य	४६
४.५ प्रक्षेपण (अपेक्षित उपलब्धिहरु)	४६
परिच्छेद-५	४९
वन व्यवस्थापनका रणनीतिहरु	४९
५.१ वन संरक्षण	४९
५.१.१ वन अतिक्रमण नियन्त्रण	४९
५.१.२ वन डढेलो नियन्त्रण	५०
५.१.३ मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण	५१
५.१.४ रोग किरा नियन्त्रण	५२
५.१.५ चरिचरण व्यवस्थापन	५२
५.१.६ वन अपराध न्यूनीकरण	५२
५.२ जैविक विविधता संरक्षण	५३
५.२.१ रेड पान्डा संरक्षण	५३
५.२.२ सालक संरक्षण	५४
५.२.३ गुराँस संरक्षण	५४
५.२.४ चाँप संरक्षण	५५
५.२.५ चिउरी संरक्षण	५५
५.२.६ अन्य दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पति संरक्षण	५५
५.३ दीगो वन व्यवस्थापन	५६
५.३.१ वन सम्बर्द्धन प्रणाली आधारित वन व्यवस्थापन	५६
५.३.२ जडीबुटी व्यवस्थापन	५६
५.३.३ वन उद्यम	५७
५.३.४ सार्वजनिक तथा निजी वन विकास	५८
५.३.५ जलवायु उत्थानशील वन विकास	५९
५.४ वन अनुसन्धान र विकास	५९

५.५ जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण.....	५९
५.५.१ पानीको मुहान संरक्षण.....	५९
५.५.२ पानीको पुनर्भरण.....	५९
५.५.३ पहिरो व्यवस्थापन	६०
५.६ सुख्खाग्रस्त क्षेत्र व्यवस्थापन	६०
५.७ मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन	६०
५.८ अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र.....	६१
५.८.१ वनमा सामाजिक समावेशीकरण	६१
५.८.२ सूचना प्रणालीको विकास तथा संचालन.....	६१
५.८.३ संस्थागत संरचना विकास र सुशासन.....	६१
परिच्छेद-६	६२
वनको सिमाङ्कन.....	६२
६.१ वनको प्रकार	६२
६.२ वनको क्षेत्रफल.....	६४
६.३ जलाधार क्षेत्र	६५
६.४ पोखरी तथा झरनाहरु	६६
परिच्छेद-७	६७
वन संरक्षण तथा सुरक्षा सम्बन्धी अवस्था.....	६७
७.१ वन अतिक्रमण.....	६७
७.२ चोरी निकासी नियन्त्रण	६७
७.३ वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन	६७
७.४ मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण.....	६९
७.५ रोग तथा किराबाट नियन्त्रण.....	६९
परिच्छेद-८	७१
जैविक विविधता संरक्षण.....	७१
८.१ वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको प्रजातिय जैविक विविधता र वासस्थानको विश्लेषण.....	७१
८.१.१ जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवा	७१
८.१.२ ओखलढुङ्गाको जैविक विविधताको अवस्था	७२
८.१.३ महत्वपूर्ण जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवाहरु	७५
८.१.४ जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवाहरुको विश्लेषण.....	७५
८.१.५ जैविक विविधता व्यवस्थापन कार्यतालिका.....	७७
८.२ वंशाणुगत स्रोतको संरक्षण	७८
८.३ वन्यजन्तुको आवतजावत तथा जैविक मार्ग व्यवस्थापन	७९
८.४ लोपोन्मुख तथा दुर्लभ वन्यजन्तु र वनस्पति प्रजातिको संरक्षण तथा व्यवस्थापन	७९
८.५ मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन	८०
८.६ विशेष महत्वको क्षेत्रको संरक्षण	८१
परिच्छेद-९	८२
जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण.....	८२
९.१ पानीको स्रोत तथा पानीका मुहान संरक्षण तथा व्यवस्थापन.....	८२

९.२ पानीको संरक्षण तथा संरक्षण पोखरी निर्माण	८४
९.३ भू तथा जलाधार संरक्षण.....	८४
९.४ खोला किनार संरक्षण तथा भू-क्षय नियन्त्रण	८५
९.५ सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन	८६
परिच्छेद-१०	८७
वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन नियन्त्रण.....	८७
१०.१ वातावरणीय सेवा मूलप्रवाहीकरण.....	८७
१०.२ वनको क्षयीकरण र प्रदूषण नियन्त्रण	८८
१०.३ जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण र कार्बन सञ्चिति.....	८९
१०.४ रेडप्लस.....	९०
१०.५ जलवायुजन्य जोखिम न्यूनीकरण तथा अनुकूलनका उपायहरू	९१
परिच्छेद-११	९२
वन व्यवस्थापन पद्धति	९२
११.१ सरकारद्वारा व्यवस्थित वन.....	९२
११.२ सामुदायिक वन	९३
११.३ गरीबका लागि कबुलियती वन.....	९६
११.४ धार्मिक वन.....	९७
परिच्छेद-१२	९८
व्यवसायिक कबुलियती वन र पर्यापर्यटन.....	९८
१२.१ व्यवसायिक कबुलियती वन	९८
१२.२ पर्यापर्यटन.....	९८
परिच्छेद-१३	९९
सार्वजनिक जग्गाको वन, सहरी वन तथा निजी वन	९९
१३.१ सार्वजनिक जग्गाको वन	९९
१३.२ सहरी वन.....	९९
१३.३ निजी वन	१००
सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वनको क्षेत्रफल र व्यवस्थापन पद्धति.....	१०१
१४.१ सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वनको क्षेत्रफल	१०१
१४.२ सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसार व्यवस्थापन पद्धति.....	१०१
परिच्छेद-१५	१०३
वन स्रोत सर्वेक्षण, विश्लेषण, वन सम्बर्द्धन प्रणाली अनुसार वनको व्यवस्थापन.....	१०३
१५.१ वन सर्वेक्षणको तरिका र नक्साङ्कन	१०३
१५.२ वन स्रोत सर्वेक्षण विधि	१०३
१५.३ वृद्धि मौज्दात र राष्ट्रिय वन स्रोत सर्वेक्षणसँगको तादम्यता.....	१०४
१५.४ पुनरोत्पादनको अवस्था	१०४
१५.५ वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार वन वृद्धि मौज्दात	१०४
१५.६ वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार वार्षिक प्राप्ति	१०५
१५.७ वन वाली कटान चक्र तथा पुनरोत्पादन तरिका	१०६

१५.८ कार्बन मौज्जातको विश्लेषण.....	१०७
परिच्छेद-१६	१०८
वन सम्बर्द्धन प्रणाली	१०८
१६.१ प्राकृतिक पुनरोत्पादन	१०८
१६.२ वन सम्बर्द्धन प्रणाली छनौट गर्ने विधि	१०८
१६.३ वन सम्बर्द्धन प्रणालीको सिफारिस	११०
१६.४ वन सम्बर्द्धन प्रणाली अनुसार वन बाली उत्पादन तथा पुनरोत्पादन चक्र	११०
१६.५ थिनिङ योजना	१११
परिच्छेद-१७	११४
जडिबुटी तथा अन्य वन पैदावारको संरक्षण तथा व्यवस्थापन	११४
१७.१ जडिबुटी संरक्षण तथा व्यवस्थापन	११४
परिच्छेद-१८	१२०
वृक्षारोपण गर्ने क्षेत्रको पहिचान तथा वृक्षारोपण योजना	१२०
१८.१ वृक्षारोपण गर्ने क्षेत्रको पहिचान	१२०
१८.२ बिरुवा उत्पादन योजना	१२५
१८.३ वृक्षारोपण योजना	१२६
परिच्छेद-१९	१२८
वन अनुसन्धान तथा वन बीउ बगैँचा सम्बन्धी व्यवस्था	१२८
१९.१ वन अनुसन्धान	१२८
१९.२ वन बीउ बगैँचा	१२८
परिच्छेद-२०	१२९
सामाजिक, साँस्कृतिक तथा आर्थिक विश्लेषण	१२९
२०.१ जिल्लाको सामाजिक, साँस्कृतिक तथा आर्थिक अवस्था	१२९
२०.२ पाँच वर्षे कार्ययोजनाको लगानी योजना	१२९
२०.३ आगामी ५ वर्षसम्म प्राप्त हुने विभिन्न शीर्षकगत लाभ	१३०
२१.३.१ राजस्व संकलन	१३०
२०.३.२ रोजगारी सिर्जना	१३१
परिच्छेद-२१	१३३
वन पैदावार उत्पादन तथा आपूर्ति	१३३
२१.१ काठ दाउरा संकलन, बिक्री वितरण	१३३
२१.१.१ राष्ट्रिय वनबाट काठ दाउरा संकलन	१३३
२१.१.२ निजी जग्गा/वनबाट काठ दाउरा संकलन	१३४
२१.२ जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलन	१३७
२१.२.१ राष्ट्रिय वनबाट जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलन	१३७
२१.२.२ निजी जग्गाबाट जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलन	१३९
२१.२.३ खोटो संकलन	१४१
परिच्छेद-२२	१४३
वन व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१४३
२२.१ वन संरक्षण, व्यवस्थापन प्रणालीमा समूह र डिभिजन स्तरका सूचकहरू	१४३

२२.२ वन विकास तथा वृक्षारोपण सम्बन्धी सूचकहरू	१४४
२२.३ वन पैदावार उत्पादन बिक्री वितरण तथा ओसारपसार सम्बन्धी सूचकहरू	१४४
२२.४ वन पैदावारमा आधारित उद्योग र रोजगारी सम्बन्धी सूचकहरू	१४५
२२.५ जैविक विविधता सम्बन्धी सूचकहरू	१४५
२२.६ जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण सम्बन्धी सूचकहरू	१४६
२२.७ वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सूचकहरू	१४६
२२.८ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी सूचकहरू	१४७
२२.९ डिभिजन तथा जिल्ला स्तरको वन व्यवस्थापन सूचना प्रणाली स्वचालन	१४७
परिच्छेद-२३	१४८
वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग	१४८
परिच्छेद-२४	१५०
वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरू	१५०
२४.१ भौतिक संरचना निर्माण	१५०
२४.२ जिल्लास्तरीय समितिको गठन तथा सञ्चालन	१५०
२४.३ वन सुरक्षा योजना	१५०
२४.४ वनको खनिज पदार्थ सदुपयोग	१५०
२४.५ ढुङ्गा गिट्टी र बालुवा व्यवस्थापन	१५०
२४.६ वन्यजन्तु पालन	१५१
२४.७ सामुदायिक वन नवीकरण योजना	१५१
परिच्छेद-२५	१५२
योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्रोत तथा जनशक्ति	१५२
२५.१ आवधिक योजनाको वित्तीय योजना	१५२
२५.२ योजना कार्यान्वयनका लागि जनशक्ति	१५२
परिच्छेद-२६	१५३
अनुगमन मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन	१५३
२६.१ योजना कार्यान्वयन प्रकृया	१५३
२६.२ अनुगमन तथा मूल्यांकन	१५३
२६.३ अनुगमन कार्ययोजना	१५४
२६.४ प्रदेश वन मन्त्रालय र वन निर्देशनालयको जिम्मेवारी	१५५
२६.५ अन्य निकायहरूसँग समन्वय	१५६
सन्दर्भ सामग्रीहरू	१५७
अनुसूचीहरू	१५८
अनुसूची-१: हालसम्मका कार्यालय प्रमुखहरूको विवरण	१५८
अनुसूची-२: ओखलढुङ्गाको पहिरोको नक्साङ्कन	१५९
अनुसूची-३: ईकोलोजिकल जोनको नक्सा	१६०
अनुसूची-४: जलाधार क्षेत्रको नक्सा	१६१
अनुसूची-५: सब डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र	१६२
अनुसूची-६: सामुदायिक वनको पानी मुहान नक्साङ्कन	१६३

अनुसूची-७: सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वन	१६४
अनुसूची-८: वन प्रजाति नक्सा	१६५
अनुसूची-९: ओखलढुङ्गा जिल्लामा रहेका सामुदायिक वनको विवरण.....	१६६
अनुसूची-१०: ओखलढुङ्गा जिल्लामा रहेका कबुलियति वनहरूको विवरण.....	१८०
अनुसूची-११: सामुदायिक वनको वन मौज्दात.....	१८८
अनुसूची-१२: निजी वनको विवरण	२००
अनुसूची-१३: वन पैदावरमा आधारित उद्योगहरूको विवरण.....	२०२
अनुसूची-१४: वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजन सम्बन्धी विवरण.....	२०५
अनुसूची १५: डिभिजन वन कार्यालयको स्वामित्वमा रहेको जग्गाको विवरण.....	२०७
अनुसूची १६: गैहकाष्ठ वन पैदावर उत्पादन विवरण.....	२०८
अनुसूची १७: वन मुद्दाको विवरण	२१०
अनुसूची-१८: प्रस्तावित वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट.....	२११

परिच्छेद-१ परिचय

१.१ जिल्लाको सामान्य परिचय

कोशी प्रदेश अन्तर्गत पर्ने ओखलढुंगा एक पहाडी जिल्ला हो । किम्बदन्ति अनुसार त्रेता युगमा यो जिल्ला रहेको क्षेत्र राजा जनकद्वारा शासित मिथिला राज्यमा, किराँतकालमा ओल्लो किराँत अन्तर्गत र लिच्छवीकालमा राजा मानदेव प्रथमको राज्यमा पर्दथ्यो । मल्लकालमा राजा रण मल्लको पालामा भादगाँउद्वारा शासित थियो ओखलढुंगा । लक्ष्मीनरसिंह मल्लको पालामा काजी भीम मल्लको नेतृत्वमा पूर्व विजय गर्दै यस क्षेत्रमा आई तत्कालीन राज्य गरिरहेका किराँतहरुलाई उनिहरुले लखेटेका थिए । उनको फौजले हाल सिद्धिचरण नगरपालिका १२ स्थित ठूलो ढुङ्गामा खोपिल्टो खनी धान कुटेर भात पकाई खाएका थिए । सोही आधारमा यो ठाउँको नाम ओखलीढुंगा भनिने गरिएकोमा पछि आएर यसलाई सुधारी ओखलढुंगा भनिएको र सोही ऐतिहासिक स्थानको आधारमा पछि आएर यस जिल्लाको नाम ओखलढुंगा रहन गएको जनश्रुति पाइन्छ । राजा पृथ्वी नारायण शाहको पालाको एकीकरण अभियानपछि भीमसेन थापाको प्रशासनिक विभाजन अन्तर्गत ३२ जिल्ला मध्ये पूर्व ३ नं. को जिल्ला हालको सदरमुकाम ओखलढुंगामा पर्दथ्यो । वि.सं. २०१८ को प्रशासनिक विभाजन अगाडि सोलुखुम्बु र खोटाङ जिल्ला समेत पूर्व ३ नं. ओखलढुंगा अन्तर्गत नै पर्दथे । तत्कालीन राजा महेन्द्रको पालामा वि.सं. २०१८ मा नेपाल अधिराज्यलाई १४ अंचल ७५ जिल्लामा वर्गीकरण गर्दा ओखलढुंगा सगरमाथा अंचलको एक जिल्ला हुन पुग्यो ।

ओखलढुङ्गा जिल्लाको कुल क्षेत्रफल १०७४ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार यस जिल्लाको कुल जनसंख्या १४०९१४ रहेको छ भने वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर ०.४७ प्रतिशत रहेको छ ।

१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमी

यस जिल्लाको पूर्वमा खोटाङ जिल्ला, पश्चिममा रामेछाप, उत्तरमा हिमाली जिल्ला सोलुखुम्बु र दक्षिणतर्फ उदयपुर र सिन्धुली जिल्लासँग सिमाना जोडिएको छ । जिल्लामा १ प्रतिनिधि सभा निर्वाचन क्षेत्र, २ वटा प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्र र ८ वटा स्थानीय तहहरु रहेका छन् ।

तालिका १.२: जिल्ला स्थित गाउँपालिका र नगरपालिकाको विस्तृत विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तहको नाम	समावेश गा.वि.स./नगरपालिका	वडा संख्या
१	सिद्धिचरण नगरपालिका	तलुवा, ठुलाछाप, जन्तरखानी, वरुणेश्वर (१), विगुटार, वेतिनी र सिद्धिचरण नगरपालिका	१२
२	खिजिदेम्बा गाउँपालिका	रगनी, खिजी चण्डेश्वरी, खिजी काती, खिजी फलाटे, पोकली ९, रावादोलु, पात्ले ३-६, भुसिङ्गा	९
३	चम्पादेवी गाउँपालिका	पलापु, कालिका, फेदीगुठ, फुलवारी, विलन्दु र रानीवन	१०
४	चिशंखुगढी गाउँपालिका	कुईभिर, पोखरे, दियाले, रातमाटे, सेर्ना, भदौरे र माम्खा	८
५	मानेभञ्ज्याङ गाउँपालिका	मोली, वाक्सा, उवुँ, केतुके, मानेभञ्ज्याङ, थाक्ले, टोक्सेल र	९

		माधवपुर गा.वि.स.	
६	मोलुङ गाउँपालिका	कुन्तादेवी, वरुणेश्वर १-८, हर्कपुर, प्राप्चा, श्रीचौर, पाल्ते १,२,७-९ र राँगादीप	८
७	लिखु गाउँपालिका	सिंहदेवी, नर्मदेश्वर, यसम, गाम्नाडटार, टारकेरावारी र पोकली १-८	९
८	सुनकोशी गाउँपालिका	बलखु, सिस्नेरी, मुलखर्क, च्यानम र कटुञ्जे	१०
	जम्मा		७५

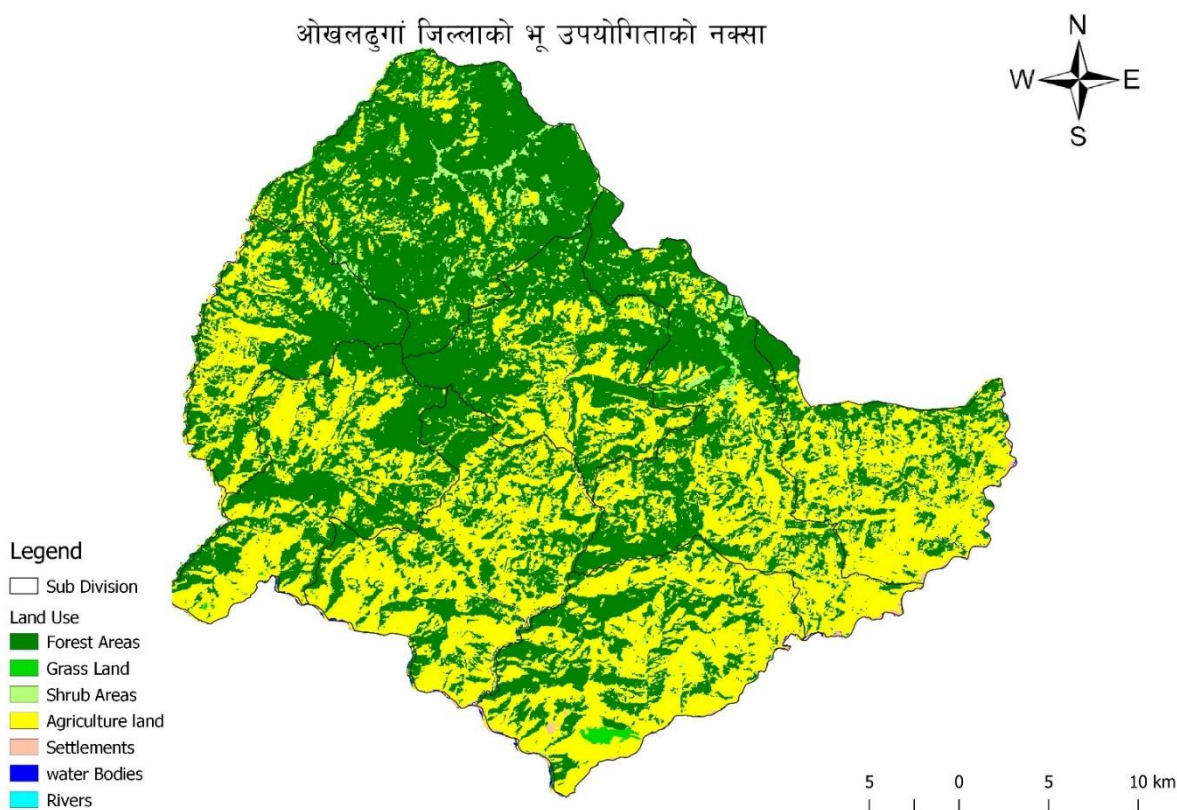
१.३ भौगोलिक अवस्थिति

विश्व मानचित्रमा २७°६' देखि २७°३२' , उत्तरी अक्षांश र ८६°१०' , देखि ८६°४१' , पूर्व देशान्तर बीच १,०७,४०० हेक्टर क्षेत्रफलमा फैलिएर ओखलढुंगा रहेको छ । समुद्री सतहबाट ३९० (जोर्तिघाट) देखि ३६२७ मि. (लाम्जेडाँडा) उचाइसम्मका भूधरातल रहेको यस जिल्लाको सदरमुकाम ओखलढुंगा बजार १८४९ मि. मा अवस्थित छ । यहाँको मुख्य जलप्रवाह सुनकोशी नदी पूर्वतिर बग्ने भएकोले जिल्लाका अधिकांश भू भाग दक्षिण फर्किएका छन् । लिखु खोला र मोलुङ खोला दक्षिण बग्ने भएकाले त्यसको आसपासको ढाल भने पूर्व र पश्चिम तिर फर्केका छन् । नेपाल उत्तरी गोलार्धमा पर्ने भएकोले पूर्व र दक्षिण तर्फका भागहरू सुख्खा हुने गर्दछन् भने पश्चिम तथा उत्तर फर्केका भू भागहरू सेपिला हुने गर्दछन् जुन ओखलढुंगा जिल्लामा कम मात्रामा रहेका छन् ।

जिल्लामा रहेको रुम्जाटार विमानस्थल १,३५६ मि. उचाईमा रहेको छ । देम्बाडाँडा, लाम्जा, ताक्लु भञ्ज्याङ, गौरीवन, थुम्की, भुसुन्डे, तीनतले, देउराली, यम्लु, कमेरे, बिब्लाँटे, पाल्ते, ककनी डाँडा, छेभावीड आदि जिल्लाका अग्ला डाँडाहरू हुन् भने रुम्जाटार, गाम्नाडटार, रामपुरटार, जरायोटा, सोक्याटार, कुईभिरटार, हर्कपुर, माझीटार, बिगुटार, देवीटार आदि जिल्लाका प्रमुख टारहरू हुन् । भौगोलिक विविधताले भरिपूर्ण यो जिल्लालाई धरातलीय आधारमा लेकाली क्षेत्र (२० प्रतिशत), मध्यपहाडी क्षेत्र (६५ प्रतिशत) तथा बेंसी र टार क्षेत्र (१५ प्रतिशत) गरी ३ भागमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ ।

१.४ भू उपयोगिता

ओखलढुङ्गा जिल्लाको भू-उपयोगितामा निकै विविधता रहेको पाइन्छ । पहाडी क्षेत्रमा पर्ने ओखलढुङ्गा जिल्लालाई भौगोलिक दृष्टिकोणले हेर्दा लेक, मध्य पहाडी र बेंशी गरी तीन भागमा विभाजित छ । प्राकृतिक दृष्टिकोणले यस जिल्लामा ठुला-ठुला डाँडा, वनजङ्गल, बलौटे माटो, भिरालो जमिन र बेशितिर खेतियोग्य भूमि रहेको छ । यस जिल्लामा कृषियोग्य जमिन करीब ४५ प्रतिशत रहेको छ भने करीब ५० प्रतिशत जमिन वन जङ्गलले ढाकेको पाइन्छ । समग्र ओखलढुङ्गा जिल्लाको भू-उपयोगको अवस्था निम्नानुसार रहेको छ ।

चित्र १.४: जिल्लाको भू उपयोग नक्सा

यस जिल्लाको भू-उपयोगको अवस्था देहायअनुसार रहेको छ,

तालिका १.४: जिल्लाको भू उपयोग अवस्था

क्र.सं.	विवरण	हेक्टर	प्रतिशत
१	खेतीयोग्य	४०७९२.७	३७.९३
२	जंगल	५२२८६	४८.२०
३	झाडी बुट्यान	९९१६.९५	९.२०
४	निर्माण क्षेत्र	१३८.९५	०.१३
५	घाँसेमैदान	३९७२.११	३.६९
६	खाली चटान	३५.९६	०.०३
७	बगर	१५९.३	०.१५
८	खाली भूमि	३.११	०.००३
९	पानीले ढाकेको	२३८.५७	०.२२
	जम्मा	१०७५४३.६४	१००

स्रोत: ICIMOD, 2022

१.५ जलवायु

यो जिल्लाको जलवायुलाई चार भागमा विभाजन गरिएको छ । उष्ण जलवायु १ हजार मिटरभन्दा तलका भू भागमा पाइन्छ भने क्रमशः उपोष्ण १ हजार देखि २ हजार मिटरसम्म, शीतोष्ण २ हजार देखि २ हजार ९४० मिटरसम्म र सब अलपाइन २ हजार ९४० देखि ३ हजार ६२७ मिटरसम्ममा पाइन्छ । जिल्लाको सरदर तापक्रम र वर्षाको विवरण निम्न छ ।

अधिकतम तापक्रम: ३०.७ डिग्री सेल्सियस (९ जुन १९९८)

न्यूनतम तापक्रम: -१.५ डिग्री सेल्सियस (८ जनवरी २०१३)

सबैभन्दा बढी वर्षा: १७०.४ मि.लि. (२४ घण्टासम्म, १० जुलाई २००४)

वार्षिक औसत वर्षा: २९३०.४ मिलिलिटर

१.६ जियोलोजी

क. खनिज

जिल्लामा ४ प्रकारका खनिज सम्पदा रहेका छन् । यहाँ रहेका फलाम, स्लेट, तामा, खरिदुंगा जस्ता अति महत्वपूर्ण खनिज सम्पदाको अन्वेषण र उत्खनन गरी विभिन्न किसिमका कारखाना व्यवस्थित तरिकाले स्थापना गर्न सके विदेश पलायन भैरहेको युवा शक्तिलाई स्वरोजगारको अवसर उपलब्ध गराई देश भित्रै बाँच्न सक्ने वातावरणको सृजना गर्न सकिने देखिन्छ । खनिज सम्पदा अन्वेषण तथा उत्खननको लागि स्थानीय रुपमा पहल गर्न जिम्मेवार संस्था नरहेकोले सो सम्बन्धीतथ्यांक समेतको अभाव रहेको छ ।

तालिका १.६: जिल्लामा पाईने केही महत्वपूर्ण खनिज पदार्थको विवरण

क्र.सं.	प्रकार	पाईने स्थान
१	फलाम	जन्तरखानी, विलन्दु, सेर्ना, गौरीवन, दुंग्रे
२	खरिदुंगा	खिजीफलाटे, पोकली, रगनी
३	तामा	जन्तरखानी, विलन्दु, सेर्ना, गौरीवन, दुंग्रे
४	स्लेट दुंगा	खिजीफलाटे, पोकली, रगनी

ख. चट्टान

यस जिल्लाको भूगर्भीय संरचनालाई हेर्दा मुख्य गरी Metamorphic/ Sedimentary Rock बढी मात्रामा पाईन्छन् भने भौगोलिक संरचनालाई हेर्दा लिथोलोजिकल (Lithological) इकाई पाईन्छन् । जिल्लाका प्रमुख चट्टानहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

१. डोलोमाइट र चुन दुंगा मिसिएको सिस्ट (Dolomite and limestone Schist)

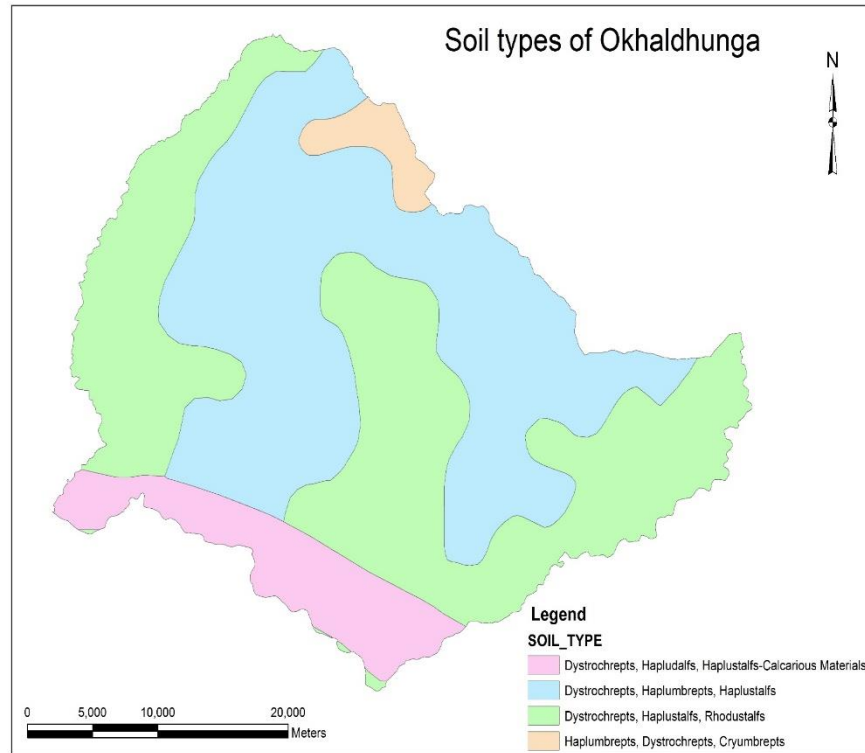
२. लाइमस्टोन (चुनदुंगा) सिस्ट (Lime stone schist)

३. ग्नेस सिस्ट (Gneiss schist)

४. क्वार्जजाइट र फाइलाइट (Quarzite/Phyllite)

ग. माटो

जिल्लाका अधिकांश ठाउँका माटोको बनावटमा समानता पाइन्छ । प्राय ठाउँहरूमा चिम्टाइलो, दोमट, बलौटे, रातो माटो, बलौटे दोमट र कालो र कमेरो माटो रहेको छ । केही समथर भू भाग जस्तै रुम्जाटार, रामपुरटार, विगुटार, सानीटार लगायतका विभिन्न टारहरूमा उर्वरायुक्त माटो भएकोले उक्त स्थानहरूमा राम्रो कृषि उत्पादन भएको पाइन्छ ।

चित्र १.६: जिल्लाको माटोको नक्सा

१.७ जल सम्पदा

जिल्लामा ठूला र साना नदी, खोलानाला र पानीका मूलहरू प्रशस्त छन् ।

यस जिल्लामा रहेका प्रमुख तथा सहायक नदीहरूमा दूधकोशी, सुनकोशी, लिखु, मोलुङ्ग, ठोट्ने खोला, सिस्ने खोला, सेर्ना खोला, बाङ्गेखोला, खानीखोला, ढाँड खोला, पंडखु खोला, लिपे खोला, साल्पू खोला, डुँडे, जुगे, चोक्टीमंगला, अँधेरी, पाताले, सेप्ली, खार्ते आदि रहेका छन् ।

ताल र सिमसार क्षेत्र: यस जिल्लामा ठूला ताल नभएतापनि सानासाना पोखरी, पानी जम्ने खोंचहरू प्रशस्त रहेका छन् । सिमसार क्षेत्रको रूपमा विस्तृत अध्ययन हुन बाँकी रहेको छ । झरनाहरूमा पोकली झरना (१३१ मि.), रातमाटे झरना (१११ मि.) प्रमुख रूपमा रहेका छन् । ओखले झरना सुनकोशी गाउँपालिका ६ र तीन छाङ्गे झरना सुनकोशी गाउँपालिका ९ मा रहेका छन् भने जिल्लामा अन्य झरनाहरूमा सेप्ली, ढिकुरे, सेर्ना, सेलेले, न्याउले आदि हुन् ।

जलाधार तथा उप जलाधार क्षेत्र: यस जिल्लामा अवस्थित नदी तथा खोलाको आधारमा जिल्लालाई २९ वटा उप जलाधार क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ ।

१.८ सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था

१.८.१ जनसङ्ख्या

वि.सं. २०७८ सालको राष्ट्रिय जनगणनाको प्रारम्भिक नतिजा बमोजिम ओखलढुङ्गा जिल्लाको कुल जनसंख्या १४०९१४ रहेको छ । जिल्लाको औसत परिवार संख्या ४.०६ रहेको छ । जिल्लाको कुल जनसंख्यामा पुरुष तथा महिलाको जनसंख्या ६९३२२ (४९.१९ प्रतिशत) र महिला ७१५९२ (५०.८१ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । जिल्लामा घरधुरी ३४२८६ जनसंख्या वृद्धिदर -०.४७ प्रतिशत रहेको छ भने जनघनत्व १३१ प्रतिवर्ग कि.मि. रहेको छ ।

ओखलढुङ्गा जिल्लामा १ नगरपालिका र ७ गाउँपालिका गरी ८ वटा स्थानीय तह रहेका छन् । राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को नतिजा अनुसार जिल्लाका ८ वटा स्थानीय तहको जनसांख्यिक अवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका १.८.१: जिल्लाको जनसंख्या

क्र.सं.	स्थानीय तह	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	घरधुरी संख्या	जनसंख्या		
				पुरुष	महिला	जम्मा
१.	खिजिदेम्बा गाउँपालिका	१७९.७७	३४३८	७९२६	७९४१	१५८६७
२.	चम्पादेवी गाउँपालिका	१२६.९१	४०३४	८१४६	८३८२	१६५२८
३.	चिसैंखुगढी गाउँपालिका	१२६.९१	३३०५	६७११	७०५०	१३७६१
४.	मानेभञ्ज्याङ्ग गाउँपालिका	१४६.६१	४७८५	९६२६	१०२५७	१९८८३
५.	मोलुङ्ग गाउँपालिका	११२.००	४०६९	८४६४	८४८०	१६९४४
६.	लिखु गाउँपालिका	८८.०३	३१६१	५९१२	६०१८	११९३०
७.	सिद्धिचरण नगरपालिका	१६७.८	७१२६	१३५५४	१४४२३	२७९७७
८.	सुनकोशी गाउँपालिका	१४३.७५	४३६८	८९८३	९०४१	१८०२४
जम्मा		१०७४	३४२८६	६९३२२	७१५९२	१४०९१४

श्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८

१.८.२ प्रमुख बजार केन्द्रहरू

यस जिल्लाको सबैभन्दा ठूलो व्यापारिक महत्त्वको स्थान ओखलढुङ्गा बजार नै हो । यहाँ बुधवार र शनिवार गरी हप्ताको दुई पटक बजार लाग्ने गर्दछ । रामपुर, रूमजाटार, मानेभञ्ज्याङ्ग, खिजिफलाटे, श्रीचौर, घोराखोरी, निशंखे, केत्तुके, फलाटे भञ्ज्याङ, खानीभञ्ज्याङ्ग, कोषहाट पनि व्यापारिक दृष्टिले निकै महत्त्वपूर्ण स्थानको रूपमा रहेका छन् ।

१.८.३ पेशा र रोजगारी

कृषि नै प्रमुख पेशा रहेको यो जिल्लाको पेशा तथा रोजगारीको विवरण निम्न तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका १.८.३: पेशा अनुसारको जनसंख्या विवरण

क्र.सं.	पेशा	जनसंख्या %	क्र.सं.	पेशा	जनसंख्या %
---------	------	------------	---------	------	------------

१	कृषि तथा वन	७०.७	९	हस्तकला उद्योग	३.५
२	सरकारी नोकरी	२.५६	१०	माछा मार्ने	०.०२
३	गैर सरकारी नोकरी	०.०३	११	सिकर्मी	०.३
४	उत्पादन, पुनः उत्पादन	३.३८	१२	यातायात र सञ्चार	०.२४
५	व्यापार व्यवसाय	२.५८	१३	स्वास्थ्य/सामाजिक क्षेत्र	०.३८
६	विद्युत, ग्याँस, खानेपानी	१.७५	१४	होटल, रेस्टुरेन्ट	०.१८
७	शिक्षण पेशा	१.२२	१५	डकर्मी	०.३
८	साधारण पेशा	७.८३	१६	अन्य	५.५१

स्रोत: जिल्ला पाश्र्वचित्र, ओखलढुंगा २०७९)

१.९ वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरू

यस जिल्लाको मुख्य वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूमा फर्निचर, मछिनो प्रशोधन, हाते कागज बेत/बाँस/निगालो उद्योग तथा जडिबुटी सम्बन्धि उद्योगहरू हुन् । घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय, ओखलढुङ्गाले उपलब्ध गराएको तथ्याङ्क बमोजिम हाल जिल्लामा रहेका वनपैदावारमा आधारित उद्योगहरूको प्रकृती/किसिम र सङ्ख्या निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १.९: जिल्लामा रहेका वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूको विवरण

क्र.सं..	उद्योगको प्रकृती/किसिम	सङ्ख्या	२०८२ मा चालु	कैफियत
१	फर्निचर	२६	११	
२	मछिनो	२०	१०	
३	कागज	१६	०	
४	बाँस	५	१	
५	अल्लो	२	०	
६	दुना टपरी	३	१	
जम्मा		७२	२३	

स्रोत: घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय ओखलढुङ्गा, २०८२

वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरू हेर्दा करिब ७० प्रतिशत उद्योगहरू बन्द अवस्थामा रहेका छन् भने नियमित चालु अवस्थामा रहेका १५ प्रतिशत र १५ प्रतिशत सिजनल चलिरहेका छन् । जिल्लामा रहेका वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची १३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

१.१० बसाइँसराइ

ओखलढुङ्गा जिल्लाबाट बसाइँसराइको स्थिति हेर्दा यस क्षेत्रमा आउने भन्दा जिल्ला बाहिर जाने प्रवृत्ति बढी देखिन्छ । यस क्षेत्रका वासिन्दाहरू खासगरी काठमाण्डौ उपत्यका, मोरङ, सुनसरी, उदयपुर आदि जिल्लाहरूमा बसाइँसराइ गरी गएको देखिन्छ । यस क्षेत्रबाट अन्यत्र बसाइँ सर्नुका कारणहरूमा स्वास्थ्य, शिक्षा तथा भौतिक पूर्वाधारको कमी र वैदेशिक रोजगारीको आकर्षण प्रमुख रहेका छन् भने खानेपानीको अभाव तथा मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व (खासगरी स्थानिय समूदाय तथा बाँदरबिचको द्वन्द्व) का

कारण कतिपय स्थानिय समुदाय बसाई सरेको पाइएको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ र २०७८ को तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गर्दा वार्षिक -०.४७% का दरले यहाँको जनसङ्ख्या घट्दोक्रममा रहेको पाइन्छ ।

१.११ ऐतिहासिक, धार्मिक, पुरातात्विक र पर्यटकीय दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण क्षेत्रहरू

यस जिल्ला अन्तर्गतका विशेष ऐतिहासिक, धार्मिक, पुरातात्विक र पर्यटकीय स्थलहरू यस प्रकार रहेका छन्।

तालिका १.११: ओखलढुङ्गा विशेष महत्वका क्षेत्रहरू

क्र.सं.	विशेष महत्वका क्षेत्र	ठेगाना
१	ढुङ्गाको ओखल	सिद्धिचरण १२
२	रुम्जाटार	सिद्धिचरण ४
३	पोकली झरना	लिखु ९
४	देम्बा डाँडा	खिजिदेम्बा ६
५	चुली डाँडा	खिजिदेम्बा २
६	लगलगे डाँडा	सिद्धिचरण ८
७	ककनी मन्दिर	चम्पादेवी ९
८	कोटगढी	चिसंखुगढी ३
९	थाम डाँडा	सिद्धिचरण ४
१०	लिब्जुथान	मानेभञ्ज्याङ २
११	थुम्की डाँडा	मानेभञ्ज्याङ ६
१२	सेप्ली झरना	मोलुङ ७
१३	राटमाटे झरना	चिसंखुगढी ४
१४	सिंहदेवी मन्दिर	चिसंखुगढी १

१.१२ जिल्लाको भौतिक पूर्वाधार

१.१२.१ विद्युत सेवा

हाल ओखलढुङ्गा जिल्लाका सबै स्थानीय तहमा केन्द्रीय विद्युत प्रणालीको प्रसारण शुरू भएको छ भने स्थानीय ठोट्ने खोलाबाट उत्पादित १२५ कि.वा. (हाल १०० कि.वा.मात्र) विद्युतबाट रुम्जाटार, ओखलढुङ्गा सदरमुकाम तथा सोब्रुसम्म विद्युत सेवा उपलब्ध छ । वर्षायाममा पानीको मात्रा बढ्ने र हिउदमा घट्ने हुन्छ । दित्तेलदेखि ओखलढुङ्गा सदरमुकामसम्म राष्ट्रिय विद्युत प्रसारण जोडिएपनि विभिन्न स्थानमा ग्रामीण स्तरमा विद्युतप्रतिको पहुँच विस्तारै बढिरहेको छ । च्यानम, पोकली, रगनी, रावादोलु, टोक्सेल, हर्कपुर, बेतिनी, टारकेराबारी, प्राप्चा आदि ठाउँहरूमा स्थानीय स्तरका साना तथा लघु ग्रामीण जलविद्युत योजनाका कार्यहरू सम्पन्न भई विद्युत आपूर्ति भइरहेको छ । जिल्लाको पश्चिम गाउँपालिका रगनीमा हालसम्मकै सबैभन्दा ठूलो लिखु ४ विद्युत योजना (१२० मेगावाट) निर्माण भएको छ । मोलुङ्ग खोला विद्युत आयोजना निर्माण सम्पन्न भई राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीडमा जोडि सकिएको छ । साथै

सोलु कोरीडोर १३२ के.भि. जलविद्युत आयोजनाको विद्युत प्रसारण लाइनको काम सम्पन्न भई सन्चालनमा रहेको छ ।

१.१२.२ सडक

राजधानीसँग जोडिने काठमाडौँ-ओखलढुंगा १२० कि.मि. पक्की सडक निर्माण भएको छ । जिल्ला सदरमुकाम ओखलढुंगासँग जोडिने सडकहरूमा ओखलढुंगा-रुम्जाटार ११ कि.मि. आ.व. २०७५/०७६ मा पक्की बनी संचालनमा रहेको छ । चिसंखुगढी गा.पा., सुनकोशी गा.पा. र चम्पादेवी गा.पा. सँग जोडिने कच्ची शाखा सडकहरू बाह्रै महिना संचालनमा रहेका छन् भने लिखु गा.पा र खिजिदेम्बा गा.पा.मा कच्ची सडकहरू निर्माण भई हिउँद महिनामा संचालनमा रहेका छन् । जिल्लाका विभिन्न भागहरू जोड्ने अन्य शाखा सडक निर्माणको क्रम र पहिले बनेका सडकहरू पनि स्तरोन्नतिको क्रममा छन् । जिल्लाका सडकहरूको विवरण तालिका १.१२.१ मा दिइएको छ ।

तालिका १.१२.१: जिल्लाका सडकहरूको विवरण

क्र.सं.	सडकको नाम	स्थिति	कुल लम्बाई (कि.मि.)	जिल्ला भित्र पर्ने (कि.मि.)
१.	सिद्धिचरण राजमार्ग (कटारी-ओखलढुङ्गा)	पक्की	८८	४२
२.	ओखलढुंगा-रुम्जाटार सडक	पक्की	११.२	११
३.	ओखलढुंगा-रामपुर-श्रीचौर	पक्की	१६.५	३२
४.	ओखलढुंगा-निशंखे-मोली सडक	कच्ची	१९०	१९.०
५.	ओखलढुंगा-सल्लेरी-बेतिनी सडक	कच्ची	९.०	९.०
६.	ओखलढुंगा-जन्तरखानी सडक	कच्ची	२१.५	१८
७.	मानेभञ्ज्याङ्ग-ढाडखोला-सिस्नेरी-बलखु- सिन्धुली सडक	कच्ची	१०.०	
८.	ओखलढुङ्गा-बरवोट-कोषहाट सडक फलाटे भञ्ज्याङ्ग सडक	कच्ची	३७.९	
९.	साँघुटार-घोराखोरी कोषहाट सडक	कच्ची	५४.०	५४
१०.	ओखलढुङ्गा-ज्यामिरे-च्यानम-फलाटे भञ्ज्याङ्ग -ताप्के-नवलपुर सडक	पक्की	१७	७
११.	नवलपुर-ताप्केडाँडा-फलाटे-कोषहाट-ककनी धार्मिक सडक	निर्माणाधिन	२०	२०
१२.	जन्तरखानी-भुसिङ्गा सडक	कच्ची	८	८
१३.	थोल्मेघाट-सिस्नेरी-फलाटे-डाँडाखर्क-चाहाले भण्डारे-पात्ले-कोषहाट सडक	कच्ची	२१	२१

(स्रोत: पुर्वाधार विकास र जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, ओखलढुंगा)

१.१२.३ सञ्चार

जिल्ला सदरमुकाम सिद्धिचरण नगरपालिकामा ४ वटा सामुदायिक रेडियो सेवा दर्ता भई संचालनमा रहेका छन् । साथै रेडियो नेपालको प्रसारण सुन्न र टेलिभिजन प्रसारण समेत हेर्न पाइन्छ ।

काठमाण्डौबाट प्रकाशन हुने पत्रपत्रिकाहरू समयमा नै जिल्ला सदरमुकाम र अन्य स्थानहरूमा दैनिक रूपमा उपलब्ध हुनुका साथै स्थायी रूपमा राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका प्रकाशित हुने गरेका छन् ।

१.१३ डिभिजन वन कार्यालयको परिचय

१.१३.१ संगठन संरचना र कार्यक्षेत्र

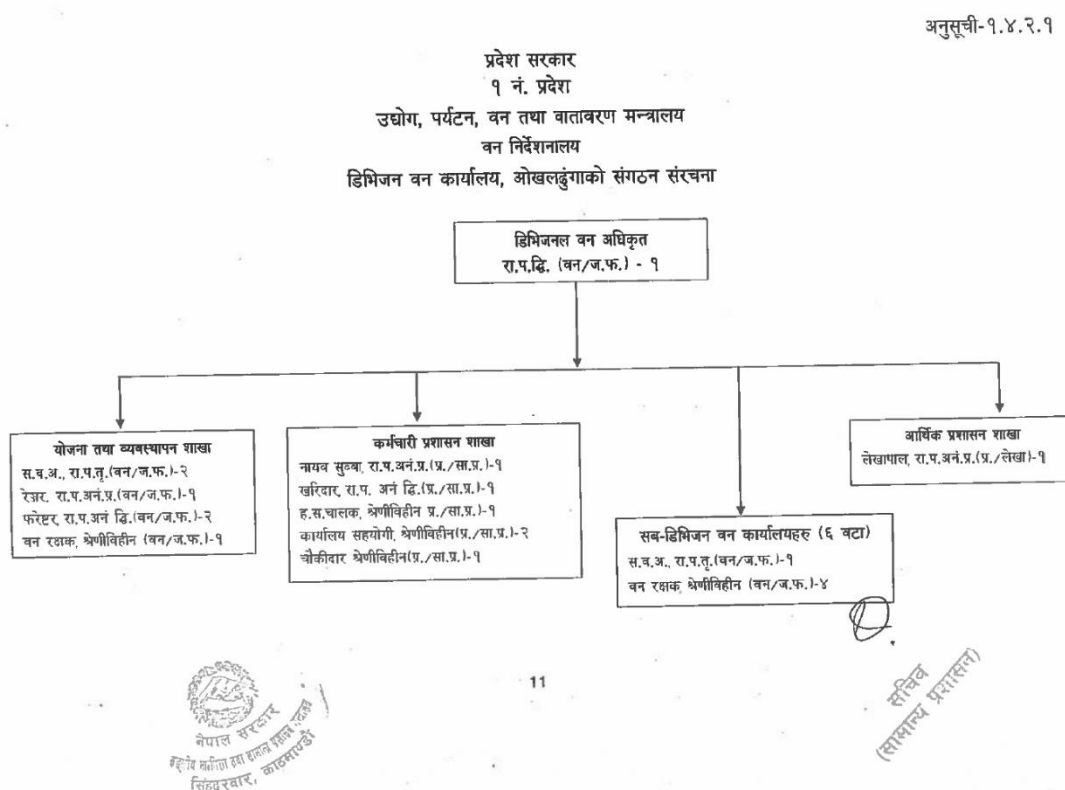
जिल्लाको वन संगठनलाई हेर्दा तत्कालीन जिल्ला कार्यालय अन्तर्गत रहेको वन शाखाबाट जिल्लाको वनको संरक्षण र व्यवस्थापनका केही काम हुँदै आएकोमा वि.सं. २०३३ सालमा राष्ट्रिय वन योजना लागू भएपछि वन संगठनमा हेरफेर भई वि.सं. २०२६ सालमा केही जिल्लाहरूमा स्थापित प्रधान वन कार्यालयहरू समेत खारेज गरी अधिराज्यभर ९ वटा सर्कल, ४० वटा डिभिजन र १७४ वटा रेन्ज कार्यालयहरू स्थापना भए । सोही अनुसार वि.सं २०३४ साल वैशाख १५ गते ओखलढुंगा जिल्ला र खोटाङ जिल्ला कार्यक्षेत्र रहने गरी सगरमाथा सर्कल, राजविराज अन्तर्गत ओखलढुंगा बजारमा दुधकोशी डिभिजन वन कार्यालय स्थापना गरियो । डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत खोटाङ र ओखलढुंगामा रेन्ज र बिट कार्यालयहरू समेत कायम गरिए । वि.सं. २०४० सालमा विकेन्द्रीकरण प्रकृतिसँग मेल खाने गरी सर्कल, डिभिजन, रेन्ज र बिट कार्यालयहरू खारेज गरी ५ विकास क्षेत्रमा ५ वटा क्षेत्रीय वन निर्देशनालय र आ.व. २०४३-४४ सम्ममा देशका ७५ वटै जिल्लामा जिल्ला वन कार्यालयहरू स्थापना भए । पूर्वञ्चल क्षेत्रीय वन निर्देशनालय, विराटनगर अन्तर्गत ओखलढुंगा र खोटाङ जिल्लामा पनि छुट्टाछुट्टै जिल्ला वन कार्यालयहरू स्थापना हुनुका साथै साविक रेन्ज र बिट खारेज गरी इलाका र इकाई वन कार्यालयहरू कायम भए । त्यसैगरी २०५० सालमा वन विभागको संगठनमा सामान्य परिवर्तन गरी साविक इलाका र इकाई वन कार्यालयहरू खारेज गरेर मुस्ताङ बाहेक ७४ जिल्लामा जिल्ला वन कार्यालयहरू कायमै राखी ती अन्तर्गत ९२ वटा इलाका वन कार्यालय एवम् ६९८ वटा रेन्जपोष्ट रहने व्यवस्था भयो । जिल्लाको वन क्षेत्रफल र वनमा परेको चापलाई मध्यनजर गरी देशका जिल्ला वन कार्यालयहरूलाई क देखि ड वर्गमा विभाजन गर्दा यो जिल्लालाई घ वर्गमा राखी १ इलाका र ८ रेन्जपोष्ट कायम भए । साथै २०५८ सालमा वन संगठनमा पुन सामान्य परिवर्तन गरी ओखलढुंगा जिल्लालाई ड वर्गमा राखेर इलाका वन कार्यालय हटाई ८ वटा रेन्जपोष्ट कायमै रहे । वि.सं. २०७० सालमा रेन्जपोष्ट खारेज गरी रेन्जपोष्टको सट्टा इलाका वन कार्यालयहरू रहने गरी नयाँ संगठन कायम गरियो । मुलुक संघीय संरचनामा गईसकेपछि वि.सं २०७५ सालमा भएको संगठनात्मक परिवर्तन अनुसार जिल्ला वन कार्यालयहरू खारेज गरी ७७ वटै जिल्लामा ८४ वटा डिभिजन वन कार्यालयहरू स्थापना गरिनुका साथै इलाका वन कार्यालयहरूको सट्टा सब डिभिजन वन कार्यालयहरू कायम गरिए । यस जिल्लामा पनि डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुंगाको स्थापना भई ८ वटा इलाका वन कार्यालयहरूलाई ६ वटा सब डिभिजन वन कार्यालयहरूमा पुनर्गठन गरिएको छ ।

यस डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत रहेका ६ वटा सब डिभिजन कार्यालय र अन्तर्गतका गाउँपालिका र वडाहरूको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १.१३.१: सब डिभिजन वन कार्यालय र त्यसको कार्यक्षेत्र

क्र.सं.	स.डि.व.का.	स्थानीय तह	केन्द्र
१.	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण न.पा. १-१२ सबै	ओखलढुङ्गा
२.	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ गा.पा., १-९ सबै	मानेभञ्ज्याङ
३.	चिसंखुगढी	चिसंखुगढी गा.पा. १-८ सबै	खानी भञ्ज्याङ
४.	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा गा.पा. १-९, लिखु गा.पा. १-९, मोलुङ गा.पा. ६-७	खिजी बजार
५.	लिखु-चम्पादेवी	लिखु गा.पा. १-८ र चम्पादेवी गा.पा. १-१० सबै	रानीवन
६.	सुनकोशी-मोलुङ	सुनकोशी गा.पा. १-१० सबै र मोलुङ गा.पा. १-५, ८	कोषभञ्ज्याङ

ओखलढुङ्गा डिभिजन वन कार्यालयको हालको साङ्गठनिक संरचना निम्न बमोजिम रहेको छ ।

चित्र १.१३.१: डिभिजन वन कार्यालयको साङ्गठनिक संरचना

डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गाको दरबन्दी तेरिज तल तालिकामा दिइएको छ ।

प्रदेश सरकार
१ नं. प्रदेश
उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुंगाको दरबन्दी तेरिज

क्र.सं.	पद	श्रेणी	सेवा	समूह	मौजुदा दरबन्दी	धप	घट	कायम दरबन्दी	कैफियत
१	डिभिजनल वन अधिकृत	रा.प.टि.प्रा.	वन	जनरल फरेट्री	०	०	०	१	
२	सहायक वन अधिकृत	रा.प.नृ.प्रा.	वन	जनरल फरेट्री	०	०	०	८	
३	साखा अधिकृत	रा.प.नृ.	प्रशासन	सा.प्र.	०	०	०	०	
४	लेखा अधिकृत	रा.प.नृ.	प्रशासन	लेखा	०	०	०	०	
५	रेन्जर	रा.प.अन.प्रथम प्रा.	वन	जनरल फरेट्री	०	०	०	१	
६	नायब सुब्बा	रा.प.अन.प्रथम	प्रशासन	सा.प्र.	०	०	०	१	
७	लेखापाल	रा.प.अन.प्रथम	प्रशासन	लेखा	०	०	०	१	
८	खरिदार	रा.प.अन.टि.	प्रशासन	सा.प्र.	०	०	०	१	
९	सहायक लेखापाल	रा.प.अन.टि.	प्रशासन	सा.प्र.	०	०	०	०	
१०	टाइमिष्ट	रा.प.अन.प्रथम	प्रशासन	सा.प्र.	०	०	०	०	
११	फरेटर	रा.प.अन.टि.	वन	जनरल फरेट्री	०	०	०	२	
१२	वन रक्षक	श्रेणी विहिन	वन	जनरल फरेट्री	०	०	०	२५	
१३	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन			०	०	०	२	
१४	हतुका सवारी चालक	श्रेणी विहिन			०	०	०	१	
१५	सुवेदार	रा.प.अन.टि.	विविध		०	०	०	०	
१६	जमदार	रा.प.अन.टि.	विविध		०	०	०	०	
१७	हबन्दार	रा.प.अन.नृ.	विविध		०	०	०	०	
१८	सहायक वन रक्षक	श्रेणी विहिन	विविध		०	०	०	०	
१९	चौकिदार	श्रेणी विहिन			०	०	०	१	
	ओखलढुंगा जम्मा				०	०	०	४४	

चित्र १.१३.२: डिभिजन वन कार्यालयको दरबन्दी तेरिज

१.१३.२ जग्गा जमिन

यस कार्यालयको स्वामित्वमा ३५ रोपनी १ आना १ पैसा ० दाम जग्गा रहेको छ । जग्गाको विस्तृत विवरण अनुसूची १५ मा दिईएको छ ।

१.१३.३ भौतिक संरचना

यस जिल्ला अन्तर्गत रहेका ६ वटा सब डिभिजन वन कार्यालय मध्ये लिखु चम्पादेवी स.डि.व.का.को मात्र आफ्नो भवन रहेको छ । मानेभञ्ज्याङ स.डि.व.का.को भवन निर्माणाधिन र अधुरो रहेको छ । अन्य ४ वटा स.डि.व.का.हरु भाडामा सञ्चालनमा रहेका छन् । डिभिजन वन कार्यालयमा कर्मचारी आवास निर्माण गर्नुपर्ने देखिएको छ । यस डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत रहेका भवनहरु तथा तिनको भौतिक अवस्थाको विवरण निम्न रहेको छ ।

तालिका नं. १.१३.३: डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत रहेका भवनहरुको विवरण

क्र.सं..	भवन रहेको स्थान	कित्ता नं.	किसिम	भवनको प्रयोजन	अवस्था	कैफियत
१	सिद्धिचरण नपा १२	७५३	पक्की	कार्यालय भवन	राम्रो	
२	सिद्धिचरण नपा १२	१०१०	पक्की	आवास भवन	राम्रो	
३	सिद्धिचरण नपा १२	१०१०	पक्की	पुरानो भवन	जीर्ण	
४	चम्पादेवी गापा १०	९२७	पक्की	लिखु चम्पादेवी स.डि.व.का.	राम्रो	
५	चम्पादेवी गापा १०	९३५	पक्की	लिखु वन नर्सरी	राम्रो	

६	मानेभञ्ज्याङ गापा ५	२७३७	पक्की	मानेभञ्ज्याङ स.डि.व.का.	निर्माणधिन	
---	---------------------	------	-------	-------------------------	------------	--

स्रोत: डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा, २०८२

१.१३.४ सवारी साधनहरू

यस कार्यालयमा रहेको सवारी साधनको विवरण निम्न तालिका बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं. १.१३.४: डिभिजन वन कार्यालयमा रहेका सवारी साधनहरूको विवरण

क्र.सं..	सवारी साधन (प्रकार)	साधनको संख्या र अवस्था			
		हालको सङ्ख्या	चालु	मर्मत गर्नुपर्ने	जीर्ण
१	पिकअप (गाडी नं. बा २ झ २७५३)	२	१	१	
२	मोटरसाइकल	१०	६	१	३

स्रोत: डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा, २०८२

१.१३.५ डि.व.का.मा रहेका सिल टाँचाहरूको विवरण

यस कार्यालयमा रहेका सिल टाँचाहरूको विवरण निम्न तालिका बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं. १.१३.५: डिभिजन वन कार्यालयमा रहेका सिल टाँचाहरूको विवरण

क्र.सं..	टाँचाको प्रकार	टाँचा नम्बर	संख्या
१	का	१४१-१४८	८
२	जा	१४१-१४८	८
३	विकास	०७१, ०७२	२
४	बिक्री	०२५, ०२६	२
५	सिल	OKH 1-6	६
			२६

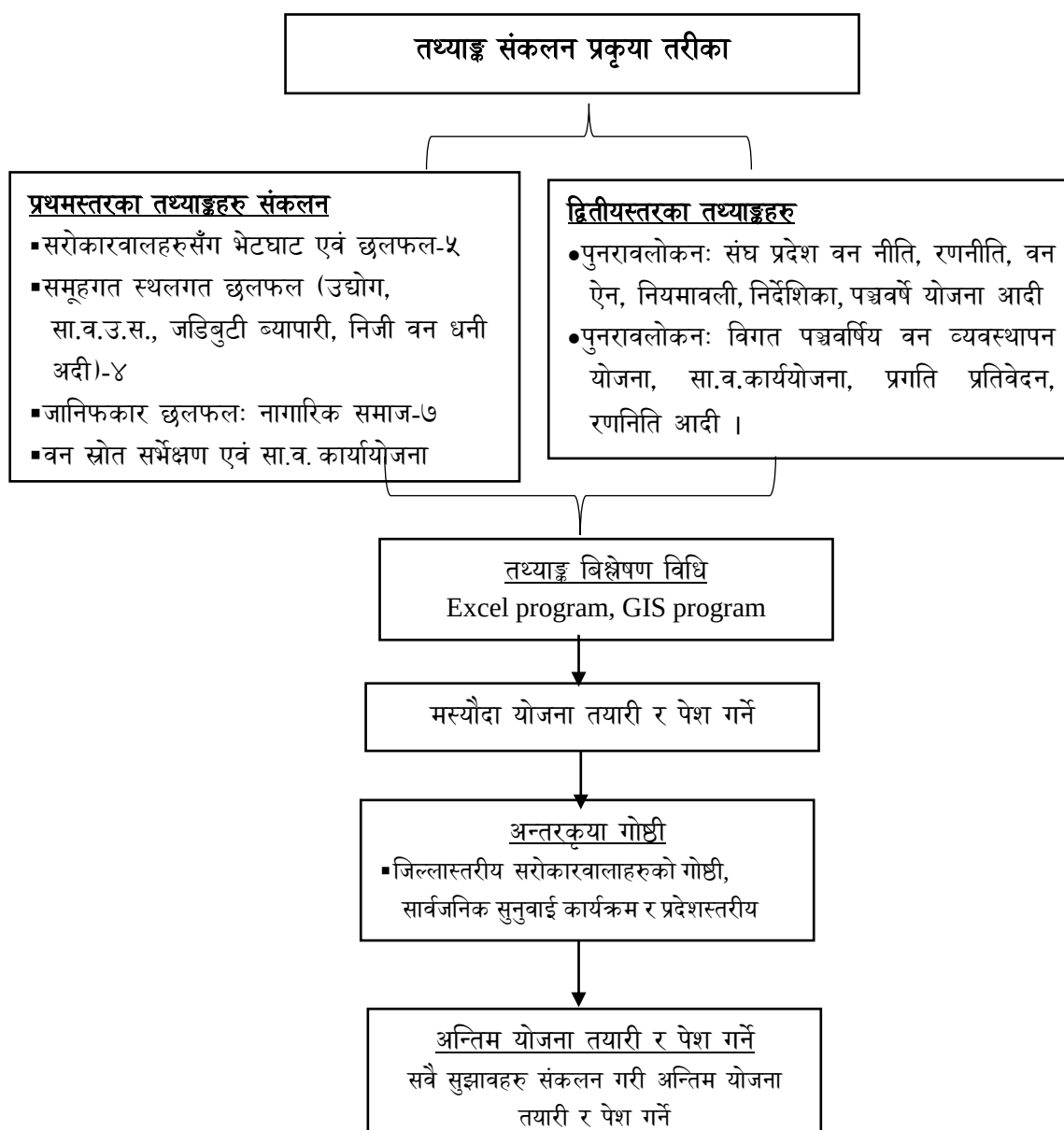
परिच्छेद-२
कार्य विधि र समिक्षा

२.१ कार्ययोजना तयार गर्नको लागि अपनाईएको कार्यविधि

२.१.१ कार्ययोजना तयारी विधिको खाका

प्रस्तुत रणनीतिक योजना सहितको आवधिक योजना तयारी गर्दा सहभागितामुलक विधि (Participatory approach) अवलम्बन गरी आवश्यक सूचनाहरु संकलन गरिएको छ । यस योजना तयार गर्दा अपनाईएका विधिहरुको खाका चित्र नं. १ मा दिइएको छ ।

चित्र नं. २.१.१: योजना तयार गर्दा अपनाईएका विधिहरुको संक्षिप्त खाका

प्रस्तुत रणनीतिक योजना सहितको आवधिक योजना तयारी कार्य मूलतः पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कोशी प्रदेश, विराटनगरबाट मिति २०८२।१०।२८ स्वीकृत कार्यसूची बमोजिम गरिएको छ । योजना तयार गर्नका आवश्यक प्राथमिक र द्वितियस्तरका तथ्याङ्कहरू (Primary and Secondary Data) संकलन गर्न अपनाइएका विधिहरूको चर्चा देहायमा गरिएको छ ।

२.१.२ चेकलिष्ट, डाटासिट र प्रश्नावलीको तयारी

यो योजना तयार गर्दा आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क तथा जानकारीहरू विभिन्न विधि एवं स्रोतबाट प्राप्त गरिएको छ । वन व्यवस्थापन योजना तयार गर्दा विभिन्न माध्यमहरूबाट प्राप्त जानकारी तथा सूचनाहरूको जाँच गर्न तथा भौतिक, जैविक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी थप जानकारीहरूका लागि सहभागितामूलक ग्रामीण लेखाजोखा गरी तथ्याङ्क संकलन गरिएको थियो । वनस्पति तथा वन्यजन्तु (स्तनधारी जनावर, चरा, घस्रने जाति, माछा) आदिका बारेमा ओखलढुङ्गा जिल्लाको विभिन्न प्रकाशनहरू, सामुदायिक वनको कार्ययोजनाहरू, कवुलियत वनको कार्ययोजनाहरू तथा डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गाको आ.व. २०७२-०७३ देखि २०७६।०७७ र आ.व. २०७७।७८ देखि २०८१।०८२ सम्मको पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाहरू, गाउँपालिका तथा नगरपालिकाका पाश्चात्तियहरूबाट संकलित जानकारी एवं तथ्याङ्कहरूलाई स्थलगत जाँचका लागि चेकलिष्ट तयार गरिएको थियो । प्राकृतिक सम्पदा खास गरेर रुख विरुवा तथा जडिबुटीको स्थानीय परम्परागत प्रयोग बारेमा जानकारी हाँसिल गर्नका लागि चेकलिष्ट तयार गरिएको थियो ।

२.१.३ प्रथमस्तरका तथ्याङ्कहरू संकलन

प्रथमस्तरका तथ्याङ्कहरू संकलन गर्न निम्न विधि तथा प्रकृयाहरू अपनाइएको छ ।

सरोकारवालहरूसँग भेटघाट एवं छलफल

यस योजना तयार गर्ने क्रममा डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा तथा मातहतका सबै डिभिजन वन कार्यालयहरूका साथै जिल्लास्तरीय सरोकारवाला निकायहरू खासगरी जिल्ला समन्वय समिति, कृषि ज्ञान केन्द्र, भेरेरिनी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यालय, नापी कार्यालय, खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन कार्यालय, जलश्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ, स्थानीय तहका पदाधिकारीहरूसँग भेटघाट एवं छलफल गरी आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्कहरू संकलन गरियो ।

समूहगत स्थलगत छलफल

यस योजना तयारी गर्ने सिलसिलामा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, जडिबुटी व्यापारी, निजी वन धनी र स्थानीय निकायका प्रतिनिधिहरू समेतको उपस्थितमा व्यापक छलफल गरी चेकलिष्ट अनुसार आवश्यक जानकारी एवं सूचना संकलन गरियो । वनका किसिम, अवस्था, काष्ठ तथा गैरकाष्ठ वनपैदावार प्रजातिहरू, वन्यजन्तु प्रजातिहरू लगायतका जैविक विविधता सम्बन्धी विविध जानकारी डि.व.का. स्थित विभिन्न अभिलेखहरू, स्थलगत अवलोकन, स्थानीयबासी एवं वन उपभोक्ताहरूसँगको छलफलको माध्यमबाट प्राप्त गरिएको थियो । स्थानीय संकलक तथा व्यवसायीहरूसँग छलफल गरी जडीबुटी तथा अन्य गैरकाष्ठ

प्रजातिहरूको बारेमा समेत थप जानकारी लिइएको थियो । अध्ययन प्रयोजनको लागि छानिएको उल्लेखित वन क्षेत्रमा भ्रमण टोलीले हिँडेर गरिने सर्वेक्षणको क्रममा जैविक तथ्यांक संकलन गरेको थियो । वनको किसिम र त्यसको अवस्था बारेमा अवलोकन गरी टिपोट गर्नुको साथै वन सम्बन्धी अन्य जानकारी प्राप्त गरेको थियो ।

वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनबाट जैविक वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको पहिचान गर्न त्यहाँ पाईने विभिन्न किसिमका वन पैदावारहरूको प्रयोग, वन्यजन्तुलाई विगतमा पुर्‍याइएको हानिनोक्सानी तथा चोरी शिकार र डढेलोको प्रकोप आदिको बारेमा स्थानीय जनतासँग सोधपूछ गरिएको थियो ।

जानिफकारहरूसँग अन्तरवार्ता/छलफल

यस योजना तयारी गर्ने क्रममा जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख तथा जिल्ला समन्वय अधिकारी, जिल्ला स्तरीय सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ, स्थानीय तह र सब-डिभिजन स्तरमा कार्यरत कर्मचारी, जडिबुटी ब्यापारी, नेपाली कागज घरेलु उद्योग, वन वातावरण क्षेत्रमा कार्यरत समाजसेवी, बुद्धिजीवी, शिक्षक, पत्रकार आदि जानिफकारहरूसँग अन्तरवार्ता गरी चेकलिष्ट अनुसार आवश्यक सूचना संकलन गरियो ।

वन स्रोत सर्वेक्षण तथा वन कार्ययोजना पुनरावलोकन

जिल्लामा रहेको कुल वन क्षेत्र ५२२८६ हेक्टर मध्ये ३००७५ हेक्टर वन क्षेत्र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह मार्फत व्यवस्थापन भईरहेको छ । बाँकी २०८१० हेक्टर सरकारी वनको रूपमा रहेको छ भने १३१० हेक्टर कबुलियति वनको रूपमा व्यवस्थापन भईरहेको छ । सामुदायिक वनहरूको हकमा सामुदायिक वनको मौजुदा कार्ययोजनाहरूको वन मौज्दात विश्लेषण गरिएको छ । सरकारी वनको हकमा ०.५ प्रतिशत वन सर्वेक्षण गरिएको छ ।

जिल्लास्तरीय अन्तरकृया गोष्ठी तथा प्रदेशस्तरीय अन्तरकृया गोष्ठी

यस आवधिक योजना सहितको रणनीति योजना र सो कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन सम्बन्धमा ८ वटै स्थानीय तहमा बैठक तथा अन्तरकृया गोष्ठी संचालन गरियो । गोष्ठीमा प्राप्त सल्लाह सुझावहरूलाई यस योजनामा समावेश गरिएको छ । यसैगरी पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कोशी प्रदेश, विराटनगरका श्रीमान् सचिवज्यूको उपस्थितिमा मिति २०८२।१०।२७ गते योजनाको मस्यौदा प्रस्तुतिकरण, छलफल एवं अन्तरकृया गरी विज्ञहरूबाट प्राप्त सुझाव एवं पृष्ठपोषणहरू समावेश गरिएको थियो ।

नक्सांकन तथा अवलोकन

यस योजना तयारी गर्ने क्रममा डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्र आवश्यक नक्सांकनहरू वर्तमान अवस्थामा उपलब्ध भू-उपग्रह नक्साहरूलाई उपयोग गरी तयार गरिएको छ । वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन हुने क्षेत्रसँग सम्बन्धित जानकारी हांसिल गर्न विभिन्न क्षेत्रसँग सम्बन्धित नक्साहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गर्ने कार्य गरिएको थियो । जिल्लाको प्रशासनिक नक्सा, भू-उपयोगिता नक्सा, नदीनाला देखाउने नक्शा, वनको प्रकार नक्सा, भिरालोपना एवं उचाई देखाउने नक्सा, वन डढेलो संवेदनशीलता देखाउने लगायतका नक्साहरू GIS Software उपयोग गरि तयार गरिएको थियो ।

२.१.४ द्वितीयस्तरका तथ्याङ्कहरू

प्रस्तुत आवधिक योजना सहितको रणनीतिक योजना वन क्षेत्रको संरक्षण, सम्बर्द्धन, व्यवस्थापन तथा जैविक विविधता र वातावरण क्षेत्रसँग सम्बन्धित रहेकोले वन ऐन, वन नियमावली, वन्यजन्तु, जैविक विविधता र वातावरण सम्बन्धी नेपालको विद्यमान ऐन, कानून र नीति निर्देशन बमोजिम नै यो योजना तयार गरिएको छ । वन ऐन, २०७६, वन नियमावली, २०७९, कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७, प्रदेश वन नियमावली, २०८०, ओखलढुङ्गा जिल्लाको वस्तुगत विवरण, २०७४, जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वनपैदावार विकास नीति, २०६९, डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गाको पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना (०७३।०७४-०७७।०७८ र ०७७।०७८-०८१।०८२), सामुदायिक वन तथा कवुलियति वनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, २०७९।०८०, डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा अन्तरगतका विभिन्न सामुदायिक वनहरूको विधान र कार्ययोजना, कवुलियति वनहरूको विधान र कार्ययोजना, वन डढेलो व्यवस्थापन रणनीति, २०६७, वन अतिक्रमण नियन्त्रण रणनीति, २०६८, सामुदायिक वनस्रोत सर्वेक्षण मार्गदर्शन, २०६९, राष्ट्रिय वनको एकिकृत रणनीतिक योजना, २०८१, गा.पा. तथा न.पा. प्रोफाइल जस्ता महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामाग्रीहरूबाट अधिकतम तथ्यांक तथा जानकारीहरू लिइएका छन्। कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० को नियम ८ उपनियम ६ अनुसूची ३ मा उल्लेखित विषयहरू समाविष्ट गरी यो आवधिक योजना सहितको रणनीतिक योजना तयार गरिएको छ ।

२.१.५ योजनाको सिमितता

वनक्षेत्र सबैको पहुँच रहेको खुल्ला स्रोत (Open Access Resources) रहेको र यसको स्पष्ट सिमाना नरेको कारण समयपरक तथ्याङ्क (Real Time Data) संकलन र व्यवस्थापन गर्न निकै चुनौतिपूर्ण हुन्छ । प्रस्तुत आवधिक योजना मुख्यतया डिभिजन/सब-डिभिजन वन कार्यालयमा रहेका द्वितीयस्तरका तथ्याङ्कहरूलाई आधार मानी तयार गरिएको छ । यो कार्ययोजना सिमित साधन र स्रोतहरू परिचालन गरी तयार गरिएको हुनाले सामुदायिक वन तथा कवुलियति वनका हालसालैमात्र नविकरण गरिएका वन कार्ययोजनाहरू र अघिल्लो पञ्चवर्षीय कार्ययोजनामा प्रयोग गरिएका तथ्याङ्कलाई प्रमुख आधार बनाई स्वरूप तथा तथ्याङ्कहरू प्रक्षेपित गरिएको छ । तथापि यस जिल्लाका सब-डिभिजन वन कार्यालयहरूलाई यथासम्भव परिचालन गर्नुका साथै सरोकारवालाहरूसँग अधिकतम अन्तरक्रिया गरी प्रक्षेपित तथ्याङ्कहरूको स्थलगत जाँच गरी योजनालाई वास्तविकताको नजिक ल्याउने प्रयास गरिएको छ ।

२.२ विगतको वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनको समिक्षा

यस कार्यालयको विगतको पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाको डिभिजन वन कार्यालयमा वन अधिकृत तथा फिल्डस्तरका कर्मचारीहरूको बिच एक दिने अन्तर्क्रिया कार्यक्रम, अवलोकन एवं सन्दर्भ सामाग्रीहरू पुनरावलोकन विधिहरू अवलम्बन गरी समिक्षा गरियो । यस योजना कार्यान्वयनको क्रममा प्राप्त सफलताहरू, कार्यान्वयनको क्रममा देखिएका कमी कमजोरीहरू, अवसरहरू र सिकाईहरूको लेखाजोखा गरिएको थियो ।

२.२.१ विगतका वन कार्ययोजनाहरू

यस जिल्ला अन्तर्गतका विगतमा कार्यान्वयन भएका वन कार्ययोजनाहरूको विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

तालिका २.१.१: विगतका वन कार्ययोजनाहरू

क्र.सं.	कार्ययोजना	अवधि
१	पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना	२०६४।०६५-२०६८।०६९
२	पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना	२०७२।०७३-२०७६।०७७
३	पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना	२०७७।०७८-२०८१।०८२

२.२.२ बजेट विनियोजन र कार्यान्वयको अवस्था

तालिका २.२.२.१: गत योजना अवधिको विनियोजन र खर्चको सारांश

आ.व.	विनियोजन	खर्च	प्रतिशत %
२०७६।०७७	६,४६,८३,०००	५,२०,४९,०००	८०.५
२०७७।०७८	४,८६,७६,०००	३,३२,६९,०००	६८.३
२०७८।०७९	४,९४,९८,०००	४,२९,६३,०००	८६.८
२०७९।०८०	४,९९,०७,०००	४,९०,७३,०००	८३.६
२०८०।०८१	५,३०,२९,०००	४,३८,९३,०००	८२.६
२०८१।०८२	५,५०,५९,०००	५,३८,३७,०००	९७.८
जम्मा	३२,००,३६,०००	२६,७०,०४,०००	८३.४

तालिका २.२.२.२: आ.व. २०७६।०७७ को विनियोजन र खर्च

कार्यक्रम	विनियोजन		खर्च	
	चालु	पुँजी	चालु	पुँजी
DFO	३,०४,७३,०००	१,०७,२०,०००	२,६९,२०,०००	४६,९०,०००
Ecotourism	०	६०,००,०००	०	५५,९०,०००
Federal	३०,३०,०००	२६,९०,०००	२७,९०,०००	२५,४०,०००
PFMP	८०,५०,०००	०	६७,७०,०००	०
PEPP	०	३२,२०,०००	०	३२,९०,०००
WCP	५,००,०००	०	४,९९,०००	०
Sub Total	४,२०,५३,०००	२,२६,३०,०००	३,६०,९९,०००	१,५९,५०,०००
चालु+पुँजी जम्मा		६,४६,८३,०००		५,२०,४९,०००

तालिका २.२.२.३: आ.व. २०७७।०७८ को विनियोजन र खर्च

कार्यक्रम	विनियोजन		खर्च	
	चालु	पुँजी	चालु	पुँजी

DFO	२,८२,३७,०००	७०,००,०००	२,०९,१०,०००	६२,९०,०००
FPP	१,००,०००	०	०	०
MDP Federal	८,२५,०००	९,१७,०००	५०,०००	६,३०,०००
MFMP	०	१२,८०,०००	०	११,६०,०००
PFMP	५१,११,०००	२८,५०,०००	२३,८३,०००	३,००,०००
PGPP	३,००,०००	२२,१०,०००	२,४०,०००	८,१०,०००
WCP	८,५०,०००	०	४,९६,०००	०
Sub Total	३,५४,१९,०००	१,३२,५७,०००	२,४०,७९,०००	९१,९०,०००
चालु+पूँजी जम्मा		४,८६,७६,०००		३,३२,६९,०००

तालिका २.२.२.५: आ.व. २०७८|०७९ को विनियोजन र खर्च

कार्यक्रम	विनियोजन		खर्च	
	चालु	पूँजी	चालु	पूँजी
DFO	२,९६,३५,०००	४१,५०,०००	२,३४,००,०००	४०,७०,०००
FPP	१,००,०००	०	१,००,०००	०
MDP Federal	१०,००,०००	१२,००,०००	१०,००,०००	१२,००,०००
PFMP	६८,७३,०००	१०,००,०००	६७,७३,०००	१०,००,०००
PGPP	६,००,०००	३४,४०,०००	६,००,०००	३४,३०,०००
WCP	१५,०००,०००	०	१३,९०,०००	०
Sub Total	३,९७,०८,०००	९७,९०,०००	३,३२,६३,०००	९७,००,०००
चालु+पूँजी जम्मा		४,९४,९८,०००		४,२९,६३,०००

तालिका २.२.२.५: आ.व. २०७९|०८० को विनियोजन र खर्च

कार्यक्रम	विनियोजन		खर्च	
	चालु	पूँजी	चालु	पूँजी
DFO	२,९३,९८,०००	१०,००,०००	२,१९,१०,०००	१०,००,०००
FPP	०	२०,००,०००	०	२०,००,०००
EPP	०	५,००,०००	०	५,००,०००
MDP Federal	०	१४,००,०००	०	११,७०,०००
NFMP	३,००,०००	६,३०,०००	३,००,०००	६,३०,०००
PFMP	७०,३९,०००	३०,००,०००	६७,२३,०००	३०,००,०००
PGPP	१९,१०,०००	१९,३०,०००	१९,१०,०००	१९,३०,०००
Sub Total	३,८६,४७,०००	१,०४,६०,०००	३,०८,४३,०००	१,०२,३०,०००
चालु+पूँजी जम्मा		४,९१,०७,०००		४,१०,७३,०००

तालिका २.२.२.६: आ.व. २०८०|०८१ को विनियोजन र खर्च

कार्यक्रम	विनियोजन		खर्च	
	चालु	पूँजी	चालु	पूँजी

DFO	३,११,५८,०००	१,५०,०००	२,२८,५०,०००	११,४०,०००
EPP	६,००,०००	०	६,००,०००	०
MPP	४०,०००	१०,००,०००	४०,०००	१०,००,०००
MDP Federal	०	१८,००,०००	०	१७,००,०००
NFMP	५,००,०००	१०,५०,०००	५,००,०००	१०,५०,०००
PFMP	७९,१३,०००	३५,००,०००	७६,४३,०००	३०,००,०००
PGPP	१५,८०,०००	१७,३०,०००	१५,८०,०००	१७,१०,०००
WCP	१०,००,०००	०	१०,००,०००	०
Sub Total	४,२७,९१,०००	१,०२,३०,०००	३,४२,९३,०००	९६,००,०००
चालु+पूँजी जम्मा		५,३०,२१,०००		४,३८,९३,०००

तालिका २.२.२.७: आ.व. २०८१।०८२ को विनियोजन र खर्च

कार्यक्रम	विनियोजन		खर्च	
	चालु	पूँजी	चालु	पूँजी
DFO	३,०५,९९,०००	१२,००,०००	३,१८,३४,०००	११,९७,०००
DOE	०	१५,००,०००	०	१५,००,०००
EPP	५,००,०००	५०,०००	५,००,०००	५०,०००
MPP	०	१०,००,०००	०	१०,००,०००
MDP Federal	०	१७,००,०००	०	१७,००,०००
NFMP	६,००,०००	१०,००,०००	६,००,०००	९,९९,०००
PFMP	१,००,७२,०००	३५,००,०००	७६,२७,०००	३५,००,०००
PGPP	१५,८०,०००	१०,००,०००	१५,८०,०००	१०,००,०००
WCP	७,५०,०००	०	७,५०,०००	०
Sub Total	४,४१,०१,०००	१,०९,५०,०००	४,२८,९१,०००	१,०९,४६,०००
चालु+पूँजी जम्मा		५,५०,५१,०००		५,३८,३७,०००

(DFO-Division Forest Office - General, DoE-Department of Environment, EPP- Environment Protection Program, MDP- Medicinal Plant Development Program, NFMP- National Forest Management Program, PFMP- Province Forest Management Program, PGPP- Province Greenery Promotion Program, WCP- Wildlife Conservation Program)

२.२.३ अघिल्लो कार्ययोजनाका मुख्य कार्यक्रमहरू

यसरी विगतमा कार्यान्वयनमा आएका यस कार्ययोजना मध्ये पछिल्लो १० वर्षको कार्यक्रमहरूको विवरण यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.२.३.१: आ.व. २०७७।०७८ देखि २०८१।०८२ सम्मको बिरुवा उत्पादन विवरण

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	कार्यक्रम	उत्पादन संख्या	खर्च रु लाखमा	कैफियत
१	२०७७।०७८	प्रदेश हरित अभियान कार्यक्रम	६५०००	११.५	अमानत
२	२०७७।०७८	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	७९०००	११.६२	अमानत
३	२०७७।०७८	जडीबुटी विकास कार्यक्रम	५४०००	५.६७	अमानत

४	२०७८।०७९	प्रदेश हरित अभियान कार्यक्रम	१३५०००	१६.२४	अमानत
५	२०७८।०७९	जडीबुटी विकास कार्यक्रम	८००००	१२	अमानत
६	२०७९।०८०	प्रदेश हरित अभियान कार्यक्रम	७५०००	८.२५	अमानत
७	२०७९।०८०	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	१६५००	३.३०	अमानत
८	२०८०।०८१	प्रदेश हरित अभियान कार्यक्रम	१२००००	१२.८	अमानत
९	२०८०।०८१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	२५०००	५	अमानत
१०	२०८१।०८२	प्रदेश हरित अभियान कार्यक्रम	८००००	८.८	अमानत
११	२०८१।०८२	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	२००००	४	अमानत
		जम्मा	७४९५००	९९.१८	

तालिका २.२.३.३: आ.व. २०७७।०७८ देखि २०८१।०८२ सम्मको वृक्षारोपण विवरण

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	क्रियाकलाप	वृक्षारोपण भएको स्थान	ठेगाना	क्षेत्रफल हे.
१	२०७७।०७८	वृक्षारोपण	मेहले दुब्ले साव	खिजिदेम्बा गा.पा. ६	१ हे.
			केर्वेटार साव	सुनकोशी ९	१ हे.
			महभीर सेतीदेवी सा.व.	सुनकोशी ९	१ हे.
			लिब्जु साव	मानेभञ्ज्याङ ५	१ हे.
			जल्केनी सा.व.	सि.न.पा. ८	१ हे.
२	२०७८।०७९	वृक्षारोपण	मेहले दुब्ले साव	खिजिदेम्बा गा.पा. ६	१ हे.
			सिद्धेश्वरी ठुलीभीर सा.व.	सि.न.पा. ८	२ हे.
			दुङ्गा बिसौनी सा.व.	मोलुङ गा.पा. १	१ हे.
३	२०७९।०८०	वृक्षारोपण	जोगीटार सिन्दुरेपाखा	लिखु ३	१ हे.
			मेहले दुब्ले साव	खिजिदेम्बा गा.पा. ६	१ हे.
			चम्पादेवी साव	सुनकोशी ४	१ हे.
			सिद्धेश्वरी ठुलीभीर सा.व.	सि.न.पा. ८	१ हे.
४	२०८०।०८१	वृक्षारोपण	जोगीटार सिन्दुरेपाखा	लिखु ३	१ हे.
			रानी सा.व.	चिसंखुगढी ६	१ हे.
			कालिकादेवी साव	चम्पादेवी १०	१ हे.
			चिहानडाँडा सा.व.	सुनकोशी ५	१ हे.
			तिनचुले सा.व.	मोलुङ ७	१ हे.
५	२०८१।०८२	वृक्षारोपण	केर्वेटार साव	सुनकोशी ९	१ हे.
			रचने चम्पादेवी साव	सुनकोशी ९	१ हे.
	जम्मा				१९ हे.

तालिका २.२.३.४: आ.व. २०७७।०७८ देखि २०८१।०८२ को वन उद्यम अनुदान विवरण

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	कार्यक्रम भएको स्थान	ठेगाना	किसिम
१	२०७९।०८०	तिनचुले सा.व.	मोलुङ ७	मछिनो उद्योग
२	२०७९।०८०	बाँसपानी सा.व.	सुनकोशी ६	फर्निचर उद्योग
३	२०८०।०८१	नलीडाँडा सा.व.	सिद्धिचरण ६	मछिनो
४	२०८१।०८२	चम्पादेवी र लिखु गा.पा.		मौरीपालन र रुद्राक्ष माला
५	२०८१।०८२	उच्च हिमाली सा.व.	खिजी ९	लोक्ता प्रशोधन
६	२०८१।०८२	जाल्पादेवी सा.व.	मोलुङ ६	लोक्ता प्रशोधन

तालिका २.२.३.५: आ.व. २०७७।०७८ देखि २०८१।०८२ को पर्यापर्यटन विकास विवरण

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	कार्यक्रम भएको स्थान	ठेगाना	किसिम
१	२०७९।०८०	नागी सानोभीर सा.व.	सुनकोशी ५	पर्यटकीय संरचनाहरू
२	२०८०।०८१	सिमल डाँडा सा.व.	सिद्धिचरण १२	पर्यटकीय संरचनाहरू
३	२०८०।०८१	डाँडाखर्क सौरिनी सा.व.	सुनकोशी ५	पर्यटकीय संरचनाहरू
४	२०८०।०८१	गुरु स्मृति पार्क	मोलुङ २	नगर उद्यान
५	२०८०।०८१	थामपाखा सा.व.	लिखु ३	नगर उद्यान
६	२०८१।०८२	नमूना तिनतले सा.व.	मोलुङ ६	पर्यटकीय संरचनाहरू
७	२०८१।०८२	थामपाखा सा.व.	लिखु ३	पर्यटकीय संरचनाहरू
८	२०८१।०८२	ओखले झरना	सुनकोशी ६	पर्यटकीय संरचनाहरू
९	२०८१।०८२	ताल पोखरी	चिसंखुगढी ६	पर्यटकीय संरचनाहरू

२.२.४ वन पैदावर उत्पादन विवरण

तालिका २.२.४: आ.व. २०७७।०७८ देखि आ.व. २०८१।०८२ सम्मको वन पैदावर उत्पादन विवरण

आर्थिक वर्ष	काठ (घ.फि.)		दाउरा (चट्टा)		जडीबुटी (के.जि.)	
	सा.व.	निजी वन	सा.व.	निजी वन	सा.व.	निजी वन
२०७६।०७७	४०२४.२३	३१८८.२९	२.९७	३.०७	०	०
२०७७।०७८	२६९८७.६४	११५२३.३८	०	०	०	०
२०७८।०७९	१८९३४.७३	५९२४६.२	३	०	०	३७५६८७
२०७९।०८०	२४८०	१५४९४९.३	०	०	०	१६११६९
२०८०।०८१	०	३६५९५३	०	०	०	२२५२६९
२०८१।०८२	०	९८०७८८.३	०	०		३०३७२६.८
जम्मा	५२४२६.६	१५७५६४८.४७				१०६५८५२

द्रष्टव्य- सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट उत्पादन नभएको ।

२.२.५ राजस्व संकलन विवरण

यसरी कार्ययोजना अवधि २०७६।०७७ देखि २०८१।०८२ सम्म ७ करोड ८ लाख राजस्व संकलन भएको छ । जसमध्ये ६ करोड ४३ लाख मूल्य अभिवृद्धि कर, ६१ लाख प्रदेश सेवा शुल्क र ४ लाख ३८ हजार स्थानीय कर संकलन भएको देखिएको छ ।

तालिका २.२.५ राजस्व संकलन

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय कर
२०७७।०७८	१५५८४९३	०	०
२०७८।०७९	३६५९४०३	१२५५०३	४७७०५.३५
२०७९।०८०	१०११८७२९	४४६९०९	१८५८६५
२०८०।०८१	१९१०८७९३	१४३१५४५	२०४४५१.८१
२०८१।०८२	२९८९०७४६	४११४००४	०
जम्मा	६४३३६१६४	६११७९६१	४३८०२२.१६

२.२.६ गत कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्राप्ति

क्र.सं.	मुख्य कार्यक्रम	परिमाणात्मक लक्ष्य	प्रगति
१	सब डिभिजन भवन निर्माण	५ वटा	१ वटा
२	वृक्षारोपण	७५ हेक्टर	१९ हेक्टर
३	काष्ठजन्य बिरुवा वितरण	७.५ लाख	७ लाख ४९ हजार
४	जडीबुटी बिरुवा वितरण	५ लाख	१ लाख ८४ हजार
५	फलफूल बिरुवा वितरण	२५ लाख	२५ हजार
६	सामुदायिक वन उद्यम	१० वटा	४ वटा
७	सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन	१० वटा	७ वटा
८	स्थायी नर्सरी निर्माण	२ वटा	१ वटा
९	पहिरो नियन्त्रण	३०	१ वटा
१०	सामुदायिक वन नवीकरण	१५० समूह	१६२ समूह
११	कबुलियति वन नवीकरण	उल्लेख नभएको	१५० समूह
१०	राजस्व	३० लाख	७ करोड ८ लाख
११	काठ उत्पादन	२३ लाख २२ हजार घफि	१६ लाख २८ हजार
१२	जडीबुटी उत्पादन	५५ लाख ७६ हजार के.जि.	१० लाख ६५ हजार
१३	अनुमानित खर्च	१५ करोड १० लाख	२६ करोड ७० लाख

२.२.७ जलाधारमा आधारित जलवायु उत्थानशील जीविकोपार्जन आयोजना तर्फको उपलब्धिहरू

तालिका २.२.७.१: सुखवाग्रस्त क्षेत्रमा वृक्षारोपण विवरण

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	स.डि.व.का.	वृक्षारोपण भएको स्थान	ठेगाना	क्षेत्रफल हे.
१	२०७९।०८०	सिद्धिचरण	आँगनेखोप सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. ४	३ हे.
		मानेभञ्ज्याङ	महादेवस्थान सा.व.	मानेभञ्ज्याङ गा.पा. ५	६ हे.
		मानेभञ्ज्याङ	थुम्की दुम्की सा.व.	मानेभञ्ज्याङ गा.पा. ६	४ हे.
		मानेभञ्ज्याङ	जोडी गहिरा क.व.	मानेभञ्ज्याङ गा.पा. ६	२ हे.
		मानेभञ्ज्याङ	पाडरी पाखा क.व.	मानेभञ्ज्याङ गा.पा. ६	२ हे.
		मानेभञ्ज्याङ	देउराली पाखा क.व.	मानेभञ्ज्याङ गा.पा. ६	१ हे.
		सिद्धिचरण	चिभेचौर बतासेडाँडा	सिद्धिचरण न.पा. २	७ हे.
		चिसंखुगढी	रानी सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. ६	५ हे.
		चिसंखुगढी	थाक्ले खानीखोला सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. ६	७.५ हे.
		चिसंखुगढी	बालकन्या सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. ६	७.५ हे.
		चिसंखुगढी	बलाउनी सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. १	३ हे.
		चिसंखुगढी	पोखरीपाखा क.व.	चिसंखुगढी गा.पा. ६	१ हे.
		चिसंखुगढी	चिउरीबाँस डाँडा क.व.	खिजिदेम्बा गा.पा. १	१ हे.
१	२०८०।०८१		चिभेचौर बतासेडाँडा सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. १	५ हे.
			सिम्ले खोरण्डे सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. १	१५ हे.
			थाक्ले खानीखोला सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. ६	१५ हे.
	जम्मा				८५ हे.

तालिका २.२.७.२: रिचार्ज पोखरी

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	स.डि.व.का.	सामुदायिक वन	ठेगाना	संख्या
१	२०८१।०८२	चिसंखुगढी	थलेथुम्को सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. ५	२
		चिसंखुगढी	कोलडाँडा सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. १	१
		चिसंखुगढी	रानी सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. ६	१
		चिसंखुगढी	पंचकन्या सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. ८	१
		मानेभञ्ज्याङ	सान्दाने सा.व.	मानेभञ्ज्याङ गा.पा. ६	१
		मानेभञ्ज्याङ	थुम्की दुम्की सा.व.	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.	१

				६	
		मानेभञ्ज्याङ	भुतपानी सा.व.	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.	१
				६	
		सिद्धिचरण	सिमधारा सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. ५	१
		सिद्धिचरण	हलेशी दर्शन सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. १	१
	जम्मा				१०

तालिका २.२.७.३: दुना टपरी

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	स.डि.व.का.	सामुदायिक वन	ठेगाना	संख्या
१	२०८१।०८२	चिसंखुगढी	बालकन्या सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. १	१
		चिसंखुगढी	डाँडापाखा सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. २	१
		मानेभञ्ज्याङ	महादेवस्थान सा.व.	मानेभञ्ज्याङ गा.पा. ५	१
	जम्मा				३

तालिका २.२.७.४: डोन सिडिड

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	स.डि.व.का.	सामुदायिक वन	ठेगाना	संख्या
१	२०८१।०८२	चिसंखुगढी	थाक्ले खानीखोला सा.व.	चिसंखुगढी गा.पा. ६	१

२.२.८ सुझाव र सिफारिस

यसरी विगतका कार्ययोजनाहरू अवधिमा सञ्चालन भएका वन विकास कार्यक्रमहरूको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्दा देखिएका समस्याहरू निराकरण गर्न तपसिल बमोजिमका सुझावहरू सिफारिस गरिएको छ ।

१. विकास कार्यक्रमहरूको सबै अभिलेख राख्नुपर्ने ।
२. विगतका विकास कार्यक्रमहरू एकै स्थानमा दोहोरिएको देखिएको ।
३. वन कार्यालय र तालुक निकायबाट समय समयमा कम्तिमा ५ वर्षको विकास कार्यक्रमहरूको प्रभाव अनुगमन गर्नुपर्ने ।
४. वन विकास कार्यक्रमहरूलाई थप प्रभावकारी बनाउन वस्तुनिष्ठ कार्यक्रमहरू मात्र तय गर्नुपर्ने ।

परिच्छेद-३
वन पैदावारको माग र आपूर्तिको अवस्था

३.१ वन पैदावारको माग र आपूर्ति

जिल्लाको वन पैदावारको माग र आपूर्तिको अवस्था हालै नवीकरण भएका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको वन कार्ययोजनाको पुनरावलोकन स्थलगत स्याम्पल सर्वेक्षण तथा सरोकारवालाहरूसँगको सहभागितामूलक छलफल प्रकृयाद्वारा अनुमान गरिएको छ । सामुदायिक वन कार्ययोजनामा उल्लेखित वन पैदावारको मौज्दात अवस्थालाई आधार मानी वन पैदावारको मौज्दात अवस्था अनुमान गरिएको छ । सामुदायिक वन कार्ययोजनामा उल्लेखित वन पैदावारको माग र आपूर्तिको अवस्था र सब डिभिजन स्तरीय समूहगत छलफलको आधारमा जिल्लाको वन पैदावारको माग र आपूर्ति अनुमान गरिएको छ । यस जिल्लामा आगामी पाँच वर्षका लागि वन पैदावारको माग विवरण संलग्न तालिका नं. २१ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.१: जिल्लाको वन पैदावारको मागको विवरण

वन पैदावारको किसिम	आर्थिक वर्षगत माग परिमाण				
	२०८२।०८३	२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६	२०८६।०८७
काठ (क्यु.फिट)	१११३३३	१२२४६६	१३३४००	१३४५००	१५५४००
दाउरा (चट्टा)	१५२५	१५९०	१५५०	१५१८	१४८९

स्रोत: सामुदायिक वन कार्ययोजना तथा स्थलगत सर्वेक्षण, २०८१

जिल्लामा उपयोग हुने मुख्य वन पैदावारहरू: काठ, दाउरा, घाँस, डालेघास, स्याउला सोत्तर आदि स्थानीयस्तरमा रहेका सामुदायिक वन र निजी वनहरूबाट आपूर्ति भै रहेको छ । सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका सदस्यहरूको मागको आपूर्ति अधिकतर सामुदायिक वनहरूबाटै हुने गरेको छ । जिल्लाका सबै पालिकाहरूमा सडकको सुविधा उपलब्ध भएको कारणबाट बजार क्षेत्र लगायत गाउँवस्तीमा समेत वैकल्पिक उर्जाको स्रोत (ईन्धन) एल.पी. ग्याँस र विद्युतको प्रचलन बढ्दै गएकोले दाउराको खपतमा कमी आईरहेको छ । गाउँघरतिर हालसम्म पनि घरयासी खाना पकाउने ईन्धनको रूपमा दाउरा नै प्रमुख स्रोत रहेको छ । जिल्लामा काठको आपूर्ति मुख्यरूपमा स्थानीय सामुदायिक वन तथा निजी वनहरूबाट भैरहेको छ । घर बनाउन प्रयोग हुने चौकोस, खापा, झ्याल, ढोका जस्ता सामग्रीहरू खोटेसल्लो, साल, चिलाउने, कटुस तथा अन्य प्रजातिबाट उत्पादित काठबाट नै आपूर्ति भै रहेको छ । दाउराको आपूर्ति सामुदायिक वन तथा निजी जग्गामा रहेका रुख विरुवाबाट भैरहेको छ । व्यक्तिहरूका दर्ता रहेका निजी जग्गाको साथै सामुदायिक वनबाट वन कार्ययोजना अनुसार प्रतिवर्ष प्राप्त हुने वन पैदावारबाट जिल्लाको दैनिक आवश्यकता आपूर्ति हुने देखिन्छ । विगत पाँचवर्षमा सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट काठ र दाउरा संकलन भएको डिभिजन वन कार्यालयको अभिलेखमा देखिँदैन । अतः यस कार्ययोजना अवधिमा माथिको प्रक्षेपण बमोजिमको काठ र दाउराको मागको आपूर्ति सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट हुने देखिँदैन ।

तालिका ३.२: ईन्धनको स्रोतको आधारमा ओखलढुङ्गाको घरधुरी संख्या

स्थानीय तह	जम्मा घरधुरी	दाउरा	ग्याँस	विद्युत	गुईठा	बायो ग्याँस	मट्टितेल	अन्य
खिजिदेम्बा गापा	३४३८	३२०३	२१८	१	०	१३	२	१
चम्पादेवी गापा	४०३४	३७८५	२३४	५	०	८	१	१

चिसंखुगढी गापा	३३०५	३१८१	८६	३	०	३२	०	३
मानेभञ्ज्याङ गापा	४७८५	४१५८	५३९	०	१	८०	७	०
मोलुङ गापा	४०६९	३८२१	२२४	१	०	६	५	२
लिखु गापा	३१६१	३०३१	१२४	१	०	१	३	१
सिद्धिचरण नपा	७१२६	६००६	१०३६	५	२	६८	४	५
सुनकोशी गापा	४३६८	४०९०	२६३	५	०	८	१	१
जम्मा	३४२८६	३१२८५	२७२४	२१	३	२१६	२३	१४

(स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८)

तालिका ३.३: काठ दाउराको माग र आपूर्तिको समग्र अवस्था

क्र.सं.	वन पैदावर	ईकाई	माग	निजी स्रोतबाट आपूर्ति	सामुदायिक वनबाट आपूर्ति
१	काठ	घफि	६५७०९९	४५००००	१०६६६५
२	दाउरा	चट्टा	९१९०	५०००	२६२५

३.२ वन पैदावारको बजार

यस जिल्लाबाट उत्पादन हुने वन पैदावारहरू स्थानीय रूपमा केहीमात्र खपत भैरहेको छ । अधिकांश वन पैदावारहरू जिल्ला बाहिर बिक्री वितरण भै निकासी हुने गरेको छ । स्थानीय समुदायले आफ्नो घरायसी आवश्यकता पुरा गर्नका लागि निजी तथा सामुदायिक वनबाट वन पैदावार संकलन, प्रयोग र बिक्री वितरण गर्ने गरेको पाइन्छ । यहाँको वनबाट उत्पादन हुने वन पैदावारहरू गोलिया काठ, चिरान, फर्निचर, दाउरा, खयर काठ र गैरकाष्ठ वन पैदावारहरू हुन् । यस मध्ये गोलिया काठ, चिरान, फर्निचर र जडिबुटी आदि केही स्थानीय बजारमा तथा अधिकांश मोरङ तथा सुनसरी जिल्लाका शहरी क्षेत्रहरू: बिराटनगर, धरान, इटहरी, इनरूवा जस्ता नजिकका बजारमा खपत हुने गरेको छ । जिल्लामा निजी जग्गाबाट संकलन हुने उत्तिस लगायतका गोलिया काठहरू मुख्यरूपमा सुनसरी तथा मोरङ जिल्लामा रहेका भेनियर उद्योगहरूमा नै प्रशोधन हुने गरेको छ । यसैगरी, यस जिल्लाबाट निकासी हुने अधिकांश खयर काठ सुनसरी, मोरङ तथा सप्तरी जिल्लाका कट्या उद्योगहरूमा प्रशोधन भइ विदेश निर्यात हुने गरेको छ भने यसै जिल्लाबाट निकासी हुने खोटेसल्लाको खोटो पनि सुनसरी तथा मोरङ जिल्लामा अवस्थित रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन उद्योगहरूमा प्रशोधन भइ रोजिन र टर्पेन्टाइनको रूपमा विदेश निर्यात हुने गरेको पाइएको छ । यस जिल्लाबाट निकासी हुने जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारहरू विभिन्न परिमाणमा संकलन भै बिराटनगर, काँकडभिट्टा, काठमाडौँ तथा भारतसम्म निकासी हुने गरेको पाइएको छ ।

यस जिल्लाको वनक्षेत्रबाट टिमुर, चिराईतो, सतुवा, मजिठो, पाखनवेद, ठूलो ओखती, वनलसुन, हाडचुर, लौठसल्लाको पात, पदमचाल, पिप्ला पिल्ली, लोक्ता, अर्गेली लगायतका करिब एकसय भन्दा बढी जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारहरू विभिन्न परिमाणमा उत्पादन/संकलन हुन्छन् ।

परिच्छेद-४
दूरदृष्टि, लक्ष्य तथा उद्देश्य र प्रक्षेपण

४.१ दूरदृष्टि

वातावरणीय सन्तुलन कायम गरी राष्ट्रिय समृद्धिमा योगदान पुर्याउने ।

४.२ अवधि

यस योजनाको अवधि आ.व. २०८२।०८३ देखि आ.व. २०८६।०८७ सम्म पाँच (५) वर्षको हुनेछ ।

४.३ लक्ष्य

राष्ट्रिय वनको दिगो व्यवस्थापनबाट वन पैदावार र वातावरणीय सेवाको उत्पादनमा वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, स्थानीय तथा राष्ट्रिय आयमा योगदान पु-याउने ।

४.४ उद्देश्य

यस योजनाले अवलम्बन गरेका उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेको छ ।

१. वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने,
२. वन व्यवस्थापनमार्फत वनक्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी वन पैदावारको आपूर्ति रोजगारी सिर्जना र स्थानीय तथा राष्ट्रिय आयमा योगदान गर्ने,
३. पर्यापर्यटन र वन पैदावारमा आधारित उद्यम विकासमा टेवा पुर्‍याउने,
४. वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्ने एवम् कार्बन सञ्चिति अभिवृद्धि गरी जलवायु उत्थानशील क्षमता विकास गर्ने,
५. वन क्षेत्रमा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गतामैत्री तथा सामाजिक समावेशीकरण एवं सुशासन कायम गर्दै सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी तुल्याउने,
६. वन क्षेत्रमा अध्ययन, अनुसन्धान, प्रविधि विकास, लगानी वृद्धि र मानव संसाधन विकास गर्ने ।

४.५ अपेक्षित उपलब्धिहरू

यस कार्ययोजनाको कार्यान्वयनबाट तपसिल बमोजिमका उपलब्धिहरू प्राप्त हुनेछन् ।

तालिका ४.५ अपेक्षित उपलब्धिहरू

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२।०८३	लक्ष्य २०८६।०८७
१	वन अतिक्रमणको सम्पूर्ण विवरण अद्यावधिक	नभएको	भएको
२	जिल्ला सार्वजनिक जग्गाको डिजिटल नक्सा	नभएको	भएको
३	वन मुद्दा उजुरीको वार्षिक संख्या	१०	२
४	अग्निरेखा सञ्जाल निर्माण	१० कि.मि .	१०० कि.मि.
५	वन डढेलो प्रतिशत	करिब १० प्रतिशत वन क्षेत्र	२ प्रतिशत वन क्षेत्र
६	मिचाहा प्रजाति अध्ययन	नभएको	भएको
७	रोग कीराको अभिलेखीकरण	नभएको	भएको

८	सतिसाल रोपण	० हेक्टर	५ हेक्टर
९	वरपीपल पाकडी रोपण	०	१०० स्थानमा
१०	चिउरी रोपण	० हेक्टर	५ हेक्टर
११	रिष्टा रोपण	० हेक्टर	५ हेक्टर
१२	दार रोपण	० हेक्टर	५ हेक्टर
१३	लौठसल्ला रोपण	० हेक्टर	५ हेक्टर
१४	जडीबुटी प्लट स्थापना	० समूह	५ समूह
१५	रानी चाँप प्लट स्थापना	०	५ समूह
१६	जैतुन खेती विस्तार	० हेक्टर	५ हेक्टर
१७	दीगो वन व्यवस्थापन	० समूह	१० समूह
१८	ठिग्रे सल्लाको वृद्धि दर अध्ययन प्लट	०	२ समूह
१९	तालिस पत्रको वृद्धि दर अध्ययन प्लट	०	२ समूह
२०	जलवायु परिवर्तनबाट वनस्पतिमा परेका परिवर्तन अध्ययन प्लटहरू	०	१० समूह
२१	जडीबुटी उत्पादन/वार्षिक	३०० टन	४०० टन
२२	काठ उत्पादन/वार्षिक	१० लाख घफि	१५ लाख घफि
२३	सामुदायिक वनबाट काठ उत्पादन/वार्षिक	१५००० घफि	५०००० घफि
२४	सामुदायिक वनबाट काठ बिक्री वितरण/वार्षिक	१५ हजार घफि	५० हजार घफि
२५	काठ बिक्री वितरणबाट राजश्व संकलन/वार्षिक	३ करोड	५ करोड
२६	वन पैदावरमा आधारित उद्योग	७२	१००
२७	चालु वन पैदावरमा आधारित उद्योग	२० प्रतिशत	६० प्रतिशत
२८	वनमा आधारित रोजगारी	२९० जना	१००० जना
२९	सामुदायिक वनमा उद्यम	५ समूह	२०
३०	सामुदायिक वनमा जडीबुटी खेती	२ समूह	१० समूह
३१	सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन	३ समूह	१० समूह
३२	रेड पान्डाको संख्या	यकिन नभएको	१५
३३	गिद्धको संख्या	अनुमानित १००	५००
३४	सालकको संख्या	नभएको	२००
३५	गुराँस प्रवर्द्धन	० हेक्टर	५० हेक्टर
३६	चाँप प्लट स्थापना	०	२ समूह
३७	सालक लक्षित कार्यक्रम	० समूह	५ समूह
३८	मानव बाँदर क्षति अध्ययन	नभएको	भएको
३९	वनस्पतिहरूको अभिलेखिकरण	नभएको	भएको
४०	वन्यजन्तुहरूको सर्वेक्षण	नभएको	भएको
४१	खर्क जैविक विविधताको अध्ययन	नभएको	भएको
४२	पानीको मुहान नक्साङ्कन	नभएको	भएको
४३	संवेदनशील पहिरोहरूको नक्साङ्कन	नभएको	भएको
४४	बाढी संवेदनशील क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन	नभएको	भएको
४५	पहिरो रोकथाम भएको	०	२० स्थान
४६	संरक्षण पोखरी	१० वटा	१०० वटा
४७	पोखरीहरूको नक्साङ्कन	नभएको	भएको

४८	स्कूल वन हरियाली	५०	१००
४९	कृषि वन विकास	१० कृषि समूह	१०० कृषि समूह
५०	निजी जग्गामा बहुमूल्य प्रजाति रोपण	५ हेक्टर	१० हेक्टर
५१	विपन्न लक्षित कृषि वन कार्यक्रम	०	१० समूह
५२	महिला लक्षित वन उद्यम कार्यक्रम	०	१० समूह
५३	विगतका विकास कार्यक्रमहरु प्रभाव अध्ययन	नभएको	भएको
५४	जिल्लाभरीका सार्वजनिक जग्गाहरुको डिजिटल नक्सा	नभएको	भएको
५५	जिल्लाभरीका निजी वनहरुको नक्साङ्कन	नभएको	भएको
५६	जिल्लाभरीको परम्परागत ज्ञान प्रणालीको अभिलेखिकरण	नभएको	भएको
५७	वन डटेलोको प्रवृत्ति अध्ययन	नभएको	भएको

परिच्छेद-५ वन व्यवस्थापनका रणनीतिहरू

राष्ट्रिय वन नीति, २०७५ ले लिएका नीतिहरू, नेपाल सरकारबाट स्वीकृत राष्ट्रिय वनको रणनीतिक योजना (२०८१-२१००), वन ऐन, २०७६, कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७, वन नियमावली, २०७९, कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० तथा ओखलढुङ्गा जिल्लाका सरोकारवाला निकायहरू बिच भएको छलफलका आधारमा तयार गरिएको यस जिल्लाको आवधिक योजना सहितको रणनीतिक योजनाले राखेका उद्देश्यहरू प्राप्तिको लागि अपनाइने रणनीतिहरूलाई वन तथा जैविक विविधता संरक्षण, दिगो वन व्यवस्थापन, सार्वजनिक तथा निजी वनको विकास र वन उद्गम तथा पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन गरी चारवटा विषयगत क्षेत्र र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, जलवायु उत्थानशीलता र प्राकृतिक प्रकोप नियन्त्रण, वातावरणीय सेवा तथा कार्बन सञ्चिति अभिवृद्धि, वन क्षेत्रको प्रशासनिक एवं सांगठनिक सुधार र सूशासन तथा वन अनुसन्धान, प्रविधि तथा सूचना प्रणालीको विकास जस्ता पाँचवटा अन्तर विषयगत क्षेत्रहरूको रूपमा छुट्याइएको छ ।

यस जिल्लाको वन क्षेत्र रणनीतिक योजनाले परिकल्पना गरेको दुरदृष्टि, लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू प्राप्तीका लागि विषयगत क्षेत्र अनुसार देहाय बमोजिमका रणनीति एवं कार्यनीतिहरू अवलम्बन गरिएको छ ।

५.१ वन संरक्षण

वन संरक्षण अन्तरगत विभिन्न निम्न विषयगत उपक्षेत्रहरू बमोजिम फरकफरक रणनीति एवं कार्यनीतिहरूको अवलम्बन गरि कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५.१.१ वन अतिक्रमण नियन्त्रण

रणनीतिहरू

१. राष्ट्रिय वनक्षेत्रको अतिक्रमण हुन नदिने ।

१.१ निजी जग्गा र राष्ट्रिय वनबीचको सिमाना स्थलगत रूपमा देखिने गरी सीमाङ्कन गरी सिमाना सुरक्षाको प्रबन्ध मिलाउने,

१.२ डिभिजन वन कार्यालयले अतिक्रमणसम्बन्धी तथ्याङ्क राखी समय समयमा अद्यावधिक गर्ने, तथ्य र तथ्याङ्कमा आधारित रही अतिक्रमणको जोखिममा रहेका क्षेत्रहरूको पहिचान गरी नक्साङ्कन गर्ने,

१.३ वनक्षेत्रको सिमाना यकिन गर्न आवश्यकता अनुसार नापीको आधिकारिक नक्सा, एरियल फोटोग्राफ, सेटलाइट इमेज तथा डिजिटल डाटाको समेत प्रयोग गर्ने,

१.४ वनक्षेत्रको सुरक्षाको लागि सशस्त्र वन रक्षक, समुदाय र वन कर्मचारी संलग्न Quick Response Team परिचालन गर्ने,

१.५ वनक्षेत्रलाई सघन व्यवस्थापनमा ल्याई आयआर्जन तथा रोजगारीका अवसर सिर्जना गरी अतिक्रमणलाई निरुत्साहित गर्ने,

१.६ वन अतिक्रमणका कारक तत्वहरू (drivers of forest encroachment) पहिचान गर्न र प्रभावकारी रोकथामका उपायहरू बुझ्न अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने ।

२. वन अतिक्रमण हटाई वनक्षेत्र कायम गर्ने ।

२.१ विगतमा भएका अतिक्रमित वनक्षेत्रलाई कार्ययोजना बनाई खाली गराउने र संरक्षणको व्यवस्था गर्ने,

२.२ समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाहरूमा अतिक्रमण नियन्त्रणसम्बन्धी व्यवस्था अनिवार्य रूपमा समावेश गरी भएको अतिक्रमण हटाउने र थप अतिक्रमण हुन नदिने व्यवस्था गर्ने,

२.३ वन अतिक्रमण हटाई वनक्षेत्र कायम गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको व्यवस्था गर्ने ।

२.४ वनक्षेत्रको नियमित सुरक्षा गस्ती गर्ने ।

३. अतिक्रमण नियन्त्रणका लागि साझेदारी र समन्वयलाई बढवा दिने ।

३.१ अन्तरनिकाय (स्थानीय प्रशासन, सुरक्षा निकाय तथा अन्य सरकारी निकाय) समन्वय गर्ने, अतिक्रमण नियन्त्रण संयन्त्रहरू गठन गरी प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्ने,

३.२ सरकारी निकाय, समुदाय, स्थानीय निकाय र वातावरणीय संस्थाहरू संलग्न रहेको बहुसरोकारवाला मंच (Multi-Stakeholder's Forum) उपयोग गरी नियन्त्रणको व्यवस्था मिलाउने,

३.३ वनको महत्त्व र अतिक्रमणको असरबारे समुदायलाई जानकारी दिन सचेतना र पैरवी अभियान सञ्चालन गर्ने,

५.१.२ वन डढेलो नियन्त्रण

रणनीतिहरू

१. वन व्यवस्थापन योजनाहरूमा डढेलो व्यवस्थापनसम्बन्धी विषयलाई समावेश गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने ।

१.१ सबै खाले वन व्यवस्थापन योजना/कार्ययोजनाहरूमा डढेलो व्यवस्थापनसम्बन्धी प्रावधान समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने,

१.२ डिभिजन वन कार्यालयले वार्षिक डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने,

१.३ वनजन्य ज्वलनशील पदार्थ (Fuel Load) का आधारमा वन डढेलो जोखिमको मोडलिङ (Modeling) गर्ने ।

२. वनको slash materials हरूको उचित व्यवस्थापन गरी वनक्षेत्रको fuel load घटाई वन डढेलोको जोखिमलाई कम गर्ने ।

२.१ वनक्षेत्रलाई नियमित व्यवस्थापन गरी Slash Materials / Undergrowth को व्यवस्थापन गर्ने र वनमा Fuel Load घटाउने,

२.२ डढेलोको जोखिम कम गर्न नियन्त्रित डढेलो (Control Burning) विधि अवलम्बन गर्ने, अग्निरेखाहरूको संजाल बढाउने र अग्निरेखाहरूको समय-समयमा सरसफाई गर्ने, पातपतिङ्गर तथा जंगलभित्र सालवसाली आउने अवाञ्छित झाडी-बुट्यान फाँडेर वनक्षेत्रबाट बाहिर हटाउने व्यवस्था गर्ने,

२.३ वनमा भएका पातपतिङ्गर तथा Unwanted Undergrowth, छुटपुट दाउरा (लप्स र टप्स) जस्ता बायोमासको सङ्कलन गर्ने व्यवस्था गरी डढेलो सिजनभन्दा पहिल्यै हटाउने र त्यस्तो बायोमासको उपयोग गर्न पेलेट, ब्रिकेट उत्पादन वा अन्य उपयुक्त प्रविधिको उपयोग गरी व्यावसायिक प्रयोजनमा लगाउने ।

३. वन डढेलो लागेमा तत्काल नियन्त्रणका लागि विशेष टोली परिचालन गर्ने ।

३.१ जिल्लास्तरमा वन डढेलो नियन्त्रणका लागि वन कर्मचारी, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी, नेपाली सेना सम्मिलित डढेलो नियन्त्रण विशेष टोलीको (Special Forest Fire Fighting Team) गठन र परिचालन गर्ने,

३.२ वन डढेलो नियन्त्रणका लागि सम्बन्धित कार्यालयहरूलाई साधनस्रोत र प्रविधिमैत्री बनाई - डिभिजनस्तरमा समुदाय, स्थानीय तह, उपभोक्ता समूह र वन कर्मचारी संलग्न Quick Response Team तयार पार्ने,

३.३ वन डढेलो नियन्त्रणका लागि वनक्षेत्रभित्र संरक्षण पोखरीहरू निर्माण गरी पानीको व्यवस्था गर्ने,

३.४ पानी बोक्ने ट्यांकर, वाटर ब्याग, हँसिया, बच्चरो, कोदालो, दाँते, साबेल, गैंची, आगो निभाउने स्वाटरलगायतका औजारहरू तथा व्यक्तिगत सुरक्षा सामग्रीहरूको व्यवस्था गर्ने ।

४. सहकार्य र समन्वयमा आधारित सहभागितामूलक वन डढेलो व्यवस्थापन गर्ने ।

४.१ जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,

४.२ समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाहरूमा डढेलो व्यवस्थापन योजनासमेत समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने,

४.३ उपभोक्ता समूहमा वन डढेलो व्यवस्थापन स्वयंसेवी उपसमूह गठन गर्ने,

४.४ डढेलो व्यवस्थापन तथा पुनर्स्थापनाको कार्यमा स्थानीय स्तरमा समन्वय र सहकार्यको लागि संस्थागत प्रारूप तयार गर्ने,

४.५ डढेलो प्रभावित क्षेत्रमा जनसहभागिता परिचालन गरी प्राकृतिक पुनरुत्पादन प्रवर्द्धन तथा वृक्षारोपण गरी सोको संरक्षण गर्ने,

४.६ वन डढेलो रोकथामको बारेमा जागरूकता बढाउन समुदायहरूमा कार्यशालाहरू र प्रशिक्षण सत्रहरू सञ्चालन गर्ने,

४.७ डढेलो रोकथाम कार्ययोजनाहरू निर्माण र कार्यान्वयनका सन्दर्भमा स्थानीय समुदायहरूलाई संलग्न गर्ने ।

५.१.३ मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण

रणनीतिहरू

१. मिचाहा प्रजातिको आगमन नियन्त्रणका लागि ठोस उपायहरू अपनाउने ।

१.१ बाह्य मिचाहा प्रजातिको आगमन तथा फैलावट रोक्न Forest Floor मा हुने Disturbance (चरिचरन, Forest Fire आदि) लाई कम गर्दै मिचाहा प्रजातिको फैलावट नियन्त्रण गर्ने,

१.२ व्यावसायिक रूपमा स्थापना गरिएको वनमा बाहेक अन्य प्राकृतिक वनमा बाह्य प्रजातिको वृक्षारोपण निरुत्साहित गर्ने ।

२. मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण गर्ने ।

२.१ रूख कटान गरेको क्षेत्र वा बाँझो खाली जग्गामा गुणस्तरयुक्त र सम्भव भएसम्म स्थानीय प्रजाति र त्यसमा पनि रोग कीरा प्रतिरोधी प्रजातिको वृक्षारोपण गरी संरक्षण, संवर्द्धन कार्यहरू गरी वनको छत्र घनत्व बढाउने,

२.२ वृक्षारोपण गर्दा सकभर मिश्रित प्रजातिको विरुवा रोपण गर्ने,

२.३ Integrated Pest Management लाई प्रोत्साहन गर्ने,

२.४ वनको सघन व्यवस्थापन गरी मिचाहा प्रजातिको फैलावट नियन्त्रण गर्ने,

२.५ मिचाहा प्रजातिका झाडी/विरुवा काट्ने, उखेल्ने, गोड्ने र यसरी प्राप्त पैदावार बायो- ब्रिकेट (Bio-Briquette) तथा अन्य जैविक ऊर्जा तयारीमा प्रयोग गर्ने.

२.६ मिचाहा प्रजातिको समस्या भएका सामुदायिक वनमा बायोब्रिकेट, बायोचार वा कम्पोष्ट मल प्लान्टको कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

३. मिचाहा प्रजातिको नियन्त्रणसम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धानमा जोड दिने ।

३.१ अनुसन्धानको लागि वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, विश्वविद्यालय तथा अन्य सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने,

५.१.४ रोग किरा नियन्त्रण

रणनीतिहरू

१. ओखलढुङ्गा जिल्लामा रहेका वन प्रजातिमा लाग्ने रोग कीराको अनुसन्धान गरी डकुमेन्टेशन गर्ने ।

२. बाह्य प्रजातिहरू जस्तै पाटे सल्लाको विरुवा उत्पादन तथा वृक्षारोपण नगर्ने ।

५.१.५ चरिचरण व्यवस्थापन

रणनीतिहरू

१. वन व्यवस्थापन कार्ययोजनामा चरन व्यवस्थापन योजनासमेत समावेश गरी एकीकृत व्यवस्थापन प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने ।

२. हिमाली क्षेत्रमा परम्परागत रूपमा चलिरहेको गोठ तथा घुमन्ते चरिचरणलाई वन कार्ययोजनामा समावेश गरी व्यवस्थित गर्ने

३. खर्क एवं पाटनक्षेत्र व्यवस्थापनमा सरकार, समुदाय र सरोकारवाला निकायहरूको साझेदारी विकास गर्ने,

४. सहभागितामूलक चरिचरण क्षेत्र व्यवस्थापनलाई प्रोत्साहन गर्न समुदायमा आधारित चरिचरण व्यवस्थापन समितिहरू गठन गर्ने,

५.१.६ वन अपराध न्यूनीकरण

रणनीतिहरू

१. वनक्षेत्रसँग सम्बन्धित कानूनहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने ।

१.१ डिभिजन र सब-डिभिजन वन कार्यालयहरूको मौजुदा भौतिक पूर्वाधारमा सुधार गरी जनशक्ति र साधन सम्पन्न बनाउने,

१.२ चोरी शिकार हुन सक्ने संभावित वन क्षेत्र र नाकाहरूको पहिचान गरी वन कार्यालयहरूमा समेत त्यसको अभिलेख राखे,

१.३ वन पैदावारको चोरी निकासी तथा गैरकानुनी व्यापारमा संलग्न हुनेलाई कानुनी दायरामा ल्याउने,

१.४ स्थानीय संघसंस्था, उपभोक्ता समूह, स्थानीय तह राजनीतिक दल समेतको समन्वयबाट सूचना सङ्कलन, प्रचारप्रसार र अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउने,

२. वनक्षेत्रलाई सघन व्यवस्थापनमा ल्याई आयआर्जन तथा रोजगारीका अवसर सिर्जना गरी चोरी शिकार, गैरकानुनी कटान निरुत्साहित गर्ने।

२.१ वन संवर्द्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापनमार्फत उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाई कच्चा पदार्थको उपलब्धता र आपूर्तिको व्यवस्था गरी वन पैदावारमा आधारित उद्योग/उद्यम स्थापना गर्न सहयोग गर्ने,

२.२ बढ्दो मागलाई मध्यनजर गर्दै काठदाउराको बिक्री र लिलाम प्रक्रियालाई सहज बनाउँदै सरल काठ आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने,

२.३ स्थानीय समुदायको काठ, दाउरा तथा कृषि औजारलगायत दैनिक आवश्यकताका वन पैदावारको आपूर्तिलाई सरल, सुलभ र सहज बनाउने,

२.४ पर्यापर्यटन, घरेलु वन उद्यम तथा अन्य वैकल्पिक रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्दै जीविकोपार्जनको सरल तथा सहज व्यवस्था गरी अवैध कटान न्यूनीकरण गर्ने,

३. चोरी शिकार तथा गैरकानुनी कटान नियन्त्रण गर्न समुदायमा आधारित दरिलो संयन्त्र निर्माण तथा परिचालन गर्ने ।

३.१ समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूह तथा उपभोक्तालाई वनक्षेत्रबाट हुने चोरी शिकार तथा गैरकानुनी व्यापार नियन्त्रण गर्न समुदायमा आधारित चोरी शिकार नियन्त्रण लगायतका कार्यक्रममार्फत जिम्मेवार बनाउने,

३.२ समूहले आफ्नो व्यवस्थापन गरेको वन र वन क्षेत्रको हानि नोक्सानी नहुने व्यवस्था गर्न चोरी शिकार तथा गैरकानुनी व्यापार नियन्त्रण योजना आ-आफ्नो कार्ययोजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने,

३.३ समुदायमा आधारित चोरी शिकार नियन्त्रण, सुराकी परिचालन, आकस्मिक अपरेसनका लागि यातायात तथा संचारको व्यवस्था, सुरक्षा निकायसँगको समन्वय तथा साझेदारी अभिवृद्धि गर्ने,

३.४ वन कार्यालयहरूबाट स्थानीय सरोकारवालाहरू समेतको सहयोगमा नियमित गस्ती र अनुगमन गर्ने,

३.५ स्थानीयस्तरमा वन पैदावारको चोरी निकासी तथा चोरी शिकार नियन्त्रणसम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

५.२ जैविक विविधता संरक्षण

५.२.१ रेड पान्डा संरक्षण

यस जिल्ला अन्तर्गत खिजिदेम्बा गाउँपालिका अन्तर्गतका हिमाली वनहरूमा रेड पान्डा पाईन्छन् । रेड पान्डा संरक्षणका रणनीतिहरू यस प्रकार छन् ।

रणनीतिहरू

१. बासस्थान संरक्षण र सुधार: रेड पान्डाको मुख्य आहारा निगालो र मालिङ्गो भएको वन क्षेत्रको संरक्षण गर्ने, खाली ठाउँ वृक्षारोपण गरी बासस्थान पुनर्स्थापना गर्ने ।
२. समुदायमा आधारित संरक्षण: स्थानीय बासिन्दाहरूलाई संरक्षण कार्यमा सहभागी गराई रेड पान्डाको पहेरेदार (Forest Guardians) को रूपमा परिचालन गर्ने ।
३. चोरीशिकार र अवैध व्यापार नियन्त्रण: हाब्रेको छाला र तस्कर विरुद्ध स्थानीयस्तरमा गस्ती गर्ने, सामुदायिक वनको कार्ययोजनामा संरक्षणका बुँदाहरू समावेश गर्ने र अवैध व्यापार रोक्न कडा कानुनी व्यवस्थाको पालना गर्ने ।
४. जीविकोपार्जनका कार्यक्रम: स्थानीय समुदायको वनमाथिको निर्भरता कम गर्न र रेड पान्डा संरक्षणमा प्रोत्साहित गर्न जैविक खेती, होमस्टे र हस्तकला तालिम जस्ता वैकल्पिक आयआर्जनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
५. जैविक मार्ग (Corridor) को विकास: वन क्षेत्रमा उचित व्यवस्थापन गरी रेड पान्डा आवतजावत गर्ने जैविकमार्गको विकास गर्ने ।
६. अनुसन्धान र अनुगमन: जिपिएस कलर (GPS Collar), क्यामेरा ट्र्यापिङ प्रविधि प्रयोग गरी रेड पान्डाको गतिविधि अनुगमन गर्ने र तिनीहरूको अवस्थाबारे अध्ययन गर्ने ।
७. जनचेतना अभियान: विद्यालय र स्थानीय समुदायमा रेड पान्डाको महत्त्व र संरक्षणबारे सचेतना फैलाउने ।

५.२.२ सालक संरक्षण

सालक संरक्षणका रणनीतिहरू

१. बासस्थान व्यवस्थापन: सालकको बासस्थान, दुलो र माटोको अध्ययन गरी तिनीहरूको प्राकृतिक बासस्थानको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
२. स्थानीय सहभागिता: समुदायमा आधारित संरक्षण समूहहरू परिचालन गरी वन क्षेत्रको निगरानी बढाउने ।
३. जनचेतना र शिक्षा: सालकको पर्यावरणीय महत्त्वबारे समुदायमा जनचेतना फैलाउने ।
४. अनुसन्धान र अध्ययन: सालकको आनीबानी र संख्याको वैज्ञानिक अध्ययन गर्ने ।
५. उद्धार र संरक्षण: जोखिममा परेका वा घाइते सालकको उद्धार गर्ने ।

५.२.३ गुराँस संरक्षण

गुराँस संरक्षणका रणनीतिहरू

१. स्थानीय सहभागिता: सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिमार्फत गुराँसको वनहरूको दिगो व्यवस्थापन र अवैध कटानी रोक्ने ।
२. वृक्षारोपण र पुनरुत्पादन: प्राकृतिक रूपमा मासिँदै गएका गुराँसका बिरुवाहरू रोप्ने र नर्सरी स्थापना गरी संरक्षण गर्ने ।
३. पर्यटकीय प्रवर्द्धन: गुराँस वन क्षेत्रलाई पर्यटकीय गन्तव्यको रूपमा विकास गरी स्थानीय जीविकोपार्जनमा जोड्ने ।
४. अवैध गतिविधिलाई कारबाही: गुराँसको हाँगा भाँच्ने वा फूल टिप्नेलाई जरिवाना र कानुनी कारबाही गर्ने ।

५. अध्ययन र अनुसन्धान: गुराँसका विभिन्न प्रजातिहरूको संरक्षण स्थिति र चुनौतीहरूको बारेमा वैज्ञानिक अध्ययन गर्ने।

५.२.४ चाँप संरक्षण

चाँप संरक्षणका रणनीतिहरू

१. वासस्थान संरक्षण: चाँप पाइने प्राकृतिक वन क्षेत्रको पहिचान गरी संरक्षण गर्ने र पुराना रुखहरूलाई जोगाउने।

२. नर्सरी र वृक्षारोपण: स्थानीय प्रजातिका चाँपका बिरुवा उत्पादन गर्न नर्सरी स्थापना गर्ने र खाली वन क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्ने।

३. सामुदायिक सहभागिता: सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूलाई संरक्षण कार्यमा परिचालन गरी अवैध कटानी रोक्ने।

४. अनुसन्धान: चाँपको बढ्दो चुनौती र लोपोन्मुख अवस्थाबारे अध्ययन अनुसन्धान गर्ने।

५.२.५ चिउरी संरक्षण

१. चिउरी क्षेत्र: चिउरी पाइने प्राकृतिक वन क्षेत्रको पहिचान गरी संरक्षण गर्ने र चिउरी बीउ उत्पादन स्थल बनाउने।

२. नर्सरी र वृक्षारोपण: स्थानीय प्रजातिका चिउरी बिरुवा उत्पादन गर्न नर्सरी स्थापना गर्ने र खाली वन क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्ने।

३. सामुदायिक सहभागिता: सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूलाई संरक्षण कार्यमा परिचालन गरी अवैध कटानी रोक्ने।

४. अनुसन्धान: चिउरीको बढ्दो चुनौती र लोपोन्मुख अवस्थाबारे अध्ययन अनुसन्धान गर्ने।

५.२.६ अन्य दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पति संरक्षण

अन्य दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पति संरक्षणका रणनीतिहरू

१. वासस्थान संरक्षण र सुधार: दुर्लभ जीवहरूको वासस्थानमा वन विनाश रोक्ने, र वनस्पतिहरूको पुनर्स्थापना गर्ने।

२. चोरी शिकार नियन्त्रण (Anti-poaching): स्थानीय समुदायको संयुक्त सञ्चालनद्वारा निकुञ्ज र सामुदायिक वनमा नियमित गस्ती बढाउने।

३. सामुदायिक सहभागिता र जीविकोपार्जन: सामुदायिक वनमार्फत स्थानीयलाई संरक्षणमा संलग्न गराउने, पर्यापर्यटन (Ecotourism) को विकास गर्ने, र संरक्षणमुखी उद्यम सञ्चालन गरी आम्दानी बढाउने।

४. चेतना र शिक्षा: वन्यजन्तु र वनस्पतिको महत्त्वबारे विद्यालय र समुदायस्तरमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

५. वैज्ञानिक अध्ययन र अनुगमन: दुर्लभ प्रजातिको संख्या र अवस्थाबारे नियमित गणना तथा अनुसन्धान गर्ने।

५.३ दीगो वन व्यवस्थापन

५.३.१ वन सम्बर्द्धन प्रणाली आधारित वन व्यवस्थापन

१. पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कोशी प्रदेश, विराटनगरबाट स्वीकृत वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८२ अवलम्बन गरी जिल्लामा रहेका समुदायद्वारा व्यवस्थित वन तथा सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
२. सल्लाको वनलाई थिनिङ योजनामा समावेश गरिनेछ ।
३. पाटे सल्लाको वनलाई प्रतिस्थापन गरिनेछ ।

५.३.२ जडीबुटी व्यवस्थापन

रणनीतिहरू

१. महत्त्वपूर्ण जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको पहिचान गरी स्रोत आंकलन गर्ने ।
- १.१ जिल्लाका विभिन्न क्षेत्रमा रहेका महत्त्वपूर्ण जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ प्रजाति पहिचान गरी वनस्पति प्रजातिहरूको विस्तृत सूची सङ्कलन गर्ने,
- १.२ विभिन्न पारिस्थितिक क्षेत्रहरूमा प्रजातिहरूको वितरण (Distribution) र प्रचुरता (Abundance) को आधारमा विस्तृत नक्साहरू (NTFP Maps) तयार गर्ने,
- १.३ वनमा पाइने काष्ठफलका रूखहरूको संरक्षण र खाली स्थानमा वृक्षारोपण गर्ने ।
२. जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको संरक्षण, व्यवस्थापन र खेती विस्तार गर्ने
- २.१ सबै पद्धतिको वन कार्ययोजनामा वनभित्रका जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको संरक्षण र व्यवस्थापनको विषय समावेश गर्ने,
- २.२ सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन, कबुलियती वन, वन संरक्षण क्षेत्र तथा साझेदारी वनमा उच्च मूल्यका जडीबुटी र गैरकाष्ठ वन पैदावारका लागि “जडीबुटी पकेट क्षेत्र” वा “समुदायद्वारा व्यवस्थित जडीबुटी पकेट क्षेत्रको” पहिचान गरी स्थापना गर्ने, भौगोलिक एवं वातावरणीय विविधताको आधारमा उपयुक्त समय र स्थानमा उपयुक्त जातका जडीबुटी एवं गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यावसायिक खेतीलाई प्रोत्साहित गर्ने,
- २.३ सामान्यतः कृषिको लागि अनुपयुक्त ठहरिएको सीमान्त भूमि र कसैको हकभोग र स्वामित्वमा नरहेको पाखो, पर्ती जग्गा र भीर पाखाहरूमा उपयुक्तता अनुसार जडीबुटी र गैरकाष्ठ वन पैदावारहरूको खेती गर्न गरिब, भूमिहीन र सीमान्त परिवारहरूलाई सामूहिक रूपमा प्रोत्साहित गर्ने,
- २.४ कृषियोग्य भूमिमा अन्तरवाली प्रणालीअन्तर्गत कृषिवालीको साथसाथै जडीबुटी खेती गर्ने कार्यमा कृषकहरूलाई प्रोत्साहित गर्ने,
- २.५ जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार संरक्षण तथा खेती विस्तारमा संलग्न कृषकहरूलाई आवश्यक पर्ने प्रविधि, प्राविधिक ज्ञान र सल्लाहसमेत उपलब्ध गराउने,
३. जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यापारीकरणलाई प्रोत्साहन गर्ने
- ३.१ जडीबुटीको बिक्री वितरणमा सम्भव भएसम्म प्रशोधन तथा मूल्य अभिवृद्धि गरी बिक्री वितरण तथा विदेश निकासी गर्न सहजीकरण गर्ने,

३.२ नेपालमा उपलब्ध जडीबुटीहरूको वैज्ञानिक एवं सुरक्षित ढंगले भण्डारण (Storage), प्रशोधन (Processing), सम्बेष्टन (Packaging) र सारतत्त्व निकाल्ने (Extraction) जस्ता कार्यहरू गरी मूल्य अभिवृद्धि गर्ने।

५.३.३ वन उद्यम

रणनीतिहरू

१. कच्चा पदार्थ (वन पैदावार) आपूर्तिलाई दिगो बनाई वन उद्यमलाई टेवा पुर्‍याउने

१.१ सबै वन व्यवस्थापन पद्धतिमा दिगो वन व्यवस्थापन गरी औद्योगिक कच्चा पदार्थ उत्पादनमा वृद्धि गर्ने,

१.२ वन उद्यमलाई आवश्यक कच्चा पदार्थ आपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने,

१.३ वन पैदावारको सुनिश्चित उपलब्धताका लागि उपभोक्ता समूह र काठ उद्यमहरू बिच समझदारी कायम गर्ने,

१.४ उत्पादन बिक्री (Product Sales), खरीद-फिर्ता सम्झौता (Buy - Back Agreements) र वन स्रोतहरूमा लगानीको लागि निजी-समुदाय साझेदारी प्रवर्द्धन गरी विभिन्न प्रकारका समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरूको संलग्नतालाई प्रोत्साहित गर्ने, निजी जग्गामा स्वदेशी र उच्च मूल्यका गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती (Domestication) लाई बढावा दिन उच्च गुणस्तरको बीऊ, विरुवा र प्रविधि उपलब्ध गराउने,

१.५ वनजन्य कच्चा पदार्थ वा काठको मूल्य अभिवृद्धि गर्न प्रशोधन, उड ट्रिटमेण्ट प्लाण्ट, डिस्टिलेसन प्लाण्ट स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने ।

२. वन उद्यममा संलग्न सरोकारवाला र जनशक्तिको क्षमता विकासमा जोड दिने

सरकारी निकाय, समुदाय, उद्यमसँग सरोकार राख्ने नागरिक समाज र व्यावसायिक वन पैदावार उत्पादन (Production), संकलन (Harvesting), प्रशोधन (Processing), प्याकेजिङ (Packaging), ब्रान्डिङ (Branding), मार्केटिङ (Marketing) सम्बन्धी सीप विकासमा जोड दिने,

व्यावसायिक उत्पादनका लागि मेसिन तथा उपकरणहरूको प्रयोगमा प्रोत्साहन गर्ने

वन श्रमिकको क्षमता विकास, वन श्रमिकको उत्पादकत्व सुदृढीकरणमार्फत वनक्षेत्रमा युवाहरूको आकर्षण बढाउने,

कटान (Harvesting), Saw-Milling, Carpentry जस्ता सीपमूलक कार्यमा कुशल जनशक्ति तयार गर्ने,

जनशक्तिको विकासमा, समाजमा पछाडि परेका वर्ग तथा क्षेत्रका बासिन्दालाई प्राथमिकता दिने,

वन व्यवसायलाई पारदर्शी र जवाफदेही बनाई वनमा संलग्न उद्यमी र व्यापारीहरूको मनोबल बढाउने,

काठ प्रशोधन गर्दा हुने जर्ती (नोक्सानी) कम गर्न काठ प्रशोधन तथा प्रयोग गर्ने उद्योगहरूको कार्यक्षमता (Efficiency) बढाउने ।

३. वन उद्यम/उद्योग स्थापना तथा सञ्चालनमा टेवा पुर्‍याउने

३.१ वन पैदावारको उपलब्धताको आधारमा संभावित उत्पादन गर्न सकिने वस्तु, सामग्री र स्थानीय, स्वदेशी तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारसमेतको विश्लेषण गरी संभाव्य उद्यम/उद्योग स्थापनाका लागि अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने,

३.२ वनको किसिम, अवस्था र मौज्दातको अध्ययन विश्लेषण गरी सरकारी, सहकारी, निजी क्षेत्रसँगको साझेदारीमा सञ्चालन गर्न सकिने उद्योगहरूको पहिचान गर्ने, अध्ययन प्रतिवेदनअनुसार सरकारी वा सार्वजनिक, सामुदायिक, सहकारी तथा निजी क्षेत्रसँग साझेदारी वा एकल स्वामित्वमा सञ्चालन गर्न सकिने तुलनात्मक लाभका उद्यम/उद्योग पहिचान गर्ने,

४. वन पैदावारबाट उत्पादित वस्तु र सामग्रीको उपयोगलाई प्रोत्साहन दिने

४.१ विभिन्न प्रकारका वन पैदावारका लागि उपभोक्ताको आवश्यकता र प्राथमिकता पहिचान गर्न बजार अनुसन्धान (Market Research) गर्ने,

४.२ उत्पादित वस्तुको प्रयोगका लागि उपभोक्तास्तरमा जागरुकता अभियान सञ्चालन गर्ने, सरकारी संरचनाहरूमा अनिवार्य रूपमा स्वदेशी काठ र सोबाट बनेका सामग्रीहरू प्रयोग गर्ने, मूल्य-श्रृंखला अध्ययन (Value - Chain Analysis) र नयाँ उत्पादन प्रयोग र बजारको पहिचान (राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा) गर्न सम्भावित लगानीकर्ता र उद्यमीहरूसँग समन्वय गर्ने ।

५.३.४ सार्वजनिक तथा निजी वन विकास

रणनीतिहरू

१. नर्सरी प्रवर्द्धन, गुणस्तरीय विरुवा उत्पादन र वृक्ष सुधार

१.१ वृक्षारोपण क्षेत्रको उपयुक्तता, स्थानीयको माग र व्यवस्थापन उद्देश्यसँग मेलखाने गरी वृक्षारोपण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

१.२ जलवायु अवस्था, माटोका प्रकारहरू, परिस्थितिकीय प्रणालीको आधारमा वृक्षारोपण गर्न उपयुक्त क्षेत्रहरूको पहिचान तथा विश्लेषण गरी अभिलेखीकरण गर्ने,

१.३ विश्लेषणको आधारमा प्रत्येक क्षेत्रको लागि उपयुक्त वनस्पति प्रजातिहरू पहिचान गर्ने, स्थानीय पारिस्थितिक प्रणाली र जैविक विविधतालाई ध्यान दिई रैथाने वनस्पति प्रजातिहरूलाई प्राथमिकता दिने,

१.४ व्यावसायिक रूपमा स्थापना गरिएको वनमा बाहेक अन्य प्राकृतिक वनमा बाह्य प्रजातिको वृक्षारोपण निरुत्साहित गर्ने,

१.६ नदी उकास क्षेत्र तथा वनक्षेत्रबाहिरका सार्वजनिक जग्गाहरूमा स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा व्यापक वृक्षारोपण गर्ने ।

१.७ वनको उत्पादन वृद्धि र गुणस्तर सुधारका लागि वृक्ष सुधार कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने

२. वृक्षारोपण तथा वन विकास

२.१ निजी वन विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दै वनक्षेत्रमा निजी लगानीलाई प्रोत्साहन गर्ने

२.२ निजी जग्गामा वृक्षारोपण र निजी वनको व्यवस्थापनमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने,

२.३ छोटो बाली चक्र भएका उपयुक्त वा बहुमूल्य प्रजातिका गुणस्तरीय विरुवाहरू सरल रूपमा उपलब्ध गराउने,

२.४ कृषि वनको लागि माटो अनुसारको उपयुक्त प्रजाति र प्राविधिको अनुसन्धान, विकास गरी सिफारिश गर्ने,

३. सडक तथा नहर किनारा, चौतारा, धार्मिक क्षेत्रलगायतका विभिन्न क्षेत्रहरूमा वन विकासका लागि सार्वजनिक वन प्रवर्द्धन गर्ने

३.१ सडक तथा नहर किनारको वृक्षारोपणका लागि सम्बन्धित आयोजनाले व्यवस्था गर्ने, स्थानीय तहसँगको समन्वयमा स्थानीय उपभोक्ता समूह गठन गरी कार्ययोजना तयार गरी सोअनुसार वन विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने,

३.२ सडक, सिंचाई तथा कुलोको किनारा र सार्वजनिक पर्ती जग्गासँग जोडिएका जग्गाधनीलाई निश्चित प्रतिशत लाभांश उपलब्ध गराई उक्त जग्गामा वृक्षारोपण तथा संरक्षण र व्यवस्थापनमा संलग्न गराउने व्यवस्था गर्ने ।

४. नदी उकास तथा सार्वजनिक जग्गामा वनको विकास गर्ने

४.१ स्थानीय तहको नेतृत्व र सहभागितामा नदी उकास तथा सार्वजनिक जग्गामा वनको विकास गर्ने,

४.२ वन विकास गर्न सकिने नदी उकास तथा सार्वजनिक जग्गाको पहिचान गरी पुनर्स्थापना कार्ययोजना (Restoration Plan) तयार गरी सोअनुसार वन विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने, नदी उकास तथा सार्वजनिक जग्गामा उपयुक्त प्रजातिको वृक्षारोपण गर्ने,

४.३ नदी उकासमा उपयुक्त प्रजातिका बीऊ छरी (Seed Sowing) वनको विकास गर्ने,

५.३.५ जलवायु उत्थानशील वन विकास

रणनीतिहरू

१. प्राकृतिक वनलाई प्रतिस्थापन नगर्ने ।

२. एकल प्रजाति भन्दा बहुप्रजाति वृक्षारोपण गर्ने ।

३. सल्ला प्रजाति भन्दा चौडापाते वन प्रजातिलाई बढावा दिने ।

४. लामो आयु भएका वृक्षहरूको वृक्षारोपण र संरक्षण गर्ने ।

५.४ वन अनुसन्धान र विकास

रणनीतिहरू

१. समुदायमा आधारित वन अनुसन्धान प्लट स्थापना गर्ने ।

२. वन अनुसन्धानमा प्रविधिको प्रयोग गर्ने ।

३. वन अनुसन्धानका निष्कर्षहरू राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय जर्नलमा प्रकाशन गर्ने ।

४. वन अनुसन्धानका लागि बजेट व्यवस्थापन गर्ने ।

५.५ जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण

५.५.१ पानीको मुहान संरक्षण

रणनीतिहरू

१. पानीको मुहानको नक्साङ्कन गरी वातावरणीय सेवा भुक्तानी प्रणालीमा लैजाने ।

२. पानीको मुहान ५ किलोमिटर वरिपरि निषेधित क्षेत्र र हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने ।

३. पानी मुहानको उत्तर तर्फबाट सडक निर्माण निषेध गर्ने ।

५.५.२ पानीको पुनर्भरण

रणनीतिहरू

१. प्रत्येक सामुदायिक वनमा संरक्षण पोखरी निर्माण गर्ने ।

२. प्राकृतिक पोखरीहरूको पुनर्स्थापना गर्ने ।

५.५.३ पहिरो व्यवस्थापन

१. पूर्वतयारी र जोखिम न्यूनीकरण: पहिरो जान सक्ने सम्भावित क्षेत्र (Hazard Mapping) को पहिचान गरी जोखिम नक्साङ्कन गर्ने र सुरक्षित स्थानमा बस्ने।
२. पूर्व सूचना प्रणाली (Early Warning System): वर्षाको मात्रा र जमिनको चाल अनुगमन गरी समयमै स्थानीयलाई सतर्क गराउने।
३. संरचनात्मक उपायहरू (Structural Measures): पहिरो खस्ने ठाउँमा ग्याभिन पर्खाल, रिटेनिड वाल, र माटो स्थिर बनाउने उपायहरू अपनाउने।
४. जैविक उपायहरू (Bio-engineering): पहिरो प्रभावित क्षेत्रमा वृक्षारोपण, घाँस रोप्ने र भिरालो जमिनमा पानीको निकास व्यवस्थापन गर्ने।
५. पहिरोहरूमा पायोनियरिड प्रजातिहरूको Aerial Drone Seeding गर्ने ।

५.६ सुख्खाग्रस्त क्षेत्र व्यवस्थापन

रणनीतिहरू

१. पानी पुनर्भरणका लागि कन्टुर टेन्चहरू निर्माण गर्ने
२. सुख्खा ग्रस्त क्षेत्रहरूमा संरक्षण पोखरी निर्माण गर्ने ।
३. वर्षातका पानी संकलनका संरचनाहरू निर्माण गर्ने ।
४. खडेरी सहन सक्ने लामो आयु भएका प्रजातिहरूको वृक्षारोपण गर्ने ।
५. Conservation Farming का विधिहरू स्थानीय कृषकहरूलाई जानकारी दिने ।
६. कृषि वन विकासको प्रवर्द्धन गर्ने ।

५.७ मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन

रणनीतिहरू

१. मानव र वन्यजन्तुबीचको द्वन्द्वलाई प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी सहअस्तित्व कायम गर्ने
- १.१ मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व जोखिमयुक्त तथा संवेदनशील क्षेत्रको पहिचान तथा नक्साङ्कन गर्ने,
- १.२ सरोकारवालाहरूको सहभागितामा मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापनका लागि वर्तमान संरचनाको सुदृढीकरण गरी सचेतना एवं क्षमता विकास गर्ने,
- १.३ वन्यजन्तुको दिगो संरक्षण, सम्बर्द्धन र सदुपयोग गरी आयआर्जनका अवसरहरूको रूपमा वन्यजन्तु पालन, प्रजनन तथा अनुसन्धानका लागि प्रोत्साहन गर्ने,
- १.४ वन्यजन्तुको वासस्थान व्यवस्थापन गर्ने, वनभित्र पानी पिउने व्यवस्था (Waterhole Management), घाँसे मैदान व्यवस्थापन, प्रजाति संरक्षण योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने,
- १.५ वन्यजन्तु प्रभावित क्षेत्रमा वैकल्पिक जीविकोपार्जन प्रोत्साहन गर्न सामुदायिक सहकारी (Community Cooperatives) को कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- १.५ वन्यजन्तुबाट हुने विभिन्न खालका क्षतिको मूल्यांकन गरी सहजरूपमा राहत वितरण गर्ने, सोको लागि उपभोक्ता समूहमा वन्यजन्तु क्षति राहत कोषको स्थापना र सञ्चालन गर्ने,
- १.६ अति संवेदनशील स्थानहरूमा विद्युतीय तारबार, सोलार फेन्स, ट्रेन्च, पानीपोखरीजस्ता प्रविधिको प्रयोग, वैकल्पिक खेतीबाली लगाउने, सुरक्षित गोठलगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- १.७ घाइते, टुहुरा तथा समस्यामा भएका वन्यजन्तुका लागि उद्धार केन्द्र तथा पुनर्स्थापना केन्द्रको स्थापना र समस्याग्रस्त वन्यजन्तुको पहिचान गरी व्यवस्थापन गर्ने,

५.८ अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र

५.८.१ वनमा सामाजिक समावेशीकरण

जिल्लामा रहेको वनको विकास र विस्तार एवं प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका मुल प्रवाहीकरण गर्न देहायका रणनीतिहरू रहेका छन् ।

१. महिला र वञ्चितिकरणमा परेको समुदायको आर्थिक स्तरोन्नतिका लागि हरित वन उद्यम प्रवर्द्धन एवं जीविकोपार्जनका अवसरहरू सिर्जना गर्ने ।

२. वन उपभोक्ता समितिहरूमा महिला तथा आदिवासी जनजाति, अल्पसङ्ख्यक जातिको प्रतिनिधित्व, नेतृत्व र निर्णयक पदहरूमा ५० प्रतिशत महिला सहितको समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

३. वनबाट प्राप्त हुने लाभको बाँडफाँट लगायतका क्रियाकलापमा महिला, आदिवासी, दलित, अल्पसङ्ख्यक समुदायको पहुँच र नियन्त्रणमा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने

४. प्राकृतिक स्रोतमा आधारित परम्परागत ज्ञान, सीप र अभ्यासलाई दस्तावेजीकरण तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।

५. वन व्यवस्थापनमा आदिवासी जनजातिको परम्परागत ज्ञान, सीप र अभ्यासलाई समावेश गर्ने

५.८.२ सूचना प्रणालीको विकास तथा संचालन

यस जिल्लामा वनको दिगो व्यवस्थापन गरी वन पैदावार उत्पादन, बिक्री वितरण र चुस्त दुरुस्त संगठनिक संरचना र सेवा बनाउनका लागि सूचना प्रणालीको विकास तथा संचालनको महत्वपूर्ण भुमिका रहने भएकोले सूचना प्रणालीको विकास तथा संचालनको चुस्त दुरुस्त बनाउन देहायका रणनीतिहरू रहेका छन् ।

१. वन क्षेत्र सम्बन्धी सूचना तथा तथ्याङ्कहरू सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालय, प्रदेश वन निर्देशनालय तथा मन्त्रालयहरू र वन तथा भू-संरक्षण विभागको वेबसाइटमा अध्यावधिक तथा व्यवस्थित गरी सरोकारवालाहरूको खुल्ला पहुँच स्थापित गर्ने र स्वचालित प्रणालीमा गुनासो सुन्ने व्यवस्था समेत मिलाउने ।

२. तथ्यांक संकलन र व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित प्राविधिकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

५.८.३ संस्थागत संरचना विकास र सुशासन

रणनीतिहरू

१. डिभिजन वन कार्यालय तथा मातहतका सब-डिभिजन वन कार्यालयहरूमा साधन र स्रोतले सम्पन्न गरी कार्यकुशलतामा वृद्धि गरी सेवा दुरुस्त र चुस्त बनाउने ।

२. डिभिजन वन कार्यालय तथा मातहतका सब-डिभिजन वन कार्यालयहरूमा दरबन्दी अनुसार कर्मचारीहरू व्यवस्थापन गर्ने ।

३. डिभिजन वन कार्यालय तथा मातहतका कर्मचारीहरू समयानुकूल जिम्मेवारीको आधारमा आवश्यक सीप र दक्षता अभिवृद्धि गर्ने ।

४. डिभिजन वन कार्यालय तथा मातहतका कार्यालयहरूमा सार्वजनिक सूचना पाटी, गुनासो सुन्ने सूचना अधिकारीको व्यवस्थापन गर्ने ।

५. सार्वजनिक रूपमा सुधारका लागि नागरिक बडापत्रको स्पष्ट रूपमा बुझ्ने गरी सहज स्थलमा राख्ने व्यवस्था गर्ने ।

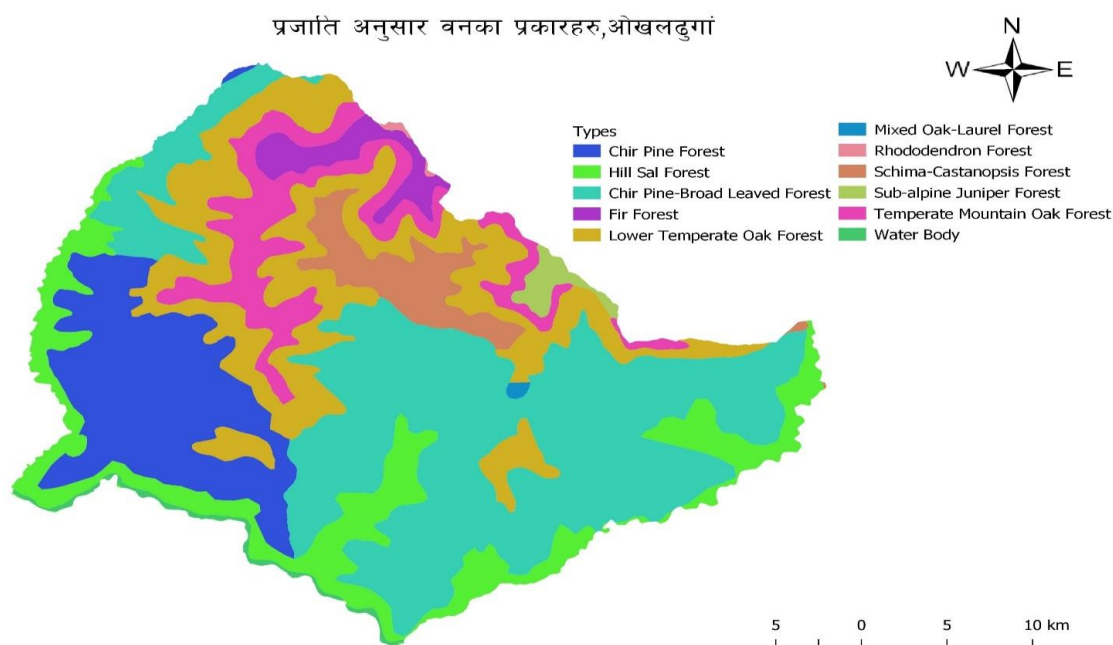
परिच्छेद-६ वनको सिमाङ्कन

डिभिजन वन कार्यालयले सदरमुकामका केही राष्ट्रिय वनको नापी शाखा तथा कार्यालयको टोलीबाट सिमाना छुट्याउने कार्य भएको थियो तर सबै ठाँउमा आर्थिक तथा मानविय श्रोतको अभावको कारणले गर्दा सिमाना छुट्याउने कार्य गर्न संभव भएको छैन । यस जिल्लामा आवादी र वन क्षेत्र छुट्याउने कार्य विगतमा प्राथमिकताका साथ भएको देखिन्छ भने हाल त्यस खालको कार्यहरू भएका छैनन् ।

राष्ट्रिय वनलाइ सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरण पूर्व कार्ययोजना तयार गर्ने क्रममा सभै तथा नक्सांकन हुने गरेको भएतापनि ति वनहरूको स्थलगत रूपमा काठका पोल वा सिमेन्टका पिल्लरहरूद्वारा स्थायी वन सिमांकन नभएका कारण व्यक्ति तथा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, एक सामुदायिक वन तथा छिमेकी सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह बिच सिमा विवादका समस्याहरू प्रशस्त आउने गरेको पाइएको छ । भू-स्वामित्वका आधारमा वनलाई राष्ट्रिय वन तथा निजी आवादी वा निजी वन भनि छुट्याउन वन सिमाङ्कन (Forest Demarcation) गर्ने गरिएको छ ।

६.१ वनको प्रकार

ओखलढुंगा जिल्लाको कुल क्षेत्रफल मध्ये ३५.६५% अर्थात ३८२८५.२० हेक्टर वन क्षेत्र रहेको छ । जस मध्ये सामुदायिक वनले ७८.२०% क्षेत्र ओगटेको छ भने ३.२७ प्रतिशत कबुलियती वनले ओगटेको छ । बाँकी रहेका करिब १८.५३ प्रतिशत वन सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको रूपमा व्यवस्थापन हुदै आएको छ ।

चित्र ६.१ प्रजाति अनुसार वन

(क) हावापानीको आधारमा

यस जिल्लामा पाईने वनलाई उचाई तथा हावापानी र भौगोलिक अवस्थितिको हिसाबले निम्नानुसार वर्गिकरण गरिएको छ ।

१.उष्ण प्रदेशीय वन (Tropical forest)

यस जिल्लामा उष्ण प्रदेशीय वन ३९० मि. देखि १००० मिटर उचाई सम्म फैलिएको छ । यस किसिमको वन गर्मी हावापानी तथा नदीका किनारहरुमा पाईने प्रजातिहरुका हुन्छन । यस क्षेत्रमा विशेषत चौडापाते प्रजातिका बाहुल्यता हुन्छ भने दक्षिण मोहडामा कोणधारी प्रजाति खोटे सल्ला (*Pinus roxburgii*) को वन पाईन्छ । यस जिल्लामा यस किसिमको वन सुनकोसी, दुधकोसी तथा लिखु किनारमा र तल्लो भेगको खोंहरुमा पाईन्छ । यस प्रकारका वनमा पाईने मुख्य प्रजातिहरुमा साल (*Shorea robusta*), कर्मा (*Haldina cordifolia*), बेल (*Aegle marmelous*), असना (*Terminalia alata*), जामुन (*Syzygium cumini*), बोटधैँयरो (*Lagerstroemia parviflora*), खयर (*Senegalia catechu*), बर्रो (*Terminalia bellerica*), हर्रो (*Terminalia chebula*), अमला (*Phyllanthus emblica*), सिसौ (*Dalbergia sisso*), खोटे सल्ला (*Pinus roxburgii*) आदि रहेका छन ।

२.उपोष्ण प्रदेशीय वन (Sub-tropical Forest)

यस किसिमको वन १००० मि.देखि २००० मि. सम्मको उचाईमा पाईन्छ । यस प्रदेशीक वनको सिम क्षेत्रमा चिलाउने कटुसको वन पाईन्छ भने सुख्खा क्षेत्रमा खोटे सल्ला (*Pinus roxburghii*) तथा गोब्रे सल्ला (*Pinus wallichiana*) का वन पाईन्छ । नदी कटान तथा पहिरो क्षेत्रमा उतिस (*Alnus nepalensis*) को वन पाईन्छ । यस क्षेत्रमा पाईने मुख्य वनका किसिम निम्न अनुसार रहेको छ ।

Pinus roxburghii forest

Schima Castanopsis forest

Alnus nepalensis forest

Riverain forest with *Toona* and *Albizia* species

३.समसितोष्ण प्रदेशीक वन (Temperate Forest)

यस क्षेत्रका वन सदाबाहार चौडापाते किसिमका प्रजातिहरु जस्तै खसु प्रजातिका वन (*Quercus lamellosa*, *Quercus semicarpifolia* and other *Quercus* spp) का **Pure** तथा मिश्रित वन पाईन्छ । यस क्षेत्रको माथिल्लो भेगमा *Tsuga dumosa*/ *Rhododendron* spps का वन पाईन्छ । पहिरो गएका क्षेत्र, गल्ली,खेती गर्न छाडिएको क्षेत्र, सिमसार क्षेत्र तथा नदि छेउछाउका क्षेत्रमा उतिस (*Alnus nepalensis*) का वन पाईन्छ । यो क्षेत्र जडिबुटिका लागि धनि मानिन्छ साथै उतिसको वन अलैचि खेतीको लागि अति उपयुक्त रहेको देखिन्छ । यस क्षेत्रमा पाईने मुख्य वन प्रजाति निम्न अनुसार रहेको छ,

Pinus wallichiana forest

Rhododendron forest

Quercus spps forest

४.सब अल्पाइन प्रदेशीय वन (Sub alpine forest)

यस किसिमको वन जंगल प्राय गाउँ बस्तीको मुहँच भन्दा टाढाको भागमा पाईन्छ । उचाईको हिसाबले ३००० मि. देखि ३६२७ मि. सम्मको उचाई सम्म फैलिएका पाईन्छ । यस वनमा पाईने मुख्य प्रजातिहरुमा लौठ सल्ला (*Taxus baccata*), ठिङ्ग्रे सल्ला (*Tsuga dumosa*), तालिस पत्र (*Abies spectabilis*) आदि पाईन्छ भने कही खसु (*Quercus semicarpifolia*) र विभिन्न खाले गुराँसहरु

(*Rhododendron spp.*) पनि मिसिएर रहेको पाईन्छ । यस क्षेत्रमा पाईने मुख्य वन निम्न अनुसार रहेका छन् ।

ख) प्रजातिको आधारमा

१. साल, खयर र सल्ला मिश्रित वन

२. चिलाउने, उत्तिस र सल्लो मिश्रित वन

३. खस्रू, गोब्रे सल्ला, ठिंगुरे सल्ला, बाँझ, गुराँस मिश्रित वन

६.२ वनको क्षेत्रफल

क्र.सं.	वनको किसिम	क्षेत्रफल(हेक्टरमा)	कैफियत
१	साल, खयर, सल्ला मिश्रित वन	९४८२.७६	
२	चिलाउने, उतिस र सल्ला मिश्रित वन	१५१६५.९	
३	खुसु, गोब्रे सल्ला, ठिगुरे सल्ला, बाँझ, गुराँस मिश्रित वन	१३६३६.५४	
	जम्मा	३८२८५.२	

१	उष्ण	३९०-१०००	२०.९१	२२४५७.७०	चौडापाते पतझर वन
२	उपोष्ण	१०००-२०००	५१.०२	५४७९३.८८	चिलाउने कटुस-खोटे सल्ला वन
३	समशितोष्ण	२०००-३०००	२५.७७	२७६७३.९६	सदावहार चौडापाते वन
४	सब अल्पाईन	३०००-३६२७	२.३१	२४७७.०३	सदावहार कोणधारी वन
				१०७४०२.६	

६.३ जलाधार क्षेत्र

यस जिल्लामा अवस्थित नदी तथा खोलाको आधारमा जिल्लालाई २७ वटा उप जलाधार क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ ।

तालिका ६.३: जिल्लामा भएका उपजलाधार क्षेत्र एवं क्षेत्रफल

क्र.सं.	उप-जलाधार क्षेत्र	क्षेत्रफल (हेक्टरमा)
१	लिपेखोला	३२८७
२	सिस्नेखोला	३७४८
३	खार्तेखोला	४२३१
४	अँधेरीखोला	४३०६
५	ठोट्ने खोला माथिल्लो	३५१७
६	ककनी खोला	४९०२
७	ठोट्ने खोला तल्लो	२४५७
८	अँधेरी पञ्चासे खोला	३८११
९	मसार-रम्दुखोला	४६३०
१०	रुदुरेफी खोला	४८१९
११	कार्तिक-पातले खोला	३३९२
१२	भालु-जरुवा खोला	३४३३
१३	सिस्नेरीदाङ खोला	२५१८
१४	पाराचिसापानी खोला	३९५३
१५	ज्यामिरे खोला	२८०४
१६	जुकेडुङे खोला	५४६५
१७	काप्रेदिपसिङ खोला	३९२१
१८	पोक्तिङ खोला	२४५७
१९	खानीभञ्ज्याङ खोला	३३५४
२०	सिङले खोला	४५७३
२१	मोलुङ मध्य भाग केरावारी खोला	२४४३
२२	कासी खोला	३४१८
२३	उपल्लो मोलुङ खोला	५१५१

२४	ढिकुरे खोला	६४२२
२५	साल्मे खोला	५७४९
२६	चोत्ती खोला	३९३४
२७	दुप्लेयलड खोला	४२३६
	जम्मा	१०६६३१

६.४ पोखरी तथा झरनाहरू

ओखलढुङ्गा जिल्लामा रहेका प्रमुख झरनाहरूमा पोकली झरना (१३१ मि., राटमाटे झरना (१११ मि.) प्रमुख रहेका छन् । त्यसैगरी सेप्ली, ढिकुरे, सेर्ना, सेलेले र न्याउले झरना आदि पर्दछन् । चिसंखुगढी अन्तर्गत कालीफोखरी, गौरीआहाल, तालेपोखरी आदि ससाना प्राकृतिक पोखरीहरू रहेका छन् ।

परिच्छेद-७

वन संरक्षण तथा सुरक्षा सम्बन्धी अवस्था

ओखलढुङ्गा जिल्ला वन अपराधका दृष्टिले खासै सम्वेदनशील देखिंदैन । अधिकांश वनक्षेत्र सहभागितामूलक पद्धतिबाट व्यवस्थापन भैरहेको तथा वन सम्बन्धी प्रभावकारी प्रचारप्रसार तथा अन्तरनिकाय समन्वयका कारण संरक्षण व्यवस्था सन्तोषजनक नै भैरहेको देखिन्छ । तथापी यदाकदा वन अपराध सम्बन्धी घटनाहरू घट्ने गरेको र केही मुद्दा चलेको समेत पाइन्छ । जिल्ला वन डढेलो प्रकोप, वन अतिक्रमण तथा मिचाहा प्रजातीहरूको प्रकोपका दृष्टिले केही मात्रामा सम्वेदनशील रहेको पाइन्छ । जिल्लाका वन संरक्षणसँग सम्बन्धित विविध आयामहरू तथा तत्सम्बन्धमा चाल्नु पर्ने कदमहरू वा सञ्चालन गरिनु प्रचारात्मक, निरोधात्मक तथा नियन्त्रणात्मक कृयाकलापहरूका बारेमा यस अध्यायमा निम्नअनुसार चर्चा गरिएको छ ।

७.१ वन अतिक्रमण

जिल्लामा अतिक्रमणको अवस्था सामान्य रहेको देखिन्छ । विशेषगरी सामुदायिक वनको छेउछाउ सिमानाक्षेत्रमा केही अतिक्रमण रहेको देखिन्छ भने केही पूर्वाधार विकासका कारण अतिक्रमण भएको देखिन्छ । जिल्लाको विभिन्न स्थानमा स-सानो क्षेत्रफलमा वन क्षेत्र अतिक्रमण भएको पाइएको छ । विगत करिब एक दशक देखि जिल्लामा नयाँ अतिक्रमण नभएको सरोकारवालाहरूले बताए तापनि अघिल्लो वन कार्ययोजनाको अवधिमा नयाँ अतिक्रमण भएको अभिलेखबाट देखिंदैन । जिल्लामा थप नयाँ अतिक्रमण हुन नदिन निजी वन र राष्ट्रिय वनको डिजिटल डिमार्केसन गरिनेछ ।

७.२ चोरी निकासी नियन्त्रण

यस जिल्लामा वन पैदावारको चोरी निकासी तथा चोरी शिकार हुन सक्ने सम्भावित वनक्षेत्र र नाकाहरूको पहिचान एवं नक्सांकन गरी सब-डिभिजन वन कार्यालयहरूमा समेत अभिलेख राखी स्थानीय स्तरमा वन पैदावारको चोरी निकासी तथा चोरी शिकार नियन्त्रण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

७.३ वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन

जिल्लामा वन डढेलो घटनाहरू वर्षेनी बढ्दै गई रहेको सरोकारवालाहरू बताउँछन् । यस जिल्लाको तल्लो भू-भागमा हिउँदको सुख्खा समयमा वर्षेनी वनमा पटक पटक डढेलो लाग्ने घटनाहरू हुने बढ्दै गईरहेको पाइन्छ । यसरी लाग्ने डढेलोले वनक्षेत्रमा क्षति गर्नुको साथै वनक्षेत्रसँग जोडिएको बस्तीमा समेत जनधनको क्षति पुगेको छ । जिल्लाका वन डढेलो अति सम्वेदनशील सामुदायिक वनहरूको सूची तल तालिका मा देखाइएको छ ।

तालिका ७.३: वन डढेलोको अति जोखिम सामुदायिक वनहरू

क्र.सं.	वन डढेलो संभावित सा.व.	ठेगाना
१	सुलिभिर, निसंखे गैहापाखा, ढाँट, चिबेचौर, शान्धिपहिरो, तिनपिप्ले, कर्कलेअफारे, सिम्ले खोरुन्डे, दुधकोसि, हलेसि दर्शन, हरिबोले, रन्जने थाकलेजल्केनि, बिफ्रेचौर गुर्दुमे	सि.न.पा. १

२	काफलबोट, नागिडाँडा, ठुलोपातल, बाँझघारी, कामिगाँउ, कडेनि, उत्तिसिनि, चौताराडाँडा, सानो पँधेरो, हरिबोले, रन्जने थाक्लेजल्केनि, बिफ्रेचौर गुर्दुमे	सि.न.पा. १
३	सोतिवन, भंडारे सल्लेरि लामिसोति, अघेरि, पाताल, देविस्थान, बाँसबोट सिद्धकालि	सि.न.पा. ३
४	आहाले गैरी, कोलबोटे ग्लन्जु, तिनतले, फोकुल	मानेभञ्ज्याङ-३
५	मसारपाखा ठुलीगैरी, सल्लेनी	मानेभञ्ज्याङ-२
६	सुमित्रा कालिका देवि	मानेभञ्ज्याङ-४
७	महादेवस्थान	मानेभञ्ज्याङ-५
८	सान्दाने, थुम्कीदुम्की, आहाले थाक्ले, भुतपानी	मानेभञ्ज्याङ-६
९	सिमपानी हरियाटार, धारापानी, डुडेमाले	मानेभञ्ज्याङ-७
१०	देउराली	मानेभञ्ज्याङ-८
११	दिपसंह गैरी	सुनकोशी-२
१२	सल्लेनी	सुनकोशी-३
१३	गरीबी निवारण	सुनकोशी-४
१४	बासपानी, नागी सानोभिर पारापाखा	सुनकोशी-६
१५	नाईटेपाखा, जोगीथुम्की	सुनकोशी-७
१६	सल्लाघारी, काउछे कागुनै, निलकण्ठ, हुवन कत्ले, सुर्केथाक्ले,	सुनकोशी-८
१७	संसारी डाँडा	सुनकोशी-१०
१८	गहते पुईया बोट, पैयाबोट सालघारी, डाँडा खर्क खरीचौर, कुन्तादेवि, ढुंगा बिसाउना	मोलुङ-१
१९	रानी	मोलुङ-२
२०	भालुखोला, सिन्दुरेपाखा, महादेव गुठी वन,	लिखु-३
२१	विमिरे	लिखु-२
२२	रमिते चिउरीडाँडा	लिखु-४
२३	बालादेवी	चम्पादेवी-२
२४	कालिका	चम्पादेवी-१०
२५	चप्लेटि	खिजिदेम्बा-१
२६	गुराँसे, थामथोले देम्बा	खिजिदेम्बा-६
२७	कुइवा, वलाउनी, सिसाखानी, महभिर, कृष्णेश्वर	चिशंखुगढी-१
२८	डुम्रीचौर, धरमपानी, डाँडापाखा, आहालघारी	चिशंखुगढी-२
२९	जामुनेकमेरे पानी, देवीस्थान, भैसेधुरे	चिशंखुगढी-३
३०	सालकमेरे, चाकलढुंगा	चिशंखुगढी-४
३१	थलेथुम्को	चिशंखुगढी-५
३२	वालकन्या, थाक्ले खानीखोला, सिलिङ्गे	चिशंखुगढी-६
३३	नेवारे	चिशंखुगढी-७
३४	भालुखओप, पञ्चकन्या	चिशंखुगढी-८

वन डढेलोलाई रोकथाम र नियन्त्रणका अवलम्बन गरिन्छ ।

१. जनचेतनामूलक कार्यक्रम

२. अग्निरेखा निर्माण र मर्मत

३. वन डढेलो उपकरण र प्रविधिको प्रयोग

४. सामुदायिक वनमा पोखरी निर्माण

७.४ मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण

ओखलढुङ्गा जिल्ला धेरै जसो भुभाग हिमाली क्षेत्रमा पर्ने भएकाले मिचाहा प्रजाति तुलनात्मक रूपमा कम पाईन्छन् । यद्यपि यसका तल्लो भागमा गर्मी हुने भएकाले त्यस क्षेत्रमा तपसिल बमोजिम मिचाहा प्रजाति पाईने गरेको छ ।

तालिका ७.४: ओखलढुङ्गाका मिचाहा प्रजाति

क्र.सं.	मिचाहा प्रजाति	वैज्ञानिक नाम
१	कालो वनमारा	Ageratina adenophora
२	सेतो वनमारा	Chromolaena odorata
३	सेतो गन्धे झार	Ageratum conyzoides
४	सेतो गन्धे झार	Ageratum haustonianum
५	वन फाँडा	Lantana camara
६	लज्जावती झार	Mimosa pudica
७	काँडे लुँडे	Amaranthus spinosus
८	सत्यनाशी	Argemone mexicana
९	कालो कुरो	Bidens pilosa
१०	भेडे कुरो	Xanthium strumarium

कार्यक्रमहरू

१. यस जिल्ला अन्तर्गत कालो वनमारा, सेतो वनमारा भएका सामुदायिक वनहरूमा कम्पोष्ट मल उत्पादन गरिनेछ ।
२. वन फाँडा भएका सामुदायिक वनहरूमा झाडी सफाई गरिनेछ ।
३. वन फाँडा प्रशस्त भएका सामुदायिक वनहरूमा संयुक्त रूपमा कागज उत्पादन उद्योग खोल्नेछ ।
४. कालो वनमारा, सेतो वनमारा मिचाहा प्रजातिबाट बायोचार उत्पादन गरिनेछ ।

७.५ रोग तथा किराबाट नियन्त्रण

ओखलढुङ्गामा प्रायः जसो सल्लाको वन रहेको छ । ओखलढुङ्गामा पाईने वन प्रजाति अनुसारको रोग किराहरूको विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

तालिका ७.५: ओखलढुङ्गाका वन क्षेत्रमा रोग किराहरू

क्र.सं.	वैज्ञानिक नाम	Forest Insects and Pests	Diseases
१	Abies spectabilis forest	Spruce budworms, Balsam Woolly Adelgids, Fir engraver beetles	Foliar disease, Stem Disease, Root disease
२	Tsuga dumosa forest	Hemlock woolly adelgid (Adelges tsugae), Elongate Hemlock Scale (Fiorinia externa)	
३	Pinus wallichiana forest	Bark Beetles	Needle blight
४	Pinus roxburghii forest		Brown needle disease, heart rot, root rot
५	Castanopsis Forest	Stick insects	Root decay

६	Schima wallichii Forest	Borer insects	Wood rotting fungi, Leaf blight
७	Quercus Forest	Gypsy moth, borer, galls, leaf miner	Powdery mildew
८	Engelhardia spicata Forest	Spider mites, scale insects, Mealy bugs, Aphids	Stem borer
९	Lyonia ovalifolia Forest	Leaf beetles, Mealy bugs	Brown spots
१०	Alnus nepalensis Forest	Defoliater, Stem borers	
११	Rhododendron Forest	Lace bugs, rhododendron borer, spider mites, weevils	Leaf spots, petal blight
१२	Shorea robusta Forest	Heartwood borer, white grubs, defoliater	Root rot, heart rot
१३	Diploknema butyracea Forest	Shoot and bark beetles, cutworm	
१४	Pieris formosa Forest	Lace bugs, spider mites, aphids	Leaf spot

कार्यक्रमहरू

१. ओखलढुङ्गा जिल्लामा रहेका वन प्रजातिमा लाग्ने रोग कीराको अनुसन्धान गरी डकुमेन्टेशन गर्ने ।
२. बाह्य प्रजातिहरू जस्तै पाटे सल्लाको बिरुवा उत्पादन तथा वृक्षारोपण नगर्ने ।

परिच्छेद-८

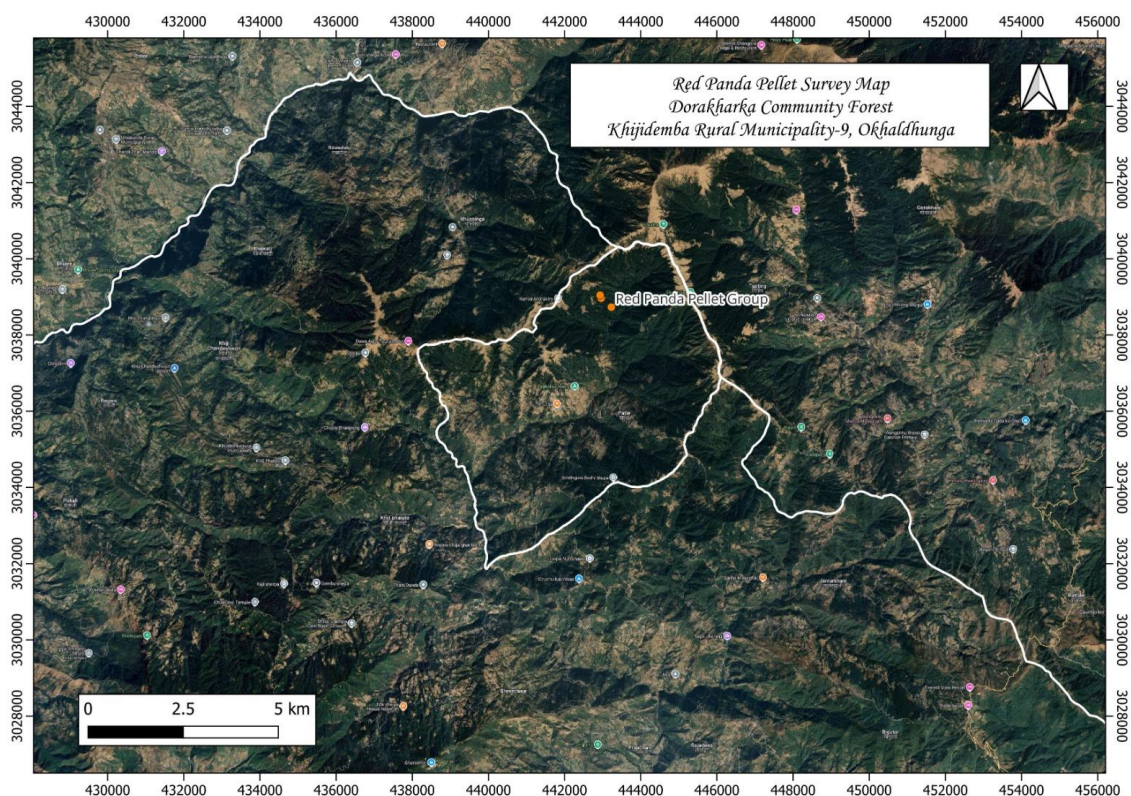
जैविक विविधता संरक्षण

८.१ वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको प्रजातिय जैविक विविधता र वासस्थानको विश्लेषण

८.१.१ जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवा

संसारमा पाईने विद्यमान सम्पूर्ण प्राणी, वनस्पति तथा सुक्ष्म जीवाणुमा पाईने प्रजातीय भिन्नता, प्रकार र संख्या तथा तिनीहरू बीचको अन्तरसम्बन्धलाई जैविक विविधता भनिन्छ । यस अन्तर्गत पारिस्थितिकीय प्रणालीको विविधता, प्रजातिको विविधता र वंशाणुको विविधता पर्दछन । अवधारणागत रूपमा जैविक विविधताको सम्बन्ध जैविक गुणहरूको फरकपनसँग सम्बन्धित हुन्छ । स्थल र जल दुवै वातावरणमा जैविक विविधता पाइन्छ । जैविक विविधता परिवर्तन भैरहन्छ । प्राकृतिक घटनाक्रम तथा वंशाणुगत परिवर्तन वा अन्य विभिन्न दबाव अनि चुनौतीले गर्दा कुनै प्रजातिको अवस्था बढ्दै जान वा घट्दै गइ लोपोन्मुख हुदै प्रजाति नै लोप हुन सक्दछ । साथै, कुनै निश्चित स्थान परिवेशमा त्यहा रहेको जैविक तथा अजैविक तत्वहरूको अन्तरक्रियात्मक सम्बन्धलाई पारिस्थितिकीय प्रणालीको रूपमा सम्बोधन गरिन्छ । पारिस्थितिकीय प्रणालीबाट प्राप्त गरिने लाभ नै पारिस्थितिकीय सेवा हो । काठ दाउरा, घाँस पात, भू संरक्षण, पानीको मुहान, खाद्यान्नको उत्पादन तथा प्राकृतिक औषधि, जलवायुको विनियमन, मनोरञ्जनका अवसर र आध्यात्मिक धार्मिक अनुभव आदि यसका उदाहरणहरू हुन् ।

नेपालको सन्दर्भमा जीविकोपार्जन तथा आर्थिक सम्पन्नताको लागि जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवासँग अधिकांश जनताको नजिकको सम्बन्ध रहेकोछ । ग्रामीण जनताहरू दैनिक जीविकोपार्जनका लागि तथा आयआर्जन वा व्यवसायको लागि जैविक विविधताका कारण प्राप्त पारिस्थितिकीय सेवामा आश्रित रहेका छन । जैविक विविधतामा जति वृद्धि भयो त्यसबाट त्यतिनै धेरै पारिस्थितिकीय सेवा प्रवाह हुने भएकाले यसको महत्व अत्यन्त धेरै रहेको छ । जैविक विविधता घट्दै जानुले पारिस्थितिकीय प्रणालीको स्वरूप र यसको क्रियाकलापमा पनि परिवर्तन हुन्छ । त्यसकारण जैविक विविधताले पारिस्थितिकीय सेवा प्रवाह गर्न सक्ने क्षमतालाई निर्धारण गर्दछ । जैविक विविधताले पारिस्थितिकीय प्रणालीलाई जलवायू परिवर्तन तथा अन्य मानवीय कारण उत्पन्नहुने प्रकोप प्रतिरोधी बनाउँछ । तर नेपाल लगाएत जहाँतही द्रुत गतिले भइरहेको जैविक विविधताको क्षयीकरणले मानिसहरूको जीविकोपार्जनमा प्रतिकूल असर पर्दै गइरहेको छ । तसर्थ, यसको संरक्षण गर्नु अपरिहार्य रहेको छ ।

चित्र ८.१.१. ओखलढुङ्गाको रेड पान्डा क्षेत्र

८.१.२ ओखलढुङ्गाको जैविक विविधताको अवस्था

जैविक विविधता संरक्षणमा आईपरेका खतरा तथा चुनौतिहरु सम्बन्धमा यस सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह सदैव जैविक विविधता संरक्षणमा विभिन्न कार्यहरु मार्फत यथा सम्भव यसमाथि पर्न सक्ने खतरा निर्मुलनको लागि प्रतिबद्ध छ । हालसम्म यस सामुदायिक वनमा क्रमिक रुपमा वनस्पति तथा वन्यजन्तुहरुको संख्यामा वृद्धि हुँदै गईरहेको पाईएको छ । यस सामुदायिक वनभित्र हालसम्म देखिएका विभिन्न जैविक विविधताहरुको विषयमा उपभोक्ता समुहसँग गरिएको छलफल पश्चात जीवजन्तु अन्तर्गत स्तनधारी, चरा, घर्सनि जनावर, किरा फट्याङ्गरा, उभयचर र वनस्पति अन्तर्गत पोश्ना एवम झाडी, रुख, लहरा गरी निम्न अनुसार जैविक विविधता पहिचान गरिएको छ । पहिचान गरिएका विभिन्न प्रजातिहरु तल तालिकामा राखिएको छ ।

तालिका ८.१.२.१: जैविक विविधता अन्तर्गत वनस्पतिहरुको तालिका

क्र.सं.	रुख प्रजाति	लहरा प्रजाति	झाडी, बुट्यान, पोश्ना प्रजाति
१	गोब्रे सल्ला	काउसो	पाषणवेद
२	ठिङ्गे सल्ला	भ्याकुर	विष
३	तालिस पत्र	नागबेली	कुरिलो
४	गुराँस	भोर्ला	विषफेज
५	खसु	-	मजिठो
६	धुपी		तितेपाति
७	खोटे सल्ला		चुत्रो

८	ढाल्ने कटुस	-	च्याउ
९	पाट्ले कटुस	-	ठूलो ओखति
१०	रानी चाँप	-	अल्लो
११	तिते चाँप	-	लोक्ता
१२	फलाँट	-	अर्गेली
१३	ओखर	-	मछिनो
१४	चिलाउने	-	चिराईतो
१५	भोजपत्र	-	झ्याउ
१६	लौठसल्ला	-	सुगन्धवाल
१७	उत्तिस	-	टिमु
१८	ठूलो फलाँट	-	वन मुला
१९	साल	-	विषजरा
२०	कर्मा	-	अम्लिसो
२१	बेल	-	बाँस
२२	असना	-	निगालो
२३	जामुन	-	-
२४	बोटधँगैरो	-	-
२५	खयर	-	-
२६	कदर	-	-
२७	बरो	-	-
२८	हरो	-	-
२९	अमला	-	-
३०	लप्सी	-	-
३१	सिमल	-	-
३२	काफल	-	-
३३	मौवा	-	-
३४	लाँकुरी	-	-
३५	लाम्पाते	-	-
३६	पैयु	-	-
३७	पाटे सल्ला	-	-
३८	अंगेरी	-	-
३९	तिल्का	-	-
४०	चिउरी	-	-
४१	रिष्ठा	-	-
४२	रुद्राक्ष	-	-
४३	सुगन्धकोकिला	-	-
४४	नीम	-	-

४५	तेजपात	-	-
----	--------	---	---

तालिका ८.१.२.२: जैविक विविधता अन्तर्गत वन्यजन्तुहरुको तालिका

क्र.सं.	स्तनधारी	पंक्षी	घस्रिने जन्तु	किरा फट्यांग्रा	माछा
१	चितुवा	कालो तिन्ना	साधारण सर्प	झ्याउँकिरी	कत्ले
२	वन बिरालो	कालिज	धामन, सर्प	पुतली	बुदुना
३	स्याल	वन कुखुरा	गोहोरो	बारुलो	फगेटा
४	फ्याउरो	न्याउली	छेपारो	मौरी	असला
५	मलसाप्रो	कुथुर्के	सुनगोहोरो	अरिँगाल	सहर
६	खैरो लोखर्के	दुकुर	हरेऊ	धमिरा	वाम
७	दुम्सी	कालो चील	माउसुली	झुसिलकिरा	-
८	न्याउरी मुसा	सेतो गिद्ध	भ्यागुतो	शंखेकिरा	-
९	रतुवा	डंगर गिद्ध	खस्रे भ्यागुतो	कमिला	-
१०	चमेरो	सानो खैरो गिद्ध	अजिङ्गर	लामखुट्टे	-
११	खरायो	वाज	-	जुका	-
१२	बाँदर	लामपुछे	-	कठौरी	-
१३	लंगुर	कोकले	-	फट्याङ्ग्रा	-
१४	चमेरो ठूलो	काग	-	-	-
१४	-	डागेरं	-	-	-
१५	-	जुल्फेजुरेली	-	-	-
१६	-	तोरीगाडो	-	-	-
१७	-	घर भंगेरो	-	-	-
१८	-	चिवे	-	-	-
१९	-	रानीचरी	-	-	-
२०	-	ठौवा	-	-	-
२१	-	कोइली (वीउ कुहियो)	-	-	-
२२	-	कोइली (काफल पाक्यो)	-	-	-
२३	-	कोइली (कुक्कु कुक्कु)	-	-	-
२४	-	कोइली (कोहो कोहो)	-	-	-
२५	-	लाटोकोसेरो	-	-	-
२६	-	काकाकुल	-	-	-
२७	-	हलेसो	-	-	-

तालिका ८.१.२.३: प्रजातिय विविधता सारांश

क्र.सं.	प्रजाति	प्रजाति संख्या	प्रजाति	प्रजाति संख्या
१	स्तनधारी	३७	रुख प्रजाति	२७५

२	पंक्षी	२१९	लहरा प्रजाति	५६
३	घस्रिने जन्तु	१८	झाडी प्रजाति	१५९
४	कीरा फट्याङ्ग्रा	९००	बुट्यान जडीबुटी सहित	२७७
५	माछा	१५		

८.१.३ महत्वपूर्ण जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवाहरू

यस जिल्ला अन्तर्गत उपलब्धता, उपयोगिता तथा संरक्षणको आधारमा अत्यन्त महत्वपूर्ण भनी पहिचान गरिएका वनस्पति, जीव जनावरहरू र पारिस्थितिकीय सेवाहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

तालिका ८.१.३.१: महत्वपूर्ण वनस्पतिहरू

क्र.सं.	प्रजाति	उपयोग	क्र.सं.	प्रजाति	उपयोग
१	लौठसल्ला	जडीबुटी	९	मौवा	जुस उत्पादन
२	रानी चाँप	वर्षौं खप्ने काठ	१०	लेकाली टिमुर	टिमुर
३	चिउरी	बहुउपयोगी	११	जैतुन	तेल
४	सुगन्धकोकिला	सुगन्धित वनस्पति	१२	पाकडी	बहुउपयोगी
५	रिठ्ठा	साबुन बनाउने	१३	अर्किड	जडीबुटी
६	नीम	बहुउपयोगी	१४	सुनपाति	सुगन्धित
७	कालीकाठ	जडीबुटी	१५	जामुन	फल
८	लप्सी	अचार उत्पादन	१६	सिमल	

महत्वपूर्ण जीव जनावरहरू

रेड पान्डा, गिद्ध, सालक

महत्वपूर्ण पारिस्थितिकीय सेवाहरू

१. पर्याप्यटन, २. वन्यजन्तु वासस्थान, ३. पानी मुहान ४. जडिबुटी ५. काठ दाउरा, ६. घाँस

८.१.४ जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवाहरूको विश्लेषण

यस जिल्लामा पहिचान गरिएका सम्पूर्ण जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवाहरूको विश्लेषण गर्दा अन्यको अवस्था राम्रो रहे पनि माथि उल्लेख गरिएका महत्वपूर्ण जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवाहरूको संरक्षण गरि अवस्थामा सुधार ल्याउन अत्यन्त आवश्यक रहेको छ ।

जैविक विविधता र पारिस्थितिकीय सेवा संरक्षणमा देखिएका दबाव तथा चुनौतीका सवालमा आगलागि, चोरी शिकारी, केहि महत्वपूर्ण वन्यजन्तुका लागि उपयुक्त वासस्थानको अभाव, पानीको समस्या, लहरा तथा मिचाहा प्रजाती, केहि महत्वपूर्ण वनस्पतिहरूको बोक्रा ताछ्ने तथा फलफुल टिप्दा हाँगा लाछ्ने प्रवृत्तिबाट प्रत्यक्ष रूपमा केहि खतरा पर्ने महसुस गरिएको छ । वन रहेको जैविक विविधता तथा यसबाट प्राप्त विभिन्न सेवा तथा सुविधाहरूमा उल्लेखनीय वृद्धि गर्दै यसको पहुँच पर्याप्त मात्रामा सम्पूर्ण उपभोक्ताहरूसम्म पुर्याउनका निम्ति महसुस गरिएका विभिन्न दबाव तथा चुनौतीहरू आवश्यक व्यवस्थापनका कार्यहरू अबलम्बन गरी निवारण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

तसर्थ, यस जिल्लामा रहेका महत्वपूर्ण जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवाहरूको संरक्षणमा देखापरेका दबाव तथा चुनौतीहरूको निराकरण गर्नका निम्ति उपभोक्ताहरूको सहभागितामा तथा डिभिजन वन कार्यालयको प्राविधिक सहयोग र अन्य सरोकारवालाहरूसँगको समन्वयमा उचित व्यवस्थापनका कार्यहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस जिल्लामा महत्वपूर्ण भनी पहिचान गरिएका जीवजन्तु तथा वनस्पतिहरूमा देखा परेका दबाव तथा चुनौतीका साथै निराकरण गर्नका लागि आवश्यक व्यवस्थापिकीय कार्यहरूलाई तल तालिकामा राखिएको छ ।

यस जिल्लामा महत्वपूर्ण मानिएका जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकीय सेवाको सवालमा निम्न कुराहरू विश्लेषण गरिएको छ ।

८.१.४.१ जीवजन्तु

क्र.सं.	जीवजन्तु	महत्व	अवस्था	दबाव तथा चुनौती	व्यवस्थापन
१	सालक	दुर्लभ	घट्दो	चोरी शिकारी	संरक्षण कार्यक्रम
२	सालक	संरक्षित वन्यजन्तु	घट्दो	चोरी शिकारी	जनचेतना
३	गिद्ध	लोपोन्मुख प्रजाति, पर्यापर्यटन	घट्दो	पशु औषधिहरूको प्रयोग	जनचेतना
४	मौरी	मह, आयआर्जन, परागसेचन, औषधी जन्य	घट्दो	वन डढेलो, चोरी निकासी, जलवायु परिवर्तन	वासस्थान व्यवस्थापन (सुकेको रुखहरू सबै नहटाउने, फुल फुल्ने बिरुवा र रुखहरूको वृक्षारोपण र व्यवस्थापन गर्ने, व्यवस्थित डढेलो गर्ने)

८.१.४.२ वनस्पति

क्र.सं.	वनस्पति	महत्व	अवस्था	दबाव तथा चुनौती	व्यवस्थापन
१	लौठसल्ला	जडीबुटी	फाटफूट	अवैध कटान	वृक्षारोपण
२	गुराँस	फूल, राष्ट्रिय फूल	यथास्थिति	डढेलो तथा अनियन्त्रित चरिचरणले पुनरुत्पादनमा हानी, दाउरेबाट हानी नोक्सानी	चरिचरण नियन्त्रण, डढेलो नियन्त्रण, जनचेतनाको अभिवृद्धि गर्ने,
३	निगालो	बहुउपयोगी, हस्तकलाका सामग्री, भूक्षय रोकथाम	घट्दो	अनियन्त्रित कटान हुने	निगालोको वृक्षारोपण गरी संरक्षण गर्ने
४	रानी चाँप	उत्कृष्ट फर्निचर काठ	घट्दो	अनियन्त्रित कटान, न्यून वृद्धिदर	रानी चाँपको बिरुवा उत्पादन र वृक्षारोपण

५	चिउरी	बहुउपयोगी	घट्दो	अनियन्त्रित कटान, न्यून वृद्धिदर	चिउरीको बिरुवा उत्पादन र वृक्षारोपण
६	नीम	बहुउपयोगी	घट्दो	अनियन्त्रित कटान	नीमको बिरुवा उत्पादन र वृक्षारोपण
७	रिठ्ठा	साबुन उत्पादन	घट्दो	अनियन्त्रित कटान, न्यून वृद्धिदर	बिरुवा उत्पादन र वृक्षारोपण
८	सुगन्धकोकिला	सुगन्धित वनस्पति	घट्दो	अनियन्त्रित कटान, न्यून वृद्धिदर	बिरुवा उत्पादन र वृक्षारोपण
९	अर्किड	जडीबुटी	घट्दो	अनियन्त्रित संकलन	जनचेतना
१०	सुनपाति	सुगन्धित वनस्पति	घट्दो	अनियन्त्रित संकलन	जनचेतना

८.१.४.३ पारिस्थिकीय सेवा

क्र.सं.	पारिस्थिकीय सेवा	लाभग्राही	अवस्था	माग	आपूर्ति	चुनौति	व्यवस्थापन कार्य
१	पर्यापर्यटन	आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक	ठीकै	बढ्दो	ठीकै	पर्याप्त पूर्वाधार नभएको	पूर्वाधारको विकास, प्रचारप्रसार, नयाँ वन्यजन्तु थप्ने
२	बासस्थान	वन्यजन्तु	कमजोर	बढ्दो	कम	ज्ञानको अभाव	चेतनामुलक कार्यक्रम, प्राविधिकको सल्लाहमा सुधारका कार्यक्रम गर्ने
३	पानी मुहान	सम्पूर्ण समूह तथा उपभोक्ता	कमजोर	बढ्दो	कम	खाली ठाउँ नभएको,	पोखरी निर्माण
४	जडिबुटी	विपन्न वर्ग	राम्रो			ज्ञानको अभाव	श्रोत मापन गरी परिमाण निकाल्ने
५	काठ	सा.व.उ.स	कमजोर	बढ्दो	नभएको	माग धेरै, वनमा पोलको संख्या धेरै अधिक	थिनिङ
६	दाउरा	समूह	ठीकै	बढ्दो	ठीकै		ढलापडा र व्यवस्थापन कार्यमार्फत, थिनिङ

८.१.५ जैविक विविधता व्यवस्थापन कार्यतालिका

यस जिल्लाभित्र निम्न पञ्चवर्षीय कार्यतालिकामा उल्लेख भए बमोजिम तथा महत्वपूर्ण मानिएका जैविक विविधता तथा पर्यावरणीय सेवा व्यवस्थापनका कार्यहरू गरिनेछ ।

तालिका ८.१.५.१: वनस्पति

प्रजाति	प्राथमिकता प्राप्त व्यवस्थापकीय कार्य	जिम्मेवारी	कहाँ	कहिले	समन्वय
गुराँस	चरिचरण नियन्त्रण	सा.व.उ.स.	गुराँस क्षेत्र	वर्षभरी	डि.व.का.
	वन डढेलो नियन्त्रण	सा.व.उ.स.	पुरै वन क्षेत्र	माघ—जेठ	सुरक्षा निकायहरु
	जनचेतना अभिवृद्धि	सा.व.उ.स.	समूह		
लौठसल्ला	वृक्षारोपण	सा.व.उ.स.	वन क्षेत्र	असार साउन	डि.व.का.
निगालो	वृक्षारोपण	सा.व.उ.स.	वन क्षेत्र	असार साउन	डि.व.का.
रानी चाँप	वृक्षारोपण	सा.व.उ.स.	वन क्षेत्र	असार साउन	डि.व.का.
चिउरी	वृक्षारोपण	सा.व.उ.स.	वन क्षेत्र	असार साउन	डि.व.का.
रिछा	वृक्षारोपण	सा.व.उ.स.	वन क्षेत्र	असार साउन	डि.व.का.
सुगन्धकोकिला	वृक्षारोपण	सा.व.उ.स.	वन क्षेत्र	असार साउन	डि.व.का.
जामुन	वृक्षारोपण	सा.व.उ.स.	वन क्षेत्र	असार साउन	डि.व.का.
लेकाली टिमुर	वृक्षारोपण	सा.व.उ.स.	वन क्षेत्र	असार साउन	डि.व.का.
जैतुन	वृक्षारोपण	सा.व.उ.स.	वन क्षेत्र	असार साउन	डि.व.का.
पाकडी	वृक्षारोपण	सा.व.उ.स.	वन क्षेत्र	असार साउन	डि.व.का.

तालिका ८.१.५.२: जीवजन्तु

प्राथमिकता प्राप्त व्यवस्थापकीय कार्य	जिम्मेवारी	कहाँ	कहिले	समन्वय
रेड पान्डा	वासस्थान प्रवर्द्धन	सावउस	खिजिदेम्बा	वैशाख जेठ स्थानीय तह/डि.व.का.
सालक	वासस्थान प्रवर्द्धन	सावउस	सालक पाउने सामुदायिक वन	वैशाख जेठ स्थानीय तह/डि.व.का.

तालिका ८.१.५.३: पारिस्थितिकीय सेवा

प्राथमिकता प्राप्त व्यवस्थापकीय कार्य	जिम्मेवारी	कहाँ	कहिले	समन्वय
पर्यापर्यटन क्षेत्र विकास	सा.व.उ.स	पर्यापर्यटन क्षेत्र	वर्षभरी	साझेदारीमा
संरक्षण पोखरी निर्माण	सा.व.उ.स	सबै वन क्षेत्र	पौष	डि.व.का.
जडिबुटी व्यवस्थापन	सा.व.उ.स	सबै वन क्षेत्र	वर्षभरी	डि.व.का.
वन व्यवस्थापन	सा.व.उ.स	सबै वन क्षेत्र	वर्षभरी	डि.व.का.

८.२ वंशाणुगत स्रोतको संरक्षण

यस जिल्लामा रहेका वंशाणुगत विविधता निम्नानुसार रहेका छन् ।

तालिका ८.२.१: गुराँस प्रजातिहरू

क्र.सं.	गुराँस प्रजाति	वैज्ञानिक नाम	कैफियत
१	लाली गुराँस	Rhododendron arboreum	
२	सुनपाति	Rhododendron anthopogan	
३	कोरलिङ गुराँस	Rhododendron falconeri	

तालिका ८.२.२: चाँप प्रजातिहरू

क्र.सं.	गुराँस प्रजाति	वैज्ञानिक नाम	कैफियत
१	रानी चाँप	Magnolia doltsopa	
२	सुन चाँप	Michelia champaca	
३	घोगे चाँप	Magnolia campbellii	

तालिका ८.२.३: सल्लाका प्रजातिहरू

क्र.सं.	गुराँस प्रजाति	वैज्ञानिक नाम	कैफियत
१	खोटे सल्ला	Pinus roxburghii	
२	गोब्रे सल्ला	Pinus wallichiana	
३	तालिस पत्र	Abies spectabilis	
४	ठिङ्ग्रे सल्ला	Tsuga dumosa	
५	पाटे सल्ला	Pinus patula	

८.३ वन्यजन्तुको आवतजावत तथा जैविक मार्ग व्यवस्थापन

ओखलढुङ्गाका वन्यजन्तुका जैविक मार्गहरू प्राकृतिक रूपले नदी खोलाहरूले खण्डित भएका छन् भने अर्को तिर वन क्षेत्रको बीचमा भएका बस्तीहरूले खण्डित भएका छन् । वन्यजन्तुहरूको आवातजावतका लागि जैविक मार्गहरूको पहिचान र विकास गरिनेछ ।

८.४ लोपोन्मुख तथा दुर्लभ वन्यजन्तु र वनस्पति प्रजातिको संरक्षण तथा व्यवस्थापन

ओखलढुङ्गामा पाईने दुर्लभ वन्यजन्तुहरूको विवरण तालिका यस प्रकार रहेको छ ।

तालिका ८.४. ओखलढुङ्गा जिल्लाका संकटापन्न वन्यजन्तुहरू

वन्यजन्तु	क्र.सं.	नाम	नेपाल सरकार	CITES	IUCN
स्तनधारी	१	चितुवा	संरक्षित		LC
	२	लगुंर बाँदर			LC
	३	चरी बाघ	संरक्षित		-
	४	सालक	संरक्षित	I	
सरीसृप	५	अजिङ्गर	संरक्षित	II	LC

	६	सुन गोहोरो	संरक्षित	II	LC
पंक्षी	७	डंगर गिद्ध			CE
	८	सेतो गिद्ध			EN
	९	सानो खैरो गिद्ध			CE
	१०	बाज			-
	११	चील			-
	१२	लाटो कोसेरो			NT

संकेत

CITES Appendices

I : संकटापन्न अवस्थामा रहेको

II : दुर्लभ हुदै गएको

III : व्यापारिक नियन्त्रण हुनु पर्ने

IUCN

CE : Critically Endangered

EN : Endangered

LR: Least Concern

NT : Near Threatened

कार्यक्रमहरू

१. दुर्लभ वन्यजन्तुको अवस्था पहिचान गर्ने ।
२. दुर्लभ वन्यजन्तुहरूको वासस्थान व्यवस्थापन गर्ने ।
३. दुर्लभ वन्यजन्तुको जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने ।
४. दुर्लभ वन्यजन्तुको संरक्षण कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।

८.५ मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन

यस जिल्लामा मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व एक समस्याको रूपमा रहेको देखिन्छ । जिल्लाका विभिन्न भागका कृषक र अन्य सरोकारवालाहरूसँग छलफल एवं अन्तरक्रिया गर्दा खासगरी बाँदर, रतुवा मृग, चितुवा, वदेल, दुम्सी आदी वन्यजन्तुहरूले खेती बाली एवं जनधनको पनि क्षति पुराउँदै आईरहेको भनाई रहेको पाइयो ।

यस जिल्लामा मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व अन्तर्गत वन्यजन्तु जस्तै बाँदर, चितुवा, वदेल, दुम्सीले मानव तथा पशुधनमा क्षति पुऱ्याउँदा मानवीय क्षतिको हकमा डिभिजन वन कार्यालयबाट प्रदेश वन निर्देशनालय, धरानमा आवश्यक प्रकृया पूरा गरी सिफारिस गरी पठाउने गरेको छ । तर यसलाई अझ सरलीकृत गर्नुपर्ने अवस्था रहेको देखिन्छ भने अन्य वन्यजन्तुले पुऱ्याउने क्षतिको समेत राहत उपलब्ध गराउन स्थानीय तथा सरोकारवालाहरूसँग जोडदार माग आउने गरेको छ ।

कार्यक्रम

१. Monkey Sanctuary स्थापना
२. बैकल्पिक खेती प्रवर्द्धन
३. वासस्थान सुधार कार्यक्रम
४. प्रजनन नियन्त्रण
५. बाँदर निर्यात

द.६ विशेष महत्वको क्षेत्रको संरक्षण

जिल्ला स्थित वन क्षेत्रमा पर्ने विशेष महत्वका क्षेत्रहरु पोकली झरना, देम्बा डाँडा, कोटगढी, ककनी आदि हुन् । विशेष महत्वका क्षेत्रमा निम्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछन् ।

१. पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम
२. फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम
३. प्रचारप्रसार कार्यक्रम

परिच्छेद-९

जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण

जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण हाल सर्वत्र अत्यधिक चासोको विषय रहेकोले यसको संरक्षण तथा व्यवस्थापनका लागि उपभोक्ताहरू तथा स्थानीय सरकारहरूसँगको नियमित समन्वय, साझेदारी र सहकार्यलाई प्राथमिकतामा राखि निम्न बमोजिमका संरक्षण एवं व्यवस्थापनका लागि भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयसँगको समन्वयमा कार्य गरिनेछ ।

९.१ पानीको स्रोत तथा पानीका मुहान संरक्षण तथा व्यवस्थापन

ओखलढुङ्गाको उत्तर तर्फ पानीको प्राकृतिक स्रोतहरू प्रयाप्त मात्रामा रहेका छन् । ओखलढुङ्गा जिल्लाभित्रबाट उत्पत्ति भएको मोलुङ खोला पनि पानीको महत्वपूर्ण स्रोत छ । यस जिल्ला भित्रका विभिन्न सामुदायिक वनहरूमा समेत खानेपानीका मुहानहरू रहेका छन् ।

तालिका ९.१ सामुदायिक वनमा रहेका पानीका मुहानहरू

SN	X	Y	SDFO	CF	Address	Water Source
1	455388	3018923	Siddicharan	Binda	Siddicharan-4	Simdhara
2	NA	NA	Siddicharan	Kamigaun		Sanobhir
3	NA	NA	Siddicharan	Chivechaur		Karkale
4	NA	NA	Siddicharan	Bakunde		Okhar Gaira
5	NA	NA	Siddicharan	Haribale Basaha	Siddicharan-10	Nigale Kholsa
6	NA	NA	Siddicharan	Jyamire		Jalkini Kholsa
7	NA	NA	Siddicharan	Nalidanda	Siddicharan-6	Latebari
8	NA	NA	Siddicharan	Hareli Dudhebhiri	Siddicharan-6	Nagabeli
9	NA	NA	Siddicharan	Ramite	Siddicharan-6	Ramite
10	455319	3018948	Siddicharan	Rilam Thumki	Siddicharan-10	Gairi
11	442873	3021888	Sunkoshi Molung	Sim kholsi	Sunkoshi-10	Ratuwakhori
12	444875	3025355	Sunkoshi Molung	Raniban	Molung-2	Thulo Padhero
13	435975	3022912	Sunkoshi Molung	Rachane Champadevi	Sunkoshi-9	
14	438554	3014158	Sunkoshi Molung	Dhand	Sunkoshi	
15	443431	3017787	Sunkoshi Molung	Kagune Thumko	Sunkoshi-8	
16	444514	3018355	Sunkoshi Molung	Kauche Kagune	Sunkoshi-8	
17	444887	3018456	Sunkoshi Molung			
18	465897	3023352	Chisangkhu Gadhi	Kalikhop	Chisangkhu Gadhi-1	
19	467235	3023306	Chisangkhu Gadhi	Tholdanda	Chisangkhu Gadhi-1	
20	465077	3023329	Chisangkhu Gadhi	Mahabhir	Chisangkhu Gadhi-1	
21	468080	3022170	Chisangkhu Gadhi	Balauni	Chisangkhu Gadhi-1	
22	464515	3023389	Chisangkhu Gadhi	Sisakhani	Chisangkhu Gadhi-1	
23	466003	3020763	Chisangkhu Gadhi	Dandapakha	Chisangkhu Gadhi-2	
24	466658	3020952	Chisangkhu Gadhi	Dumri chaur	Chisangkhu Gadhi-2	
25	467740	3019864	Chisangkhu Gadhi	Dharapani	Chisangkhu Gadhi-2	
26	465104	3020074	Chisangkhu Gadhi	Titini Chautari	Chisangkhu Gadhi-2	
27	464302	3021084	Chisangkhu Gadhi	Ahalghari	Chisangkhu Gadhi-2	
28	464128	3019608	Chisangkhu Gadhi	Jamune Kamerepani	Chisangkhu Gadhi-3	
29	465189	3018997	Chisangkhu Gadhi	Tilkeni	Chisangkhu Gadhi-3	
30	465409	3018942	Chisangkhu Gadhi			
31	462720	3019293	Chisangkhu Gadhi	Utisini	Chisangkhu Gadhi-3	
32	463532	3019262	Chisangkhu Gadhi	Ahale Devithan	Chisangkhu Gadhi-3	
33	461155	3019889	Chisangkhu Gadhi	Thalethumko	Chisangkhu Gadhi-5	
34	460537	3016546	Chisangkhu Gadhi	Rani	Chisangkhu Gadhi-6	
35	460758	3016624	Chisangkhu Gadhi			
36	460820	3016541	Chisangkhu Gadhi			

37	462821	3016595	Chisangkhubadhi	Patal	Chisangkhubadhi-6	
38	462578	3015491	Chisangkhubadhi	Thakle khanikhola	Chisangkhubadhi-6	
39	445518	3013004	Manebhanjyang	Tinkanya Panchawati	Manebhanjyang-1	
40	455353	3014353	Manebhanjyang	Gahate Dudebari	Manebhanjyang-1	
41	455353	3014353	Manebhanjyang	Bhumethan	Manebhanjyang-2	
42	448527	3008542	Manebhanjyang	Ahalgairi	Manebhanjyang-3	
43	449429	3014730	Manebhanjyang	Bhimsen Mahakali	Manebhanjyang-4	Jukepani
44	445586	3014846	Manebhanjyang	Sumitra Kalikadevi	Manebhanjyang-4	Thulo Padhero
45	450536	3013956	Manebhanjyang	Jhanku	Manebhanjyang-4	Jhanku khola
46	445557	3011356	Manebhanjyang	Udaypur	Manebhanjyang-5	Simal Padhero
47	439798	3009737	Manebhanjyang	Mahadev Trishule	Manebhanjyang-7	
48			Manebhanjyang	Dharapani	Manebhanjyang-7	
49	445631	3012920	Manebhanjyang	Baghpale	Manebhanjyang-7	Chyalchyal
50	445512	3012877	Manebhanjyang	Baghpale	Manebhanjyang-9	Adheri khola
51	432546	3021368	Likhu Champadevi	Salleri Raniban	Champadevi-7	
52	436509	3019631	Likhu Champadevi	Lakuwa Saureni	Champadevi-4	
53	424116	3028935	Likhu Champadevi	Ramite Bot	Likhu-4	
54	425521	3021454	Likhu Champadevi	Jhankrithan	Likhu-1	
55	424833	3026141	Likhu Champadevi	Jogitar Sindurepakho	Likhu-6	
56	433016	302405	Likhu Champadevi	Champadevi	Chapadevi-9	
57	427098	3023791	Likhu Champadevi	Rajdewal Jammuchaur	Chapadevi-10	
58	435446	3040034	Khijidemba	Pakhesalme	Khijidemba-4	
59	434763	3032822	Khijidemba	Mel phalante	Khijidemba-5	
60	434735	3034144	Khijidemba	Janajati	Khijidemba-5	Lampata
61	432779	3032395	Khijidemba	Guranse	Khijidemba-6	
62	437175	3035085	Khijidemba	Thamthelo demba	Khijidemba-6	
63	434989	3040213	Khijidemba	Kritichitra	Khijidemba-7	Chaitekharka
64	440985	3037022	Khijidemba	Dorakharka	Khijidemba-9	
65	443074	3030310	Khijidemba	Shivadatti Sitaghari	Molung-7	Bhusune
66	443451	3033636	Khijidemba	Tinchule	Molung-8	Saurpakha
67	443419	3033654	Khijidemba			Saurpakha
68	430977	3030881	Khijidemba	Diyale	Likhu-9	
69	432077	3031793	Khijidemba	Pokali Jharna	Likhu-9	Resing Pakha
70	430752	3033324	Khijidemba	Lekbesi	Likhu-9	
71	428094	3033507	Khijidemba	Devithan Ripalu	Likhu-9	Pokali Jharna
72	427467	3035247	Khijidemba	Bhakimle	Likhu-2	Nibuwabote

विश्वव्यापी जलवायु परिवर्तनका साथै सडक, पूल, विद्युत तथा सिंचाइ आयोजनाहरूका लागि निर्माण भएका भौतिक संरचनाहरूका कारण पानीका परम्परागत स्रोतहरू सुक्दै गइरहेका छन् । नदी एवं खोलाहरूबाट अव्यवस्थित रूपमा ढुंगा, गिट्टी र बालुवा उत्खनन हुँदा हिउँदमा कतिपय स्थानमा जल प्रवाह नै रोकिएको अवस्था छ । सिंचाईको लागि पानीको अभाव मात्र हैन, शुद्ध खानेपानी पनि अपर्याप्त रहेको छ । यस क्षेत्रमा पानी मानिसका लागि मात्र नभएर जीवजन्तुका लागि समेत त्यत्तिकै आवश्यक पर्छ । यस जिल्लामा भु तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय तथा स्थानीय तहको समन्वय र सहकार्यमा पानीको स्रोत तथा पानीका मुहानको संरक्षण तथा व्यवस्थापन अति आवश्यक रहेको छ । अतः पानीको स्रोत तथा पानीका मुहानको संरक्षण एवं दिगो व्यवस्थापनका लागि देहायका कार्यक्रमहरू संचालन गरिने छ ।

१. पानीको मुहान संरक्षण कार्यक्रम

२. पानीको मुहानका बफर क्षेत्रमा हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम

३. सामुदायिक वनमा रहेको खानेपानीलाई वातावरणीय सेवा भुक्तानी प्रणालीमा जोड्ने ।

९.२ पानीको संरक्षण तथा संरक्षण पोखरी निर्माण

यस जिल्लामा पानीका स्रोत तथा पोखरीहरू पर्याप्त रहेको पाइन्छ । वर्तमान अवस्थामा विभिन्न प्रकारका जथाभावी पुर्वाधारहरूको निर्माणका साथै जलवायुमा आएको परिवर्तन जस्ता कारणहरूले जमिन मुनिको पानीको सतह घट्ने, पानीका मुहानहरू सुक्दै गई मानव एवं वन्यजन्तुहरूमा प्रत्यक्ष असरहरू परिरहेका छन् । अतः यस घट्दै गई रहेको पानी संरक्षणका लागि देहाय बमोजिकका कार्यहरू संचालन गरिने छ । पानीका कुवा तथा पोखरीहरूको विनाशकै कारण वर्षाका समयमा अत्याधिक बाढी आउने, भूक्षय, नदी कटान, जमिन मुनिको पानीको सतह घट्ने, पानीका मुहानहरू सुक्दै जाने जस्ता असरहरू समग्र जिल्लामा देखिएका छन् । यी समस्याहरूको सम्बोधन गर्नका लागि उपयुक्त स्थानमा पानीको श्रोत तथा सिमसार संरक्षण कार्यक्रम अन्तर्गत जलाधार कार्यक्रम कार्यान्वयन इकाई तथा सम्बन्धित स्थानीय तह लगायतका निकाय सँगको समन्वयमा निम्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुनेछन् ।

१. एक सामुदायिक वन एक संरक्षण पोखरी कार्यक्रम

२. पानी पुनर्भरण संरचना निर्माण

९.३ भू तथा जलाधार संरक्षण

यस जिल्लाका मुख्य जलाधार क्षेत्र र तिनका उप जलाधार क्षेत्रहरू निम्न बमोजिम छन् ।

तालिका ९.३.१: मुख्य जलाधार र उपजलाधार क्षेत्रहरू

क्र.सं.	जलाधार क्षेत्रको नाम	उप जलाधार क्षेत्रको नाम
१	लिखु खोला नदी प्रणाली/जलाधार खिजिदेम्बा पश्चिमी भाग, लिखु र चम्पादेवी गा.पा.हरू	१. बुकु खोला २. सत्रा खोला ३. चोक्ती खोला ४. साल्फु खोला, ५. पोकली खोला ६. डुडे खोला ७. जुके खोला ८. मुकुवा खोला ९. खार्दी खोला
२	दुधकोशी नदी प्रणाली/जलाधार चिसंखुगढी, सिद्धिचरणको पूर्वी भाग, मानेभञ्ज्याङको दक्षिण पूर्वी भाग	१. बाङ्गे खोला २. ठोट्ने खोला ३. कातिके खोला ४. नाल्सु खोला ५. विमारे खोला ६. गजरी खोला ७. रंखु खोला ८. रुम्दु खोला ९. थारे खोला १०. ग्रोक्ताल खोला ११. सिखाई खोला
३	सुनकोशी नदी प्रणाली/जलाधार मानेभञ्ज्याङको दक्षिण पश्चिम, सुनकोशीको दक्षिणी भाग, चम्पादेवीको दक्षिणी भाग	१. भदरे खोला २. नर्कटे खोला ३. अम्बोटे खोला ४. माटे खोला ५. दीपसिँ खोला ६. अँधेरी खोला ७. पुन खोला ८. जल्किने खोला
४	मोलुङ खोला नदी प्रणाली/जलाधार खिजिदेम्बाको दक्षिण पूर्व, मोलुङ, सुनकोशीको पूर्वी भाग, मानेभञ्ज्याङको पश्चिमी भाग, सिद्धिचरण	१. टिटके खोला २. भष्मे खोला ३. साल्मे खोला ४. कोप्चे खोला ५. ईलुङ खोला ६. जन्तरखानी खोला ७. चौरी खोला ८. पताले खोला ९. पोक्टिन खोला १०. झगरपुर खोला ११. धोबी खोला १२. लिपे खोला १३. अँधेरी खोला १४. बलौटे खोला १५. अम्जानी खोला

यस जिल्लाको मोलुङ खोला नदी प्रणालीमा देहायका कार्यक्रमहरू संचालन गर्न सहयोग गरिने छ ।

१. संरक्षण खेती प्रणाली प्रवर्द्धन

२. खोलाको दुवै किनारामा ग्रीन बेल्ट निर्माण

३. बायो ईन्जिनियरिङ पद्धतिबाट खोला नियन्त्रण

९.४ खोला किनार संरक्षण तथा भू-क्षय नियन्त्रण

ओखलढुङ्गा मुलतः पहाडी क्षेत्र रहेको जिल्ला हो । विश्वकै कान्छो र चलायमान अस्थिर पहाड भएकोले पहिरोको जोखिम यसैपनि बढी छ त्यसमा पनि सडक तथा अन्य पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्दा स्कावेटर डोजर लगायतका मेसिनहरूको प्रयोगले पहाड थर्किने र भिर तथा भिरालो जमिनमा कटान गर्दा पहिरोको जोखिम झनै बढिरहेको छ । हिमाली क्षेत्रमा भने पहिरोको जोखिम कम छ तर विश्व उष्णीकरण सँगै हिमपहिरोको जोखिममा भने निरन्तर बृद्धि भइरहेको छ ।

एक अध्ययनका अनुसार खोरिया फडानी, अवैज्ञानिक खेतीपाती, जथाभावी र अव्यवस्थित सडक निर्माण जस्ता मानवीय क्रियाकलापका कारण ८० प्रतिशत पहिरो जाने गरेको छ भने २० प्रतिशत पहिरो मात्र प्राकृतिक कारणबाट जाने गरेको छ । विकास क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दा विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण नगरिएका कारण पनि पहिरो लगायतका प्रकोपहरूमा बृद्धि भइरहेको छ । यसले एकातिर विपद् निम्तिएको छ भने अर्कोतिर दीगो विकास नहुँदा हरेक वर्ष विकास कार्यमा लगानी बढिरहेको छ ।

पहाडी क्षेत्रमा पहिरो जानुका कारणहरू देहायअनुसार पाइएका छन्

१. करिब ५० लाख वर्षअघि मात्रै निर्माण भएकाले नेपालका पहाडहरू संसारकै कान्छा पहाड मानिन्छन् । त्यसमा पनि चुरे क्षेत्रको पहाड त झन् १० देखि २० लाख वर्षमात्रै पुराना हुन भनिन्छ । पहाड बन्ने क्रम निरन्तर जारी रहेकाले पहिरोको जोखिम बढिरहेको छ ।

२. पहाडी र हिमालय क्षेत्र उचालिने क्रम जारी छ । युरेसियन प्लेट र इन्डियन प्लेटको टक्करले गर्दा यो क्षेत्र उचालिँदै गएको हो । पहाड उचालिँदै जाँदा अझै भिराला पहाडहरू बन्दै जाने र पहिरोको प्रकोप बढ्ने गरेको छ ।

३. खहरे खोला तथा नदीद्वारा भीरको फेदी कटान हुनुले भीरलाई अस्थिर बनाउँछ र पहिरो जान्छ ।

४. डोजर स्कावेटर जस्ता मेसिनहरू प्रयोग गरेर अव्यवस्थित सडक निर्माण कार्य गर्दा जमिन थिलथिलो भइ पहिरो जाने गरेको छ ।

५. प्रतिघण्टा १०० मिलिमिटर पानी पर्नुलाई 'क्लाउड ब्रस्ट' भनिन्छ । यसरी पर्ने पानीलाई बाढी, पहिरोको महत्वपूर्ण कारणको रूपमा लिन सकिन्छ ।

६. रातोमाटो, कमेरो, ढुङ्गा खानी, चुनढुङ्गा खानी, धातु खानी आदिका लागि भूगर्भ उत्खनन गर्दा पहिरो जाने गरेको छ ।

७. हिमताल विष्फोटन हुँदा आउने बाढीका कारण आसपासको क्षेत्रमा व्यापक पहिरो जाने गरेको छ ।

८. पहिरोले खोला थुन्ने र अचानक खोला फुट्ने गर्दा पनि ठूलो पहिरो जानसक्ने सम्भावना छ ।

९. ठूला पहिरो गएको ठाउँमा निश्चित वर्षपछि फेरी त्यत्रै पहिरो जाने संभावना हुन्छ ।

१०. प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित दुवै प्रकारका भुकम्पका कारणले पनि पहिरो गइरहेको छ ।

११. वनमा डढेलो लगाउने, वन तथा खोरिया फडानी जस्ता कृयाकलापहरूले पहिरोको मात्रा बढाएको छ ।

१२. अव्यवस्थित बसोबास, बेपरवाह संरचना निर्माण, अवैज्ञानिक खेतीपाती पनि पहिरोको कारण बनिरहेका छन् ।

१३. अप्रभावकारी नीति र निर्माण भएका कानून कार्यान्वयनमा कमजोरी पनि पहिरोको कारण बनेको छ ।

१४. सडक तथा पूर्वाधार निर्माण गर्दा प्रयोग गरिने विस्फोटक पदार्थहरूको कारणले पहिरो निम्तिएको छ ।

१५. ठूला साना जलविद्युत आयोजनाहरूको निर्माण गर्दा आसपासको जमिनमा पहिरो देखापरेका छन् ।

तालिका ९.३.२: ओखलढुङ्गा जिल्लामा भएका पहिरो विवरण

SN	X	Y	Landslide ID	VDC	Address	Affected Areas
1	439471	3007536	Gadgade	Toksel	Manebhanjyang-7	Simpani CF
2	442596	3006523	Bhadanre Khola	Toksel	Manebhanjyang-8	Dudemale CF
3	454617	3010018	Phasku	Moli	Manebhanjyang-1	Khinku CF
4	454103	3009453	Gajale	Moli	Manebhanjyang-2	25 HHs
5	454467	3013265	Herga	Moli	Manebhanjyang-3	8 HHs
6	453471	3010329	Salleniban	Waksa	Manebhanjyang-2	Salleni CF
7	454394	3012559	Molipahiro	Waksa	Manebhanjyang-3	Near to Health post
8	447804	3009975	Phedigaun	Manebhanjyang	Manebhanjyang-5	
9	441069	3009740	Ranagaun	Toksel	Manebhanjyang-8	15 HHs
10	444534	3011231	Beltar	Madhabpur	Manebhanjyang-9	
11	449673	3007237	Ribdum	Ubu	Manebhanjyang-3	
12	453284	3022039	Dandakhark dudipahiro	Barnalu	Siddicharan-5	7 HHs
13	449143	3025314	Dhanepu	Baruneshwor	Siddicharan-7	Dhanepu CF, Dhanepu village
14	449237	3019329	Jukepani	Salleri	Siddicharan-8	2 HHs
15	445924	3019038	Mahabhirseto	Betini	Siddicharan-10	30 HHs
16	449224	3022384	Junkiri	Okhaldhunga	Siddicharan-11	Jalkeni CF & 5 HHs
17	27.3432	86.5086	Yanku	Okhaldhunga	Siddicharan-11	15 HHs
18	428187	302449	Panchpandap		Champadebi-10	
19	428748	3020679	Kalika		Champadebi-3	
20	435688	3020575	Phediguth		Champadebi-5	
21	433468	3027575	Vilandu		Champadebi-8	
22	456728	3022223	Mamkhadandagaun	Mamkha	Champadebi-8	Neware & Patale CF, 25 HHs
	456702	3022017				
23	463985	3021583	Khanigaun	Diyale	Chisankhugadhi-1 & 3	15 HHs
24	467459	3021845	Ratopahiro	Kuibhir	Chisankhugadhi-1	
25	465506	3022017	Gahate	Kuibhir	Chisankhugadhi-2	
26	460313	3021173	Kalikmatithumki	Ratmate	Chisankhugadhi-4	10 HHs
27	450788	3024529	Lipekhola	Baruneshwor	Molung-2	10 HHs
28	448949	3024264	Pahirekhola	Baruneshwor	Molung-2	15 HHs
29	450085	3025076	Potingkhola		Molung-7	11 HHs
30	429376	3014114	Jalkeni		Sunkoshi-2	
31	437955	3008314	Sisneri		Sunkoshi-4	
32	445231	3026457	PotingKhola	Rangdip	Molung-8	
33	437247	3009037	Jerung	Sisneri	Sunkoshi-4	
34	437538	3009548	Parapahiro	Balakhu	Sunkoshi-1	5 HHs

९.५ सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन

यस जिल्ला अन्तर्गत चिसखुंगडी गाउँपालिका अन्तर्गत पर्ने आहाले पोखरी, तालेपोखरी र गैरी आहाल यहाँका प्रमुख सिमसार क्षेत्रहरू हुन् । जिल्लाका यी महत्वपूर्ण सिमसार क्षेत्रहरूको संरक्षणका लागि देहायका कार्यक्रमहरू संचालन गरिने छन् ।

कार्यक्रमहरू

१. सिमसार क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन गर्ने ।

२. सिमसारमा आधारित पर्याप्यटन प्रवर्द्धन गर्ने ।

परिच्छेद-१०

वातावरण संरक्षण तथा जलवायू परिवर्तन नियन्त्रण

१०.१ वातावरणीय सेवा मूलप्रवाहीकरण

वातावरणीय सेवाको मूलप्रवाहीकरणले जनसमुदायहरूको सहभागिता पश्चात अप्रत्यक्ष फायदा बाहेक प्रत्यक्ष फायदाहरूमा काठ दाउरा र घाँस प्राप्त गर्नु, पानी मुहानको संरक्षणबाट खानेपानीको व्यवस्थापन हुनु तथा सिमसार संरक्षण गरी खेती योग्य जमीनमा सिँचाईको व्यवस्था हुनु, पर्यापर्यटन व्यवसायबाट आमदानी हुनु, पशुपालन आदिमा सहयोग पुगेको छ । जैविक विविधता संरक्षण, वन तथा वन्यजन्तु संरक्षण, पानीको मुहान संरक्षण, पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण, खाली ठाउँमा वृक्षारोपण आदि कार्यमा जनसमुदायको सहभागिता अपरिहार्य रहेको छ । कुनै पनि वन विकास वा आयोजना वा परियोजनाहरूको कार्यहरू संचालन हुँदा संचालन हुने ठाउँ देखि केही दुरीसम्म प्रभाव पर्ने भएको हुनाले ती प्रभावित क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने जीवजन्तु लगायत मानिसहरूको समुदाय समेतलाई वातावरणीय सेवाबाट पाउने सुविधाहरूबाट बन्चित गर्नुहुँदैन भन्ने मूलप्रवाहीकरणमा समाहित गराउनु पर्ने आशय बुझ्न सकिन्छ ।

वातावरणीय सेवा मूलप्रवाहीकरणमा स्थानीय जनसमुदायलाई समावेश गराउनको लागि जिल्ला वनक्षेत्र समन्वय समितिको बैठक, सब डिभिजन वन कार्यालय स्तरीय सरोकारवालाहरूको मासिक बैठक संचालन, वन डटेलो नियन्त्रणको लागि संजाल गठन र संचालन, वन र वन्यजन्तु संरक्षणको लागि सामुहिक गस्ती परिचालन, वन विकास कार्यमा उपभोक्ता समूहहरूको सहभागिता, जलवायू परिवर्तन र वातावरणीय प्रभावका विषयमा गोष्ठी संचालन आदि कार्यक्रमहरू यस रणनीतिक आवधिक योजना अवधिमा संचालन गर्ने भनी प्रस्ताव गरिएको छ ।

जिल्लाको वन क्षेत्रको स्रोत प्रयोग गरेवापत सेवा उपयोग गर्ने संस्थासँग समन्वय गरी वातावरणीय सेवाको भुक्तानी सम्बन्धी व्यवस्था मिलाइनेछ । वन, जैविक विविधता, जलाधार तथा जलचक्र प्रणालीको संरक्षण र व्यवस्थापन गरी वातावरणीय सेवाको उपयोग गर्ने व्यक्ति, समूह, संगठित संस्था व अन्य निकायबाट वातावरणीय सेवा उपयोग गरेवापत वन नियमावली, २०७९ मा भएको व्यवस्था अनुसार कार्यान्वय गरिनेछ । यसरी जैविक विविधता, जलाधार, जलचक्र प्रणाली र पर्यापर्यटनमा आधारित वातावरणीय सेवाको व्यवस्था गरी त्यस्तो सेवा विक्री गर्न चाहने समुदायमा आधारित वन समूहहरूको कार्ययोजनामा आवश्यकता अनुसार संशोधन गरी सोमा वातावरणीय सेवा सम्बन्धी व्यवस्था राख्न चाहेमा डिभिजन वन कार्यालयबाट स्वीकृति दिन सकिनेछ ।

वातावरणीय सेवा भुक्तानीलाई कार्यान्वयनका लागि निम्न बुदाँहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

१. वातावरणीय सेवा भुक्तानीलाई संस्थागत रूप दिन स्थानीय सरकारसहितको त्रिपक्षीय संरचना निर्माण गर्नु प्रभावकारी हुने ।

२. नयाँ योजनाका लागि गरिने वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन वा प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन सँगसँगै वातावरणीय सेवा भुक्तानीका सम्भावनाहरूको पनि अध्ययन गरी त्यसलाई वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरणको उपायका रूपमा अवलम्बन गर्न सके दिगो विकास तथा संरक्षणमा टेवा पुग्ने । वातावरणीय

सेवा भुक्तानीको प्रक्रियालाई विद्यमान प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनकै पूरक कार्यक्रम वा योजनाका रूपमा अवलम्बन गर्न सके प्रभावकारी हुने।

३. कुनै वातावरणीय सेवाविशेषको उपलब्धताका आधारमा मात्रै वातावरणीय सेवा भुक्तानी संयन्त्र लागू गर्न कठिन हुन्छ किनकि भू-उपयोग तथा वातावरणीय सेवाको अन्तरसम्बन्ध बुझ्न निकै कठिन छ। भू-उपयोगसँग सम्बन्धित क्रियाकलापमा सहयोग पुऱ्याउन प्रभावकारी हुनेछ। त्यसैले दुवै पक्षबाट पहिचान गरिएका भू-उपयोगसँग सम्बन्धित क्रियाकलापलाई सहयोग गर्न प्रभावकारी हुन्छ।

४. अध्ययन गरिएका क्षेत्रमा वातावरणीय सेवा भुक्तानीको सम्भावना देखिएको छ। सेवा उपभोग गर्ने उपभोक्ताहरू कुनै न कुनै रूपमा सेवा उपलब्ध गराउने उत्पादकलाई सहयोग गर्न इच्छुक देखिन्छन्। वातावरणीय सेवा भुक्तानी संयन्त्रलाई संस्थागत गर्न सरकारी तहबाट नीतिगत व्यवस्थाका साथै उपयुक्त संयन्त्र निर्माण गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

१०.२ वनको क्षयीकरण र प्रदूषण नियन्त्रण

वन क्षयीकरण विभिन्न मानव गतिविधि र प्राकृतिक कारकहरूको परिणाम हो जसले वन पारिस्थितिकीय प्रणालीमा प्रतिकूल असर पारेको छ। पूर्वाधार विकासका जस्तै सडक, खेल निर्माण, घरटहरा निर्माण र रुख कटान कार्य वन विनाशका प्रमुख मानव सिर्जित कारणहरू हुन्। वन डढेलो, अव्यवस्थित चरिचरन, रोग किराको प्रकोप, मिचाहा प्रजातीहरू अप्रत्याशित वृद्धि आदी वन क्षयीकरणको प्राकृतिक कारणहरू हुन्। लामो समयसम्म खडेरी र चरम मौसमी घटनाहरूको बढ्दो आवृत्ति सहित जलवायु परिवर्तनले वन क्षयीकरणलाई बढाउँछ।

वन विनाश र वन क्षयीकरणको कारणले वनको उत्पादकत्व कम हुँदै जाने तथा कार्बन उत्सर्जनमा वृद्धि हुँदै जान्छ। यसलाई न्यूनीकरणका लागि वन कार्बन संरक्षण, वनको दिगो व्यवस्थापन र वन कार्बन सञ्चिति अभिवृद्धि सम्बन्धी क्रियाकलापलाई गर्नु जरुरी हुन्छ। उपयुक्त व्यवस्थापन पद्धतिको छनौट नगरीनु, चरिचरण, आगलागी, पहिरो, अतिक्रमण, वन क्षेत्रलाई बाटो निर्माण तथा अन्य विकासका काममा उपयोग गर्दा पनि वनको उत्पादकत्व घट्दै गएको छ। वनक्षेत्रको उपभोगलाई सम्झौता नगरी कन वनको क्षयीकरण न्यूनीकरण गर्नु जरुरी रहन्छ। प्लाष्टिकको बढ्दो प्रयोग जनचेतनामा कमी र रासायनिक पदार्थको प्रयोगको कारणले प्रदूषण बढ्दै गएको छ। वन डढेलोले गर्दा वायु प्रदूषण र जैविक विविधता हास हुन पुग्दछ। वन नजिक वा भित्र मानव बस्तीद्वारा अनुचित फोहोर विसर्जन गर्ने गर्नाले वनको माटो र पानी दूषित हुने गर्दछ। औद्योगिक गतिविधि र सवारी साधनहरूबाट हुने वायु प्रदूषणले वनस्पतिमा हानिकारक प्रदूषकहरू जम्मा गर्छ, जसले तिनीहरूको स्वास्थ्य र उत्पादकतालाई असर गर्छ। नजिकैको खेतबारीमा विषादी र मलको प्रयोगले वनको वातावरणमा प्रदूषण निम्त्याउँछ र वन्यजन्तुलाई असर गर्छ। वन प्रदूषणलाई सम्बोधन गर्न प्रभावकारी कानूनको कार्यान्वयन, सामुदायिक संलग्नता र दिगो वन व्यवस्थापन अभ्यासहरू बारे सचेतना गरिँदै आएको छ। उचित फोहोर विसर्जन, नियन्त्रित वन कटान, र डढेलोलाई रोक्नको लागि उचित उपायहरू अवलम्बन गरी प्रदूषणलाई नियन्त्रण गरिनेछ।

कार्यक्रमहरू

१. स्थानीय तहको सहकार्यमा प्रदूषण नियन्त्रणको लागि जनचेतना कार्य सञ्चालन गर्ने

२. उपयुक्त स्थानहरूमा फोहोर संकलनका लागि भाँडा उपलब्ध गराउने र समयमै स्थानीय तह मार्फत् संकलन गरि व्यवस्थापन गर्ने।

३. वनको अवस्था र समुदायको आवश्यकता अनुसार वनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने

४. अतिक्रमण नियन्त्रण गर्न नापी कार्यालय तथा नापी विभागसँग समन्वय गरी वन क्षेत्रको भौगोलिक सूचना प्रणाली तथ्याङ्क उपलब्ध गरी कार्यालयमा राखे र वन क्षेत्र छुट्याउन वन कर्मचारी नै सक्षम बनाउने गरी व्यवस्थापन गर्ने।

१०.३ जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण र कार्बन सञ्चिति

ओखलढुङ्गा जिल्लामा विगत १० वर्ष यता सुख्खा खडेरीमा वृद्धि भएको छ । जिल्लाका केही स्थानमा पानीका मुहानहरू सुक्नाले भोलीका दिनमा पानीको अभावमा जनजीवन कष्टकर बन्दै जाने सम्भावना छ ।

सुख्खा खडेरी बढ्नुका कारणहरू देहाय अनुसार छन्:

१. जलवायु परिवर्तनका कारण पानी कम पर्नु र लामो झरी नपरी छोटो समयमा भारी वर्षा हुनु जसले गर्दा वर्षाको पानी जमिन मुनी जान सक्दैन र पानीका भौगर्भिक पोखरी वा पाताल कुवाहरूमा पानी कम जम्मा हुँदा पानीका मुहानहरू क्रमशः सुक्दै र सानो हुँदै गएका छन् ।

२. सडक निर्माणसँगै वर्षादको पानी डोलिएर एकैतिर जाने हुन्छ अर्थात् जमिनको सबैतिर बगेर जमिनमा सोसिन पाउँदैन ।

३. खोलामा भएका दहहरू पुरिएर पानी जम्मा नहुँदा खोला आसपासका जमिनमा भएका पानीका मुहानहरू पनि सुक्ने गरेका ।

४. अहिले पहाडको पानी न खोलाका दह, न पोखरी, न आहाल, न कुवा, कतैपनि नरोकिइकन तराइतर्फ जान दिनुले पानीको अभाव भएको छ ।

५. खोलामा पानीको मात्रा घट्दै गएकोले कुलोको सट्टा पाइपबाट पानी लैजान थालेपछि खोला र खेत वा घरसम्मको बीचको भाग सुख्खा भएको ।

६. पहाडी क्षेत्रका सबैभन्दा बढी उत्तिसको वनजङ्गल छ । अलैंची खेतीको छहारीका लागि र छिटो बढ्ने र फाइदा लिन सकिने रुख उत्तिस नै भएकोले मानिसको यसप्रति आकर्षण बढेको छ तर उत्तिसले जमिनलाई बढी सुख्खा बनाउँदै लगेको छ ।

७. केही वर्ष अगाडी सम्म पनि खोलाका नजिकमा र खेतको सिरानमा आहालहरू पोखरीहरू थिए तर अहिले मासिँदै गएका छन् ।

८. पहिले पहाडका टाकुरामा पानीका पोखरीहरू थिए । ती पोखरीहरूमा वर्षादको पानी जम्मा हुन्थ्यो र त्यो भन्दा तलको भागमा वर्षेभरी चिस्यान हुन्थ्यो पानीका मुहान सुक्दैनथे । तर आजकाल ति पोखरी र दहहरू पुरिए, मासिए । त्यसैले सुख्खा खडेरी बढ्दै गयो ।

९. आजकल कतै पनि प्राकृतिक वन छैन । वन भित्रका झाडीहरू सबैतिर फडानी गरिएको छ । ठूला र सुरिला रुखहरू मात्र छन् । सूर्यको तापका किरणहरू सोझै जमिनमा पर्दा वनभित्रको चिस्यान पनि सुकेपछि पानीका मुहान सुक्दै गए र खडेरी बढ्दै गयो ।

१०. समय समयमा जाने भूकम्पका कारण पाताल कुवाहरू चर्किने, फुट्ने गर्नाले पनि माथिल्लो क्षेत्रका पानीका मुहान सुकेका छन् ।

११. पहाडमा मेसिन लगाएर सडक निर्माण गर्दा जमिन थर्किएर चिरा परी पानीका मुलहरू भासिएर तल गएका छन् भने सडक निर्माण गर्दा फ्याँकिएको माटोले धेरै पानीका मुहानहरू पुरिएका छन् ।

१२. पहाडका अधिकांश पानीका मुहान सुकेपछि त्यो क्षेत्रका खोलानदीहरू पनि साना हुँदै गएका छन् ।

१०.४ रेडप्लस

नेपाल सरकारले वन फँडानी, वनको क्षयलाई सम्बोधन गर्न र दिगो वन व्यवस्थापन प्रवर्द्धन गर्न रेड प्लस कार्यक्रम लागु गरेको छ। रेड प्लसले वन विनाश र वन क्षयीकरण न्यूनीकरणका साथै वन कार्बन संरक्षण, वनको दिगो व्यवस्थापन र वन कार्बन सञ्चिति अभिवृद्धि सम्बन्धी क्रियाकलापलाई जनाउँछ। रेडप्लसले काठ- दाउरा, घाँस उपभोगको परम्परागत मान्यता भन्दा पर गई खडा रुखमा सञ्चित कार्बनको निश्चित मूल्य निर्धारण गरी बजारमा आधारित संयन्त्रबाट जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणको प्रयास गर्छ। वन कार्बनलाई व्यवसायीकरण गरेर रेडप्लसले खडा रुखको मूल्य बढाइदिन्छ। विकसित देशमा यसलाई जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणको सस्तो उपायका रूपमा समेत हेरिन्छ। रेडप्लसको अवधारणा अनुसार विकसित राष्ट्रले सहभागी विकासशील राष्ट्रलाई वन विनाश र क्षयीकरण रोकेर कार्बन उत्सर्जन घटाए बापत तथा वनमा कार्बन सञ्चिति बढाए बापत आर्थिक सहयोग गर्छन्। यो सहयोग उत्सर्जन घटाउन र कार्बन सञ्चिति बढाउन उत्प्रेरित गर्नुका साथै कार्बनका लागि वन जोगाउँदा वञ्चित हुनुपर्ने वनस्रोत उपयोगको अधिकारको क्षतिपूर्ति पनि हो।

वायुमण्डलमा कार्बन डाइअक्साइड लगायतका ग्यासहरूको उत्सर्जन बढी हुन गई जलवायु परिवर्तन भएको हो भन्ने तथ्य प्रमाणित भएको छ। राम्रो व्यवस्थापन गर्दा वन जंगलले कार्बनडाइअक्साइडलाई सोसेर जलवायु परिवर्तनको प्रक्रियालाई न्यूनीकरण गर्न सहयोग पुर्याउँछ। तर, अर्कातर्फ वनको विनाश र वनको क्षयीकरण भएमा त्यसबाट कार्बनडाइअक्साइड उत्सर्जन भई थप जलवायु परिवर्तन हुन जान्छ। यस पृष्ठभूमिमा वनविनाश र वनको क्षयीकरण रोकी वनको दिगो व्यवस्थापन, वृक्षारोपण आदि गरी वनमा कार्बन सञ्चिति बढाउने र सोबापत अन्तर्राष्ट्रिय भुक्तानी दावी गर्ने कार्यक्रम नै रेडप्लस हो। यस कार्यक्रमलाई वनको कार्बन व्यापार पनि भन्ने गरिएको छ।

संयुक्त राष्ट्रसंघीय जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रारूप महासन्धि (United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC) का पक्ष राष्ट्रहरूले वन विनाश तथा वन क्षयीकरण न्यूनीकरण मार्फत कार्बन उत्सर्जन कटौति (Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation-REDD) रेड अवधारणालाई जलवायु परिवर्तनको महत्वपूर्ण न्यूनीकरण पद्धतिको रूपमा अवलम्बन गरेको छ (Bali Roadmap २००७)। नेपाल लगायत विकासशील राष्ट्रहरूले यस अवधारणा सम्बन्धी विभिन्न नमूना कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दै आएका छन्। नेपालले रेड कार्यान्वयनको प्रारम्भिक चरणको क्रममा विश्व बैंकसँगको सहकार्यमा वन कार्बन साझेदारी सहूलियत (Forest Carbon Partnership Facility) अन्तर्गत पूर्व तयारी प्रस्तावना (Readiness Preparation Proposal) कार्यान्वयन गर्दै आएको छ भने नेपालले UN-REDD को सदस्यता प्राप्त गरी सकेको छ। अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरूको आर्थिक सहयोगमा नेपालमा रेड सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन भई रहेका छन्। यसै सन्दर्भमा ICIMOD, ANSAB, RECOFTC को सहकार्यमा रेडका माध्यमबाट सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा भुक्तानी प्रणाली (Design and Setting up of a Governance and Payment System for Community Forest Management under REDD) तथा विश्व वन्यजन्तु कोष (WWF), नेपालले Reducing Poverty through REDD: Early Action गर्ने र कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दै रहेका छन्।

रेड अवधारणालाई वन विनाश न्यूनीकरण मार्फत कार्बन उत्सर्जनमा कटौती गर्ने अति छिटो, सस्तो र किफायती माध्यमका रूपमा लिइएको छ। यद्यपि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अन्तरसरकारी निकाय (Intergovernmental Panel for Climate Change IPCC) ले निर्धारण गरेका मापदण्ड पूरा गरी वन कार्बन मापन गरेको विधिलाई मात्र कार्बन व्यापारको लागि गरिने प्रमाणीकरण प्रक्रिया स्वीकार्य हुन सक्ने हुँदा रेड कार्यान्वयन प्रकृत्यामा प्राविधिक पक्षको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। यसका साथै रेड कार्यक्रम

कार्यान्वयन आधारभूत चरणको रूपमा मानिने वन कार्बन अनुगमन, अभिलेखीकरण र प्रमाणीकरण (Monitoring, Reporting and Verification- MRV) प्रकृत्यामा वन कार्बन मापनका लागि अवलम्बन गरेका विधि र पद्धतिहरूले अति महत्व राख्दछ। Verification सम्बन्धी कार्य तेश्रो पक्षमार्फत गरिने र सो पक्षले प्रमाणित गरिसकेपछि मात्र उक्त वन कार्बन व्यापारका लागि स्विकार्य हुन सक्ने प्रावधान भएकोले पनि कार्बन व्यापारका लागि IPCC ले वन कार्बन मापन सम्बन्धी निर्धारण गरेको मापदण्ड पूरा गर्न पर्दछ।

१०.५ जलवायुजन्य जोखिम न्यूनीकरण तथा अनुकूलनका उपायहरू

जलवायु परिवर्तनले प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा समग्र देशको आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय पक्षहरूमा तथा जीविकापार्जनमा प्रभाव पार्दछ। यस जिल्लामा पनि जलवायु परिवर्तनले मौसमी वर्षामा बदलाव ल्याइ अतिवृष्टि, अनावृष्टिको अवस्था रहेको छ। साथै यसले पहिरो, भू-क्षय र चुरेमा बाढीको जाखिम बढाउँछ। खराब मौसमले गर्दा हुने विपद/प्रकोपले धनजनको ठुलो क्षती गराउँछ। विशेष गरी विकासका भौतिक पूर्वाधारमा ठुलो नोक्सानी पुर्याउँछ। लामो समयसम्म सुख्खा तथा खडेरी पर्दा वन डढेलोका घटना बढेका छन्। विश्वव्यापी जलवायु परिवर्तन तथा वाष्पिकरणले जैविक विविधता लोप हुदै गईरहेका छन् भने अर्कोतिर मिचाहा प्रजातीको प्रकोप बढेको छ। वन्यजन्तुको आहारमा कमी हुनुका साथै तिनीहरू बासस्थान खुम्चिदै जाँदा वन्यजन्तुको संरक्षण र बासस्थान व्यवस्थापनमा चुनौती थपिएको छ। लामो समयसम्म खडेरी पर्न गई पानीका मुहानहरू धारा, कुवा, पोखरी, जलाशय तथा बोरिडहरू सुक्दै गएका छन्। खडेरीले गर्दा जमिनमुनिको पानीको सतह घट्दा तराईमा खानेपानीको हाहाकार मच्चिनुका साथै खाद्यान्न उत्पादनमा हास आएको छ। जलवायु परिवर्तनले प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा पानीको स्रोत, कृषि, वन तथा जैविक विविधता, स्वास्थ्य, पूर्वाधार, विकास, पर्यटन आदिका नकारात्मक असर पार्ने भएकोले सोही अनुरूप न्यूनीकरण तथा अनुकूलनका योजना तर्जुमा गर्नु आवश्यक छ। सामुदायिक वनको वन कार्ययोजना तयार गर्दा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना समेत समावेश गरी कार्यान्वयनलाई जोड दिईने छ। जलवायु जोखिम न्यूनीकरण तथा अनुकूलनका उपायहरू निम्न अनुसार रहेका छन्।

१. परम्परागत खेती प्रविधिको अवलम्बन
२. जैविक मलको प्रयोग
३. संरक्षण पोखरी तथा सिंचाई कूलो संरक्षण
४. वर्षातको पानी उपयोग तथा भण्डारण
५. खाद्य सुरक्षाका लागि स्थानीय खाद्यान्न तथा सागपात र तरकारीको सुरक्षित भण्डारण
६. समुदायमा जनचेतना विस्तार तथा जनचेतना अभिवृद्धि

परिच्छेद-११ वन व्यवस्थापन पद्धति

कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ र कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० मा व्यवस्था भएअनुसार राष्ट्रिय वनलाई सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन, कबुलियत वन, साझेदारी वन, धार्मिक वन, वन संरक्षण क्षेत्र, प्रदेश भित्रको राष्ट्रिय वन र अन्तरप्रदेशिक वनको रूपमा व्यवस्थापन गरिदै आएको छ । यस जिल्लामा रहेका सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन, कबुलियती वन, धार्मिक वन प्रचलित कानून अनुसार व्यवस्थापन गरिदै आईएको छ । राष्ट्रिय वन व्यवस्थापन गर्दा सम्बन्धित निकायले कार्ययोजना तयार गरी तोकिएको निकायबाट स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गरिदै आईरहेको छ । यसका साथै सार्वजनिक जग्गाको वन र सहरी वनको रूपमा सार्वजनिक स्थल र नगर क्षेत्रहरूमा वन क्षेत्रको विकास, विस्तार र व्यवस्थापन पर्दछ । व्यवस्थापनको आधारमा यस जिल्लामा रहेको राष्ट्रिय वनहरूमा अपनाईएका व्यवस्थापनका पद्धति र यसका व्यवस्थापकीय क्षेत्रहरूको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका ११: जिल्लाको वन क्षेत्रको व्यवस्थापकीय वर्गीकरण

क्र.स.	व्यवस्थापकीय प्रकार	संख्या	क्षेत्रफल हे.	प्रतिशत
क	राष्ट्रिय वन			
१	सामुदायिक वन	३५४	२८६५२.४१	५४.८
२	सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	-	१९२५९.३८	३६.८
३	धार्मिक वन	१	११.४८	०
४	कबुलियती वन	१९४	१२२७.५४	२.३
	जम्मा राष्ट्रिय वन		४९१५०.४१	
ख	निजी वन	-	३१४६.६७	६
ग	कुल वन		५२२८६	

११.१ सरकारद्वारा व्यवस्थित वन

कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ र वन नियमावली, २०८० मा सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको व्यवस्था गरिएको छ । यस जिल्लामा मौजुदा राष्ट्रिय वन क्षेत्र ५२,२८६ हेक्टर मध्ये सरकारद्वारा संरक्षण तथा व्यवस्थापन गरिएको वनको क्षेत्रफल २०,८८९.८२ हे. (४०.३ प्रतिशत) रहेको छ । यस जिल्लामा स्थानीय समुदायलाई पायक पर्ने अधिकांश राष्ट्रिय वन क्षेत्रहरू सामुदायिक तथा कबुलियती वनको रूपमा हस्तान्तरण भइसकेको अवस्थामा बाँकी रहेका राष्ट्रिय वन क्षेत्रहरू उच्च पहाडी क्षेत्रमा चरन क्षेत्रको रूपमा रहेका, कतिपय वन क्षेत्रहरू व्यक्ति तथा समुदायले परम्परागत देखि नै निजी सम्पत्तिको रूपमा हकभोग गरिरहेको पाइएको छ । यस जिल्लामा वनको एकिन सिमांकन नभएका कारण सामुदायिक, कबुलियती तथा धार्मिक वनको रूपमा हस्तान्तरण भइ बाँकी रहेका राष्ट्रिय वन क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने कार्य कठिन एवं चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

यस जिल्लामा पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कोशी प्रदेशबाट स्वीकृत भएको रणनीतिक योजना सहितको आवधिक योजना बमोजिम डिभिजन वन कार्यालयबाट राष्ट्रिय वनको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

यस प्रकारको वनबाट उत्पादित वन पैदावारको संकलन, बिक्री वितरण तथा निकासी वा ओसारपसार गर्ने सम्पूर्ण अधिकार डिभिजन वन कार्यालयमा रहने छ । सरकारीस्तरबाट काठ, दाउरा, जडिबुटी, गैरकाष्ठ र अन्य वन पैदावार आपुर्तिको लागि व्यवस्थापन गरिनेछ । यस जिल्लामा रहेको सरकारी वनलाई दिगो व्यवस्थापन गरी सततः रूपमा वन पैदावारको आपुर्तिका लागि देहाय बमोजिमका कार्यहरु संचालन गरिनेछ ।

१. सरकारद्वारा व्यवस्थित वन कहाँ कहाँ कति वलकमा रहेका छन् यकिन नभएको हुँदा यस्ता वन क्षेत्रहरु पहिचान, नक्सांकन तथा सिमांकन गरी वनको संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन गरिनेछ । यस्ता वन क्षेत्रहरु स्थानीय समुदायको चाहना र क्षमता बमोजिम सामुदायिक वन, कबुलियती वन तथा धार्मिक वनको व्यवस्थापनका लागि पहिलो प्राथमिकता दिइनेछ ।

२. समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन पद्धतिमा नगई सरकारद्वारा संरक्षण भइरहेका अन्य बाँझो, पर्ती, झाडी बुट्यान, अतिक्रमण भएका वा हुन सक्ने संभावना भएका वन क्षेत्रहरुलाई व्यवसायिक कबुलियती वनको रूपमा संरक्षण तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

११.२ सामुदायिक वन

ओखलढुङ्गा जिल्लामा सामुदायिक वन हस्तान्तरण कार्य आर्थिक वर्ष २०४८।०४९ बाट सुरु भएको हो । वि.सं. २०४६ सालको जन आन्दोलनबाट तत्कालिन निर्दलीय पञ्चायती व्यवस्थाको अन्त भई बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाको उदय सँगसँगै तत्कालिन पञ्चायती वन र पञ्चायत संरक्षित वनको रूपमा स्थानीय निकायलाई हस्तान्तरण गरिएका वनलाई स्थानीय निकायबाट झिकी स्थानीय उपभोक्ताहरुलाई संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोगका लागि हस्तान्तरण गर्न थालेपछि सामुदायिक वनको रूपमा नामाकरण गरेको देखिन्छ । वन ऐन २०४९ तथा वन नियमावली २०५१ लागु हुनु भन्दा अगाडि सामुदायिक वन हस्तान्तरणमा नीतिगत स्पष्टताको कमी देखिन्थ्यो । वन ऐन २०४९ तथा वन नियमावली २०५१ लागु भए पछि सामुदायिक वन हस्तान्तरण कार्यले गति लिएको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष अनुसार सामुदायिक वन हस्तान्तरणको तथ्याङ्क तालिका १ मा दिईएको छ । आर्थिक वर्ष २०८१।०८२ सम्म ३५५ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई ३००७५.५५ हेक्टर वन क्षेत्र हस्तान्तरण गरिएको छ जसबाट ४७०८६ घरधुरी लाभान्वित भएका छन् ।

डिभिजन वन कार्यालयमा दर्ता भई हस्तान्तरण भएका सामुदायिक वनहरुको विस्तृत विवरण अनुसूची ९ मा समावेश गरिएको छ ।

तालिका ११.२.१: स.डि.व.का. अनुसार सामुदायिक वन

क्र.सं.	स.डि.व.का.	संख्या	क्षेत्रफल	घरधुरी	जनसंख्या
१	लिखु चम्पादेवी	५०	५९६१.३९	१०७१९	५६८५२
२	चिशंखुगढी	४२	१६९८.८२	४२४२	२३४०५
३	खिजिदेम्बा	४६	४७४२.५२	४८२०	२३२५५
४	मानेभञ्ज्याङ	५५	४७५९.१४	८३८८	४६४४०
५	सुनकोशी मोलुङ	८३	६०४३.९०	११९६९	६८००६
६	सिद्धिचरण	७८	५४४६.६४	१०९४४	५०५०८
जम्मा		३५४	२८,६५२.४१	५१,०८२	२,६८,४६८

तालिका ११.२.२ : स्थानीय तह अनुसार सामुदायिक वन

क्र.सं.	स्थानीय तह	संख्या	क्षेत्रफल	घरघुरी	जनसंख्या
१	लिखु	२९	२७६२.५७	५२०२	२५३७१
२	चम्पादेवी	३०	३५३१.६८	६४१८	३६५९१
३	चिशंखुगढी	४२	१७०२.२६	४२४२	२३४०५
४	खिजिदेम्बा	३०	३८८७.७८	३२४८	१५३४२
५	मानेभञ्ज्याङ	५५	४७५९.१४	८३८८	४६४४०
६	सुनकोशी	५५	४४३०.००	८०५३	४४८३२
७	मोलुङ	३६	२११६.९६	४४७५	२५४३५
८	सिद्धिचरण	७६	५३२१.०८	१०,७९०	५०,४८३
जम्मा		३५३	२८५११.४७	५०८१६	२६७८९९

तालिका ११.२.३: क्षेत्रफल अनुसार सामुदायिक वन

क्र.सं.	स.डि.व.का.	<१०० हे	१००-५०० हे	>५०० हे	जम्मा
१	सिद्धिचरण	६१	१५	१	७७
२	चिशंखुगढी	३७	६	०	४३
३	लिखु-चम्पादेवी	३४	१५	१	५०
४	सुनकोशी-मोलुङ	६७	१६	०	८३
५	मानेभञ्ज्याङ	३७	१७	१	५५
६	खिजिदेम्बा	३१	१५	१	४७
जम्मा		२६७	८४	४	३५४

सामुदायिक वनलाई बहु आयमिक तवरले व्यवस्थापन गरिनेछ ।

तालिका ११.२.४ गुराँस प्रवर्द्धन क्षेत्र

क्र.सं.	सब डिभिजन वन कार्यालय	गुँरास क्षेत्र	
		गुँरास पाइने सा.व.	ठेगाना
१	मानेभञ्ज्याङ	लिब्जु, कालीमाटी	मानेभञ्ज्याङ-२
		बाघपाइले, साउनेपानी,	मानेभञ्ज्याङ-९
		थुम्की, देविस्थान महिला, भमेथान मंगलबारे, महाकाली, डिप्सा	मानेभञ्ज्याङ-४
		भूतपानी	मानेभञ्ज्याङ-६
		देउराली	मानेभञ्ज्याङ-८
२	चिशंखुगढी	रमिते	चिशंखुगढी-४
३	खिजिदेम्बा	सिद्धदेवि, दिम्बाकामथलि	खिजिदेम्बा-८
		गौरीवन सेलेले	खिजिदेम्बा-२
		थामथेलो देम्बा, नोसिभिन्ते, मेहेले दुब्ले	खिजिदेम्बा-६
		दियाले, नमुना लालिगुराँस, पोक्लि झरना	लिखु-९
		देराखर्क मितेरि, उच्च हिमाली, रिपाल ताउर	खिजिदेम्बा-९
		रानीवन च्यानडाडा	खिजिदेम्बा-७

		जाल्पा देवि, नमुना लालिगुराँस, तिनतले रमाइलो	मोलुङ-६
		तिनचुले	मोलुङ-७
४	लिखु चम्पादेवी	सेतिका देवी	चम्पादेवी-३

तालिका ११.२.६: दुर्लभ वन्यजन्तु क्षेत्र

क्र.सं	दुर्लभ वन्यजन्तुको नाम	सामुदायिक वनको नाम	सब डिभिजन वन कार्यालय
१	सालक	उदयपुर, बासलबोट, धेमयोग, सुमत्रा कालिका देवि, थुम्की, पम्पलु, झंकु, भिमसेन महाकाली, सान्दाने, भूतपानी, थुम्कीदुम्की, आहाले थाक्ले, दुमखिम देउराली, सिद्धथान पाखो, सालघारी	मानेभञ्ज्याङ
		बकुन्डे, ज्यामिरे, रामबजार	सिद्धिचरण
		थामपाखा, रमिते चिउरीबोटे, भालुखोला सुवारा, पिपल भित्ता, झाक्रीथान	लिखु चम्पादेवि
		चप्लेटि, कोफेपाखा, सिबदुति सिटाघारि, देबिथान रिपलु, पोकलि झरना, लिखु लिम्ति, रानिवन, पकुवा गैहा,	खिजिदेम्बा
२	गिद्ध	भुमथान मंगलबारे, भिमसेन महाकाली, थुम्की, सुमित्रा कालिका देवि, थामथोले देम्बा	मानेभञ्ज्याङ
			खिजिदेम्बा
३	सुनगोहोरो	थामपाखा	लिखु चम्पादेवि
४	रेड पाण्डा	देराखर्क	खिजिदेम्बा
५	डाँफि	थामथोले देम्बा, नोसिभित्ते, तिनछागे, रिपाल ताउर, दोराखर्क मितरे, उच्च हिमाली, सिद्धदेवि, दिम्बाकामथलि	खिजिदेम्बा

तालिका ११.२.७: सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन

क्र.सं	पर्यापर्यटन संचालन गर्न सकिने सा.व.	ठेगाना	मुख्य आकर्षण	सब डिभिजन
१	जामुने कमेरेपानी	चिशंखुगढी-३	कोलगाढी र कालिकादेवि मन्दिर	चिशंखुगढी
२	कृष्णेश्वर	चिशंखुगढी-२	भ्यु टावर	
३	थलेथुम्को	चिशंखुगढी-५	पिकनिक स्पोर्ट	
४	थाक्ले खानीखोला	चिशंखुगढी-६	भ्यु टावर	
५	तालेपोखरी	चिशंखुगढी-६		
६	झाक्रीढुंगा	सिद्धिचरण-११	शिवको मुर्ति	सिद्धिचरण
७	ढुङ्गेपाखामेघे पातल	सिद्धिचरण-५	थामडाँडा, शहिदपार्क	
८	बकुन्डे	सिद्धिचरण-१२	नगर उद्दम पार्क	
९	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण-१२	सा.व. नजिकै सष्टा पार्क	
१०	ज्यामिरे	सिद्धिचरण-९	ज्यामिरे पार्क	
११	गौरीवन सेलेले	खिजिदेम्बा-२	लालिगुराँस	खिजिदेम्बा
१२	थामथोले देम्बा, मेहेले दुब्ले	खिजिदेम्बा-६	लालिगुराँस, देम्बाडाँडा	
१३	देराखर्क मितेरि, रानीवन च्यानडाडा	खिजिदेम्बा-७	लालिगुराँस	
१४	सिद्धदेवि, दिम्बाकामथलि	खिजिदेम्बा-८	लालिगुराँस	
१५	नोसि भित्ते, उच्च हिमालि, रिपाल ताउर	खिजिदेम्बा-९	लालिगुराँस	

१६	जाल्पा देवि, नमुना लालिगुराँस, तिनतले रमाइलो	मोलुङ-६	लालिगुराँस	
१७	तिनचुले	मोलुङ-७	लालिगुराँस	
१८	दियाले, नमुना लालिगुराँस	लिखु-९	लालिगुराँस	
१९	पोकलि झरना	लिखु-९		
२०	लिब्जु	मानेभञ्ज्याङ-२	लिब्जु मन्दिर, लालीगुराँस	मानेभञ्ज्याङ
२१	थुम्की	मानेभञ्ज्याङ-४	बौद्ध स्तुप	
२२	थुम्कीदुम्की	मानेभञ्ज्याङ-६		
२३	बाघपाइले	मानेभञ्ज्याङ-९		
२४	जिवन ज्योती	चम्पादेवी-५		लिखु चम्पादेवी
२५	सेतिका देवी	चम्पादेवी-३	लालिगुराँस	

११.३ गरीबका लागि कबुलियती वन

यस गरिबीको रेखामुनी रहेका समुदायको जीविकोपार्जनमा टेवा पुर्याउन र वन क्षेत्रको हैसियत सुधार गरी वातावरण संरक्षण गर्ने उद्देश्यले यस जिल्लामा हस्तान्तरण भएका १९२ वटा कबुलियती वन विधिवत रूपमा व्यवस्थापन भइरहेका छन् । हाल कबुलियती वनको रूपमा जिल्लाको कुल वन क्षेत्रको करिब २.५० प्रतिशत वन अर्थात १३०९.१५ हेक्टर रहेको छ जसमा जम्मा १९२३ घरधुरी आवद्ध रहेका छन् । जिल्लाको कबुलियती वनको विवरण अनुसूची १० मा दिइएको छ ।

तालिका ११.३.१: सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसार कबुलियति वन

क्र.सं.	स.डि.व.का.	संख्या	क्षेत्रफल	घरधुरी	जनसंख्या
१	लिखु चम्पादेवी	३७	२९६.३८	४०९	२६२१
२	चिशंखुगढी	२८	१८८.९१	२२७	१४३६
३	खिजिदेम्बा	२६	१७१.२२	२५३	१३७७
४	मानेभञ्ज्याङ	३४	१७२.१३	२७०	१७२२
५	सुनकोशी मोलुङ	६५	४४६.९०	७३७	४३८६
६	सिद्धिचरण	१	४.००	७	४२
जम्मा		१९१	१२७९.५४	१९०३	११,५८४

तालिका ११.३.२: स्थानीय तह अनुसार कबुलियति वन

क्र.सं.	स्थानीय तह	संख्या	क्षेत्रफल	घरधुरी	जनसंख्या
१	खिजिदेम्बा	१४	९१.९४	१६२	४६१
२	चम्पादेवी	१३	१२६.२८	१८२	१०६१
३	चिशंखुगढी	२८	१८८.९१	२४४	१४४५
४	मानेभञ्ज्याङ	३४	१७२.१३	२८०	१७४०
५	मोलुङ	१६	७५.९१	१७८	१८०१
६	लिखु	३३	२३४.१०	३८१	१८०८
७	सिद्धिचरण	१	४	१०	४५
८	सुनकोशी	५५	३८६.२७	६०७	३९२२

		१९४	१२७९.५४	२०४४	१२२८३
--	--	-----	---------	------	-------

यस जिल्लामा कबुलियती वन विकासका लागि निम्न कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।

१. सीप विकास तालिम
२. कृषि वन विकास
३. बहुमूल्य वन पैदावर रोपण
४. फलफूल रोपण

११.४ धार्मिक वन

यस जिल्लामा हालसम्म १ वटा धार्मिक वन चम्पादेवी गाउँपालिका ९ मा चम्पादेवी धार्मिक वन हस्तान्तरण भएको छ । यसका अतिरिक्त नियमानुसार राष्ट्रिय वन क्षेत्रको कुनै भाग धार्मिक वनको रूपमा माग हुन आएमा प्रचलित ऐन नियम नीतिको अधीनमा रही दिन सकिने छ । वन क्षेत्रमा हुने प्रथा जनित अभ्यासहरुको व्यवस्थापनमा सहयोग पुर्याइने छ । वन क्षेत्रमा रहेका ऐतिहासिक, धार्मिक स्थान पानी मुहान संरक्षणका क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनेछ ।

परिच्छेद-१२

व्यवसायिक कबुलियती वन र पर्यापर्यटन

१२.१ व्यवसायिक कबुलियती वन

डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गाको अभिलेख अनुसार यस जिल्लामा हालसम्म कुनै पनि संघसंस्थालाई व्यवसायिक प्रयोजनको लागि राष्ट्रिय वन क्षेत्र कबुलियतिमा उपलब्ध गराईएको देखिदैन । तर डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गतका विशेषतः उच्च पहाडी क्षेत्रमा खिजिदेम्बा, जन्तरखानी, पात्लेमा रहेका वनक्षेत्रहरूमा कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ र कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० अनुसार व्यवसायिक प्रयोजनका लागि कबुलियती वनको रूपमा विकास तथा पर्यापर्यटन क्षेत्रको विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको देखिन्छ । व्यवसायिक कबुलियति वनको रूपमा विकास गर्न सकिने क्षेत्रहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

क्र.सं.	सम्भावित स्थान	ठेगाना	प्रयोजन
१	देम्बा डाँडा	खिजिदेम्बा गाउँपालिका ५	गल्फ पर्यटन
२	ताक्लुङ	खिजिदेम्बा गाउँपालिका १	पर्यापर्यटन
३	लेकटार	मानेभञ्ज्याङ गाउँपालिका ६	पर्यापर्यटन
४	भायाम थुम्की	मानेभञ्ज्याङ गाउँपालिका ६	बङ्गी जम्पीङ
५	उदयपुर	मानेभञ्ज्याङ गाउँपालिका ६	आन्तरिक पर्यटन
६	पत्ताले	खिजिदेम्बा गाउँपालिका	पिके डाँडा ट्रेक

यसका अतिरिक्त अन्य सम्भावित स्थानहरू पहिचान भएमा प्रचलित कानून बमोजिम व्यवसायिक कबुलियति वनको रूपमा विकास गर्न सकिनेछ ।

१२.२ पर्यापर्यटन

यस जिल्लामा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरू, मनमोहक भू-दृष्यहरू, धार्मिक, साँस्कृतिक, पुरातात्विक महत्वका सम्पदाहरू पर्यापर्यटन प्रवर्द्धनको आर्कषणको रूपमा रहेका छन् । पोकली झरना, कोटगढी, पोकली झरना, ककनी मन्दिर, देम्बा डाँडा आदी यस जिल्लाका प्रमुख मनमोहक भूदृष्यहरू, धार्मिक, साँस्कृतिक, पुरातात्विक महत्वका सम्पदाहरू हुन् । यी सम्पदाहरूको संरक्षण तथा पर्यापर्यटन विकासका लागि यस कार्ययोजना अवधिमा जिल्लामा विभिन्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न सहयोग तथा सहजिकरण गरिनेछ । यस कार्ययोजना अवधिमा जिल्लामा निम्न अनुसारका पर्यापर्यटन क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न सहयोग तथा सहजिकरण गरिनेछ ।

१. सामुदायिक वन भित्र वा आसपासका ऐतिहासिक, धार्मिक र पुरातात्विक महत्वका मठ, मन्दिर, चैत्य, गुम्बा, गढी, गुफा, झरना, सिमसार लगायतका सम्पदामा आधारित पर्यापर्यटन कार्य सञ्चालन गर्ने ।

२. प्राकृतिक सौन्दर्य, भूदृष्य तथा वनस्पती वन्यजन्तु अवलोकनको लागि मचान वा स्पट निर्माण र सञ्चालन गर्ने

३. पर्यापर्यटन क्षेत्रलाई टेवा पुरयाउन वनक्षेत्रमा जैविक पदमार्ग, वनस्पति गार्डेन तथा पार्कहरू निर्माण गर्ने ।

परिच्छेद-१३

सार्वजनिक जग्गाको वन, सहरी वन तथा निजी वन

१३.१ सार्वजनिक जग्गाको वन

ओखलढुङ्गा जिल्लामा केही मात्रामा सार्वजनिक जग्गाहरू छरिएर रहेको पाइन्छ । वन ऐन, २०७६ को दफा ३७ तथा वन नियमावली, २०७९ को नियम ८४ र ८५ ले सार्वजनिक जग्गामा वन विकास सम्बन्धि व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ बमोजिम स्थानीय तहको रेखदेख र संरक्षणमा सार्वजनिक प्रयोजनको जग्गा, ढल वा बाटो, कुँवा, पँधेरो, पानीघाट, इनार, पोखरी तथा त्यसको किनार, गौचरन, खर्क, अन्त्यष्टिस्थल, चिहान, मसानघाट, समाधिस्थल, कब्रिस्थान रहेको जग्गा, पाटी, पौवा, देवल, धार्मिक उपासनास्थल, स्मारक, मठ, मन्दिर, चैत्य, गुम्बा, स्तूप, मस्जिद, इदगाह, कब्रस्थान, गिर्जाघर, चोक, डबली, चौतारी वा सो रहेको जग्गा, हाट, मेला, सार्वजनिक रूपमा मनोरञ्जन गर्ने वा खेलकुद गर्ने ठाउँ रहेको जग्गा, सार्वजनिक प्रयोजनको लागि कसैले प्रदान गरेको निजी जग्गा वा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी सार्वजनिक जग्गा भनी तोकिदिएको अन्य जग्गालाई सार्वजनिक जग्गाको रूपमा रहेको छ । सार्वजनिक जग्गामा वन क्षेत्रको विकास र विस्तारका लागि देहाय बमोजिमका कार्यहरू संचालन गरिने छ ।

१. स्थानीय सरकारको समन्वय र सहकार्यमा सार्वजनिक जग्गाहरूको एकिन गरी अभिलेखिकरण गर्ने ।
२. सार्वजनिक जग्गामा स्थानीय सरकारको समन्वय र सहकार्यमा वृक्षारोपण गरी सार्वजनिक जग्गामा वन स्थापना गरिनेछ ।

१३.२ सहरी वन

जिल्लाका विभिन्न नगर/वजार तथा नगरोन्मुख क्षेत्रहरूमा स्थानीय तहको पहलमा सहरी वनको विकास र विस्तार गर्दै लैजाने अवसर रहेको छ । स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रको सहरभित्र पर्ने राष्ट्रिय वन बाहेकको कुनै सरकारी, सार्वजनिक वा संघ संस्थाको स्वामित्वमा रहेको खाली जग्गा, खुल्ला चौर, पर्ती जग्गा, सडक किनार, नहर किनार, नदी तथा ताल तलैयाको किनार, संस्कृतिक तथा धार्मिक क्षेत्र एवं खेल मैदान वरिपरि रहेको जग्गामा शहरी वन स्थापना, विकास तथा व्यवस्थापन गर्न सक्ने कानुनी प्रावधान रहेको छ । यसरी सहरी वन विकासका लागि आवश्यक प्राविधिक सहयोग यस डिभिजन वन कार्यालय वा सब-डिभिजन वन कार्यालयले गर्नेछ । जिल्लाका विभिन्न वजार तथा वजारोन्मुख क्षेत्रहरूमा स्थानीय तहको पहलमा शहरी वनको विकास र विस्तार गर्नका लागि देहायका कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।

१. स्थानीय सरकारको समन्वयमा सहरी वनको विकास र विस्तार गर्न सक्ने सम्भावना रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूको पहिचान र अभिलेखिकरण गर्ने ।
२. सहरी वनमा वृक्षारोपण गर्दा जलवायू परिवर्तन न्यूनीकरण, जल तथा वायूका कारण हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा सहयोग हुने सौन्दर्यवर्द्धक प्राजतिका विरुवा रोपणको लागि प्राविधिक सहजीकरण गर्ने ।
३. सहरी वन नर्सरीहरू स्थापना गरी ठूलो परिमाणमा उपयुक्त प्रजाति र साइजका गुणस्तरीय विरुवा नियमितरूपमा उत्पादनमा प्राविधिक सहयोग गर्ने ।

१३.३ निजी वन

निजी वन भन्नाले निजी व्यक्तिको व्यक्तिगत स्वामित्वमा रहेको जग्गामा वन विकास गरी संचालित गरिने वन व्यवस्थापन प्रणालीलाई जनाइन्छ। नेपालमा वन ऐन, २०७६ अनुसार कानुनी रूपमा निजी जग्गामा वृक्षारोपण गरी आवश्यक प्रक्रिया पुरा गरेपछि निजी वन दर्ता गर्न सकिन्छ। यस्ता वनहरूबाट काठ, बोटबिरुवा, फलफूल, बाँस, गैर—काठजन्य वन उपज आदि उत्पादन गरी बिक्री गर्न सकिन्छ, जसले किसान तथा साना लगानीकर्तालाई आयआर्जनमा सहयोग पुऱ्याउँछ। निजी वनले राष्ट्रिय वनमाथिको दबाव घटाउने, वृक्षारोपण बढाउने र हरित अर्थतन्त्रलाई प्रवर्द्धन गर्ने महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। यस जिल्लामा आ. व. २०८१।८२ सम्ममा करिब ३२.१७ हेक्टर क्षेत्रफलका ३६ वटा निजी वन दर्ता भएका छन्। पछिल्लो समय निजी वन दर्ता तथा नियमन स्थानिय तहले गर्ने कानुनी व्यवस्था भएबाट स्थानिय तहबाटै दर्ता हुने गरेको छ।

निजी वन विकासका लागि निम्न कार्यहरू गरिनेछ।

१. छिटो आम्दानी दिने उत्तिसको बीउ संकलन गरी वितरण गरिने।
२. कृषि वन विकासमा अनुदान

परिच्छेद-१४

सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वनको क्षेत्रफल र व्यवस्थापन पद्धति

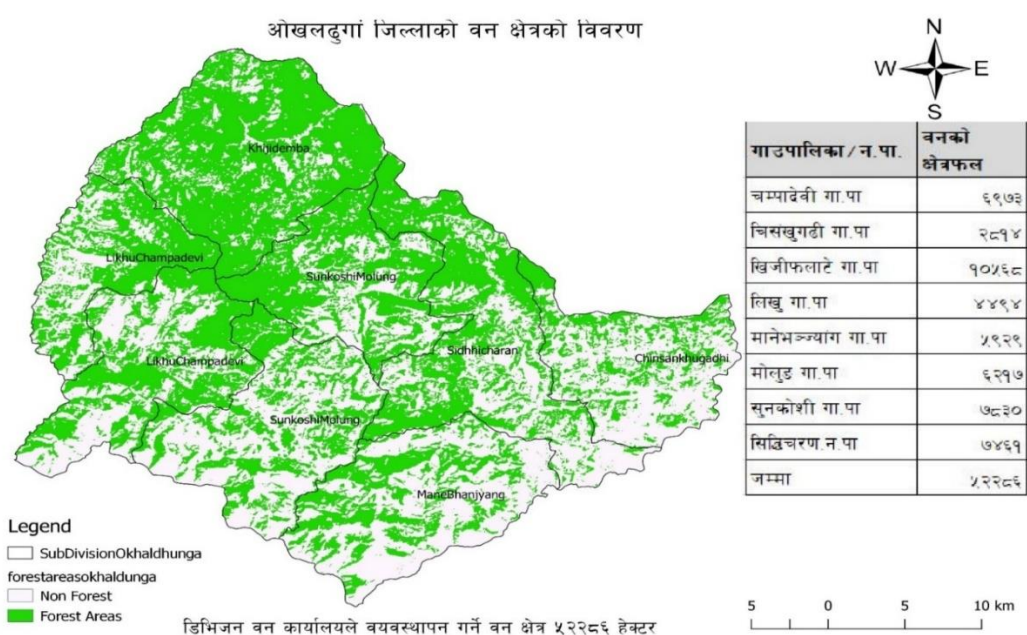
१४.१ सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वनको क्षेत्रफल

डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा अन्तर्गत ६ वटा सब-डिभिजन वन कार्यालयहरू रहेका छन् । यस जिल्लाको कुल क्षेत्रफल १०७२१० हेक्टर मध्य ५२२८६ हेक्टर (४८.७६%) वन क्षेत्र रहेको छ, सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसारको वन क्षेत्रको विवरण निम्न बमोजिम रहेको छ:

तालिका १४.१: सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसारको वन क्षेत्रको विवरण

क्र.सं.	सब डिभिजन	क्षेत्रफल (हे.)	वनको क्षेत्रफल(हे.)	वन क्षेत्र (प्रतिशतमा)
१	सिद्धिचरण	१६७०४	७४६१	४४.७
२	मानेभञ्ज्याङ	१४५८७	५९२९	४०.६
३	चिसंखुगढी	१११३५	२८१४	२५.३
४	खिजीफलाटे	१७८९१	१०५६८	५९.१
६	सुनकोशी मोलुङ	२५५००	१४०४७	५५.१
७	लिखु चम्पादेवी	२१३९३	११४६७	५३.६
	जम्मा	१०७२१०	५२२८६	४८.७६

स्रोत: FRA Nepal, 2018

चित्र ५: जिल्लाको वनको नक्सा

१४.२ सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसार व्यवस्थापन पद्धति

प्रचलित वन ऐन अनुसार व्यवस्थापकीय दृष्टिकोणले यस जिल्लाको कुल राष्ट्रिय वन सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन, कबुलियती वन तथा धार्मिक वन लगायतका व्यवस्थापकीय पद्धति बमोजिम

व्यवस्थापन भैरहेको छ । सब डिभिजन वन कार्यालयगत रुपमा मौजुदा वन व्यवस्थापन पद्धतिहरुको विवरण तालिका नं. ३९ दिईएको छ ।

तालिका नं. १४.२: सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वन व्यवस्थापन पद्धतिको विवरण

क्र.सं.	स.डि.व.का.	सामुदायिक वन		कवुलियती वन		धार्मिक वन		सरकारद्वारा व्यवस्थित वन
		संख्या	क्षेत्रफल	संख्या	क्षेत्रफल	संख्या	क्षेत्रफल	
१	खिजिदेम्बा	४६	४७४२.५२	२६	१७१.२२			१०२३६.२८
२	चिशंखुगढी	४२	१६९८.८२	२८	१८८.९१			२०१९.४७
३	मानेभञ्ज्याङ	५५	४७५९.१४	३४	१७२.१३			७३.७६
४	लिखु चम्पादेवी	५०	५९६१.३९	३७	२९६.३८	१	११.४८	१८३५.३२
५	सिद्धिचरण	७८	५४४६.६४	१	४.००			२९६९.४५
६	सुनकोशी मोलुङ	८३	६०४३.९०	६८	४४६.९०			२१२५.१०
जम्मा		३५४	२८,६५२.४१	१९४	१२२७.५४	१	११.४८	१९२५९.३८

स्रोत: FRTC, २०१८ र डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा, २०८२

परिच्छेद-१५

वन स्रोत सर्वेक्षण, विश्लेषण, वन सम्बर्द्धन प्रणाली अनुसार वनको व्यवस्थापन

१५.१ वन सर्वेक्षणको तरिका र नक्साङ्कन

यस जिल्ला अन्तर्गत रहेका सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन, कवुलियती वनहरूको स्थलगत तथा स्विकृत वन कार्ययोजनाहरूको आधारमा वनस्रोत सर्वेक्षण तथा विश्लेषण गरिएको छ । वन स्रोत सर्वेक्षणका क्रममा सामुदायिक वन तथा कवुलियती वन सम्बन्धि केही तथ्याङ्कहरू स्वीकृत सामुदायिक वन कार्ययोजनाबाट समेत लिइएको छ । सा.व.को वन स्रोत सर्वेक्षण मार्गदर्शन, २०६१ अनुसार Sampling Intensity, वनको अवस्था र ठाउँ हेरी ०.०१% लिई रुखको लागि ५०० व.मि., पोलको लागि १०० व.मि., लाभ्राको लागि २५ व.मि. र विरुवाको लागि १० व.मि.को नमुना प्लट स्थापना गरि Nested Plot स्थापना गरी तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण गरिएको छ । वनको अवस्था विश्लेषण गरी १.५% वार्षिक वृद्धिदर कायम गरी वनको अवस्था अनुसार वृद्धि मौज्दातको ६०% वार्षिक संकलन गर्न सकिने प्रावधान विगतको कार्ययोजनामा उल्लेखित भएको पाइएकोलाई निरन्तरता दिइएको छ । यस जिल्लामा रहेका वन जंगललाई भौगोलिक क्षेत्र अनुसारको वन जंगलको विविधता, दिगो वन व्यवस्थापनमा आधारित सामुदायिक वनहरूको विवरणलाई आधार मानी निम्न अनुसारको रुख विरुवाहरूको वन स्रोत सर्वेक्षण, स्याम्पल प्लट निर्धारण, मापन, वनको मौज्दात, वृद्धि दर, वार्षिक उत्पादन लिन सकिने परिमाण उल्लेख गरिएको छ ।

१५.२ वन स्रोत सर्वेक्षण विधि

उपर्युक्त मार्गदर्शनको आधारमा वनलाई स्ट्राटिफाईड सिस्टमेटिक स्याम्पलिङ विधि अनुसार ०.०१% प्रतिशत स्याम्पलिङ इन्टेन्सिटी लिइएको छ । स्रोत सर्वेक्षण गर्दा उपभोक्ताहरूको समेत सहभागिता रहेको थियो । विभिन्न गोलाकार साईजका नमूना प्लटहरूको विवरण दायाँको चित्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

क) पुनरुत्पादन (विरुवा): १० व.मि. क्षेत्रमा ३० से.मि. उचाईदेखि १ मिटर सम्मका विरुवा गणना गरिएको ।

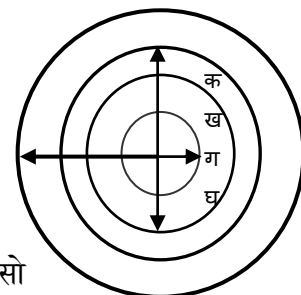
ख) पुनरुत्पादन (लाभ्रा): २५ व.मि.को क्षेत्रमा १ मीटर भन्दा अग्लो र ९.९ से.मि. व्यास सम्मका लाभ्रा गणना गरिएको ।

ग) पोल : १०० व.मि.को क्षेत्रमा छातीको उचाईमा १० से.मि. व्यास देखि २९.९ से.मि. व्यास सम्मका पोल नापसाइज गणना गरिएको ।

घ) रुख : ५०० व.मि. को क्षेत्रमा छातीको उचाईमा ३० से.मि. व्यास र सो भन्दा माथिका रुखको नाप साइज र गणना गरिएको ।

ड) गुणस्तर र प्लट चिन्ह

स्याम्पल प्लटमा परेका तथा सा.व. तथा क.व.का कार्ययोजनाहरूमा उल्लेखित पोल र ठूला रुखहरूको विवरणका आधारमा ४ प्रकारका गुणस्तरमा विभाजन गरि विश्लेषण गरिएको छ । रुखहरू जसको काण्डको भाग ७०% भन्दा बढी प्रयोग हुने अनुमान गरिएको छ वा ७०% भन्दा बढी काठको रूपमा प्रयोग हुने छ भने यसलाई ग्रेड १, रुखहरू जसको काण्डको भाग ५०-७०% प्रयोग हुने अनुमान गरिएको छ वा ५०-७०% काठको रूपमा प्रयोग हुने छ भने यसलाई ग्रेड २, रुखहरू जसको काण्डको

भाग १०-५०% प्रयोग हुने अनुमान गरिएको छ वा १०-५०% काठको रूपमा प्रयोग हुने छ भने यसलाई ग्रेड ३ र रुखहरू जसको उचाई ३ मिटर भन्दा कम छ वा विकृत, हार्ट रट (भित्री सडन) छ साथै काठको लागि उपयुक्त छैन वा ग्रेड १, २, र ३ मा पर्दैन भने त्यसलाई ग्रेड ४ मा वर्गीकृत गरिएको छ । यस जिल्लामा गरिएको वन स्रोत सर्वेक्षण तथा विश्लेषण हेर्दा विरुवा ३०८३/हे., लाघ्रा १३७२/हे., पोल २२५/हे. तथा रुख ८१/हे. पाइएको छ ।

१५.३ वृद्धि मौज्जात र राष्ट्रिय वन स्रोत सर्वेक्षणसँगको तादत्म्यता

राष्ट्रिय वन स्रोत सर्वेक्षण नेपाल, २०७३ को नतिजा र यस आवधिक योजनाको क्रममा संकलन भएको वन स्रोतको विश्लेषणबाट आएको परिमाणलाई तुलना गर्दा ओखलढुङ्गा जिल्लामा प्रति हेक्टर वनको मौज्जात न्युन रहेको देखिदैन । राष्ट्रिय वन स्रोत सर्वेक्षण नेपाल, २०७३ को प्रतिवेदन बमोजिम राष्ट्रियस्तर तथा मध्यपहाडी वनको परिणाम र यस आवधिक योजना तयारीको क्रममा संकलित तथ्याङ्क विश्लेषणबाट प्राप्त वनस्रोतको तुलनात्मक अवस्था संलग्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं.१५.३: डिभिजनको मौज्जात र राष्ट्रिय वन स्रोतको तादात्म्यता

क्र.सं.	सूचक	इकाई	डिभिजनको श्रोत सर्वेक्षण	राष्ट्रिय वन स्रोत सर्वेक्षण (National Data)
१	वन क्षेत्रफल	(%)	५२.५५	४४.७४
२	रुख र पोलको संख्या	गोटा	१६७	४३०
३	रुख र पोलको आयतन	घ.मि./हे.	११८.६	१६४.७६
४	विरुवा संख्या	गोटा	४८७६	१००९५
५	लाघ्रा संख्या	गोटा	१६०१	१४७१

जिल्ला वन स्रोत सर्वेक्षण, २०८२ र DFRS, २०१५

१५.४ पुनरोत्पादनको अवस्था

यो जिल्लाको वनको पुनरोत्पादनको अवस्था हेर्दा औसत विरुवा संख्या ४८७६ प्रति हेक्टर र लाघ्रा १६०१ प्रति हेक्टर रहेको छ । पुनरोत्पादनको हिसाव हेर्दा सन्तोषजनक मान्न पर्दछ । डिभिजनले विगतमा पञ्चवर्षीय कार्ययोजना कार्यान्वयनमा विशेष चासो राख्दै समूहको वार्षिक कार्यक्रममा उल्लेखित वन विकास कार्यलाई कार्यान्वयनमा अनुगमन गर्ने हुँदा सामुदायिक वनहरूले वन संरक्षण क्रियाशील भई काम गर्दा यो अवस्था सिर्जना भएको देखिन्छ ।

१५.५ वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार वन वृद्धि मौज्जात

यस डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्रमा प्रचलित ऐन कानूनको आधारमा वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार सामुदायिक वन, कबुलियती वन, धार्मिक वन, वन संरक्षण क्षेत्र र सरकारद्वारा व्यवस्थित वन कायम गरी वनको व्यवस्थापन गरिदै आईरहेको छ । यस जिल्लाको वनमा रहेको वृद्धि मौज्जात संलग्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १५.५: जिल्लाको वनको वृद्धि मौज्जात

वनको क्षेत्रफल (हे.)	प्रति हेक्टर तथ्यांक					
	पोल		रुख		जम्मा	
	गोटा	आयतन (घ.मि.)	गोटा	आयतन (घ.मि.)	गोटा	आयतन (घ.मि.)
२८७४६.९७	११५	४१.६६	५२	७६.९४	५८४	११८.६

१५.६ वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार वार्षिक प्राप्ति

यस डिभिजन वन कार्यालय अन्तरगत हस्तान्तरण भएका सामुदायिक वन कार्ययोजनाहरूमा उल्लेख गरिएका वन स्रोत सर्वेक्षण विवरणबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार जिल्लाको सरदर वनको मौज्जात १७१.१७ घनमिटर प्रतिहेक्टर रहेको छ । वनको अवस्था विश्लेषण गरी यस जिल्लामा औसत १.५% वार्षिक वृद्धिदर कायम गरी वनको अवस्था अनुसार वृद्धि मौज्जातको ६०% परिमाणमा काठ तथा दाउरा वार्षिकरूपमा संकलन गर्न सकिने प्रावधान राखिएको छ । प्रचलित वन ऐन नियमानुसार वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित भई वन व्यवस्थापन भएमा वार्षिक निकाल्न सकिने उपज परिमाण फरक पर्नेछ । यस जिल्लामा रहेका सरकारद्वारा व्यवस्थित वनमा रहेको वर्तमान मौज्जात र सोबाट प्राप्त हुने वार्षिक परिमाण अनुमान गरि देहायको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ । यी वनहरूमा सकृय वन व्यवस्थापन वा वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित भै वन व्यवस्थापन नगरेमा सो परिमाण प्राप्त गर्न सक्ने अवस्था रहने छैन ।

तालिका १५.६.१: सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण

क्र. सं.	स.डि.व.का.	कुल वन क्षेत्र हे.	सरकारी वन	औसत मौज्जात घमि/हे.	जम्मा मौज्जात घमि	उत्पादनशील क्षेत्रफल	क्वड्र
१	खिजिदेम्बा	१९३६५.७८	१०२३६.२८	१४२.६	१४५९६९३.८१	६१४१.७७	५२५४.९०
२	चिशंखुगढी	४५८३.७७	२०१९.४७	१४२.१	२८६९६५.९८	१२११.६८	१०३३.०८
३	मानेभञ्ज्याङ	४८६४.५१	७३.७६	९७.६	७१९८.८८	४४.२६	२५.९२
४	लिखु चम्पादेवी	८५८३.२८	१८३५.३२	९५	१७४३५५.६९	११०१.१९	६२७.६८
५	सिद्धिचरण	९६८८.५३	२९६९.४५	११५.६	३४३२६८.३०	१७८१.६७	१२३५.७७
६	सुनकोशी मोलुङ	९०७९.७६	२१२५.१०	११८.८	२५२४६२.१२	१२७५.०६	९०८.८६
						घनमिटर	९०८६.२०
						घनफिट	३२०६२४.७८१
						काठ घफि	२२४४३७.३५
						दाउरा चट्टा	२८८

(स्रोत: जिल्लाको वन स्रोत सर्वेक्षण, २०८२)

तालिका १५.६.२: सामुदायिक वनबाट वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण

क्र. सं.	स.डि.व.का.	कुल वन क्षेत्र	सामुदायिक वन क्षेत्र हे.	ओसत मौज्जात घमि/हे.	जम्मा मौज्जात घमि	उत्पादनशील क्षेत्रफल	क्वन्ट
१	खिजिदेम्बा	१९३६५.७८	४७४२.५२	१४२.६	६७६२८३.३५२	२८४५.५१	२४३४.६२
२	चिशंखुगढी	४५८३.७७	१६९८.८२	१४२.१	२४१४०२.३२२	१०१९.२९	८६९.०५
३	मानेभञ्ज्याङ	४८६४.५१	४७५९.१४	९७.६	४६४४९२.०६४	२८५५.४८	१६७२.१७
४	लिखु चम्पादेवी	८५८३.२८	५९६१.३९	९५	५६६३३२.०५	३५७६.८३	२०३८.८०
५	सिद्धिचरण	९६८८.५३	५४४६.४६	११५.६	६२९६१०.७७६	३२६७.८८	२२६६.६०
६	सुनकोशी मोलुङ	९०७९.७६	६०४३.९	११८.८	७१८०१५.३२	३६२६.३४	२५८४.८६
						घनमिटर	११८६६.०९
						घनफिट	४१८७१.६८९
						काठ घफि	२९३१०३
						दाउरा चट्टा	३७६

सामुदायिक वनको हकमा सामुदायिक वनको कार्ययोजनामा तोकिए बमोजिम संकलन गरिनेछ ।

१५.७ वन वाली कटान चक्र तथा पुनरोत्पादन तरिका

कटान गरेको स्थानमा वा हैसियत बिग्रीएको वन क्षेत्रमा वा खाली जग्गामा पुनरुत्पादन वा बिरूवा उमाने गर्नु पर्दछ। पुनरुत्पादन कृत्रिम वा प्राकृतिक रूपमा गर्न सकिन्छ । तर प्राकृतिक वनको व्यवस्थापन गर्दा प्राकृतिक पुनरुत्पादनलाई नै जोड दिइन्छ । प्राकृतिक पुनरुत्पादनमा बीउ र मुनाबाट गरिन्छ । मुनाबाट गर्दा मुना आउने प्रजातिहरूको गरिन्छ भने बीउबाट पुनरुत्पादन गर्दा प्रजातिको आनीबानी बुझ्न जरूरी छ । प्रकाशार्थी (Light demander) प्रजातिको पुनरुत्पादनको लागि छत्र (Canopy) बढी खुल्ला गर्न पर्ने हुन्छ भने छाँया सहने प्रजाति (Shade tolerant) को पुनरुत्पादनको लागि छत्र क्रमिक रूपमा छत्र खुलाउदै लैजानु पर्ने हुन्छ । यसैले पुनरुत्पादन कस्तो प्रजातिको गर्ने भन्ने निर्णयले कटान कति पटक र कहाँ गर्ने भन्ने कुराको निर्भर गर्दछ । पुनरुत्पादन भईसकेपछि तिनीहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन जरूरी छ । जसले गर्दा पुनरुत्पादनहरू स्थापित भई बाह्य नकरात्मक प्रभावहरूसँग जुध्ने बन्दछन् र हुर्कने कार्यको लागि तयारी हुन्छन् ।

सहायता प्राप्त प्राकृतिक पुनरुत्पादन (Assisted natural regeneration)

विभिन्न कारणहरूले गर्दा स्थान र वातावरण हुँदाहुँदै पनि बिरूवाहरू उम्रन नसक्ने र उम्रेका बिरूवाहरू अपेक्षा अनुसार हुर्कन नसक्ने हुन्छन् । यसैले कटान भएको वा खाली स्थानमा नयाँ बिरूवा उम्रने र हुर्कने वातावरण सिर्जना गरी पुनरुत्पादनको प्रवर्द्धन गरिन्छ । यसलाई सहायता प्राप्त प्राकृतिक पुनरुत्पादन (Assisted natural regeneration) भनिन्छ । पुनरुत्पादन प्रवर्द्धन अनुसार विभिन्न कार्यहरू पर्दछन् जुन काम कटान कार्य समाप्त भएपछि मनसुन शुरू हुन अगावै) जेठ महिना भित्र (गरिसक्नु पर्दछ ।

पुनरुत्पादन प्रवर्द्धनका निम्न कार्यहरू पर्दछन् :

१. मानव तथा पशुको आवतजावत नियन्त्रण गर्ने : मानिस तथा पशुहरूको आवतजावतले माटोलाई कडा (Compact) बनाउछ । कडा माटोमा हावाको प्रवाह राम्रो हुन नसकी बीउ प्रस्फुटन हुने अनुकुल

वातावरण बन्दैन। यसका साथै चरिचरणबाट बिरूवा नष्ट हुन्छन। यस कारण पुनरुत्पादन गर्ने क्षेत्रमा तारबार गरी चरिचरण नियन्त्रण र मानिसहरूको अनाधिकृत प्रवेश बन्द गर्नु पर्दछ।

२. कटान पश्चात हाँगा बिगा, झाडी, पात पतिङगर हटाउनु पर्दछ। यसका साथै झार र घाँस हटाएर अनुकुल वातावरण सिर्जना गर्नु पर्दछ।

३. आगलागिबाट बचाउन अग्निरेखा निर्माण र झारपात हटाउने कार्य गर्ने ।

४. पुनरुत्पादन कम भएको अवस्थामा माटो खुकुलो बनाउन जोत्ने कार्य गर्ने। यो कार्य बीउ पाकेर झर्ने समय भन्दा केहि समय अगावै गर्नु पर्दछ । यदि उक्त स्थानमा कटान क्षेत्रमा उपलब्ध माउ रूख वा वरिपरिका रूखबाट पुनरुत्पादन हुने अवस्था नभएमा अन्यत्रबाट बीउ संकलन गरी छर्ने।

५. प्राकृतिक पुनरुत्पादन आउन नसक्ने अवस्था भएमा वा पर्याप्त मात्रामा नभएमा स्थानीय जातको बिरूवा रोपेर पुनरुत्पादन स्थापना गर्ने ।

१५.८ कार्बन मौज्दातको विश्लेषण

नेपालमा जलवायू परिवर्तन न्यूनीकरणका लागि उपयुक्त र प्रभावकारी पद्धतिको रूपमा रेडको अवधारणा विकास भए देखिनै समेत वन कार्बन मापनको कार्य सुरु भएको देखिन्छ । नेपाल सरकारबाट जारी **वन कार्बन मापन मार्गदर्शन, २०६७** को अधिनमा रही जिल्लाको सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन र कबुलियती वन क्षेत्रमा रहेको कार्बन सञ्चिति विश्लेषणको कार्य गरिएको छ । यस जिल्लामा अनुमानित मौज्दात कार्बन सञ्चिति तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १५.८: कार्बन मौज्दातको विवरण

SN	Physiographic Zone	Forest Ha	Average Carbon (tonne/ha)	Total Carbon (tonne)
1	Tropical Forest	6774.68	123.14	834234.095
2	Sub Tropical Forest	26379.42	138.11	3643261.7
3	Temperate Forest	21003.74	272.4	5721418.78
4	Sub Alpine	1973.89	272.4	537687.636
	Total Area	56131.73	806.05	10736602.2

परिच्छेद-१६
वन सम्बर्द्धन प्रणाली

१६.१ प्राकृतिक पुनरोत्पादन

यस जिल्लाको वनको व्यवस्थापनका लागि वनको किसिम, प्रजाति र स्थान विशेष अनुसार कृत्रिम तथा प्राकृतिक दुवै किसिमका पुनरोत्पादनमा जोड दिदै आईरहेको र निरन्तरता दिईने छ । सामुदायिक वनहरूमा प्राकृतिक पुनरोत्पादनको अवस्था सुधारका लागि कार्ययोजनामा समावेश गरी पुनरोत्पादनका लागि प्रभाव पार्ने प्रमुख कारक तत्वहरूमा चरिचरण, आगलागी नियन्त्रण तथा अनियमित कटान रोकथाम गर्ने कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न गराउन प्रोत्साहान गरिएको छ । प्राकृतिक पुनरोत्पादनलाई बढवा गर्न देहायको कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

१. सामुदायिक वनहरूमा प्राकृतिक पुनरोत्पादनको अवस्था सुधारका लागि कार्ययोजनामा समावेश गरिएका पुनरोत्पादन वृद्धि हुने कार्यक्रमहरू सक्रिय रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

२. चरिचरण, वन डढेलो, मिचाहा प्रजाति तथा अनियमित कटान नियन्त्रण आदि प्रमुख कारक तत्वहरूलाई निरुत्साहित गर्ने कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने ।

३. उच्च मुल्य भएका, छिटो बढ्ने, सौन्दर्य दिने, पोषिलो डालेघाँस तथा बहुमूल्य जडिबुटी र गैरकाष्ठ प्रजातिका बहुवर्षे विरुवा उत्पादन गर्ने ।

१६.२ वन सम्बर्द्धन प्रणाली छनौट गर्ने विधि

वन सम्बर्द्धन प्रणाली छनौट गर्दा विभिन्न कुराहरूमा ध्यान दिनुपर्दछ । यसको लागि वन सम्बर्द्धन विज्ञान र कला दुवैको संगम हो भन्ने कुराको ख्याल राख्नुपर्दछ । यसकारण एउटै वन सम्बर्द्धन प्रणाली पनि भिन्न ढंगले अवलम्बन गर्नु पर्ने हुन्छ । वनको एक व्यवस्थापकीय एकाई) कम्पार्टमेन्ट (मा एक प्रणाली लागु हुन्छ । यसकारण ,वनलाई भौगोलिक अवस्थिति, प्रजातिको बनावट, उमेर समुह आदिको आधारमा विभिन्न कम्पार्टमेन्टमा विभाजन गरी कम्पार्टमेन्ट अनुसारको वन सम्बर्द्धन प्रणाली अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यसरी कम्पार्टमेन्ट बनाउदा हरेक कम्पार्टमेन्टलाई वन व्यवस्थापनको छुट्टै एकाईको रूपमा वन श्रोत सर्वेक्षण गर्ने, उत्पादन नियमन गर्ने तथा वन सम्बर्द्धन कार्यहरूको योजना बनाउने ।

निम्न बुँदाहरू ध्यानमा राखेर वन सम्बर्द्धन प्रणाली अवलम्बन गर्नुपर्दछ ।

१. वन व्यवस्थापनको उद्देश्य : वन व्यवस्थापनको विभिन्न किसिमका उद्देश्य हुन सक्दछन् । जस्तै: वन पैदावार उत्पादनको लागि सघन कटान गरिने प्रणाली जस्तै: सरपट कटान ,छहारी प्रणाली ,समुह छनौट प्रणाली उपयुक्त हुन्छ । जैविक विविधता र भू-संरक्षणको लागि एक एक रूख छनौट प्रणाली उपयुक्त हुन्छ ।

२. वनको किसिम : वनमा रहेको प्रमुख प्रजातिको आधारमा वन सम्बर्द्धन प्रणाली तय गरिन्छ । उदाहरणको लागि प्रकाशार्थी प्रजातिको प्राकृतिक पुनरोत्पादनको लागि जमिनमा प्रशस्त प्रकाश पुग्न पर्ने भएकोले छहारी प्रणाली वा समुह छनौट प्रणाली उपयुक्त मानिन्छ । मुनाबाट वा वृक्षारोपण बाट पुनरोत्पादन गर्न सरपट कटान प्रणाली उपयुक्त हुन्छ ।

३. **वनको अवस्था:** उब्जनशील ,ओसिलो र समथर जमिनमा सरपट कटान वा छत्र प्रणाली उपयुक्त हुन्छ। औसत उब्जाउ माटो र हल्का भिरालोपन भएको जमिनमा छनौट प्रणाली वा समान छहारी रूख प्रणाली उपयुक्त हुन्छ। रूखो माटो, उच्च भिरालोपन र सुख्खा क्षेत्रमा मुना प्रणाली विशेषतः रूख सहितको मुना प्रणाली उपयुक्त हुन्छ।

४. **सामाजिक आर्थिक अवस्था :** श्रमशक्ति र स्रोतको उपलब्धता अनुसार पनि वन सम्बर्द्धन प्रणाली निर्धारण गरिन्छ । छनौट र छहारी प्रणालीमा सघन रूपमा काम गर्नु पर्ने हुँदा बढी मात्रामा श्रम शक्ति लाग्दछ । यदि श्रम ,समय र उपकरणको उपलब्धता कम छ भने मुना प्रणाली वा सफाइ कटान उपयुक्त हुन्छ । यदि बजारमा वन पैदावारको माग कम छ भने सफाइ कटान उपयुक्त हुन्छ ।

५. **वन उपभोक्ता समूहको क्षमता :** अनुभव भएका समुहहरूले छनौट र छहारी प्रणाली अवलम्बन गर्न सक्दछन् भने अनुभव कम भएकाले सरपट कटान वा सफाइ कटानमा सीमित हुन सक्दछन् ।

६. **बजार पहुँच :** वन पैदावारको बजारको माग र पहुँच भएको स्थानमा काठ उत्पादनमा आधारित प्रणालीहरू जस्तै :सरपट कटान वा छहारी प्रणाली उपयुक्त हुन्छ । बजारबाट टाढा रहेका वनमा स्थानीय आवश्यकता पुरा गर्न सुधार कटान ,सफाइ कटान , पल्ल्याउने जस्ता वन सम्बर्द्धनका कार्यहरू नै उपयुक्त हुन्छ।

७. **पुनरुत्पादन विधि :** पुनरुत्पादन कसरी गर्ने भन्ने निर्णयले प्रणालीको छनौट निर्धारण गर्दछ। यसमा पुनरुत्पादनमा लाग्ने लागत र समयले पनि निर्धारण गर्दछ । मुना प्रणालीले छिटो र सस्तो लागतमा पुनरुत्पादन दिन्छ भने अन्य प्रणालीले विस्तारै पुनरुत्पादन दिन्छ ।

८. **प्राविधिक संभाव्यता :** कार्यान्वयनको लागि प्राविधिक सहयोगको उपलब्धता साथै उपकरण तथा पूर्वाधारको आवश्यकताका आधारमा सम्बर्द्धन प्रणालीको छनौट गरिन्छ ।

९. **वातावरणीय पक्षहरू :** भूक्षयको जोखिम ,जलाधार संरक्षण , जलवायु अनुकूलन साथै वन्यजन्तु वासस्थानको संरक्षण कुराहरूलाई ध्यान दिएर वन सम्बर्द्धन प्रणाली छनौट गर्नुपर्दछ। उदाहरणको लागि भिरालो जमीनमा सरपट कटान प्रणाली वा ठूलो क्षेत्रमा पुनरुत्पादन कटान गरिने छत्र प्रणाली उपयुक्त हुदैन ।

१०. **दीगोपन र कटान चक्र अवधि:** छोटो कटान चक्र अवधिको लागि मुना प्रणाली उपयुक्त हुन्छ भने लामो कटान चक्र अवधि छ भने छनौट वा छहारी प्रणाली उपयुक्त हुन्छ। त्यस्तै ,दीगो वन पैदावार उत्पादनले नि सम्बर्द्धन प्रणाली निर्धारणमा भूमिका खेल्दछ। यदि कटान परिमाण वृद्धिदर भन्दा बढी हुने अवस्थामा छनौट प्रणाली उपयुक्त हुन्छ।

११. **अनुकूलनिय व्यवस्थापन (Adaptive management) :** जलवायु परिवर्तन वा समुदायको आवश्यकताअनुसार प्रणाली समायोजन गर्ने क्षमता भएको प्रणाली छनौट गर्न पर्दछ । यस अवस्थामा सरपट कटान प्रणाली जस्ता समान उमेरका वन निर्माण गर्ने प्रणाली उपयुक्त नहुन सक्छ ।

१६.३ वन सम्बर्द्धन प्रणालीको सिफारिस

तालिका १६.३: भौगोलिक क्षेत्र र भिरालोपना अनुसार वन सम्बर्द्धन प्रणाली

भौगोलिक क्षेत्र	भिरालोपन (डिग्री)	वनको प्रकार	वन सम्बर्द्धन प्रणाली (Silviculture System)	कैफियत
मध्य पहाड	< ३१	सल्ला	Regular Shelterwood, Group Shelterwood, Group Selection	Rotation अवधि पुरा भएको Pinus patula वनमा Group Selection/Clear Felling अवलम्बन गर्न सकिने।
		अन्य	Selection, Group Selection	
	> ३१	सबै	Protection	धेरै वर्षका बुढा तथा ठूलो भार भएका तथा जोखिमयुक्त रुखहरु Selection द्वारा हटाउने।
हिमाल तथा उच्च हिमाल	< ३१	सबै	Selection, परम्परागत सम्बर्द्धन प्रणाली प्रोत्साहन गर्ने	
	> ३१	सबै	Protection	धेरै वर्षका बुढा तथा ठूलो भार भएका तथा जोखिमयुक्त रुखहरु Selection द्वारा हटाउने।

१६.४ वन सम्बर्द्धन प्रणाली अनुसार वन बाली उत्पादन तथा पुनरोत्पादन चक्र

बाली चक्र भन्नाले कुनै बिरुवा प्रजाति परिपक्व भै उपयोग गर्न लायक हुँदा सम्मको अधिकतम उमेरलाई जनाउँछ। दीगो वन व्यवस्थापनमा यसले आर्थिक रूपमा लाभदायक ढंगले कटानी गरिने अधिकतम उमेर भन्ने जनाउँछ। यो वनको प्रजाति, वृद्धिदर, बजारको माग, र व्यवस्थापन उद्देश्यहरु अनुसार फरक हुन सक्छ। उदाहरणका लागि, काठ उत्पादनको लागि बाली चक्र लामो हुन सक्छ भने सोही प्रजातिबाट दाउरा वा खावा वा भेनियर उत्पादनको लागि छोटो बाली चक्र हुन्छ। वन व्यवस्थापनमा बाली चक्र उमेर निर्धारण गर्नु महत्त्वपूर्ण छ, किन भने यसले दीगो वन व्यवस्थापन, वातावरणीय सन्तुलन, र आर्थिक लाभमा सन्तुलन कायम गर्न सहयोग पुर्याउँछ।

ओखलढुङ्गा मुख्य वनको लागि) काठ उत्पादनको लागि (निम्नानुसारको बाली चक्र अवलम्बन गर्न सकिन्छ।

तालिका १६.४: बाली चक्र

क्र.सं.	वनको प्रकार	बाली चक्र (वर्ष)
१	पहाडी साल वन	१०० देखि १२० वर्ष
२	खयर-सिसौ	४० देखि ६० वर्ष
३	खोटे सल्ला	३० देखि ५० वर्ष
४	कटुस-चिलाउनेको वन	४० देखि ६० वर्ष
५	उत्तिस	२० देखि ३० वर्ष
६	गोब्रे सल्ला र अन्य सल्ला	१०० देखि १२० वर्ष
७	देवदार	१२० देखि १६० वर्ष

८	खसु	१२० देखि १४० वर्ष
९	वृक्षारोपण गरी हुर्काइने छोटो बढने प्रजातिको वन	१० देखि २० वर्ष
१०	पाटे सल्ला	३० देखि ५० वर्ष

१६.५ थिनिङ योजना

थिनिङ योजना दीगो वन व्यवस्थापनको एक महत्वपूर्ण प्रक्रिया हो, जसले वनमा रहेका रूखहरूको घनत्व संख्या घटाएर बाँकी रहेका रूखहरूको वृद्धि, स्वास्थ्य र काठको गुणस्तर सुधार गर्न सहयोग पुर्याउँछ। यसले बाँकी रहेका रूखहरू बीचमा प्रतिस्पर्धा कम गर्न, राम्रो बनोट भएका रूखहरूलाई स्थान दिन र प्राकृतिक पुनरुत्पादनलाई प्रवर्द्धन गर्न मद्दत गर्छ। पत्ल्याउने कार्य बाली चक्र उमेर अवधिभर कतिपटक गर्ने, कस्ता र कति बिरुवा राख्ने भन्ने महत्वपूर्ण विषय हो । कुनै निश्चित अन्तरालमा पत्ल्याउने कार्य गर्दा वन व्यवस्थापनलाई सहज बनाउदछ । त्यसैले निश्चित वर्षको अन्तरालमा गर्नु नै उपयुक्त हुन्छ । यसलाई पत्ल्याउने/छटनी चक्र (Thinning cycle) भनिन्छ । पत्ल्याउने कार्य लामो बाली चक्रको लागि धेरै पटक र पत्ल्याउने चक्र पनि लामो हुन्छ र छोटो बाली चक्रको लागि कम पटक र पत्ल्याउने चक्र पनि छोटो नै हुन्छ । हरेक चक्रमा कतिवटा रूख राख्ने र कति हटाउने भन्ने पनि निर्कयौल गर्नुपर्दछ । पत्ल्याउँदा कति बिरुवा राख्ने, कुन हटाउने र कति अवधि र उमेरमा गर्ने भन्ने कुरा बिरुवाको वृद्धिदर, मौजुदा संख्या, पुनरुत्पादनको अवस्था, वन व्यवस्थापनको उद्देश्य, भौगोलिक अवस्था र बाह्य खताहरूको संभावनामा निर्भर गर्दछ । वन पैदावार उत्पादन र बाली चक्रको आधारमा निम्न बमोजिम पत्ल्याउने चक्र कायम गर्न सकिन्छ ।

तालिका १६.५.१: थिनिङ नियम

क्र.सं.	बाली चक्र वर्ष	पत्ल्याउने चक्र वर्ष	पहिलो पत्ल्याउने कार्य गर्ने उमेर	पत्ल्याउने कार्य संख्या	अन्तिममा कायम रहने रूख संख्या
१	१०	२-३	५	१-२	१,०००-१,५००
२	२०	५-७	५	२	८००-१,०००
३	३०	६-८	६	२-३	५००-७००
४	४०-५०	६-८	६	३-४	३००-४००
५	६०-७०	८-१०	७-८	४-५	२५०-३५०
६	८० माथि	१०	११	५	२००-२७५

नोट : वन व्यवस्थापन कार्ययोजना बनाउँदा यसलाई आधार लिई आवश्यकता र स्थानीय अवस्था अनुसारलाई ध्यान दिई उपयुक्त पत्ल्याउने चक्र र हरेक चक्रमा राखिने रूखको संख्या कायम गर्न सकिन्छ ।

साधारणतया: प्राकृतिक पुनरुत्पादन भएको वनमा एकपटक भन्दा बढीको पत्ल्याउने चक्रमा निम्नानुसार बिरुवा राखिन्छ । वनको अवस्था र वन पैदावारको आवश्यकतानुसार कति चक्रमा पत्ल्याउने र हरेक चक्रमा कति रूख राख्ने वा निकाल्ने भन्ने निर्धारण गर्दछ ।

तालिका १६.५.२: पत्ल्याउने तालिका

पत्ल्याउने	बाली चक्र वर्ष				
चक्र	२०	३०	४०-५०	६०-७०	>८०
पहिलो	२,०००-२,५००	२,०००-२,५००	२,०००-२,५००	२,०००-२,५००	२,२००-२,५००
दोश्रो	१,०००-१,२००	१,०००-१,५००	१,०००-१,२५०	१,०००-१,२५०	१,१००-१,२५०
तेश्रो		६००- ८००	६००- ८००	६००- ८००	५५०-६००
चौथो			४००- ५००	४००-५००	४००-५००
पाचौ				३००-४००	३००-४००

मुख्यतः पहिलो ,दोश्रो र तेश्रो कटान चक्रमा मेकानिकल थिनिङ्ग गरिन्छ भने अन्तिम कटान चक्रमा खुल्ला थिनिङ्ग गरिन्छ । बीच बीचका कटान चक्रमा अवस्था हेरी साधारण वा छत्र थिनिङ्ग वा दुवै गर्न सकिन्छ । मेकानिकल थिनिङ्ग वाहेक अन्य थिनिङ्गमा भविष्यमा राखिने रूख तय गरेर कार्य गर्नु पर्दछ ।

तालिका १६.५ सल्ला वन व्यवस्थापन गर्न सकिने सामुदायिक वनहरु

क्र स	सा व	सडिवका	स्थानिय तह	क्षेत्रफल
१	तितेनीचौर	चिसंखुगढी	चिशंखुगढी गा.पा. २	१५.९७
२	भैसेधुरे	चिसंखुगढी	चिशंखुगढी गा.पा. ३	१३१.३१
३	देविस्थान	चिसंखुगढी	चिशंखुगढी गा.पा. ३	१६.४
४	तिलकेनी	चिसंखुगढी	चिशंखुगढी गा.पा. ३	७३.४१
५	थालेथुम्को	चिसंखुगढी	चिशंखुगढी गा.पा. ४	१०१
६	रानी	चिसंखुगढी	चिशंखुगढी गा.पा. ६	१९.८४
७	बालकन्या	चिसंखुगढी	चिशंखुगढी गा.पा. ६	४१.९८
८	सिलिङगे	चिसंखुगढी	चिशंखुगढी गा.पा. ६	११.१७
९	पंचकन्या	चिसंखुगढी	चिशंखुगढी गा.पा. ८	१६.३८
१०	ज्यामिरे	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण न.पा. ९	१७९.५८
११	रन्जने थाक्ले जल्केनि	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण न.पा. १०	२२८.९८
१२	जल्केनि	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण न.पा. १२	२५.७५
१३	बाघखमेर ठुलिवन	लिखु चम्पादेवी	लिखु गा.पा.२	१५६.५३
१४	जोगिटार सिदुरेपाखा	लिखु चम्पादेवी	लिखु गा.पा.३	७८.०९
१५	रमिते चिउरिबोट	लिखु चम्पादेवी	लिखु गा.पा.४ र ५	८८.२३
१६	तोरीबारी	लिखु चम्पादेवी	चम्पादेवी गा.पा ३	१८३.०९
१७	जालपादेवी	लिखु चम्पादेवी	चम्पादेवी गा.पा ६	९७.१४
१८	सल्लेरी रानिवन	लिखु चम्पादेवी	चम्पादेवी गा.पा ७	७६.३२
१९	राजदेवल	लिखु चम्पादेवी	चम्पादेवी गा.पा १०	९४.८४

२०	मसारपाखा ठुलिगैरी	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ गा.पा २	१२५.६२
२१	अहाले गैरी	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ गा.पा ३	६८.८१
२२	सुमित्रा कालिका	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ गा.पा ४	२११.६६
२३	महादेवस्थान	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ गा.पा ५	४३८.७
२४	भूतपानी	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ गा.पा ६	१७५.१७
२५	आहाले थाक्ले	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ गा.पा ६	१४४.०१
२६	सिमपानी हरियाटार	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ गा.पा ७	४६१.२६
२७	धारापानी	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ गा.पा ७	९८.८७
२८	सल्लेनी	सुनकोशी मोलुङ	सुनकोशी गा.पा ३२ ४	४९.८३
२९	सर्केथाक्ले	सुनकोशी मोलुङ	सुनकोशी गा.पा ७	३१५.७६
३०	कागुने थाक्ले	सुनकोशी मोलुङ	सुनकोशी गा.पा ७	३६४.१६
३१	ढुंगा बिसाउने	सुनकोशी मोलुङ	मोलुङ गा.पा १	१४१
३२	डाँडाखर्क खरिचौर	सुनकोशी मोलुङ	मोलुङ गा.पा १	५३.४८

परिच्छेद-१७

जडिबुटी तथा अन्य वन पैदावारको संरक्षण तथा व्यवस्थापन

१७.१ जडिबुटी संरक्षण तथा व्यवस्थापन

ओखलढुङ्गा जिल्ला समुन्द्र सतहबाट ३९० मिटर ज्योतिर्घाट देखि ३६२७ लाम्जे डाँडाको उचाई सम्मको विविध किसिमको भौगोलिक संरचनाको रूपमा फैलिएर रहेकोले यहाँ प्रशस्त मात्रामा विभिन्न किसिमका जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वनपैदावारहरु पाइन्छन् । यस जिल्लामा लोक्ता, अर्गेली, टिमु, अल्लो, अम्लिसो, हर्रो, वर्रो, अमला, मजिठो, विभिन्न जातका सुनाखरी, बुकिफूल, वन लसुन, बाँस जस्ता जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार पाइन्छन् । यी प्रजाति मध्ये अधिक मात्रामा चिराईतो तथा अन्य जडिबुटी लगायत लोक्ता, अर्गेली आदि संकलन गरी निकासी भईरहेको छ । निजी आवादी तथा निजी वनमा जडिबुटी खेती गर्ने क्रम पनि तिब्रताको साथ अगाडी बढि रहेको छ । सामुदायिक वनका खाली पर्ती जग्गाहरुमा अम्लिसो, चिराईतो, बाँस, रिठ्ठा, आदि जस्ता प्रजातिहरुको खेती गरी निकासी गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

नेपालमा पाईने विभिन्न ४९४ जातका सुनाखरी मध्ये यस जिल्लामा पनि भौगोलिक विविधताले गर्दा विभिन्न प्रजातीका सुनाखरीहरु पाईने फिल्ड अध्ययनहरुबाट देखिएको छ । यी प्रजातिहरु जिल्लाको प्रायः सबै वन क्षेत्रमा फैलिएर रहेको छ । सबै प्रजातिहरु व्यवसायिक रूपमा महत्वपूर्ण नभए तापनि जैविक विविधताको दृष्टिकोणले सम्पूर्ण प्रजातिहरुको उचित संरक्षण व्यवस्थापन तर्फ विशेष ध्यान दिइने छ । व्यवसायिक हिसाबले महत्वपूर्ण रहेका अर्किड प्रजातीहरु मध्ये सुनाखरी, जिवन्ती, सुनगाभा लगायतका विभिन्न प्रजातीहरुको सम्भाव्यतालाई अध्ययन गरी सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वनमा र निजीस्तरमा विस्तारका लागि प्रयास गरिनेछ । सोही अध्ययन अनुसार सदुपयोग व्यवस्थापनको लागि कार्यक्रम संचालन गरिने छ । यस जिल्लामा साविक गाउ विकास समिति अनुसार पाइने र सम्भाव्य जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारहरुको विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १७.१.१: साविक गा.वि.स. अनुसार बहुउपयोगी वनस्पतिहरुको पकेट क्षेत्र

क्र. सं.	ठेगाना	जडिबुटी गैरकाष्ठ वन पैदावारको नाम	विस्तार गर्न सकिने सम्भावित सा.व.
१	कुइभिर	सजिवन, रुख कटहर, अमला, रिठ्ठा	बलाउनी, खत्रीखोरिया, कालोखोप, कुइब्रा, महभिर
२	पोखरे	सजिवन, रुख कटहर, चिउरी, निम, अमला, बाँस, दार केशर र जैतुन	धरमपानी, डुम्रीचौर, डाँडापाखा, आहालघारी
३	दियाले	सजिवन, रुख कटहर, चिउरी, निम, अमला, बाँस, दार केशर र जैतुन	देवीस्थान, भैसेधुरे, जामुनेकमेरेपानी, सालकमेरे, ढाँड
४	भदौरे	सजिवन, रुख कटहर, चिउरी, निम, अमला, बाँस, दार, केशर	बालकन्या, रानी, सिलिङ्गे र थाक्ले खानीखोला
५	शेर्ना	सजिवन, रुख कटहर, चिउरी, निम, अमला, बाँस, दार, वेत बाँस	थलेथुम्को र थम्की पवित्रादेवी
६	रातमाटे	सजिवन, मोसो बाँस, दार	चाकलढुंगा र सालकमेरे
७	माम्खा	लेकाली टिमु, मोसो बाँस, वेत लौठ सल्ला	रमिते र नेवार
८	लिखु-४	कुरिलो	रमिते र नेवार
९	लिखु-१	बेल, अमला	पँहेले

१०	लिखु-३	हर्रो, बर्रो, अमला	रजाय
११	लिखु-६	हर्रो, बर्रो, अमला	नवदिप महिला
१२	वलखु	अमला, चिउरी, काभ्रो	दिपसिंह गैरी, गैहादेवी ठुलोछाप, गैरादेवी, साल चिलाउने
१३	मुलखर्क	दार, चापँ	पुणेपाखा, बाँसपानी, देवीथान, डाँडाखर्क सौरनी भञ्ज्याङ, भडारेभिर वगाले पातल
१४	च्यानम	अमला, चिउरी, काभ्रो	सुनकोशी ७ र ८ का सवै
१५	कटुञ्जे	अमला, चिउरी, काभ्रो	सुनकोशी १० का सवै
१६	कटुञ्जे	लौठ सल्ला	ठुलोखोला कोप्चे लहरेनी
१७	कुन्तादेवी	मोसो बाँस, बडहर	डाँडाखर्क, खरिचौर, ढुंगा विसाउना
१८	हर्कपुर	अमला	सालघारी गुठिपातल
१९	प्राप्चा	अमला	महभिर कालिदह
२०	सिस्नेरी	चिउरी, अमला काभ्रो	गरिबी निवारण, चम्पादेवी
२१	तलुवा	सजिवन, रुख कटहर, अमला तित्री, दार	सिम्लेखोरन्डे, तिनपिप्ले, सुलिभिर
२२	ठुलाछाप	अमला, रुख कटहर, तित्री	हर्रोबोट, कामीगाँउ
२३	रुम्जाटार	अमला, मछिनो, पानी अमला, टिमु	महिला जागृति, आगनेखोप
२४	वर्णालु	मछिनो, चुत्रो, सुनाखरी, ठुलो ओखती, पाखनवेद, चिराईतो	साउनेहिसिरे, श्रृष्टिबुद्ध, मेघेपातल, ढुंगेपाखा
२५	जन्तरखानी	मछिनो, चुत्रो, सुनाखरी, ठुलो ओखती, पाखनवेद, च्याउ, नागबेली, तितेपाती, लौठ सल्ला, सतुवा। हतिचुर, लेकाली टिमु	नलिडाढा, रमिते, हरेलि, दुधेभिर, लामेलुङ
२६	विगुटार	चुत्रो, चिराईतो, ठुलो ओखती, वनमुला, मछिनो, पाखनवेद, सुनाखरी, नागबेली, रानी चाँप	टक्सार, सरेकुइभिर, रिलामथुम्की
२७	सल्लेरि	ठुलो ओखती, पाखनवेद, चिराईतो	भुसुने
२८	वेतिनि	अमला, वेत, बाँस	रन्जने थाक्ले, हरिवोले बसाहा विफेचौर, गुर्दुम
२९	ओखलढुंगा	तितेपाती, टिमु, अमला, वेत, दार	कालिका देवि महिला, झाक्रीढुंगा
३०	ज्यामिरे	काभ्रो, बडहर, अमला, वेद, दार	ज्यामिरे, खोद्पा, उतिसेखोल्सा
३१	अधेरी नारायणस्थान	अमला, बडहर, वेत बाँस	अधेरी, लामसोति, सल्लेरी
३२	खिजिदेम्बा-८	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली, मछिनो	सिद्धदेवि, दिम्बाकामथलि
३३	खिजिदेम्बा-२	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली, मछिनो	गौरिवन सेलेले
३४	खिजिदेम्बा-६	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली, मछिनो	थामथोले देम्बा, मेहेले दुब्ले, नोसिभित्ते, तिनछाँगे, थामगर्सिङ, बिजारी नुनथला
३५	लिखु-९	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली, मछिनो	दियाले, पोक्लि झरना
३६	मोलुङ-६	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली, मछिनो	नमुना लालिगुराँस, तिनतले रमाइलो, जलपा देवि,
३७	मोलुङ-७	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली,	तिनचुले

		मछिनो	
३८	खिजिदेम्बा-९	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली, मछिनो	उच्च हिमालि
३९	खिजिदेम्बा-३	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली, मछिनो	जोरपानि झाक्रीघारी
४०	खिजिदेम्बा-४	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली, मछिनो	छेर्माले
४१	खिजिदेम्बा-७	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली, मछिनो	दिम्बा
४२	खिजिदेम्बा-५	लोक्ता, अर्गेली, चिराईतो, चुत्रो, नागबेली, मछिनो	जनजाती
४३	मानेभञ्ज्याङ-१	बाँस, अमला, चिउरी, हर्गे, बर्गे	जागुरडाँडा, खिंकु, वासलबोट, पजामादिका, ढाम्सेलु कृषि
४४	मानेभञ्ज्याङ-२	सजिवन, निम	मसारपाखा ठुलीगैरी, सल्लेनी
४५	मानेभञ्ज्याङ-३	टिमुर, दार, चिउरी	आहाले गैरी, कोलबेटे गलन्जु, फोकुल
४६	मानेभञ्ज्याङ-५	टिमुर	धिमुले, उदयपुर
४८	मानेभञ्ज्याङ-६	चिउरी, सजिवन	सान्दाने, थुम्कीदुम्की
		जैतुन	अहाले थाक्ले
४९	मानेभञ्ज्याङ-७	पँलास, हर्गे , बर्गे	सिमपानी हरियाटार, डुडेमाले, धारापानी
५०	मानेभञ्ज्याङ-८	चिउरी, हर्गे , बर्गे	देउराली, राघवपुर, महादेव त्रिशुले
५१	मानेभञ्ज्याङ-९	कुरिलो	सिद्धथान पाखो
		जैतुन	चिलाउने, बोझेनि गैरा
		बाँस	गैहा, चण्डिथान, दुमखिम देउराली, चिलाउने, सिद्धथान पाखो
		हर्गे, बर्गे, अमला	सालघारी, कालिका, घण्टापधँधेरो

स्रोत: स्थलगत अध्ययन, २०८२

तालिका १७.१.२ जडीबुटी दीगो संकलनका विधिहरू

क्र. सं.	नाम	बासस्थान उचाई मि.	प्रयोग हुने भाग	बाली संकलन समय	जीवन अवधि	संकलन चक्र	दीगो संकलन तथा व्यवस्थापन विधि
१	चिराईतो	१८००-२८००	पुरै बिरुवा	मंसिर - पौष	३ वर्ष	३ वर्ष तर खेती गर्दा १/१ वर्षमा पनि संकलन गर्न सकिने	बीऊबाट पुनरुत्पादन हुने, पुरै बिरुवाको बीऊ पाकिसकेपछि बीऊको लागि २० प्रतिशत छोड्ने ।

क्र. सं.	नाम	बासस्थान उचाई मि.	प्रयोग हुने भाग	बाली संकलन समय	जीवन अवधि	संकलन चक्र	दिगो संकलन तथा व्यवस्थापन विधि
२	लौठसल्ला	३०००-४०००	पात र टुसा	भाद्र-मंसिर	रुख लामो समय	वर्षे पिच्छे	बीस वर्षको रुखबाट २० किलो संकलन गर्न सकिने, बुढा रुखबाट संकलन गर्नु नराम्रो, १२-२० वर्षको रुखमा मात्र पात संकलन गर्नु उत्तम, संकलन समयावधि ७ वर्ष सम्म गर्न सकिने । धारिलो औजारको प्रयोग गर्ने
३	अर्गेली	१८००-३२००	बोक्रा	जेष्ठ-आषाढ	३० वर्ष सम्म तर व्यवस्थित तरिकाले गर्नुपर्ने	३-५ वर्षको बिरुवाबाट संकलन गर्न सकिने । ठूटा बुढी औलाजत्रो हुनु आवश्यक	धारिलो औजारको सहयोगले जमिनबाट १० से.मि. उचाईमा काट्ने, राम्रो मुना आउँछ ।
४	लोक्ता	१८००-३२००	बोक्रा	मंसिर - जेष्ठ	६० वर्ष सम्म तर व्यवस्थित तरिकाले गर्नुपर्ने ।	५ वर्षको अन्तरालमा बुढी औला साईजको	धारिलो औजारको सहयोगले जमिनबाट १० से.मि. उचाईमा काट्ने, राम्रो मुना आउँछ ।
५	अल्लो	२०००-३०००	बोक्रा	मंसिर-माघ	९ वर्ष	३ वर्ष	बीऊ झरिसकेपछि, १०-२० प्रतिशत माऊ रुख छोडेर ।
६	टिमु	१२००-२५००	फल	आश्विन पछि	झाडी	१ वर्ष	बिरुवाको वरिपरि प्लाष्टिक बिच्छाई लौराले माथिबाट बिस्तारै हानेर, कटिङ्गबाट र बीऊ थिगारेर बालुवासँग मिचि फल संकलन गरेको १० दिनमा रोपण गरेर । बुढा बिरुवामा मुना निकाल्न जमिनसतहमा कटान गरेर ।
७	सुनपाती	३५००-४८००	पात	आश्विन-पौष	झाडी	१ वर्ष	५० प्रतिशत पात बिरुवामा नै छोड्ने र बीऊ रुख छोड्ने ।
८	मछिनो, धसिङ्ग्रे	१५००-२७००	पात	भाद्र-आश्विन	बहुवर्षीय	वार्षिक	मुख्य हाँगा नकाट्ने स-साना र सहायक हाँगा काटी पात संकलन गर्ने ।

क्र. सं.	नाम	बासस्थान उचाई मि.	प्रयोग हुने भाग	बाली संकलन समय	जीवन अवधि	संकलन चक्र	दिगो संकलन तथा व्यवस्थापन विधि
९	मजिठो	१२००-२७००	लहरा	पौष र माघ	५ वर्ष	५ वर्ष	जब लहरा पेन्सिल साईजमा पुग्दछ र माथिल्लो भागबाट मर्न थाल्दछ अनि संकलन गर्नु पर्दछ । जब बीऊ खस्दछ अनि संकलन गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।
१०	पदमचाल	३०००-४०००	जरा वा गाना	मंसिर र पौष	५ वर्ष	५ वर्ष	एक तिहाई भाग जमिनमा छोडेर बाँकी भाग संकलन गर्ने र ३ वर्ष कम्तिमा त्यो क्षेत्रमा संकलन नगर्ने
११	चुत्रो	१२००-१३००	जरा तथा बोक्रा	मंसिर - फाल्गुण	२० वर्ष	जति पुरानो त्यति राम्रो	२० प्रतिशत सगला बुटा तयार गर्ने र खण्ड विभाजन गरेर बोक्रा संकलन गर्ने भागलाई चौथाई रुपमा वार्षिक परिमाण अनुमान गरेर उपयुक्त प्रजाति आउने वातावरण तयार गरेर गर्ने ।
१२	कुट्की	३५००-५३००	जरा	चैत्र-वैशाख	५ वर्ष	३ वर्ष	जरा फैलिएर आलुको जस्तै मुना आउँछ र पुरानो जरा मर्दछ र बाँकी रहेको त्यो पुरानो भाग संकलन गर्नु पर्दछ । २० प्रतिशत बिरुवा सगलै अवस्थामा राख्नु पर्दछ । जरा लामो भएमा त्यसलाई कुटोको सहायताले संकलन गर्न सकिन्छ ।
१३	ठूलो ओखती	१६००-३०००	जरा वा गानो	माघ	६ वर्ष	४ वर्ष पछि जरा दिन्छ र वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिन्छ ।	४ वर्ष पछि फूल फुल्ने तथा जरा लागि सकेपछि जराको २/३ भाग कुटोको सहायताले संकलन गर्न सकिन्छ । २० प्रतिशत सगला पुनरुत्पादनको लागि छोड्नु पर्दछ ।

क्र. सं.	नाम	बासस्थान उचाई मि.	प्रयोग हुने भाग	बाली संकलन समय	जीवन अवधि	संकलन चक्र	दिगो संकलन तथा व्यवस्थापन विधि
१४	दालचिनी तेजपात	७००-२०००	पातर बोक्रा	माघ-चैत्र	२० वर्ष भन्द बढी	बोक्रा ७ वर्ष पछि तर पात ३ वर्ष पछि	४ मि. को अन्तरालमा सकभर ओसिलो स्थानमा रोपण गर्ने ३५ से.मि. भएपछि यसलाई कटान गर्ने र मुना आउँछ त्यसलाई पुनः व्यवस्थापन गरेर थप आमदानी लिन सकिन्छ ।

तालिका १७.१.३: उपयोग हुने भाग अनुसार गैहकाष्ठ वन पैदावारको सम्भावित दिगो संकलन तथा व्यवस्थापन विधि

क्र.सं.	नाम	दिगो संकलन तथा व्यवस्थापन विधि
१	पुरै बिरुवा	बीउबाट पुनरुत्पादन हुने, पुरै बिरुवाको बीऊ पाकिसकेपछि बीऊको लागि २० प्रतिशत छोड्ने । सामान्य माटोको खोस्साई तथा खरानी छर्ने गर्नाले पुनरुत्पादनमा बढावा दिन्छ ।
२	पाउडर वा कोशा	जब १०-२० प्रतिशत कोशा सुक्छन ती संकलन गर्ने, कोसा संकलन गर्दा बिरुवाको भागलाई असर पर्न दिनु हुदैन ।
३	पात (लौठसल्ला जस्ता)	बीस वर्षको रुखबाट २० किलो संकलन गर्न सकिने, बुढा रुखबाट संकलन गर्नु नराम्रो, १२-२० वर्षको रुखमा मात्र पात संकलन गर्नु उत्तम, संकलन समयावधि ७ वर्ष सम्म गर्न सकिने । धारिलो औजारको प्रयोग गर्ने
४	बोक्रा (अर्गेली लोक्ता जस्ता)	कम्तिमा गोलाई बुढी औला भन्दा ठूलो भएपछि मात्र संकलन गर्ने । धारिलो औजारको सहयोगले जमिनबाट १० से.मि. उचाईमा काट्ने, राम्रो मुना आउँछ ।
५	पात	मुख्य हाँगा नकाट्ने स-साना र सहायक हाँगा काटी पात संकलन गर्ने ।
६	जरा	एक तिहाई भाग जमिनमा छोडेर बाँकी भाग संकलन गर्ने र ३ वर्ष कम्तिमा त्यो क्षेत्रमा संकलन नगर्ने, भण्डारण गर्दा छायायामा उपयुक्त हुन्छ, २० प्रतिशत सगला पुनरुत्पादनको लागि छोड्नु पर्दछ ।
७	लहरा जातका बिरुवा	जब लहरा पेन्सिल साईजमा पुग्दछ र माथिल्लो भागबाट मर्न थाल्दछ अनि संकलन गर्नु पर्दछ । जब बीऊ खस्दछ अनि संकलन गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।
८	बोक्रा (चुत्रो जस्ता)	२० प्रतिशत सगला बुटा तयार गर्ने र खण्ड विभाजन गरेर बोक्रा संकलन गर्ने भागलाई चौथाई रुपमा वार्षिक परिमाण अनुमान गरेर उपयुक्त प्रजाति आउने वातावरण तयार गरेर गर्ने ।

कार्यक्रमहरू

१. पकेट क्षेत्रको सामुदायिक वनमा जडीबुटी खेती विस्तार

२. पकेट क्षेत्रको निजी जग्गामा जडीबुटी खेती विस्तार

परिच्छेद-१८

वृक्षारोपण गर्ने क्षेत्रको पहिचान तथा वृक्षारोपण योजना

१८.१ वृक्षारोपण गर्ने क्षेत्रको पहिचान

ओखलढुङ्गा जिल्लाको दक्षिणी क्षेत्र सुनकोशी र दुधकोशी किनार क्षेत्रहरू सुख्खा क्षेत्रको रूपमा रहेको छ यस जिल्लाका सुख्खा क्षेत्रको विवरण यस प्रकार रहेको छ।

तालिका १८.१.१: ओखलढुङ्गा जिल्लामा रहेका सुख्खाग्रस्त क्षेत्र

क्र.सं.	स्थानीय तह	वडा नं.	साविक गा.वि.स.
१	चम्पादेवी गाउँपालिका	१	पलापु १-५
२	चम्पादेवी गाउँपालिका	२	पलापु ६-९
३	सुनकोशी गाउँपालिका	१	बलखु १,७-९
४	सुनकोशी गाउँपालिका	२	बलखु २-६
५	सुनकोशी गाउँपालिका	३	सिस्नेरी १-५
६	सुनकोशी गाउँपालिका	४	सिस्नेरी ६-९
७	मानेभञ्ज्याङ गाउँपालिका	१	मोली १-९
८	मानेभञ्ज्याङ गाउँपालिका	२	वाक्सा १-९
९	मानेभञ्ज्याङ गाउँपालिका	३	उँबु १-९
१०	मानेभञ्ज्याङ गाउँपालिका	६	थाक्ले १-९
११	मानेभञ्ज्याङ गाउँपालिका	७	टोक्सेल १-४
१२	सिद्धिचरण नगरपालिका	१	तलुवा १-९
१३	चिसंखुगढी गाउँपालिका	१	कुईभिर १-९
१४	चिसंखुगढी गाउँपालिका	२	पोखरे १-९
१५	चिसंखुगढी गाउँपालिका	३	दियाले १-९
१६	चिसंखुगढी गाउँपालिका	४	भदौरे १-९

तालिका १८.१.२: वृक्षारोपण गर्न सकिने सामुदायिक वनको विवरण

क्र.सं.	सामुदायिक वनको नाम	ठेगाना	वृक्षारोपण ठाउँको नाम	वृक्षारोपण गर्न सकिने क्षेत्रफल (हेक्टर)	वृक्षारोपण गर्न चाहेको बहुउपयोगी प्रजाति
१	बासलबोट	मानेभञ्ज्याङ-१		२	अमला,
२	गहते डुडेबारी	मानेभञ्ज्याङ-१		१	
३	ढाम्सेलु कृषि	मानेभञ्ज्याङ -१		२	
६	जागुरडाँडा	मानेभञ्ज्याङ-१		३	
८	भुमेथान	मानेभञ्ज्याङ-२	भुमेथान खण्ड-२	१	

१०	लिब्जु	मानेभञ्ज्याड-३		४	
१३	सल्लेनी	मानेभञ्ज्याड-२		३	
१४	मसारपाखा ठुलीगैरी	मानेभञ्ज्याड-२		५	
१५	कोलबोटे ग्लन्जु	मानेभञ्ज्याड-३		१०	
१७	आहाले गैही	मानेभञ्ज्याड-३		४	एभोगार्डो, दार, चिउरी, तेजपात
१८	फोकुल	मानेभञ्ज्याड-३		२	खयर
१९	धेमयोग	मानेभञ्ज्याड-३	खण्ड १ र २	५	
२०	भुमेथान मंगलबारे	मानेभञ्ज्याड -४	थामपाखा	१०	
२१	भिमसेन महाकाली	मानेभञ्ज्याड -४	भिरपाखा	४	
२२	पम्पलु	मानेभञ्ज्याड -४	केरेलु	०.५	
२३	थुम्की	मानेभञ्ज्याड -४	भालुखोप, झिकुना	९	
२६	सुमित्रा कालिका देवि	मानेभञ्ज्याड -४	खानीखोला र देवीटार	२	
२९	महादेवस्थान	मानेभञ्ज्याड-५	खण्ड १, २, ३ र ४	३	
३२	उदयपुर	मानेभञ्ज्याड-५	चिउरी गैरा, काफल गैरा	४	
३३	भूतपानी	मानेभञ्ज्याड-६	छागापानी	५	
३४	सान्दाने	मानेभञ्ज्याड-६		१	खयर
३५	थुम्की दुम्की	मानेभञ्ज्याड-६	लेक्टार खण्ड	१०	
३६	आहाले थाक्ले	मानेभञ्ज्याड-६	ब्लक १	५	
३७	धारापानी	मानेभञ्ज्याड-७		१	
३८	डुडेमाले	मानेभञ्ज्याड-७	ब्लक २	२	
३९	सिमपानी हरियाटार	मानेभञ्ज्याड-७	ब्लक १ र ३	४	सजिवन, खयर
४१	त्रिसुले रातोडाँडा महिला	मानेभञ्ज्याड-७	वसमेपाखो खण्ड	१	
४२	महादेव त्रिशुले	मानेभञ्ज्याड-७	कैजाले खोलाखण्ड	२	
४४	गैहा	मानेभञ्ज्याड-९		३	
४६	चण्डीथान	मानेभञ्ज्याड-९	ब्लक १	२	वाँस
४७	साउनेपानी देविस्थान	मानेभञ्ज्याड-९		४	
४८	घण्टापधैरो	मानेभञ्ज्याड-९		३	अमला, हर्रो, वर्रो
४९	सालघारी	मानेभञ्ज्याड-९		४	दार, निमारो, हर्रो
५०	चिलाउने	मानेभञ्ज्याड-९		३	
५१	कुवापानी	मानेभञ्ज्याड-९		३	
५२	दुमखिम देउराली	मानेभञ्ज्याड-९	देउराली पाखा	६	
५४	सिद्धथान पाखो	मानेभञ्ज्याड-९		२	वाँस
५५	बोजेनी गैरा	मानेभञ्ज्याड-९	आमि डाँडा	०.५	
५६	हर्राबोट	सि.न.पा.-२		२	
५७	कामिगाँउ	सि.न.पा.-२		९	
५८	चिवे चौर बतासेडाँडा	सि.न.पा.-१		७	
५९	ढाँड	सि.न.पा.-१		१	
६०	सुलिभिर	सि.न.पा.-१		१५	
६१	टेकनपुर	मोलुङ-२		३	

६२	कालिका	सुनकोशी-५	खानीपाखा	३	
६३	हमारपाखा सखरे	मोलुङ-८		३	
६४	सिमरखोल्सी	सुनकोशी-१०	कर्कले डाँडा	०.५	
६५	महभिर हरियाली	मोलुङ	ढुकुरे ब्लक	२०	
६६	ठुलीखोला कोप्चे	सुनकोशी-५	खोलाघारी	२	
६७	ठुलो पहिरो पाखो	सुनकोशी-५	ठुलो पहिरो	१	
६८	कुन्तादेवी	मोलुङ-१	तल्लोभिर	२	
६९	डाडाखर्क खरिचौर	मोलुङ-१	खरिचौर	३	
			कागुने	१	
७१	आइतबारे	मोलुङ-५	घोण्टेघारी	२	
७२	सालघारी	मोलुङ-४	सानिटार	५	
७३	लालिगुरास	सुनकोशी-५	सितलेपाखो	१	
७४	दमखर्क	सुनकोशी-५	माथिल्लो खण्ड	१	ओखर
७५	पहरेभिर	सुनकोशी-१०		३	
७६	ढाँडपाखा	मोलुङ-३	भालुमारे	१०	
७७	रानीवन	मोलुङ-२	ठुलो पँधेरो	२५	
७८	ढाँड गुराँसे	मोलुङ-५	चौतारा	१	
७९	महभिर कालिदह	मोलुङ-६	वैयमखण्ड र महभिर	४	
८०	सालघारी ठुलोभिर	मोलुङ-४	भरङ्गे खोल्सा	१०	
८१	आइतबारे	सुनकोशी-५		१	
८२	ठुलोभिर	सुनकोशी-५	माथिल्लो पोखरी	१०	
८३	भडारेभिर वगाल पातल	सुनकोशी-५	भडारेपाखा	५	
८४	ढुंगे विसाउने	मोलुङ-१	माथिल्लो पातले खण्ड	२	
८५	कवैटार	सुनकोशी-९	साइखोला पाखा	५	
८६	रचने चम्पादेवी	सुनकोशी-९	पाखे डाँडा	१०	
८७	सुवै थाक्ले	सुनकोशी-७	ब्लक-१	२०	
८८	पुणेपाखा	सुनकोशी-५	पुर्ण पाखा	३	
८९	चिहानडाँडा	सुनकोशी-५		१	
९०	नाइटेपाखा	सुनकोशी-७	भरडाँडा	२	
९१	टारघारी	सुनकोशी-२	ब्लक-१	२	
९२	विसाउनेपाखा	सुनकोशी-४		३	
९३	महभिर सेति देवी	सुनकोशी-९	रातोबारी	२	
९४	ववनी भरना	सुनकोशी-९		१०	
९५	सुनकोशी जनचेतना	सुनकोशी-१	धुरेढुंगा	४	
९६	साल चिलाउने	सुनकोशी-१		१	
९७	साउनेपाखा	सुनकोशी-४	लुकुवा क्षेत्र	२	
९८	जोगिथुम्का	सुनकोशी-७ र ८	खण्ड १ र २	५	
९९	गरिवी निवारण	सुनकोशी-४	थुनावन	८	
१००	चम्पादेवी	सुनकोशी-४		५	
१०१	नागि सानोभिर	सुनकोशी- ५ र	नागि	१५	

		६			
१०२	पुँयाबोट सालघारी तिलखोरिया	मोलुङ-१		०.५	
१०३	घुमाउनेडाँडा च्यानघारी	मोलुङ-१	च्यानेपाखा	०.३	
१०४	कागुने	सुनकोशी-८	ब्लक ७ र ८	५	
१०५	निलकण्ठ	सुनकोशी-८		५	
१०६	झाक्री डाँडा दारेगैरा	सुनकोशी		३	
१०७	जल्केनी ढाडपाखा	सुनकोशी-२		५	
१०८	खत्रिखोरिया	चिशंखुगढी-१	खत्रिखोरिया	४	
१०९	कालिखोप	चिशंखुगढी-१	भुमेथान	४	
११०	ठोलडाँडा	चिशंखुगढी-१	मगरडाँडा	०.५	
१११	महभिर	चिशंखुगढी-१	आलुबारी	२	
११२	बलाउनी	चिशंखुगढी-१	रातोडाँडा	१	
११३	कुइब	चिशंखुगढी-१		०.५	
११४	कृष्णेश्वर	चिशंखुगढी-१	अल्वे	१.५	
११५	जल्पादेवी	चिशंखुगढी-१	न्यारसिङखोरिया	३.५	
११६	लालिगुराँस	चिशंखुगढी-१	देवीथान	२ रोपनी	
११७	डाँडापाखा	चिशंखुगढी-२	डाँडापाखा ब्लक	२	
११८	डुम्रीचौर	चिशंखुगढी-२		६ रोपनी	
११९	धारापानी	चिशंखुगढी-२	बाङ्गीटार	१२	
१२०	तितिनी चौखारी	चिशंखुगढी-२	तितिनी	५	
१२१	आहालघारी	चिशंखुगढी-२		३	
१२२	जामुने कमेरेपानी	चिशंखुगढी-३		१	
१२३	ढाँड	चिशंखुगढी-३		२	
१२४	तिल्केनी	चिशंखुगढी-३		२	
१२५	देवीथान	चिशंखुगढी-३		२	
१२६	उतिसिनी	चिशंखुगढी-३		२	
१२७	विमिरे	चिशंखुगढी-३		१	
१२८	आहाले देवीथान	चिशंखुगढी-३		१	
१२९	थलेथुम्को	चिशंखुगढी-५	चोन डाँडा	७	
१३०	थुम्की पवित्रा देवी	चिशंखुगढी-५	ढाडको गहिरो	१४ रोपनी	
१३१	बालकन्या	चिशंखुगढी-६		२	
१३२	पातल	चिशंखुगढी-६		१	
१३३	शिलिङ्गे	चिशंखुगढी-६		१	
१३४	कुन्तादेवी	मोलुङ-१		१	
१३५	सल्लेरी	चिशंखुगढी-८		१	
१३६	रमिते	चिशंखुगढी-८		१५	वाँस
१३७	भालुखओप	चिशंखुगढी-८		२०	
१३८	नेवारे	चिशंखुगढी-७		४	
१३९	पञ्चकन्या	चिशंखुगढी-८		२	

१४०	सिद्धदेवी खोल्ते	चम्पादेवी-३		३.५	
१४१	ओखले पाखा	चम्पादेवी-१		२८	
१४२	बालादेवी	चम्पादेवी-१	खण्ड १	२९.१	
१४३	सेति देवी	चम्पादेवी-३		१३.१२	
१४४	जनजागृति	चम्पादेवी-५		५	
१४५	जिवनज्योति	चम्पादेवी-५		११	
१४६	कर्कनीपाखा	चम्पादेवी-६		२ रोपनी	
१४७	झाक्रीथान ओम्बोटे	चम्पादेवी-६	रातमाटा खण्ड	२	
१४८	जनता	चम्पादेवी-८		५	
१४९	सल्लेरी रानीवन	चम्पादेवी-७		२०	
१५०	ठुलोपाखा	चम्पादेवी-५		५	
१५१	मलिङ्गे थामडाँडा भालुडाँडा	चम्पादेवी-५	खण्ड-१	१०	
१५२	जलसितल कालिका	चम्पादेवी-४		५	
१५३	लकुवा सौरिनी ठोटने घारी भेडीखोर	चम्पादेवी-४	लकुवा खण्ड	९	
१५४	चुलिथुम्का नमुना महिला	लिखु-४		३	
१५५	सिम्ले राम्चे	लिखु-६		२	
१५६	नवदिप महिला	लिखु-६		३	
१५७	खोप अन्तरे	लिखु-८	अन्तरे खर्क, चापबोटे खर्क	५	
१५८	चिनेटार	लिखु-८		४	
१५९	कालिकादेवी	चम्पादेवी-१०	भेडिखर्क	९	
१६०	कालिका	चम्पादेवी-१०		२	
१६१	विमिरे	लिखु-१	खण्ड १ र २	३०	
१६२	भदौरे धारापानी	लिखु-२		५	
१६३	भालुखोला दुरापाखा	लिखु-३	खण्ड-२	३	
१६४	जोगिटार सिन्दुरेपाखा	लिखु-३	सिन्दुरेपाखा खण्ड	६	
१६५	खोलाखर्क	लिखु-४ र ५		८	
१६६	राजदेवल जम्मुचौर	चम्पादेवी-१०	जम्मुचौर	४७	
१६७	डाँडाकटेरो लक्ष्मिटार	चम्पादेवी-१०	डाँडाकटेरो	१४.१	
१६८	लिम्तीलिखु	खिजिदेम्बा-२	लिम्ति	५ रोपनी	
१६९	हिमगंगा	खिजिदेम्बा-१	हमगंगा खर्क	२	
१७०	चप्लेटी	खिजिदेम्बा	इलामधारा	२.१	
१७१	गौरीवन सेलेले पाखा	खिजिदेम्बा-२	सेलेले पाखा	१	
१७२	जयनेपाल	खिजिदेम्बा-३		०.५	
१७३	पाखेसाल्मे	खिजिदेम्बा-४	काठविसना	५	
१७४	पकुवा गैहा	खिजिदेम्बा-४	पकुवा गैरा	१०	
१७५	छेमालें	खिजिदेम्बा-४	हिमालि बुलडाँडा	१	
१७६	मेले फलाँटे	खिजिदेम्बा-५	ब्लक-१, २ र ३	५	
१७७	मिलिजुलि	खिजिदेम्बा-५	ब्लक-२	१	
१७८	जनजाति	खिजिदेम्बा-५	दुर्वाखर्क	५	
१७९	मेहेलेदुब्ले	खिजिदेम्बा-६	दुब्लेखोला, जखुरे डाँडा, र मेहेले	१०	

			पाखा		
१८०	तिनछाँगै	खिजिदेम्बा-६	तिनछाँगै चौर र भुतभुते	६	
१८१	गुराँसे	खिजिदेम्बा-६	खण्ड १ र ३	४	
१८२	थामगर्सिङ	खिजिदेम्बा-६	खण्ड १ र ४	२	
१८३	थामथेलो	खिजिदेम्बा-६	खण्ड २ र ३	२	
१८४	कृतिचितर	खिजिदेम्बा-७	चनौटे	१	
१८५	रानीवन	खिजिदेम्बा-७	दोलु	१	
१८६	दिम्बा	खिजिदेम्बा-७	खण्ड -५ यामक्षेत्र	५	
१८७	दोराखर्क मितेरि	खिजिदेम्बा-९	याकखर्क	२	
१८८	उच्च हिमाली	खिजिदेम्बा-९	मैदाने सिरान, कात्तिके	१०	
१८९	रिपाल ताउर	खिजिदेम्बा-९	खण्ड -१	२	
१९०	तिनतले रमाइलो	मोलुङ-६	तिनतले डाँडा	५	
१९१	रानीवन च्यानडाँडा	मोलुङ-७	रानिवन	३	
१९२	पञ्चकन्या	मोलुङ-७	च्यानडाँडा	१	
१९३	तिनचुले	मोलुङ-७	वक्चिन्द खण्ड	२	
१९४	नमुना तिनतले	मोलुङ-६	चौतारा डाडा	३	
१९५	पोकली झरना	लिखु-९	रेसिङपाखा	२	
१९६	लेखवेसि	लिखु-९	चिलिमडाडा	३	
१९७	कालिखोला	लिखु-९	बुलथुम्की	१०	
१९८	कालिखोला	लिखु-१०	जोरपानी	१०	
१९९	नमुना लालिगुराँस	लिखु-९	पोकलि	१०	
२००	महिला जागृति	सि.न.पा-४		२	
२०१	तिहारे खर्क	सि.न.पा.-५		१	
२०२	नालि डाँडा	सि.न.पा.-६		५	
२०३	हरेलि दुधेभिर	सि.न.पा.-६		३	
२०४	लामेलुङ फलाटे	सि.न.पा.-६	लामेलुङ ब्लक, सल्लेरी वन , बाघखोर वन	१०	
२०५	रिलाम थुम्की	सि.न.पा.-७		५	
२०६	चैतेडाँडा	सि.न.पा.-८		१०	
२०७	शिद्धेश्वरी	सि.न.पा.-८		५	
२०८	ज्यामिरे	सि.न.पा.-९	ब्लक १ र २	१५	
२०९	बिफ्रेचौर	सि.न.पा.-१०		२	
२१०	हरिवले	सि.न.पा.-१०		४	
२११	झाक्रिढंगा	सि.न.पा.-११	सिमपँधेरो खण्ड-३	१.०५	
२१२	सिमलडाँडा	सि.न.पा.-१२		१.५	
२१३	वकुन्दे	सि.न.पा.-१२		२	
२१४	खोब्रुडाँडा	सि.न.पा.-११		१	

१८.२ बिरुवा उत्पादन योजना

यस जिल्ला अन्तर्गतका नर्सरीको विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

तालिका १८.२.१ जिल्लास्थित नर्सरीहरू

क्र.सं.	नर्सरी स्थान	क्षमता	कैफियत
१	डिभिजन वन नर्सरी	७५०००	
२	माझीगाउँ वन नर्सरी	५००००	
३	रानी वन नर्सरी	७५०००	

तालिका १८.२.२ बिरुवा उत्पादन योजना

वृक्षारोपण	बिरुवा उत्पादन				
	२०८२।०८३	२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६	२०८६।०८७
चिउरी	६४००	६४००	६४००	६४००	६४००
रानीचाँप	३२००	३२००	३२००	३२००	३२००
रिछा	३२००	३२००	३२००	३२००	३२००
सतिसाल	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००
दार	३२००	३२००	३२००	३२००	३२००
मौवा	३२००	३२००	३२००	३२००	३२००
वर पीपल	१६००	१६००	१६००	१६००	१६००
गुराँस	३२००	३२००	३२००	३२००	३२००
अन्य	६४००	६४००	६४००	६४००	६४००
वनजन्य फलफूल	१६०००	१६०००	१६०००	१६०००	१६०००
फलफुल	६४००	६४००	६४००	६४००	६४००
डालेघाँस	१६०००	१६०००	१६०००	१६०००	१६०००
जडीबुटी	१६०००	१६०००	१६०००	१६०००	१६०००
जम्मा	८६४००	८६४००	८६४००	८६४००	८६४००

१८.३ वृक्षारोपण योजना

यस जिल्लाको वृक्षारोपण सुख्खाग्रस्त क्षेत्रमा केन्द्रित रहनेछ । यस क्षेत्रमा खडेरी सहन सक्ने बिरुवा, कम्तिमा ३ फिटो बिरुवा र वर पीपल, डालेघाँस प्रजातिलाई प्राथमिकता दिईनेछ । प्रत्येक वर्ष १६ हेक्टरका दरले वृक्षारोपण गरिनेछ । वृक्षारोपण पश्चात हेरालु र सिँचाईको व्यवस्था समेत गरिनेछ । बिरुवालाई कम्तिमा ५ वर्ष अनुगमन गरिनेछ ।

तालिका १८.३ वृक्षारोपण योजना

वृक्षारोपण	आर्थिक वर्षगत वृक्षारोपण हेक्टर				
	२०८२।०८३	२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६	२०८६।०८७
सुख्खाग्रस्त क्षेत्र	१०	१०	१०	१०	१०
चिउरी	१	१	१	१	१
रानीचाँप	१	१	१	१	१
रिछा	१	१	१	१	१
सतिसाल	१	१	१	१	१

દારા	૧	૧	૧	૧	૧
મૌવા	૧	૧	૧	૧	૧
જમ્મા	૧૬	૧૬	૧૬	૧૬	૧૬

परिच्छेद-१९
वन अनुसन्धान तथा वन बीउ बगैँचा सम्बन्धी व्यवस्था

१९.१ वन अनुसन्धान

यस जिल्लाको राष्ट्रिय वन क्षेत्रभित्र वन तथा वातावरण मन्त्रालयले कुनै अनुसन्धानात्मक कार्यको लागि स्विकृति दिएमा यस कार्यालयले उक्त अनुसन्धान गर्ने विश्वविद्यालय, संस्था वा व्यक्तिलाई सहमति दिनेछ । अनुसन्धान कार्यको लागि वन पैदावार संकलन गर्नु परेमा मन्त्रालयको स्विकृतिमा यस कार्यालयले नियमानुसार अनुमति दिनेछ । विश्वविद्यालय, संस्था वा व्यक्तिले वन क्षेत्रमा गर्ने अनुसन्धान कार्य समाप्त भए पछि यस कार्यालयलाई समेत उक्त कार्यको अन्तिम प्रतिवेदन एक प्रति अनिवार्यरूपमा उपलब्ध गराउनु पर्ने व्यवस्था गरिनेछ । यसका अतिरिक्त वन कार्यालयबाट समेत अनुसन्धान प्लटहरु निर्माण गरिनेछ ।

तालिका १९.१: वन अनुसन्धान प्लट

क्र.सं.	प्रजाति	स्थान
१	चिउरी प्लट	सामुदायिक वन
३	लेकाली गोब्रे सल्लाको अनुसन्धान प्लट	सामुदायिक वन
३	ठिङ्ग्रे सल्लाको अनुसन्धान प्लट	सामुदायिक वन
४	चाँप अनुसन्धान प्लट	सामुदायिक वन
५	सतिसाल अनुसन्धान प्लट	सामुदायिक वन
६	हरोँ बरोँ अमला ब्लक	सामुदायिक वन
७	जलवायु परिवर्तनले हिमाली वनमा परेको असर अनुसन्धान प्लट	
८	मोसो बाँस अनुसन्धान प्लट	सामुदायिक वन

१९.२ वन बीउ बगैँचा

गुणस्तरीय बीउ एवं आनुवंशिक रूपमा सुधारिएको बीउको उत्पादनको लागि वन बीउ बगैँचाको स्थापना एवम् संचालनका लागि नेपाल सरकारको सम्बन्धित निकायलाई आवश्यक सहयोग गरिनेछ । ओखलढुङ्गा रुद्राक्षका लागि प्रख्यात छ । यस पञ्चवर्षीय कार्ययोजना अवधिमा जिल्लाका विभिन्न स्थानमा बीउ उत्पादन स्थलको रूपमा विकास गरिनेछ ।

तालिका १९.२ बीउ उत्पादन ब्लक

क्र.सं.	प्रजाति	स्थान
१	चिउरी बीउ उत्पादन ब्लक	सामुदायिक वन
४	चाँप बीउ उत्पादन ब्लक	सामुदायिक वन
५	सतिसाल बीउ उत्पादन ब्लक	सामुदायिक वन
६	दारको बीउ उत्पादन ब्लक	सामुदायिक वन

परिच्छेद-२०

सामाजिक, साँस्कृतिक तथा आर्थिक विश्लेषण

२०.१ जिल्लाको सामाजिक, साँस्कृतिक तथा आर्थिक अवस्था

ओखलढुङ्गा जिल्लाको कुल जनसंख्या १४०९१४ रहेको छ । जिल्लाको औसत परिवार संख्या ४.०६ रहेको छ । जिल्लाको कुल जनसंख्यामा पुरुष तथा महिलाको जनसंख्या ६९३२२ (४९.१९ प्रतिशत) र महिला ७१५९२ (५०.८१) प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जिल्लामा घरधुरी ३४२८६ जनसंख्या वृद्धिदर - ०.४७ प्रतिशत रहेको छ भने जनघनत्व १३१ प्रतिवर्ग कि.मि. रहेको छ ।

ओखलढुङ्गा जिल्लामा १ नगरपालिका र ७ गाउँपालिका गरी ८ वटा स्थानीय तह रहेका छन् । राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को नतिजाअनुसार जिल्लाका ८ वटा स्थानीय तहको जनसांख्यिक अवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ ।

यस जिल्लाका मुख्य बजारहरु ओखलढुङ्गा, रामपुर, रुम्जाटार, मानेभञ्ज्याङ, खिजीफलाँटे, खानीभञ्ज्याङ, कोषहाट, घोराखोरी आदि हुन् ।

२०.२ पाँच वर्षे कार्ययोजनाको लगानी योजना

यस जिल्लाको आवधिक योजना सहितको रणनीति योजना कार्यान्वयन गर्दा सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनको लगानी योजना (Investment Plan) परिच्छेद-२५ मा विस्तृत कार्यक्रमगत रुपमा उल्लेख गरिएको छ । प्रस्तुत योजना कार्यान्वयनको लागि आगामी पाँच वर्षमा रु. १४,८१,५२,०००। (चौध करोड एकासी लाख बाउन्न हजार मात्र) बजेट प्रस्ताव गरिएको छ । तलब, भत्ता सहितका अनिवार्य दायित्व तथा अन्य दैनिक प्रशासनिक खर्चमा रु. १९,६१,०६,०००। (उन्नाईस करोड एकसठ्ठी लाख छ हजार मात्र) हुनेछ । प्रस्तुत पाँचवर्षे योजना कार्यान्वयनका लागि जिल्लामा पाँच वर्ष अवधिमा सञ्चालन गरिने विभिन्न कार्यक्रम मार्फत गरिने लगानीको विवरण तालिका मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २०.२: पाँच वर्ष सञ्चालन गरिने विभिन्न कार्यक्रमर बजेट

क्र.सं.	कार्यक्रम	स्रोत	पूँजीगत बजेट	चालु बजेट	जम्मा
१	डिभिजन वन कार्यालय	प्रदेश सरकार	४८७०००००	१९६१०६०००	२४४८०६०००
२	प्रदेश वन विकास तथा जडीबुटी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	प्रदेश सरकार	३९००००००	२९१८२०००	६८१८२०००
३	वातावरण तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	प्रदेश सरकार	७६०००००	६१२००००	१३७२००००
४	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	संघीय सरकार	५६०००००	४००००००	९६०००००
५	जडीबुटी विकास कार्यक्रम	संघीय सरकार	७४५००००	५०००००	७९५००००
	जम्मा		१०८३५००००	२३५९०८०००	३४४२५८०००

२०.३ आगामी ५ वर्षसम्म प्राप्त हुने विभिन्न शीर्षकगत लाभ

प्रस्तुत योजना कार्यान्वयनबाट आगामी पाँच वर्षसम्म प्राप्त हुने विभिन्न शीर्षकगत अनुमानित लाभ निम्न अनुसार छ ।

२१.३.१ राजश्व संकलन

यस योजना कार्यान्वयन अवधि पाँच वर्षमा मूल्य अभिवृद्धि कर, प्रदेश सेवा शुल्क र स्थानीय शुल्क समेत गरी काठ दाउरा, जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलन र बिक्री वितरणबाट रु, २४,२०, ८१,०००। अक्षरमा चौबीस करोड बीस लाख एकासी हजार रुपैयाँ कर राजश्व संकलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका २१.३.१.१: सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको काठ बिक्री वितरण बापत अनुमानित कर राजश्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय कर	कर राजश्व
२०८२।०८३	२९१७६८१	११२२१८५	२२४४३७०	६२८४२३६
२०८३।०८४	२९४६८५७.८१	११३३४०६.८५	२२६६८१३.७	६३४७०७८.३६
२०८४।०८५	२९७६३२६.३८८	११४४७४०.९१९	२२८९४८१.८३७	६४१०५४९.१४४
२०८५।०८६	३००६०८९.६५२	११५६१८८.३२८	२३१२३७६.६५५	६४७४६५४.६३५
२०८६।०८७	३०३६१५०.५४९	११६७७५०.२११	२३३५५००.४२२	६५३९४०१.१८१
जम्मा	१४८८३१०५.४	५७२४२७१.३०७	११४४८५४२.६१	३२०५५९१९.३२

तालिका २१.३.१.२: सामुदायिक वनको काठ बिक्री वितरण बापत अनुमानित कर राजश्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय कर	कर राजश्व
२०८२।०८३	१६२५०००.०	२५००००.०	५०००००.०	२३७५०००.०
२०८३।०८४	१६४१२५०.०	२५२५००.०	५०५०००.०	२३९८७५०.०
२०८४।०८५	१६५७६६२.५	२५५०२५.०	५१००५०.०	२४२२७३७.५
२०८५।०८६	१६७४२३९.१	२५७५७५.३	५१५१५०.५	२४४६९६४.९
२०८६।०८७	१६९०९८१.५	२६०१५१.०	५२०३०२.०	२४७१४३४.५
जम्मा	८२८९१३३.१	१२७५२५१.३	२५५०५०२.५	१२९१४८८६.९

तालिका २१.३.१.३: निजी जग्गाको काठ बिक्री वितरण बापत अनुमानित कर राजश्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय शुल्क	कर राजश्व
२०८२।०८३	२६०५००००.०	५००००००.०	५०३००००.०	३६०८००००.०
२०८३।०८४	२६३१०५००.०	५०५००००.०	५०८०३००.०	३६४४०८००.०
२०८४।०८५	२६५७३६०५.०	५१००५००.०	५१३११०३.०	३६८०५२०८.०
२०८५।०८६	२६८३९३४१.१	५१५१५०५.०	५१८२४१४.०	३७१७३२६०.१
२०८६।०८७	२७१०७७३४.५	५२०३०२०.१	५२३४२३८.२	३७५४४९९२.७

जम्मा	१३२८८११८०.५	२५५०५०२५.१	२५६५८०५५.२	१८४०४४२६०.८
-------	-------------	------------	------------	-------------

तालिका २१.३.१.४: सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलनबाट प्राप्त हुन सक्ने कर राजश्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय कर	कर राजश्व
२०८२।०८३	१५३४००	२९५०००	५९००००	१०३८४००
२०८३।०८४	१५४९३४	२९७९५०	५९५९००	१०४८७८४
२०८४।०८५	१५६४८३	३००९३०	६०१८५९	१०५९२७२
२०८५।०८६	१५८०४८	३०३९३९	६०७८७८	१०६९८६५
२०८६।०८७	१५९६२९	३०६९७८	६१३९५६	१०८०५६३
जम्मा	७८२४९४	१५०४७९६	३००९५९३	५२९६८८४

तालिका २१.३.१.५: सामुदायिक वनको गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलनबाट प्राप्त हुन सक्ने कर राजश्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय कर	कर राजश्व
२०८२।०८३	४६८०००	१८००००	३६००००	१००८०००
२०८३।०८४	४७२६८०	१८१८००	३६३६००	१०१८०८०
२०८४।०८५	४७७४०७	१८३६१८	३६७२३६	१०२८२६१
२०८५।०८६	४८२१८१	१८५४५४	३७०९०८	१०३८५४३
२०८६।०८७	४८७००३	१८७३०९	३७४६१७	१०४८९२९
जम्मा	२३८७२७०	९१८१८१	१८३६३६२	५१४१८१३

तालिका २१.३.१.६: निजी जग्गाको गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलनबाट प्राप्त हुन सक्ने कर राजश्व

आर्थिक वर्ष	मूल्य अभिवृद्धि कर	प्रदेश सेवा शुल्क	स्थानीय शुल्क	कर राजश्व
२०८२।०८३	३१२०००	१२००००	२४००००	६७२०००
२०८३।०८४	३१५१२०	१२१२००	२४२४००	६७८७२०
२०८४।०८५	३१८२७१	१२२४१२	२४४८२४	६८५५०७
२०८५।०८६	३२१४५४	१२३६३६	२४७२७२	६९२३६२
२०८६।०८७	३२४६६८	१२४८७२	२४९७४५	६९९२८६
जम्मा	१५९१५१४	६१२१२१	१२२४२४१	३४२७८७५

२०.३.२ रोजगारी सिर्जना

यस योजना कार्यान्वयन अवधि पाँच वर्षमा पूर्ण रोजगारी २९० जना बराबरको रोजगारी सिर्जना हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । जुन १० करोड ६५ लाख श्रम मूल्य बराबर हुन आउँछ । यस योजनाको कार्यान्वयन अवधि पाँच वर्षमा विभिन्न क्षेत्रबाट सिर्जना हुने रोजगारी तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २०.३.२: योजना कार्यान्वयन अवधिमा सिर्जना हुने रोजगारी

क्र.सं.	रोजगारी सिर्जना हुने क्षेत्र	श्रमदिन	कैफियत
---------	------------------------------	---------	--------

१	सामुदायिक वनबाट काठ दाउरा संकलन	३५००	औसत १५ क्यू.फिट काठ संकलन प्रतिदिन/कामदार
२	निजी वन/आवादीबाट काठ दाउरा संकलन	६५०००	“ “
३	सामुदायिक वनबाट जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार संकलन	१८०००	जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार: औसत १० के.जी. प्रतिदिन/कामदार
४	निजी वन/आवादीबाट जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार संकलन	१५०००	“ “
५	सामुदायिक वनबाट खोटो संकलन	९०००	“ “
६	प्रस्तावित कार्यक्रम कार्यान्वयन तर्फ मानव श्रोतमा हुने खर्च	६०००	पूँजीगत खर्चको ६०% रकमबाट रोजगारी सिर्जना हुने (विरुवा उत्पादन, भवन संरचना निर्माण/स्तरोन्नती, वृक्षारोपण, पार्क/उद्यान निर्माण, जडिबुटी खेती)
जम्मा		१०६५००	

परिच्छेद-२१

वन पैदावार उत्पादन तथा आपूर्ति

२१.१ काठ दाउरा संकलन, बिक्री वितरण

२१.१.१ राष्ट्रिय वनबाट काठ दाउरा संकलन

यस डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्रको राष्ट्रिय वन हाल सामुदायिक वन, कबुलियती वन, धार्मिक वन र सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको रूपमा संरक्षण तथा व्यवस्थापन भइरहेको छ । यस जिल्लामा विगतका वर्षहरूमा सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट काठ दाउरा संकलन भएको देखिदैन । यस जिल्लामा सामुदायिक वन र सरकारद्वारा व्यवस्थित वन क्षेत्रबाट देहाय बमोजिमको परिमाणमा काठ दाउरा संकलन गर्न सकिने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका २१.१.१: डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्रमा संकलन हुनसक्ने काठ दाउराको परिमाण

क्र.सं.	वन व्यवस्थापन पद्धति	वनको क्षेत्रफल (हे.)	मौज्दात/हे (घ.मि.)	जम्मा मौज्दात (घ.मि.)	वार्षिक संकलन हुन सक्ने परिमाण	
					काठ (क्यु.फिट)	दाउरा (चट्टा)
१	सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	१९२५९.३८	११८.६	२५२३९४४.७८	२२४४३७	२८८
१	सामुदायिक वन	२८६५२.२३	११७.६	३२९६१३५.८८	२९३१०३	३७६

स्रोत: सामुदायिक कार्ययोजना विश्लेषण तथा स्थलगत सर्वेक्षण, २०८२

क. सामुदायिक वनबाट काठ दाउरा संकलन

सामुदायिक वनबाट काठ दाउरा संकलनका लागि आवश्यक कागजात र प्रक्रियाहरू

१. सामुदायिक वनमा सुकेको ढलेको रुखहरू भएमा वन कार्ययोजनामा तोकिएको परिमाणको परिधिभित्र तपसिल बमोजिमको कागजात संलग्न राखी सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयमा निवेदन पेश गर्ने ।

संलग्न गर्नुपर्ने कागजात

१.१ सामुदायिक वनको जग्गा देखिने नाप नक्सा

१.२ साधारणसभाको निर्णयको प्रतिलिपि

१.३ लेखा परीक्षण प्रतिवेदनको प्रतिलिपि

१.४ स्थायी लेखा नम्बरको प्रतिलिपि

१.५ सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस

१.६ स्वीकृत कार्ययोजनाको सामुदायिक वनको वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण खुल्ने पानाको प्रतिलिपि

२. सब डिभिजन वन कार्यालयबाट सामुदायिक वनको कार्ययोजनामा रहेको स्वीकार्य परिमाण भित्र रही लगत संकलन र छपान गर्नुपर्नेछ । सामुदायिक वनको चार किल्ला यकिन गरी प्रत्येक रुखको जिपिएस निर्देशांक लिई सोको गुगल नक्सा समेत बनाउनुपर्नेछ । रुखको नापजाँच गर्दा स्थानीय जनप्रतिनिधिको रोहवरमा सर्जिमिन मुचुल्का बनाउनुपर्नेछ ।

निम्न अवस्थाका रुखहरूलाई संरक्षण गर्न प्रोत्साहन गर्नुपर्ने

२.१ सडक मुनिका रुखहरू

२.२ अति भिरालो जग्गाका रुखहरु

२.३ पहिरो जोखिम रुखहरु

३. लगत संकलन र छपान कार्य सम्पन्न भए पश्चात तपसिल बमोजिमको कागजात संलग्न राखी प्रतिवेदन सहित कटान सहमतिको लागि डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्ने ।

३.१ छपान रजिष्टर र मूल्याङ्कन प्रमाणित कागजात

३.२ सर्जमिन मुचुल्का

३.३ चार किल्ला विवरण खुलाएको नापी प्राविधिक प्रतिवेदन

३.५ रुख र जग्गाको लोकेशन देखिने गुगल नक्सा

४. डिभिजन वन कार्यालयबाट १५ प्रतिशत छपान चेकजाँच गरी ठीक देखिएमा कटान सहमति दिनुपर्ने र घाटगद्दी तोकिने ।

५. कटान र घाटगद्दी कार्य सम्पन्न भए पछि गोलियाको लम्बाई र गोलाई नापी प्रत्येक गोलियाको दुवै टक्करमा नमेटिने गरी नाप साईज, गोलिया निकालेको रुख नम्बर, गिण्डा नं., गोलिया काठको ग्रेड ईनामेलले प्रष्ट लेख्नुपर्दछ र सोको घाटगद्दी रजिष्टर तयार गर्नुपर्नेछ ।

६. घाटगद्दी स्थानमा रहेको गोलिया काठको नाप जाँच, ग्रेडिङ आदि सम्बन्धमा डिभिजन वन कार्यालयबाट १५ प्रतिशत चेकजाँच हुनेछ । साथै सामुदायिक वनको कटान क्षेत्रको अधिकृतस्तरको कर्मचारीबाट अन्तिम चेकजाँच हुनेछ ।

तर सामुदायिक वनबाट खयर व्यवस्थापन गर्दा कम्तिमा ४० हेक्टर भएको छुट्टै ब्लक छुट्टाई कम्तिमा १० वर्षको खयर पुनर्स्थापना योजना (Khair Restoration Plan) सामुदायिक वनको कार्ययोजनामा समावेश गर्नुपर्नेछ ।

२१.१.२ निजी जग्गा/वनबाट काठ दाउरा संकलन

तालिका २१.१.२: निजी आवादीबाट उत्पादन हुन सक्ने काठ दाउराको अनुमानित परिमाण

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	२०८२।०८३	२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६	२०८६।०८७
१	काठ (घ.फि)	९,५०,०००	१०,५०,०००	१०,५०,०००	१०,५०,०००	१०,५०,०००
२	दाउरा (चट्टा)	०	०	०	०	०

यसले निजी जग्गाका वन पैदावर संकलन गर्ने सीमालाई बाधा पुर्याएको मानिनेछैन ।

क. निजी जग्गाबाट खयर संकलन प्रक्रिया

निजी जग्गा/वनबाट खयर संकलन गर्दा निम्न कागजात र प्रक्रियाहरु अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।

१. निजी जग्गाका खयर संकलन गरी जिल्ला बाहिर निकासी गर्न चाहने खरिदकर्ताले रु. १० को टिकट टाँसी तपसिल बमोजिमको कागजात संलग्न राखी सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्ने ।

संलग्न गर्नुपर्ने कागजात

१.१ जग्गाधनी प्रमाणपुर्जाको प्रतिलिपि

१.२ चालु आर्थिक वर्षमा तिरो तिरेको रसिद

१.३ सम्बन्धित कित्ता देखिने प्रमाणित नापी नक्सा र फिल्डबुकको प्रतिलिपि

- १.४ जग्गा प्राप्तिको स्रोत, स्वामित्व र हदबन्दी भए नभएको विषय खुल्ने मालपोत कार्यालयको सिफारिस
- १.५ जग्गाधनीको मञ्जुरीनामा
- १.६ सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस

२. डिभिजन वन कार्यालयबाट दर्ता भएका निवेदन उपर स्थलगत जाँचबुझ गर्न सब डिभिजन वन कार्यालयलाई लेखी खटाउनेछ । जग्गा छुट्याउनको लागि नापी कार्यालय वा स्थानीय तहलाई प्रयोजन खुलाई अमिन खटाईदिनका लागि पत्राचार गर्नुपर्नेछ । अमिनको सहयोगमा जग्गाको चारकिल्ला यकिन गरी जग्गा र प्रत्येक रुखको जिपिएस निर्देशांक लिई सोको गुगल नक्सा समेत बनाउनुपर्नेछ । यकिन चार किल्ला भित्रको रुखको नापजाँच गर्दा जग्गाधनी, चारैतिरका सबै साँधसँधियार, स्थानीय जनप्रतिनिधि र सामुदायिक वन/कबुलियति वन/धार्मिक वन भए निजको रोहवरमा सर्जमिन मुचुल्का बनाउनुपर्नेछ । निम्न अवस्थाका रुखहरूलाई संरक्षण गर्न प्रोत्साहन गर्नुपर्ने

- २.१ सडक मुनिका रुखहरू
- २.२ अति भिरालो जग्गाका रुखहरू
- २.३ पहिरो जोखिम रुखहरू

३. जाँचबुझ कार्य पश्चात तपसिल बमोजिमको कागजात संलग्न राखी प्रतिवेदन सहित कटान सहमतिको लागि डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्ने ।

- ३.१ रुखको मूल्याङ्कन प्रमाणित कागजात
- ३.२ सर्जमिन मुचुल्का
- ३.३ चार किल्ला विवरण खुलाएको नापी प्राविधिक प्रतिवेदन
- ३.४ रुख र जग्गाको लोकेशन देखिने गुगल नक्सा

४. डि.व.का.बाट चेकजाँच गरी कटान सहमति र घाटगद्दी तोकिने ।

५. कटान कार्य सम्पन्न भए पछि उत्पादित गोलियाको मूल्याङ्कन गरी बिमार्का र स्थानान्तरण ईजाजतको लागि डिभिजन वन कार्यालयमा पठाउने । गोलियाको Stock Balance Register कायम राख्नुपर्ने । चिरान गर्न आवश्यक भए सिफारिस सहित डिभिजन वन कार्यालय पठाउने ।

संलग्न गर्नुपर्ने कागजात

- ५.१ प्रमाणित गोलिया लगत
- ५.२ सब डिभिजन वन कार्यालयको पत्र

६. बिमार्का कार्य सम्पन्न भए पछि नियमानुसार लाग्ने करहरू दाखिला गरी स्थानान्तरण ईजाजतको लागि निवेदन पेश गर्नुपर्ने । ईजाजत पश्चात Stock Balance Register कायम राख्नुपर्ने ।

संलग्न गर्नुपर्ने कागजात

- ६.१ मूल्य अभिवृद्धि कर दाखिला भौचर
- ६.२ प्रदेश सेवा शुल्क दाखिला भौचर
- ६.३ स्थानीय शुल्क दाखिला भौचर
- ६.४ बिमार्का मुचुल्का
- ६.५ बिमार्का प्रतिवेदन

७. स्थानान्तरण ईजाजत प्राप्त भए पश्चात दरपीठ र सिल गराई ओसारपसार गर्ने । सिल मुचुल्काको अर्धकट्टी डिभिजन वन कार्यालयमा नियमित बुझाउनुपर्ने ।

८. निजी जग्गाबाट गत आर्थिक वर्षमा कटान भए उत्पादन भएको काठ दाउराको बाँकी रहेको खण्डमा सब डिभिजन वन कार्यालयबाट स्थलगत निरीक्षण गरी बाँकी रहेको लगत सहितको प्रतिवेदन पेश गरी स्थानान्तरण ईजाजतको म्याद थप गर्नुपर्ने ।

क. निजी जग्गाबाट कृषि जन्य वन पैदावर लगायत संकलन प्रक्रिया

निजी जग्गाका रुख बिक्रीका लागि आवश्यक कागजात र प्रक्रियाहरू

१. निजी जग्गाका रुख संकलन गरी जिल्ला बाहिर निकासी गर्न चाहने खरिदकर्ताले रु. १० को टिकट टाँसी तपसिल बमोजिमको कागजात संलग्न राखी सम्बन्धित सब डिभिजन वन कार्यालयमा निवेदन पेश गर्ने ।

संलग्न गर्नुपर्ने कागजात

- १.१ जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जाको प्रतिलिपि
- १.२ चालु आर्थिक वर्षमा तिरो तिरेको रसिद
- १.३ सम्बन्धित कित्ता देखिने प्रमाणित नापी नक्सा र फिल्डबुकको प्रतिलिपि
- १.४ जग्गा प्राप्तिको स्रोत, स्वामित्व र हदबन्दी भए नभएको विषय खुल्ने मालपोत कार्यालयको सिफारिस
- १.५ जग्गाधनीको मञ्जुरीनामा
- १.६ सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस

२. दर्ता भएका निवेदन उपर स्थलगत जाँचबुझ गर्न सम्बन्धित सब डिभिजन वन कार्यालयले नापी कार्यालय वा स्थानीय तहलाई प्रयोजन खुलाई अमिन खटाईदिनका लागि पत्राचार गर्नुपर्नेछ । यकिन चार किल्ला भित्रको रुखको नापजाँच गर्दा जग्गाधनी, चारैतिरका सबै साँधसाँधियार, स्थानीय जनप्रतिनिधि र सामुदायिक वन/कबुलियति वन/धार्मिक वन भए निजको रोहवरमा सर्जमिन मुचुल्का र सार्वजनिक सुनुवाई कागजात बनाउनुपर्नेछ । तर उक्त जग्गाको चारैतिर निज जग्गाधनीकै कित्ता नम्बर र चारकिल्लामा खोला, सडक आदि स्पष्ट भएमा र चारैतिरको साँध सधियारले सहमति र मुचुल्कामा हस्ताक्षर भएमा नापी प्राविधिक बिना पनि गर्न सकिनेछ ।

निम्न अवस्थाका रुखहरूलाई संरक्षण गर्न प्रोत्साहन गर्नुपर्ने

- २.१ महत्वपूर्ण प्रजातिहरू जस्तो लप्सी, सिमल आदि
- २.२ पानीको मुहान वरिपरि
- २.३ सडक मुनिका रुखहरू
- २.४ अति भिरालो जग्गाका रुखहरू
- २.५ पहिरो जोखिम रुखहरू
- २.६ ३० सेमि भन्दा कम गोलाई भएको साना रुखहरू

३. जाँचबुझ कार्य पश्चात तपसिल बमोजिमको कागजात संलग्न राखी प्रतिवेदन सहित कटान सहमतिको लागि डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्ने ।

- ३.१ रुखको मूल्याङ्कन प्रमाणित कागजात
- ३.२ सर्जमिन मुचुल्का
- ३.३ सार्वजनिक सुनुवाईको कागजात

३.४ चार किल्ला विवरण खुलाएको नापी प्राविधिक प्रतिवेदन

३.५ रुख र जग्गाको लोकेशन देखिने गुगल नक्सा

४. डि.व.का.बाट चेकजाँच गरी कटान सहमति र घाटगद्दी तोकिने ।

५. कटान कार्य सम्पन्न भए पछि उत्पादित गोलियाको मूल्याङ्कन गरी बिमार्का र स्थानान्तरण ईजाजतको लागि डिभिजन वन कार्यालयमा पठाउने । गोलियाको Stock Balance Register कायम राख्नुपर्ने । चिरान गर्न आवश्यक भए सिफारिस सहित डिभिजन वन कार्यालय पठाउने ।

संलग्न गर्नुपर्ने कागजात

५.१ प्रमाणित गोलिया लगत

५.२ सब डिभिजन वन कार्यालयको पत्र

६. बिमार्का कार्य सम्पन्न भए पछि नियमानुसार लाग्ने करहरू दाखिला गरी स्थानान्तरण ईजाजतको लागि निवेदन पेश गर्नुपर्ने । ईजाजत पश्चात Stock Balance Register कायम राख्नुपर्ने ।

संलग्न गर्नुपर्ने कागजात

६.१ मूल्य अभिवृद्धि कर दाखिला भौचर

६.२ प्रदेश सेवा शुल्क दाखिला भौचर

६.३ स्थानीय शुल्क दाखिला भौचर

६.४ बिमार्का मुचुल्का

६.५ बिमार्का प्रतिवेदन

७. स्थानान्तरण ईजाजत प्राप्त भए पश्चात दरपीठ र सिल गराई ओसारपसार गर्ने । सिल मुचुल्काको अर्धकट्टी डिभिजन वन कार्यालयमा नियमित बुझाउनुपर्ने ।

८. निजी जग्गाबाट गत आर्थिक वर्षमा कटान भए उत्पादन भएको काठ दाउराको बाँकी रहेको खण्डमा सब डिभिजन वन कार्यालयबाट स्थलगत निरीक्षण गरी बाँकी रहेको लगत सहितको प्रतिवेदन पेश गरी स्थानान्तरण ईजाजतको म्याद थप गर्नुपर्ने ।

२१.२ जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलन

२१.२.१ राष्ट्रिय वनबाट जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलन

तालिका २१.२.१: राष्ट्रिय वनबाट वार्षिक संकलन गर्न सकिने जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावरको विवरण

क्र.सं.	प्रयोग हुने भाग	जडीबुटी	वैज्ञानिक नाम	सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण (के.जी.)	सामुदायिक वनबाट वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण (के.जी.)
1	जरा तथा गानो जाति	सतुवा	<i>Paris polyphylla</i>	१०००	४५०
2		ठुलो ओखती	<i>Astilbe spp.</i>	२५००	४५००
3		सुगन्धवाल	<i>Valeriana jatamansi</i>	२०००	९००
4		सेतक चिनी	<i>Polygonatum spp.</i>	२००	१३००
5		पाषणवेद	<i>Bergenia ciliata</i>	५००	२७००

6		कालो मुसली	<i>Curculogo orchiioides</i>	२००	१८००
7		सेतो मुसली	<i>Chlorophytum spp.</i>	२००	१८००
8		चुत्रो	<i>Berberis aristata</i>	०	३००००
				६६००	४३४५०
11	बोक्रा जाति	लोक्ता	<i>Daphne spp.</i>	७५००	६७५००
12		अर्गेली	<i>Edgeworthia gardener</i>	४०००	३६०००
13		अल्लो	<i>Girardinia diversifolia</i>	३०००	२७०००
				१४५००	१३०५००
16	पात तथा डाँठ जाति	तितेपाती	<i>Artemisia spp.</i>	१५००	१३५००
17		चुत्रोको डाँठ	<i>Berberis aristata</i>	६५००	१०३५००
18		धुपीको पात	<i>Juniperous spp.</i>	२०००	१८००
19		मजिठो	<i>Rubia manjith</i>	२५००	४५००
20		लौठसल्ला	<i>Taxus spp.</i>	४०००	१०२००
				१६५००	१३३५००
21	फुल तथा भुवा जाति	गुराँस	<i>Rhododendron spp.</i>	२५००	१५०००
				२५००	१५०००
22	फल तथा विज जाति	अमला	<i>Phyllanthus emblica</i>	५०००	४५०००
23		हरो	<i>Terminalia chebula</i>	१०००	५०००
24		बरो	<i>Terminalia bellerica</i>	१०००	५०००
25		टिमुर	<i>Zanthoxylum armatum</i>	२५००	४५००
26		नागवेली पाउडर	<i>Lycopodium clavatum</i>	१०००	५०००
27		कालिकाठको दाना	<i>Mysine semiserrata</i>	१०००	९०००
				११५००	७३५००
28	विरुवा जाति	चिराईतो	<i>Swertia spp.</i>	२५००	१३५००
29		सुनाखरी	Orchid	२००	१८००
30		इयाउ	Lichen	३०००	२७०००
31		साधारण च्याउ	Wild mushroom	१०००	९०००
				६७००	५१३००
32	गम तथा रोजिन जाति	शिलाजित	Rock exudates	१००	९००
33		भीर मह	Bee honey	१००	९००
				२००	१८००
34	अन्य वन पैदावार	धसिङ्ग्रेको तेल	<i>Gaultheria fragrantissima</i>	५००	४५००
				५००	४५००
		जम्मा		५९०००	४५३५५०

सामुदायिक वनबाट जडीबुटी संकलन गर्ने हकमा सामुदायिक वनको अद्यावधिक कार्ययोजनालाई मूल आधार मानिनेछ ।

क. सामुदायिक वनको जडीबुटी/गैह्रकाष्ठ वन पैदावर संकलन प्रक्रिया

१. सामुदायिक वनले आफ्नो वन क्षेत्रमा भएका कुनै जडीबुटी/गैहकाष्ठ संलकन गरी बिक्री वितरण गर्नुपरेमा आफ्नो स्वीकृत र म्याद भएको कार्ययोजनामा उल्लेख भएको वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण भित्र रही तपसिल बमोजिमका कागजात संलग्न राखी सम्बन्धित सब डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

संलग्न गर्नुपर्ने कागजात

१.१ सामुदायिक वनको जग्गा देखिने नाप नक्सा

१.२ साधारणसभाको निर्णयको प्रतिलिपि

१.३ लेखा परीक्षण प्रतिवेदनको प्रतिलिपि

१.४ स्थायी लेखा नम्बरको प्रतिलिपि

१.५ सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस

१.६ स्वीकृत कार्ययोजनाको सामुदायिक वनको वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण खुल्ने पानाको प्रतिलिपि

२. सब डिभिजन वन कार्यालयले जडीबुटी संकलन गर्ने समय, प्रतिबन्धित जडीबुटीहरु हो होईन दीगो संकलनका उपायहरु समेत जाँचबुझ गरी स्वीकृत कार्ययोजनाको परिधिभित्र रही संकलन सहमति दिनुपर्नेछ ।

३. संकलन सहमति प्राप्त भए पश्चात समूहले संकलन गर्न प्रजाति, किसिम, संकलन गर्न सकिने परिमाण र प्रजाति अनुसार संकलन गर्ने समय समेत तोकी १५ दिनको म्याद दिई सूचना प्रकाशन गर्नुपर्नेछ ।

४. जडीबुटी संकलकले संकलन गर्न चाहेको जडीबुटी तथा वन पैदावारको किसिम, सङ्कलन क्षेत्र, परिमाण र सङ्कलन गर्ने उद्देश्य समेत खुलाई समूहमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

५. निवेदन पेश भए पश्चात जाँचबुझ गर्दा स्वीकृत कार्ययोजनामा वार्षिक सङ्कलन गर्न सकिने परिमाणभित्र रहेको देखिएमा समूहको खातामा जडीबुटीको मूल्यदरको १० प्रतिशत धरौटी जम्मा गरी सङ्कलन इजाजत दिनु पर्नेछ । सो को जानकारी सब डिभिजन वन कार्यालयलाई दिनुपर्नेछ ।

६. एउटै किसिमको जडीबुटी सङ्कलनका लागि एकभन्दा बढी निवेदन परेमा समूहले सबै निवेदकसँग आफूले तिर्न सक्ने अधिकतम मूल्य सहितको सिलबन्दी प्रस्ताव माग गर्नु पर्नेछ । यसरी प्राप्त सिलबन्दी प्रस्तावमध्ये सबैभन्दा बढी मूल्य कबुल गर्ने निवेदकलाई सङ्कलन इजाजत दिनु पर्नेछ ।

७. जडीबुटी संकलन कार्य सम्पन्न भए पश्चात नापतौल गर्न तथा निकासी ईजाजतको सिफारिसको लागि सम्बन्धित सब डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ । सब डिभिजन वन कार्यालयले नापतौल मुचुल्का तयार गरी निकासी ईजाजतको लागि डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

८. डिभिजन वन कार्यालयबाट आवश्यक जाँचबुझ गरी निकासी सहमति दिनेछ । डिभिजन वन कार्यालयबाट निकासी सहमति पाए पछि त्यस्तो उपभोक्ता समूहको अध्यक्षले ओसारपसार अनुमतिपत्र दिनु पर्नेछ । सम्बन्धित सब डिभिजन वन कार्यालयबाट उक्त वन पैदावरको दरपीठ हुनेछ ।

२१.२.२ निजी जग्गाबाट जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलन

१. निजी जग्गामा रहेको जडीबुटी/गैहकाष्ठ वन पैदावर संकलन गर्न चाहने जडीबुटी संकलकले सम्बन्धित जग्गाधनीको बिक्रीनामा लिई तपसिल बमोजिमका कागजात संलग्न राखी सम्बन्धित सब डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

संलग्न गर्नुपर्ने कागजात

- १.१ जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जाको प्रतिलिपि
 - १.२ चालु आर्थिक वर्षमा तिरो तिरेको रसिद
 - १.३ सम्बन्धित कित्ता देखिने प्रमाणित नापी नक्सा र फिल्डबुकको प्रतिलिपि
 - १.४ जग्गाधनीको मञ्जुरीनामा
 - १.५ सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस
२. सब डिभिजन वन कार्यालयबाट जग्गाधनी, चारैतिरका सबै साँधसँधियार, स्थानीय जनप्रतिनिधि र सामुदायिक वन भए निजको रोहवरमा र सार्वजनिक सुनुवाई गरी सर्जमिन मुचुल्का कागजात बनाउनुपर्नेछ । उक्त जग्गा भित्र रहेका दीगो रूपले संकलन गर्न सकिने परिमाण यकिन गरी संकलन सहमति दिनुपर्नेछ ।
३. जडीबुटी संकलन कार्य सम्पन्न भए पश्चात नापतौल गरी सिफारिस सहित स्थानान्तरण ईजाजतको लागि सब डिभिजन वन कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
४. डिभिजन वन कार्यालयबाट आवश्यक जाँचबुझ गरी स्थानान्तरण ईजाजत दिनेछ । सम्बन्धित सब डिभिजन वन कार्यालयबाट उक्त वन पैदावरको दरपीठ हुनेछ ।
- तालिका २१.२.२: निजी वनबाट वार्षिक संकलन गर्न सकिने जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावरको विवरण

क्र.सं.	प्रयोग हुने भाग	जडीबुटी	वैज्ञानिक नाम	निजी वनबाट वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण (के.जी.)
१	जरा तथा गानो जाति	सतुवा	<i>Paris polyphylla</i>	१५००
२		ठुलो ओखती	<i>Astilbe spp.</i>	१००००
३		सुगन्धवाल	<i>Valeriana jatamansi</i>	१००००
४		सेतक चिनी	<i>Polygonatum spp.</i>	२५००
५		पाषणवेद	<i>Bergenia ciliata</i>	१५०००
६		कालो मुसली	<i>Curculogo orchioides</i>	५०००
७		सेतो मुसली	<i>Chlorophytum spp.</i>	५०००
८		चुत्रो	<i>Berberis aristata</i>	१७२५००
				२२१५००
११	बोक्रा जाति	लोक्ता	<i>Daphne spp.</i>	१७५०००
१२		अर्गेली	<i>Edgeworthia gardener</i>	१५००००
१३		अल्लो	<i>Girardinia diversifolia</i>	१४००००
				४६५०००
१६	पात तथा डाँठ जाति	तितेपाती	<i>Artemisia spp.</i>	७५०००
१७		चुत्रोको डाँठ	<i>Berberis aristata</i>	९७५०००
१८		धुपीको पात	<i>Juniperous spp.</i>	५००००
१९		मजिठो	<i>Rubia manjith</i>	७५०००
२०		लौठसल्ला	<i>Taxus spp.</i>	६००००
				१७०००००
२१	फुल तथा भुवा जाति	गुराँस	<i>Rhododendron spp.</i>	१३५००
				१३५००
२२	फल तथा विज	अमला	<i>Phyllanthus emblica</i>	५००००

	जाति			
२३		हरो	<i>Terminalia chebula</i>	१००००
२४		बरो	<i>Terminalia bellerica</i>	१००००
२५		टिमु	<i>Zanthoxylum armatum</i>	२५०००
२६		नागवेली पाउडर	<i>Lycopodium clavatum</i>	५०००
२७		कालिकाठको दाना	<i>Mysine semiserrata</i>	५००००
				१५००००
२८	विरुवा जाति	चिराईतो	<i>Swertia spp.</i>	५००००
२९		सुनाखरी	Orchid	३५००
३०		झ्याउ	Lichen	१५००००
३१		साधारण च्याउ	Wild mushroom	५००००
				२५३५००
३२	गम तथा रोजिन जाति	शिलाजित	Rock exudates	२०००
३३		भीर मह	Bee honey	१०००
				३०००
३४	अन्य वन पैदावार	धसिङ्ग्रेको तेल	<i>Gaultheria fragrantissima</i>	१५०००
				१५०००
		जम्मा		२८२१५००

२१.२.३ खोटो संकलन

योजना कार्यान्वयन क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक वनमा रहेका खोटेसल्लाका रुखहरुबाट वार्षिक करिव ६७९ मे.ट. (खोटो संकलनको स्वीकृत प्रारम्भिक वातारणीय परीक्षण प्रतिवेदन अनुसार) खोटो उत्पादन तथा संकलन हुनेछ । विगतको ट्रेन्ड/आधार रेखाका आधारमा आगामी पाँच वर्षको अवधिमा जिल्लाका विभिन्न सामुदायिक वनहरु तथा सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट वार्षिक रुपमा संकलन हुने अनुमानित परिमाण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २१.२.३: वार्षिक रुपमा संकलन हुने अनुमानित खोटोको परिमाण

क्र.सं.	विवरण	वार्षिक सङ्कलन गर्न सकिने परिमाण (मे.ट.)		
		सामुदायिक वन	सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	जम्मा परिमाण
१	सल्लाको खोटो	५२३.००	३५.००	५५८.००

(स्रोत: सर्वेक्षण तथा विश्लेषण, २०८२, खोटो संकलनको स्वीकृत IEE प्रतिवेदनहरु)

तालिका नं. २१.२.४: खोटो संकलन गर्न IEE भएका सामुदायिक वनहरु

क्र.सं.	सामुदायिक वन	ठेगाना	क्षेत्रफल	वार्षिक अनुमानित उत्पादन परिमाण (मे.ट.)	IEE स्वीकृत	कार्ययोजनाको म्याद
१	गरिविनिवारण	सुनकोशी गा.पा. ४	३२४.८३	१३.३८	२०७९	२०८४।०८५
२	महादेवस्थान	मानेभङ्गाडा गा.पा. ५	३८२.१४	५९.७७	२०७९	२०८८।०८९
३	सिमपानी हरियाटार	मानेभङ्गाडा गा.पा. ७	३६९.९	१७.९९	२०७९	२०८४।०८५
४	देउरालि	मानेभङ्गाडा गा.पा. ८	१३०.८६	१५.७६	२०७९	२०८६।०८७

५	सुनकोशी जनचेतना	सुनकोशी गा.पा. १	३४७	४५.५३	२०७९	२०८४।०८५
६	वासपानी	सुनकोशी गा.पा. ६	३४४.०३	११२.०१३	२०८१	२०८३।०८४
७	नागीसानोभिर पारापाखा	सुनकोशी गा.पा. ५ र ६	३३५.०३	११३.९१	२०८१	२०८३।०८४
८	चम्पादेवी	सुनकोशी गा.पा. ४	१३२	८.२८८	२०८१	२०८५।०८६
९	धारापानी	मानेभञ्ज्याङ गा.पा. ७	४८.३१	२२.८५६	२०८१	२०८४।०८५
१०	भुतपानी	मानेभञ्ज्याङ गा.पा. ६	१२२.५	२०.०३२	२०८१	२०८८।०८९
११	सल्लाघारी	सुनकोशी गा.पा. ८	२८.५	६.९०७	२०८०	२०९०।०९१
१२	कुन्तादेवी	मोलुङ गा.पा. १	१५६	१४.२९२	२०८०	२०८१।०८२
१३	कागुने थाक्ले	सुनकोशी गा.पा. ७	३६४.१६	४३.६९२	२०८०	२०८३।०८४
१४	काउछे कागुने	सुनकोशी गा.पा. ८	११७.५	२८.७४७	२०८०	२०८२।०८३
१५	झागरपुर	मोलुङ गा.पा. १	१८.१९		२०८०	२०९०।०९१
				५२३.१७		

यसका अतिरिक्त प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनका आधारमा अन्य सामुदायिक वनबाट पनि खोटो संकलन गर्न सकिनेछ ।

परिच्छेद-२२

वन व्यवस्थापन सूचना प्रणाली

ओखलढुङ्गा जिल्लाको भौगोलिक विविधता अनुसार वन तथा जैविक विविधतामा पनि उल्लेख्य विविधता रहेको पाइन्छ । वन तथा जैविक विविधताको दिगो व्यवस्थापनका लागि सूचना प्रणालीको ठूलो भूमिका रहन्छ । वन तथा जैविक विविधता संरक्षणको लागि वनको हैसियत, क्षेत्रफल, त्यसमा आश्रित जनसङ्ख्या वा जैविक विविधताको अवस्था सम्बन्धी सूचना सहज रूपमा प्राप्त गर्नका लागि वन व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास र विस्तार गर्न आवश्यकता हुन्छ । वन क्षेत्रका नीति निर्माण, योजना तर्जुमा, अनुगमन, निर्णय प्रकृयाका साथै सुशासनका लागि पनि सूचना प्रणालीको आवश्यकता पर्दछ । हाल रहेको सूचना प्रणालीमा सरल तथा सहज रूपमा पहुँचका लागि सूचना अधिकृतको व्यवस्थापन र सूचनाको उपलब्धतालाई अझ सुदृढ गरिने छ । सूचना केन्द्रलाई थप प्रभावकारी बनाउनका लागि आवश्यक सूचकहरूको विकास गरी संचालन गरिने छ । वन व्यवस्थापनमा सूचना प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि निम्नानुसारको कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

१. वन तथा जैविक विविधता संरक्षण सँग सम्बन्धित निकायहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गर्ने ।
२. वन क्षेत्र सम्बन्धी सूचना तथा तथ्याङ्कहरू नियमित रूपमा डिभिजन वन कार्यालयमा अध्यावधिक गरी सरोकारवालाहरूको सरल र सुलभ रूपमा पहुँच स्थापित गर्ने ।
३. तथ्यांक संकलनका लागि सम्बन्धित प्राविधिकहरूको क्षमता अभिवृद्धिका साथै आवश्यक आधुनिक सामग्रीहरूको पनि व्यवस्थापन गर्ने ।
४. वन तथा जैविक विविधता संरक्षणमा तीनै तहको सरकार, शैक्षिक संस्थान तथा अन्य संस्थाहरूको समन्वय र सहकार्यमा वन अनुसन्धान र सूचनाहरूलाई संकलन तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
५. सूचना प्रणालीलाई चुस्त बनाउन वेबसाइट सञ्चालन र सूचनालाई नियमितरूपमा अध्यावधिक गरी संचालन गर्ने ।

२२.१ वन संरक्षण, व्यवस्थापन प्रणालीमा समूह र डिभिजन स्तरका सूचकहरू

डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गाको कार्यक्षेत्र भित्र यस कार्ययोजनाले आगामी ५ वर्ष सम्मका लागि अवलम्बन गरेको वन व्यवस्थापन सम्बन्धी लक्ष्य र उद्देश्यहरू प्राप्तिका लागि वन संरक्षण र दिगो व्यवस्थापनका कृयाकलापहरूबाट प्राप्त हुने उपलब्धिहरूको मापनका लागि तयार गरिएका सूचकहरू देहायको तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २२.१: वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन प्रणालीका सूचकहरू

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२।०८३	लक्ष्य २०८६।०८७	पुष्ट्याईका आधारहरू
१	वन अतिक्रमणको सम्पूर्ण विवरण अध्यावधिक	नभएको	भएको	कार्यालय प्रतिवेदन
२	जिल्ला सार्वजनिक जग्गाको डिजिटल नक्सा	नभएको	भएको	सार्वजनिक जग्गाको गुगल नक्सा
३	वन मुद्दा उजुरीको वार्षिक संख्या	१०	२	वन मुद्दा विवरण

४	अग्निरेखा सञ्जाल निर्माण	१० कि.मि.	१०० कि.मि.	
५	वन डढेलो प्रतिशत	करिब १० प्रतिशत वन क्षेत्र	२ प्रतिशत वन क्षेत्र	अध्ययन प्रतिवेदन
६	मिचाहा प्रजाति अध्ययन	नभएको	भएको	अध्ययन प्रतिवेदन
७	रोग कीराको अभिलेखीकरण	नभएको	भएको	अध्ययन प्रतिवेदन

२२.२ वन विकास तथा वृक्षारोपण सम्बन्धी सूचकहरू

यस डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत वन विकास तथा वृक्षारोपण सम्बन्धी कृयाकलापहरूबाट प्राप्त हुने उपलब्धीका सूचकहरू तयार गरि तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २२.२: वन विकास तथा वृक्षारोपण सम्बन्धी सूचकहरू

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२।०८३	लक्ष्य २०८६।०८७	पुष्ट्याईका आधारहरू
१	सतिसाल रोपण	० हेक्टर	५ हेक्टर	वार्षिक प्रतिवेदन
२	बरपीपल पाकडी रोपण	०	१०० स्थानमा	वार्षिक प्रतिवेदन
३	चिउरी रोपण	० हेक्टर	५ हेक्टर	वार्षिक प्रतिवेदन
४	रिठ्ठा रोपण	० हेक्टर	५ हेक्टर	वार्षिक प्रतिवेदन
५	दार रोपण	० हेक्टर	५ हेक्टर	वार्षिक प्रतिवेदन
६	लौठसल्ला रोपण	० हेक्टर	५ हेक्टर	वार्षिक प्रतिवेदन
७	जडीबुटी प्लट स्थापना	० समूह	५ समूह	वार्षिक प्रतिवेदन
८	रानी चाँप प्लट स्थापना	०	५ समूह	वार्षिक प्रतिवेदन
९	जैतुन खेती विस्तार	० हेक्टर	५ हेक्टर	वार्षिक प्रतिवेदन
१०	दीगो वन व्यवस्थापन	० समूह	१० समूह	वार्षिक प्रतिवेदन
११	ठिग्रे सल्लाको वृद्धि दर अध्ययन प्लट	०	२ समूह	वार्षिक प्रतिवेदन
१२	तालिस पत्रको वृद्धि दर अध्ययन प्लट	०	२ समूह	वार्षिक प्रतिवेदन
१३	जलवायु परिवर्तनबाट वनस्पतिमा परेका परिवर्तन अध्ययन प्लटहरू	०	१० समूह	वार्षिक प्रतिवेदन

२२.३ वन पैदावार उत्पादन बिक्री वितरण तथा ओसारपसार सम्बन्धी सूचकहरू

यस डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत वन पैदावार उत्पादन बिक्री वितरण तथा ओसार पसार सम्बन्धी कृयाकलापहरूबाट प्राप्त हुने उपलब्धीका सूचकहरू तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २२.३: वन पैदावार उत्पादन, बिक्री वितरण तथा ओसारपसार सम्बन्धी सूचकहरू

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२।०८३	लक्ष्य २०८६।०८७	पुष्ट्याईका आधारहरू
१	जडीबुटी उत्पादन	३०० टन	४०० टन	वार्षिक प्रतिवेदन
२	काठ उत्पादन	१० लाख घफि	१५ लाख घफि	वार्षिक प्रतिवेदन

३	सामुदायिक वनबाट काठ उत्पादन	१५००० घफि	५०००० घफि	वार्षिक प्रतिवेदन
४	सामुदायिक वनबाट काठ बिक्री वितरण	१५ हजार घफि	५० हजार घफि	वार्षिक प्रतिवेदन
५	काठ बिक्री वितरणबाट राजस्व संकलन	३ करोड	५ करोड	वार्षिक प्रतिवेदन

२२.४ वन पैदावारमा आधारित उद्योग र रोजगारी सम्बन्धी सूचकहरू

यस डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत वन पैदावारमा आधारित उद्योग रोजगारी सम्बन्धी कृयाकलापहरूबाट प्राप्त हुने उपलब्धीका सूचकहरू तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २२.४: वन पैदावारमा आधारित उद्योग तथा रोजगारी सम्बन्धी सूचकहरू

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२।०८३	लक्ष्य २०८६।०८७	पुष्ट्याईका आधारहरू
१	वन पैदावारमा आधारित उद्योग	७२	१००	वार्षिक प्रतिवेदन
२	चालु वन पैदावारमा आधारित उद्योग	२० प्रतिशत	६० प्रतिशत	वार्षिक प्रतिवेदन
३	वनमा आधारित रोजगारी	२९० जना	१००० जना	वार्षिक प्रतिवेदन
४	सामुदायिक वनमा उद्यम	५ समूह	२०	वार्षिक प्रतिवेदन
५	सामुदायिक वनमा जडीबुटी खेती	२ समूह	१० समूह	वार्षिक प्रतिवेदन
६	सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन	३ समूह	१० समूह	वार्षिक प्रतिवेदन

२२.५ जैविक विविधता सम्बन्धी सूचकहरू

यस जिल्ला जैविक विविधताको दृष्टिकोणले सम्पन्न भएकोले जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवस्थापनका सम्बन्धि कृयाकलापहरूबाट प्राप्त हुने उपलब्धीका लागि सूचकहरू संलग्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २२.५: जैविक विविधता सम्बन्धि सूचकहरू

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२।०८३	लक्ष्य २०८६।०८७	पुष्ट्याईका आधारहरू
१	रेड पान्डाको संख्या	यकिन नभएको	१५	वार्षिक प्रतिवेदन
२	गिद्धको संख्या	अनुमानित १००	५००	वार्षिक प्रतिवेदन
३	सालकको संख्या	नभएको	२००	वार्षिक प्रतिवेदन
४	गुराँस प्रवर्द्धन	० हेक्टर	५० हेक्टर	वार्षिक प्रतिवेदन

४	चाँप प्लट स्थापना	०	२ समूह	वार्षिक प्रतिवेदन
५	सालक लक्षित कार्यक्रम	० समूह	५ समूह	वार्षिक प्रतिवेदन
६	मानव बाँदर क्षति अध्ययन	नभएको	भएको	अध्ययन प्रतिवेदन
७	वनस्पतिहरूको अभिलेखिकरण	नभएको	भएको	अध्ययन प्रतिवेदन
८	वन्यजन्तुहरूको सर्वेक्षण	नभएको	भएको	अध्ययन प्रतिवेदन
९	खर्क जैविक विविधताको अध्ययन	नभएको	भएको	अध्ययन प्रतिवेदन

२२.६ जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण सम्बन्धी सूचकहरू

यस जिल्लामा जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रहरू प्रयाप्त रहेको छ । अतः जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रहरूको संरक्षण र व्यवस्थापनका कृयाकलापहरूबाट प्राप्त हुने उपलब्धीका लागि देहाय बमोजिमका सूचकहरू तयार गरि तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २२.६: जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण सम्बन्धी सूचकहरू

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२।०८३	लक्ष्य २०८६।०८७	पुष्ट्याईका आधारहरू
१	पानीको मुहान नक्साङ्कन	नभएको	भएको	अध्ययन प्रतिवेदन
२	संवेदनशील पहिरोहरूको नक्साङ्कन	नभएको	भएको	वार्षिक प्रतिवेदन
३	बाढी संवेदनशील क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन	नभएको	भएको	वार्षिक प्रतिवेदन
४	पहिरो रोकथाम भएको	०	२० स्थान	वार्षिक प्रतिवेदन
५	संरक्षण पोखरी	१० वटा	१०० वटा	वार्षिक प्रतिवेदन
६	पोखरीहरूको नक्साङ्कन	नभएको	भएको	अध्ययन प्रतिवेदन

२२.७ वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सूचकहरू

यस जिल्लामा हाल विकासका पुर्वाधारहरूको निर्माणको क्रममा वातावरण क्षेत्रमा असहज अवस्था सिर्जना भै वातावरणीय क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव परिरहेको छ । अतः वातावरणीय क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापनका लागि तालिका बमोजिमका सूचकहरू तयार गरि समावेश गरिएको छ ।

तालिका नं. २२.७: वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सूचकहरू

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२।०८३	लक्ष्य २०८६।०८७	पुष्ट्याईका आधारहरू
१	स्कूल वन हरियाली	५०	१००	वार्षिक प्रतिवेदन
२	कृषि वन विकास	१० कृषि समूह	१०० कृषि समूह	वार्षिक प्रतिवेदन

५	निजी जग्गामा बहुमूल्य प्रजाति रोपण	५ हेक्टर	१० हेक्टर	वार्षिक प्रतिवेदन
---	------------------------------------	----------	-----------	-------------------

२२.८ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी सूचकहरू

यस जिल्लामा वनको दिगो व्यवस्थापन गर्नका लागि लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई मुलप्रवाहिकरण गर्नका लागि देहायको तालिकामा उल्लेख भएबमोजिमका सूचकहरू तय गरीएको छ ।

तालिका नं. २२.८: लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी सूचकहरू

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२।०८३	लक्ष्य २०८६।०८७	पुष्ट्याईका आधारहरू
१	विपन्न लक्षित कृषि वन कार्यक्रम	०	१० समूह	वार्षिक प्रतिवेदन
२	महिला लक्षित वन उद्यम कार्यक्रम	०	१० समूह	वार्षिक प्रतिवेदन

२२.९ डिभिजन तथा जिल्ला स्तरको वन व्यवस्थापन सूचना प्रणाली स्वचालन

यस जिल्लाको वनको दिगो व्यवस्थापन गरी वन पैदावरको उत्पादन वृद्धि भै सरल र सहज रुपमा वन पैदावार आपूर्तीबाट सवै सरोकारवालाहरू लाभान्वित हुनका लागि देहाय बमोजिमका डि.व.का. तथा जिल्लास्तरको वन व्यवस्थापन सूचना प्रणाली स्वचालन सम्बन्धी सूचकहरू तयार गरि तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २२.९: डिभिजन वन कार्यालय तथा जिल्लास्तरको वन व्यवस्थापन सूचना प्रणाली स्वचालन

क्र.सं.	सूचकहरू	आधार वर्ष २०८२।०८३	लक्ष्य २०८६।०८७	पुष्ट्याईका आधारहरू
१	विगतका विकास कार्यक्रमहरू प्रभाव अध्ययन	नभएको	भएको	वार्षिक प्रतिवेदन
२	जिल्लाभरीका सार्वजनिक जग्गाहरूको डिजिटल नक्सा	नभएको	भएको	वार्षिक प्रतिवेदन
३	जिल्लाभरीका निजी वनहरूको नक्साङ्कन	नभएको	भएको	वार्षिक प्रतिवेदन
४	जिल्लाभरीको परम्परागत ज्ञान प्रणालीको अभिलेखिकरण	नभएको	भएको	अध्ययन प्रतिवेदन
५	वन डढेलोको प्रवृत्ति अध्ययन	नभएको	भएको	अध्ययन प्रतिवेदन

परिच्छेद-२३

वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग

यस जिल्लाको वनको दिगो व्यवस्थापनमा अपनाउनु पर्ने विधि, प्रकृया, विकास, वन तथा वातावरणको क्षेत्रमा देखापरेका नवीन चुनौतीहरू, वन व्यवस्थापक तथा उपभोक्ताहरूका आवश्यकता एवं चाहनालाई मध्यनजर गर्दै यस कार्यालयले विभिन्न आधुनिक प्रविधिहरू प्रयोग गर्दै आएको छ । वन क्षेत्रको विकास र विस्तार प्राविधिक विषयमा आधारित भएकोले यस क्षेत्रमा गरिने प्राय सबैजसो कामको लागि प्रविधिको प्रयोग हुने गर्दछ । बहुउपयोगी एवं स्वस्थकर विरुवा उत्पादनको लागि उच्च प्रविधियुक्त नर्सरी स्थापन गरी संचालन भै रहेको छ । विरुवा उमार्नको लागि नर्सरी व्यवस्थापन प्रविधि जस्तै बीउ छनौट, बीउको उपचार, बेड बनावट तथा माटोमा मिश्रणको अनुपात, माटो उपचार, पोलिब्याग साइज, प्रजाति छनौट आदि हुन र यसका लागि विभिन्न स्थानीय देखि ठूला मेसिनहरू समेत प्रयोग गर्ने गर्दछ । त्यस्तै विरुवा रोपणका लागि ठाँउ अनुसारको विरुवा छनौट, रोपण विधि, रोपिसकेपछिको उपचार र स्याहार आदी हुन् ।

वनको स्रोत सर्वेक्षणका बखत, वन व्यवस्थापनका कृयाकलापहरू संचालन गर्दा, वन पैदावार कटान, ओसार पसार गर्दा समेत विभिन्न वन औजार तथा Application हरू प्रयोग गरिन्छ । यी औजारको विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २३: वन क्षेत्रमा प्रयोग हुने आधुनिक उपकरण/प्रविधिहरूको सूची

S.N.	Instrument /Application	Uses
1	Diameter tape	To estimate the diameter of a tree stem at breast height
2	Relaskop	Used to determine diameter at any point in the tree
3	Tree caliper	Used to determine diameter at any point in the tree
4	Increment borer	A specialized tool used in dendrochronology - tree aging
5	Laser rangefinder/hypsometer	3-in-1 tool that foresters use to measure distances, angles, and height.
6	GPS Receiver	To mark the location of features in a forest stand or plot, including plot centers and corners, and significant features like streams, snags, ridges, invasive species, rare species, dense areas, clearings, etc.
7	Camera	Investigation of wildlife cases
8	Microscope	Identify the disease/infected parts
9	Binocular	Watch forest fire, wildlife, poacher, illegal wood felling, etc.
10	PH meter	To determine the soil PH in plantation area and nursery mother beds.
11	GIS Software	To display and analyze geographic and tabular data, and to visualize and give shape to abstract and complex data sets.
12	Spreadsheets	To Analyses collected data
13	Drone	To record and analyze forest fire cases, wildlife, mapping, etc.

वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनका लागि वर्तमान समयमा विभिन्न आधुनिक औजार एवं प्रविधिहरूको उपयोग भै रहेको छ । नयाँ प्रविधिहरूले नेपालको जङ्गललाई अझ दिगो रूपमा व्यवस्थापन गर्न मद्दत गर्ने अपेक्षा रहेको छ । उदाहरणका लागि ड्रोनहरू वन योजना र व्यवस्थापन प्रक्रियाहरू सुधार गर्न वनको सही तथ्यांक डाटा प्राप्त गर्न प्रयोग गरिन्छ । यस आवधिक योजनाको अवधिमा वन क्षेत्रमा निम्न अनुसारको नयाँ प्रविधि समेत प्रयोग हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

- Drones, Lasers, Scanners, Infra-red sensors, 3d sensing and imaging, LIDAR

- Advances in tree-breeding, Timber grading instruments, Microscope

परिच्छेद-२४

वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरू

२४.१ भौतिक संरचना निर्माण

वन, वन्यजन्तु, वनस्पति, जैविक विविधताको सुरक्षाको लागि यस कार्ययोजना अवधिमा राष्ट्रिय वनक्षेत्र भित्र सब डिभिजन वन कार्यालय तथा अन्य आवश्यक संरचनाहरूको निम्ति आवश्यक पर्ने स्थायी प्रकृतिको भवनहरू निर्माण गरिनेछ । खिजिदेम्बा सब डिभिजन वन कार्यालय खिजिदेम्बा नगरपालिका ५ स्थित श्री जनजागृति सामुदायिक वन क्षेत्रभित्र निर्माण गरिनेछ । साथै डिभिजन वन कार्यालयमा एक नयाँ कार्यालय भवन निर्माण गरिनेछ ।

२४.२ जिल्लास्तरीय समितिको गठन तथा सञ्चालन

यस जिल्लामा मौजुदा राष्ट्रिय वनको संरक्षण तथा व्यवस्थापनका लागि वन नियमावली, २०७९ को नियम ११८ को उपनियम (४) बमोजिम जिल्ला वन सुरक्षा समन्वय समिति, नियम ११९ को उपनियम(२) बमोजिम वन अतिक्रमण नियन्त्रण समिति, नियम १२२ को उपनियम (१) बमोजिम जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समिति गठन तथा सञ्चालन गरि जिल्लामा रहेका वन स्रोत, जैविक विविधता र प्राकृतिक वातावरणको संरक्षण, व्यवस्थापन, व्यवस्थापन तथा दिगो उपयोगका साथै विकास र वातावरणबिच सन्तुलन कायम राख्ने कार्यमा आवश्यक समन्वय तथा सहजीकरण गरिने छ ।

२४.३ वन सुरक्षा योजना

कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० को नियम ११८ को उपनियम (२) मा व्यवस्था भए बमोजिम यस रणनीतिक योजनाको अधिनमा रही डिभिजनल वन अधिकृतले प्रत्येक आर्थिक वर्ष वार्षिक सुरक्षा योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नेछ । यस्तो सुरक्षा योजनामा वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण, अतिक्रमण नियन्त्रण, वन डढेलो नियन्त्रण, सिमसार संरक्षण आदि संरक्षण सम्बन्धि सम्पूर्ण विषयहरू समेटिनेछ ।

२४.४ वनको खनिज पदार्थ सदुपयोग

जिल्लाका जन्तरखानी, विलन्दु, सेर्ना, गौरीवन आदि जस्ता ठाउँहरूमा विगतमा तामा र फलाम खानी संचालन भएको भनिए तापनि सो को यकिन तथ्यांक छैन । विकास निर्माणका कार्यहरू गर्दा स्थानीय रूपमा घर छाउनको लागि वर्षेनी प्रशस्त मात्रामा ढुंगाको स्लेट निकाल्ने गरेको पाईन्छ । वन क्षेत्रमा कुनै खनिज पदार्थहरू यकिन भएमा प्रचलित कानून बमोजिम वातावरणीय अध्ययन गरी सो को सदुपयोग गर्न सकिनेछ ।

२४.५ ढुङ्गा गिट्टी र बालुवा व्यवस्थापन

स्थानीय विकास कार्य तथा पूर्वाधार निर्माणको लागि समेत जथाभावी किसिमले ढुंगा, गिट्टी, बालुवा जंगलबाट निकाल्ने प्रचलन छ । जसले गर्दा यस्ता ठाउँहरूमा पहिरो जाने समस्याहरू भएको पाईन्छ ।

यस जिल्ला अन्तर्गत ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा प्रचलित कानूनको मापदण्ड भित्र रही संकलन र सदुपयोग गर्न सकिनेछ ।

२४.६ वन्यजन्तु पालन

यस जिल्ला अन्तर्गत सामुदायिक वन, निजी र संस्थाहरूले प्रचलित कानूनबमोजिम तोकिएको वन्यजन्तुहरू पालन गर्न सकिनेछ । वन्यजन्तु पालन गर्दा देहायका न्यूनतम व्यवस्थाको पत्रन्ध गरेको हनुपर्नेछ ।

१. वन्यजन्तुको आनीवानी लगायतका विषयलाई ध्यान दिई प्रचलित कानूनले निर्धारण गरेको मापदण्ड अनुसारको आहार, वास क्षेत्र, वन्यजन्तुको मृत्यु संस्कार, सरसफाई तथा कार्यस्थलमा सुरक्षाको व्यवस्था ।
२. वन्यजन्तुको स्वास्थ्य परीक्षण तथा उपचारको लागि पशु चिकित्सकको नियमित सेवाको व्यवस्था ।
३. वन्यजन्तुको लागि पानीको स्थायी स्रोतको व्यवस्था ।
४. वन्यजन्तुको हेरचाह गर्ने रेखदेख गर्ने सहयोगीलाई तालिमको व्यवस्था ।

२४.७ सामुदायिक वन नवीकरण योजना

तालिका नं. २४.४: वन क्षेत्रमा प्रयोग हुने आधुनिक उपकरण/प्रविधिहरूको सूची

आर्थिक वर्ष	खिजिदेम्बा	चिसखुगढी	मानेभञ्ज्याङ	लिखु चम्पादेवी	सिद्धिचरण	सुनकोशी मोलुङ	जम्मा
२०८१।०८२ सम्म	९	१८	११	१६	३२	३९	१२५
२०८२।०८३	६	३	१	९	५	६	३०
२०८३।०८४	४	६	७	५	१	९	३२
२०८४।०८५	८	४	८	१	११	७	३९
२०८५।०८६	२	०	६	११	८	७	३४
२०८६।०८७	३	०	३	८	२	१	१७
२०८७।०८८	२	८	०	०	४	०	१४
२०८८।०८९	९	०	१०	०	०	४	२३
२०८९।०९०	३	०	१	०	०	०	४
२०९०।०९१	०	०	०	०	२	९	११
२०९१।०९२	०	४	८	०	१२	१	२५
जम्मा	४६	४३	५५	५०	७७	८३	३५४

परिच्छेद-२५

योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्रोत तथा जनशक्ति

२५.१ आवधिक योजनाको वित्तीय योजना

यस जिल्लाको आवधिक योजना सहितको रणनीतिक योजनाले अवलम्बन गरेको उद्देश्यहरू प्राप्तिका लागि कार्यक्रम कार्यान्वयनको आर्थिक स्रोत आवश्यक पर्दछ । यस योजनाले निर्दिष्ट गरेका वार्षिक बजेट र कार्यक्रम तलब, भत्ता र प्रशासनिक खर्चहरूलाई मध्येनजर गरी आवश्यक बजेटको अनुमान गरिएको छ । प्रस्ताव गरिएको बजेट नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति र कार्यक्रम मार्फत संघ र प्रदेशबाट निकासीको व्यवस्था भई सोही बमोजिम खर्च वा लगानी गरिनेछ ।

विगतमा कार्यक्रम संचालन गर्दा प्राप्त अनुभव तथा मौजुदा श्रोत र साधनलाई ध्यानमा राखि नै आगामी ५ वर्षमा गर्ने कार्यक्रम संचालन गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । कार्ययोजनामा प्रस्तावित कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि आवश्यक रकम निम्न स्रोतबाट प्राप्त गरिनेछ:

१. नेपाल सरकारद्वारा विनियोजित रकम,
२. प्रदेश सरकारद्वारा विनियोजित रकम
३. केन्द्रीय वन विकास कोषबाट प्राप्त कार्यक्रम र रकम

यस जिल्लामा समुदायमा आधारित वन उपभोक्ता समूहसँग रहेको स्रोत साधनको उच्चतम उपयोग गरिने अपेक्षा गरिएको छ । कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ को दफा २८(१) अनुसार समूहले कार्ययोजना बमोजिम आर्जन गरेको आयबाट कम्तिमा २५ प्रतिशत रकम अनिवार्य रूपमा वनको विकास, संरक्षण र व्यवस्थापन कार्यमा खर्च गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ । स्थानीय सरकारहरूलाई पनि वन विकास र वातावरण संरक्षण शिर्षकमा भएको रकमको पनि लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिने छ ।

२५.२ योजना कार्यान्वयनका लागि जनशक्ति

यस योजनाले अवलम्बन गरेको उद्देश्यहरू प्राप्तिका लागि कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख दायित्व र जिम्मेवारी डिभिजन वन कार्यालय तथा मातहतका कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरूको भूमिका महत्वपूर्ण एवं निर्णायक हुन्छ । यस सन्दर्भमा कार्यक्रम तथा योजनाहरू कार्यान्वयनमा वन व्यवस्थापनमा संलग्न मानविय स्रोतको क्षमता, गतिशीलता, लगनशीलता, अनुशासन तथा कर्तव्य परायणता जस्ता मानवीय गुणहरूले अहम् भूमिका खेल्ने भएकोले यिनीहरूको कार्य दक्षतामा निखारपन र कुशलता ल्याउन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने तथा समय सापेक्ष आफ्नो भूमिकालाई देश, काल, परिस्थिति अनुसार रूपान्तरण गर्न सक्ने बनाउन मानविय स्रोत विकासको कार्यक्रम संचालन गर्न सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी गराई कार्यक्रम तर्जुमा देखि लिएर कार्यान्वयनको सबै तह र तप्कामा सहभागी गराई कार्यक्रम तथा योजनाहरू कार्यान्वयन गरिनेछ ।

यस योजनाले निर्देशित गरेको कार्यक्रमहरू डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गतका सबै डि.व.का.हरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूको परिचालन गरी सम्पन्न गर्न व्यवस्था गरिएको छ । सबै डि.व.का. अन्तर्गतका वन जङ्गलको संरक्षण तथा सो अन्तर्गत संचालन गरिने सम्पूर्ण कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा लागु गर्ने जिम्मेवारी सम्बन्धित सबै डि.व.का.मा कार्यरत कर्मचारीहरूको हुनेछ र निरीक्षण, अनुगमन र कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्ने जिम्मेवारी प्रमुखको हुनेछ ।

परिच्छेद-२६

अनुगमन मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन

२६.१ योजना कार्यान्वयन प्रकृया

यस जिल्लाको आवधिक योजना सहितको रणनीतिक योजना कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी डिभिजन वन कार्यालयको हुनेछ । यस योजनामा प्रस्ताव गरिएको लक्ष्य र उद्देश्यहरू प्राप्तिको लागि वार्षिक कार्यक्रम तयार गर्दा विशेष ध्यान दिइनेछ । उल्लेखित कार्यक्रमहरू यस डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गतका विभिन्न सब डि.व.का.हरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूको परिचालन गरी सम्पन्न गरिनेछ । सो कार्यमा मातहतका कर्मचारीहरू उत्तिकै जिम्मेवार रहने छन् । वन जंगलको संरक्षण तथा सो अन्तर्गत संचालन गरिने सम्पूर्ण कार्यक्रमहरूलाई प्रभावकारी रूपमा लागु गर्ने जिम्मेवारी समेत सम्बन्धित सब डि.व.का. मा कार्यरत कर्मचारीहरूको हुनेछ । खास गरी नर्सरीमा विरुवा उत्पादन, वृक्षारोपण र अग्नी रेखा निर्माण जस्ता कार्य विशुद्ध वन प्राविधिकबाट गरिने प्रकृतिको कार्य भएकोले ती कार्यहरू कर्मचारीहरूलाई कार्यदिश दिई अमानतबाट समेत कार्यक्रम सम्पन्न गरिनेछ । जिल्ला भित्र संचालन गरिने सम्पूर्ण कार्यक्रमहरूको निरीक्षण गर्ने तथा सफलता सुनिश्चित गर्ने जिम्मेवारी डिभिजनल वन अधिकृतको हुनेछ । साथै योजना कार्यान्वयनमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वन तथा भू-संरक्षण विभाग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय कोशी प्रदेश वन निर्देशनालय र अन्य सरोकारवाला निकायहरू समेतबाट आवश्यक सहयोगको अपेक्षा गरिएको छ ।

२६.२ अनुगमन तथा मूल्यांकन

यस रणनीति योजनसहितको आवधिक योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नियमित अनुगमनको व्यवस्था गरिएको छ । यस योजनमा तयार गरिएको सूचकहरूको नियमित अनुगमन गरी आवधिक रूपमा मूल्यांकन गरी प्राप्त पृष्ठपोषण तथा सल्लाह सुझावहरूलाई समावेश गरी कार्यान्वयन गरिने छ । व्यवस्थापन अभ्यास र विकास कार्यक्रमको प्रभावकारिताका लागि अनुगमन अत्यावश्यक तत्व हो । विभिन्न तहमा गरिएको अनुगमनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणले कार्यान्वयन प्रकृया सुधारका लागि महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ । स्थानीय जनता, समितिका सदस्यहरू, सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको प्रतिनिधिहरूलाई समेत संलग्न गराई योजना कार्यान्वयनको अवस्था थाहा पाउन सहभागितात्मक अनुगमन प्रणाली विकसित गरिनेछ ।

यस जिल्लाको लक्ष्य अनुसारका कार्यक्रमको कार्यान्वयन तथा प्रगतिको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रदेश वन निर्देशनालयबाट हुनेछ । समय समयमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय र वन तथा भू-संरक्षण विभागबाट समेत अनुगमन भईरहनेछ । त्यस्तै डिभिजन वन अधिकृतबाट समय समयमा स्थलगत अवलोकन भ्रमण गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनको निरीक्षण तथा अनुगमन गरिनेछ । सा.व. तथा फिल्ड स्तरको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा सब डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीबाट नियमित निरीक्षण तथा अनुगमन हुनेछ । प्रदेश मन्त्रालय, विभाग, प्रदेश वन निर्देशनालय तथा डिभिजन वन कार्यालय र जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समितिबाट भएको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र सोको आधारमा प्राप्त सुझावहरूलाई तदारुकताका साथ पालना गरि कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाईनेछ ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा कम्तिमा एक तह माथिका अधिकारी तथा निकायबाट गरिनेछ र देखा परेका कमी कमजोरीलाई सच्याई आवश्यक सुधारका लागि देहायका कुराहरूलाई ध्यान दिईनेछ ।

१. लक्ष्य तथा उद्देश्य अनुरूप उपलब्धि हासिल भइरहेको छ कि छैन ?
२. आवधिक योजनामा व्यवस्था भएका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन भइरहेका छन् कि छैनन् ?
३. कार्यान्वयन भइरहेका क्रियाकलापहरूको गुणस्तर कस्तो छ ?
४. जनशक्ति, साधन तथा स्रोतको उचित सदुपयोग भइरहेको छ कि छैन ? आदि ।

डिभिजन वन कार्यालयले यस आवधिक योजनामा उल्लेखित क्रियाकलापको स्वयं डिभिजन वन कार्यालय, वन निर्देशनालय, कोशी प्रदेश, वन तथा भू-संरक्षण विभाग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कोशी प्रदेश, वन तथा वातावरण मन्त्रालय सिंहदरवार समेतले आवश्यकता अनुसार अनुगमन गर्नेछन् । जिल्ला भित्र अनुगमनको कार्यलाई बढावा दिन हरेक महिना डिभिजन वन कार्यालयमा जिल्लास्तरीय कर्मचारी बैठकको समेत आयोजना गरिनेछ र त्यस्ता बैठकहरूमा उठाइएका तथा प्राप्त भएका रचनात्मक सुझाव/पृष्ठपोषणहरू र अनुगमनबाट प्राप्त सुझाव, नीति, निर्देशन तथा Corrective Measures लाई तत्काल कार्यान्वयन समेत गरिनेछ । साथै डिभिजन वन कार्यालयको वार्षिक कार्यक्रम तथा अन्य क्रियाकलापहरूको लक्ष्य र प्रगतिलाई पारदर्शी ढंगले कार्यालयको वेबसाइट मार्फत सार्वजनिक गरिनेछ । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, नियमावली बमोजिम कार्यालयको त्रैमासिक तथा वार्षिक प्रतिवेदन तोकिएको समयमा सार्वजनिक गरिनेछ ।

२६.३ अनुगमन कार्ययोजना

आगामी पाँच वर्ष अवधिमा प्रस्तुत कार्ययोजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्यांकन न्यूनतमरूपमा निम्न बमोजिम गरिने प्रस्ताव गरिएकोछ । प्रत्येक आर्थिक वर्षको सुरुमा कार्यक्रमगत रूपमा वार्षिक अनुगमन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिने छ । यस आवधिक योजनाको अनुगमन कार्ययोजनाको खाका तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका नं. २६.३: आवधिक योजनाको अनुगमन कार्ययोजना

क्र.सं.	अनुगमनकर्ता	अनुगमनको तरिका	अनुगमन समय	पटक	पृष्ठपोषण तरिका
१	सब डि.व.का. प्रमुख	स्व अनुगमन तथा लाभग्राही सहभागिता	कार्यसञ्चालन दौरान	नियमित/साप्ताहिक	स्थलगत
२	डि.व.का. कर्मचारीबाट	संयुक्त/सहभागितामूलक	कार्यसञ्चालन दौरान	मासिक २ पटक	स्थलगत
३	डि.व.अ.बाट सुपरिवेक्षणसमेत	संयुक्त/सहभागितामूलक	कार्यसञ्चालन दौरान र कार्यसम्पन्न	मासिक १ पटक	स्थलगत सुपरिवेक्षण
४	निर्देशनालय	संयुक्त/सहभागितामूलक	कार्यसञ्चालन दौरान	त्रैमासिक	स्थलगत र प्रवनि मा प्रतिवेदन
५	निर्देशकज्यूबाट	संयुक्त/	कार्यसम्पन्न	अर्धवार्षिक	स्थलगत

क्र.सं.	अनुगमनकर्ता	अनुगमनको तरिका	अनुगमन समय	पटक	पृष्ठपोषण तरिका
	सुपरिवेक्षण	सहभागितामूलक	कार्यसञ्चालन दौरान		मौखिक/लिखित
६	मन्त्रालय	संयुक्त/ सहभागितामूलक	कार्यसम्पन्न कार्यसञ्चालन दौरान	त्रैमासिक	स्थलगत
७	सचिज्यूबाट सुपरिवेक्षण	संयुक्त	कार्यसम्पन्न कार्यसञ्चालन दौरान	अर्धवार्षिक	स्थलगत मौखिक/लिखित
८	जिल्ला वनक्षेत्र समन्वय समिति	सहभागितामूलक	कार्यसञ्चालन दौरान र कार्यसम्पन्न	अर्धवार्षिक	स्थलगत
९	विभाग	संयुक्त/ सहभागितामूलक	जुनसुकै समय	वार्षिक	स्थलगत लिखित मौखिक
१०	वनक्षेत्रसँग सम्बन्धित मा. प्रदेश सभा समिति सदस्य	संयुक्त	जुनसुकै समय	वार्षिक/ आवश्यकता अनुसार	स्थलगत लिखित मौखिक
११	मा. मन्त्रीज्यू	संयुक्त	जुनसुकै समय	आवश्यकता अनुसार	स्थलगत र समिक्षाको दौरान

लाभग्राही तथा सेवा दिने व्यक्ति अनुगमनका अभिन्न अंग भएकाले यस योजना अवधिमा सहभागितामूलक तथा संयुक्त अनुगमनलाई प्राथमिकता दिइनेछ । अनुमन मुख्यरूपमा सञ्चालित कामको गुणस्तर तथा लागत प्रभावकारिता तथा परिमाणमा केन्द्रित हुनेछ । कार्यसञ्चालन दौरान (ongoing monitoring) मा जोड दिइनेछ । सुपरिवेक्षक तहबाट हुने अनुगमनलाई विषयवस्तुसँग सम्बन्धित अस्पष्टतालाई स्पष्ट गर्ने तथा विषयवस्तुको ज्ञान एवं शिप प्रवर्द्धनको अवसरको रूपमा समेत लिइनेछ । लाभग्राहीहरूको चाहना, उनीहरूको धारणा तथा सुझावसमेतलाई विशेष महत्व दिइनेछ । अनुगमन पश्चातको पृष्ठपोषणलाई व्यवस्थित तथा नियमित गरि अभिलेखिकृत गर्ने परिपाटी विकास गरिनेछ भने आवश्यकतानुसार आउने वर्षका योजना निर्माणमा उपयोग समेत गरिनेछ ।

२६.४ प्रदेश वन मन्त्रालय र वन निर्देशनालयको जिम्मेवारी

यस आवधिक योजना सहितको रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक जनशक्ति तथा साधन स्रोतको व्यवस्था मिलाउने जिम्मेवारी पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कोशी प्रदेश र प्रदेश वन निर्देशनालय, धरान, सुनसरीको हुनेछ । वन प्रशासन तथा व्यवस्थापनको लागि आवश्यकता अनुसार समयानुकूल कानून बमोजिमको अधिकार प्रत्यायोजन समेत गर्ने । समय समयमा मन्त्रालय तथा वन निर्देशनालयबाट डि.व.का. तथा सव डि.व.का.हरू तथा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा निरीक्षणबाट डिभिजन वन कार्यालयलाई आवश्यक पृष्ठपोषण, सुझाव तथा निर्देशन गर्ने । जिल्लामा कार्यरत विशेषतः स्थलगत कर्मचारीहरूको समयानुकूल तथा वनक्षेत्रका नवीन सवालहरूसँग सम्बन्धित शिप एवं क्षमता विकासका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।

२६.५ अन्य निकायहरूसँग समन्वय

यस आवधिक योजना सहितको रणनीतिक योजना कार्यान्वयन गर्ने सिलसिलामा मौजुदा वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन, विकास र व्यवस्थापनका साथै वन पैदावार चोरी निकासी, अतिक्रमण नियन्त्रणका कार्यहरू संचालन गर्दा राजनैतिक दलहरू, स्थानीय प्रशासन, प्रहरी, स्थानीय तह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह तथा अन्य सरोकारवाला संघ संस्थाहरूको सहयोग आवश्यक हुने हुँदा ती निकायहरूसँग समन्वय राखी जिल्लास्तरीय समस्याहरू समाधानका लागि उचित उपायहरू पत्ता लगाई समाधान गरिनेछ । जिल्लाको योजना तर्जुमा तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्दा जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समितिसँग समन्वय गरी तयार गरिने छ ।

वन पैदावार चोरी निकासी तथा अतिक्रमण नियन्त्रण लगायतका वन संरक्षण एवं वन विकास सम्बन्धि कार्य संचालन गर्न प्रशासन, प्रहरी, स्थानीय तह, उपभोक्ता समूह तथा अन्य संघ संस्थाहरूको सहयोग अति आवश्यक हुने हुँदा ती निकायहरूसँग समन्वय राखी जिल्ला स्तरीय समस्याहरूको उचित समाधानका उपायहरू पत्ता लगाई समाधान गरिनेछ ।

वन एक प्राकृतिक नवीकरणीय खुल्ला सम्पत्ति हो । यसलाई पूर्णरूपमा संरक्षण गरी व्यवस्थापन गर्न जिल्ला स्थित डिभिजन वन कार्यालयको एकलो प्रयासले संभव नहुन सक्छ । यस सन्दर्भमा डिभिजन वन कार्यालयबाट जिल्लास्थित वन, वातावरण र विकाससँग सम्बन्धित विभिन्न Line Agencies, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स.हरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी एकीकृत रूपमा कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । जिल्लास्थित जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समिति, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र, भेटेरीनरी अस्पताल तथा पशु विज्ञ सेवा केन्द्र, स्थानीय तहहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ, वन पैदावार उद्योग व्यवसायी महासंघसँग आपसी समन्वय गरेर साझा कार्यक्रमहरूलाई एकीकृत रूपमा संचालन गर्न डिभिजन वन कार्यालयले समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्नेछ । त्यसैगरी वन जंगलको संरक्षण, अतिक्रमण तथा चोरी निकासी नियन्त्रणमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला प्रहरी कार्यालय, मालपोत कार्यालय तथा नापी कार्यालयको सहयोग लिइनेछ । वन संरक्षण तथा विकास कार्यहरूमा जिल्लाका समुदाय, नागरिक समाज, पत्रकार, राजनैतिक दल लगायत बुद्धिजीविहरूसँगको सहकार्य पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण हुने हुँदा आवश्यक समन्वय गरिनेछ । यस योजना कार्यान्वयनमा देहायका सरकारी निकाय, सामुदायिक एवं गैर सरकारी संघ संस्थाहरूसँग समन्वय गरिनेछ ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

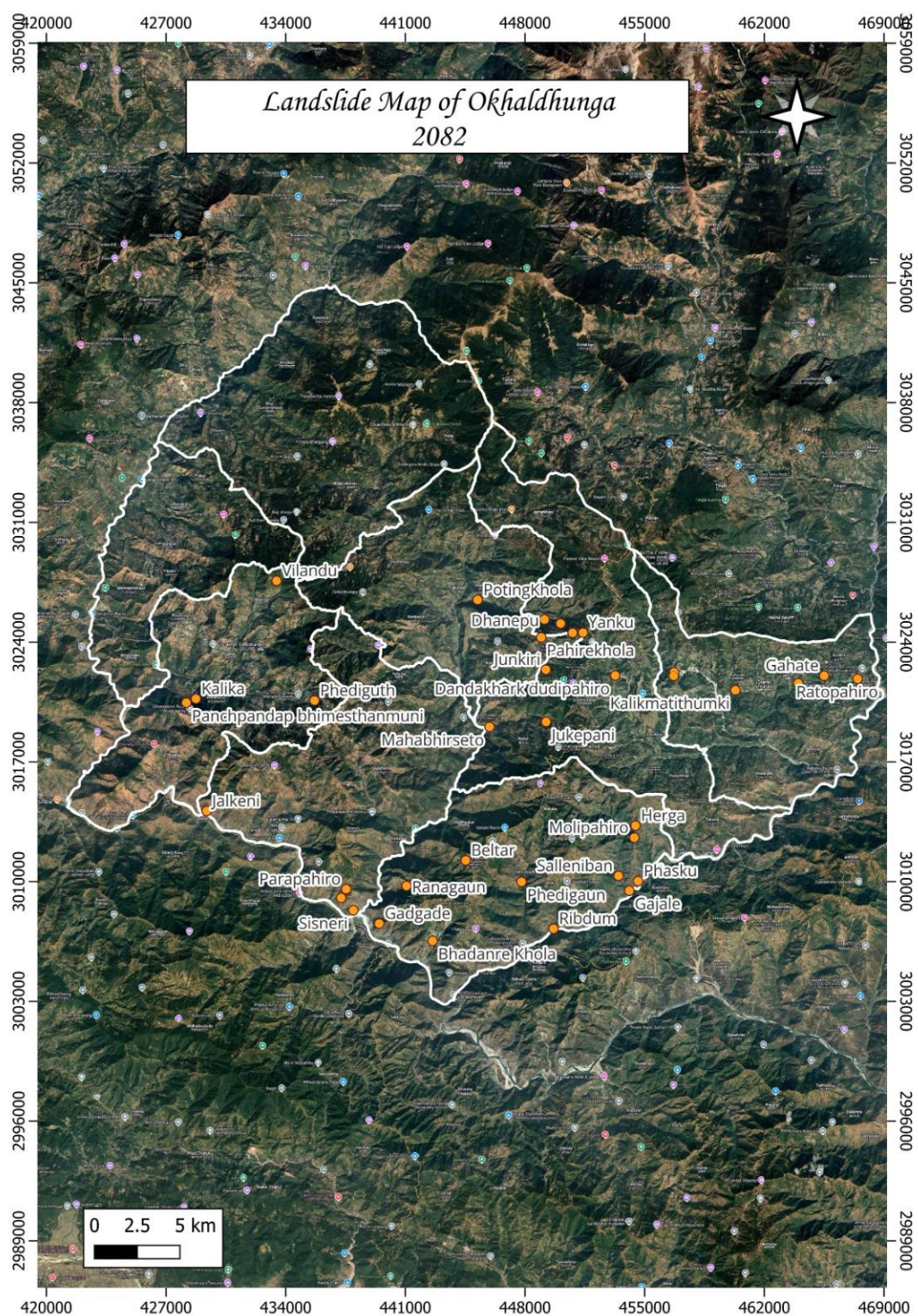
१. कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ र कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८० ।
२. कोशी प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ र कोशी प्रदेश वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ ।
३. ओखलढुङ्गा जिल्लाको वस्तुगत विवरण, २०७४, जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय ओखलढुङ्गा ।
४. जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वनपैदावार विकास नीति, २०६१ ।
५. डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गाको पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना (०७३/७४-०७७/७८) ।
६. डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गाको पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना (०७७/७८-०८१/८२) ।
७. सामुदायिक वन तथा कबुलियती वनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, २०८१/०८२, डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा ।
८. डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा अन्तरगतका विभिन्न सामुदायिक वनहरूको विधान र कार्ययोजना ।
९. डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा अन्तरगतका विभिन्न कबुलियती वनहरूको विधान र कार्ययोजना ।
१०. वन तथा वातावरण मन्त्रालय, राष्ट्रिय सिमसार नीति, २०६९ ।
११. वन ऐन, २०७६, वन नियमावली, २०७९ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाण्डौ ।
१२. वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाण्डौ ।
१३. वन डटेलो व्यवस्थापन रणनीति, २०६७, वन तथा वातावरण मन्त्रालय ।
१४. वन अतिक्रमण नियन्त्रण रणनीति, २०६८, वन तथा वातावरण मन्त्रालय ।
१५. सामुदायिक वनस्रोत सर्वेक्षण मार्गदर्शन, २०६१, वन तथा वातावरण मन्त्रालय ।
१६. वन पैदावार (काठ/दाउरा) सङ्कलन तथा बिक्री वितरण निर्देशिका, २०७३ ।
१९. जडीबुटी एवं गैरकाष्ठ वन पैदावार विकास नीति, २०६१ ।
२०. राष्ट्रिय वनको एकिकृत रणनीतिक योजना, वन तथा भूसंरक्षण विभाग बबरमहल, २०८१
२१. सामुदायिक वन स्रोत सर्वेक्षण मार्गदर्शन (परिमार्जित) वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालय, २०६१
२२. नविकरणीय प्राकृतिक स्रोत संरक्षण शिक्षा, बबन प्रसाद कायस्थ, २०५१ ।
२३. गा.पा. तथा न.पा. प्रोफाइल, २०८० ।
२५. The map of potential vegetation of Nepal, a forestry/agro-ecological/biodiversity classification system, 2005.

अनुसूचीहरू

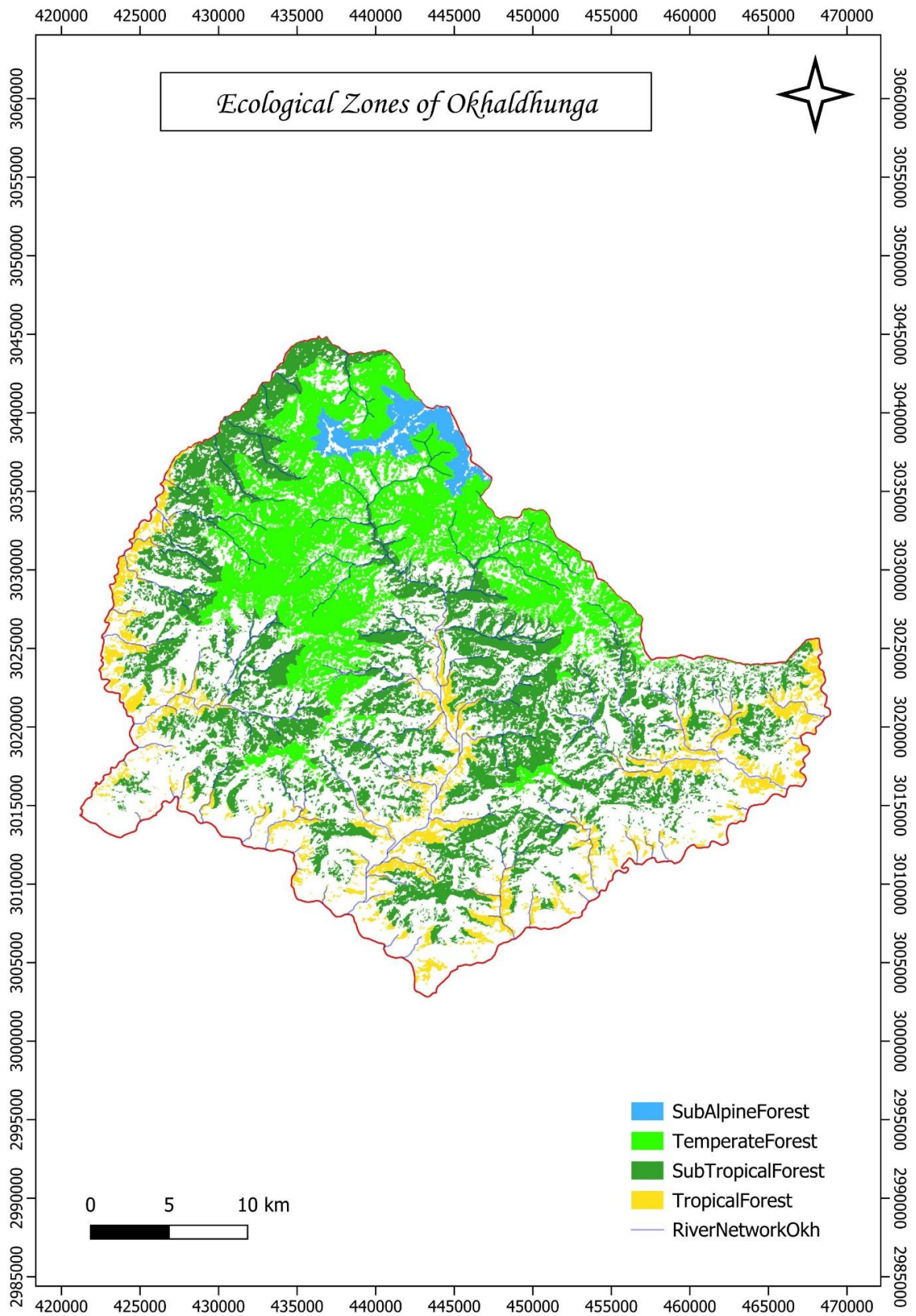
अनुसूची-१: हालसम्मका कार्यालय प्रमुखहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम थर	अवधि		कैफियत
		देखि	सम्म	
१	श्री नरेश सिं थापा	२०३४	२०३५	
२	श्री ईन्द्र सिं थापा	२०३६	२०३८	
३	श्री तुलसीभक्त प्रजापति	२०३९	२०४०	
४	श्री उमा प्रसाद जोशी	२०४१	२०४२	
५	श्री प्रकाशनाथ प्याकुरेल	२०४३	२०४४	
६	श्री अखिलेश्वर लाल कर्ण	२०४५	२०४६	
७	श्री ब्रजकिशोर यादव	२०४७	२०४७	
८	श्री महेन्द्र प्रसाद चौधरी	२०४८	२०५१	
९	श्री केदारनाथ दाहाल	२०५२	२०५४	
१०	श्री प्रकाश सायमी	२०५४	२०५४	
११	श्री केदारनाथ दाहाल	२०५४	२०५५	
१२	श्री प्रदिप कुमार रेग्मी	२०५६	२०५७	
१३	श्री केदारनाथ दाहाल	२०५७	२०५८	
१४	श्री जय मंगल प्रसाद गुप्ता	२०५९	२०६२	
१५	श्री यज्ञनाथ दाहाल	२०६३।०१।०९	२०६४।०६।०७	
१६	श्री कुम्बराज लामा	२०६४।०६।०८	२०६५।१२।१३	
१७	श्री विष्णुलाल घिमिरे	२०६५।१२।१४	२०६८।१२।१८	
१८	श्री जगन्नाथ प्रसाद जयसवाल	२०६८।१२।१९	२०७०।८।२२	
१९	श्री सम्पैत यादव	२०७०।०८।१४	२०७३।६।२०	
२०	श्री वीरेन्द्र साह	२०७३।६।२८	२०७५।६।२८	
२१	श्री सन्तमाया श्रेष्ठ	२०७५।०६।२४	२०७६।०१।३१	
२२	श्री भरत बाबु श्रेष्ठ	२०७६।०२।०१	२०७७।०७।१९	
२३	श्री ज्ञान कुमार लामा	२०७७।०८।०७	२०७८।०३।२०	
२४	श्री नथुनी गोहिवार यादव	२०७८।०५।२०	२०७९।१२।२२	
२५	श्री बद्री प्रसाद पौडेल	२०७९।१२।२२	२०८१।०२।०४	
२६	श्री रितेश भुषण बस्नेत	२०८१।०२।०५	२०८२।०४।०५	
२७	श्री मना राज राई	२०८२।०४।०६	हालसम्म	

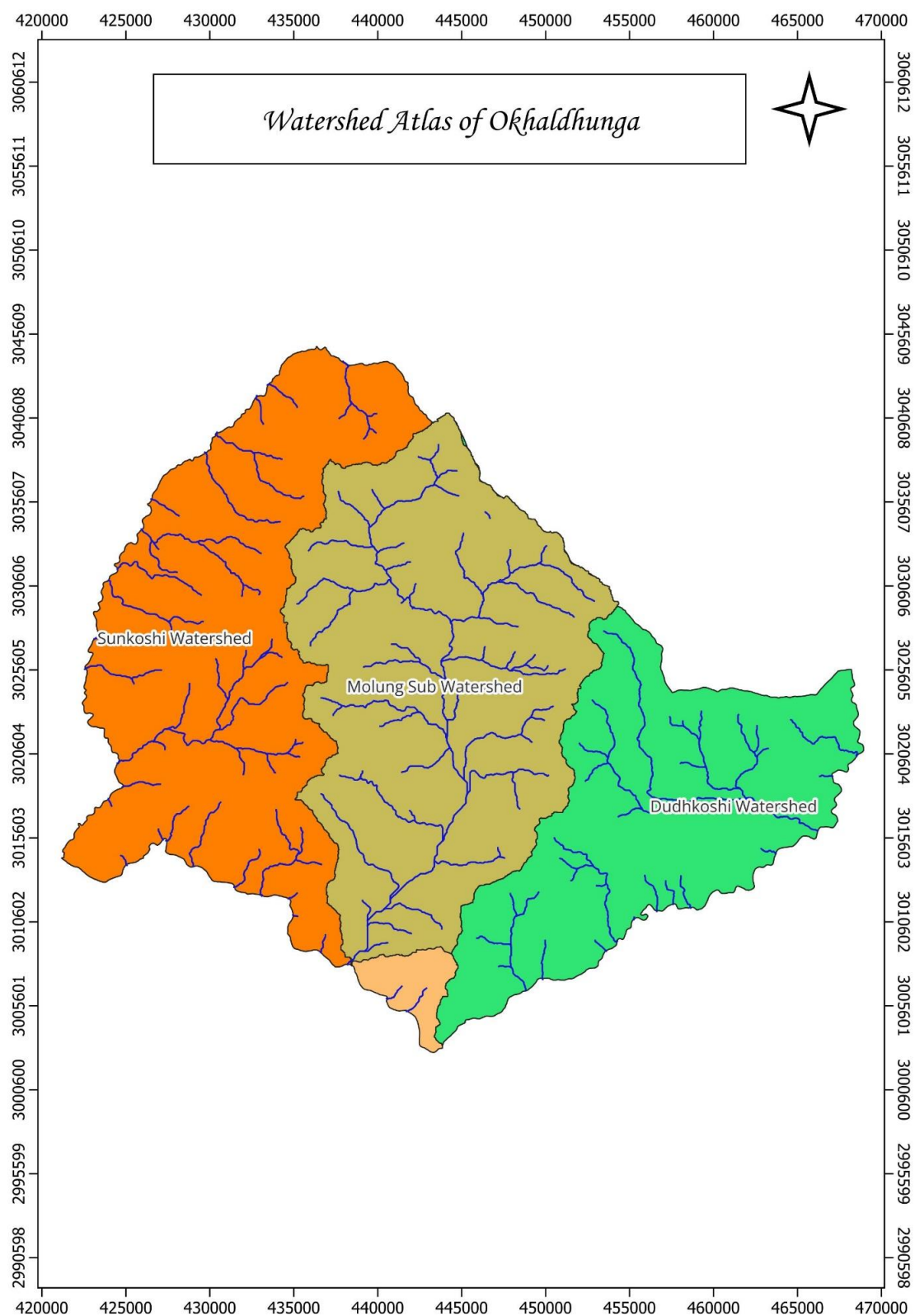
अनुसूची-२: ओखलढुङ्गाको पहिरोको नक्साङ्कन

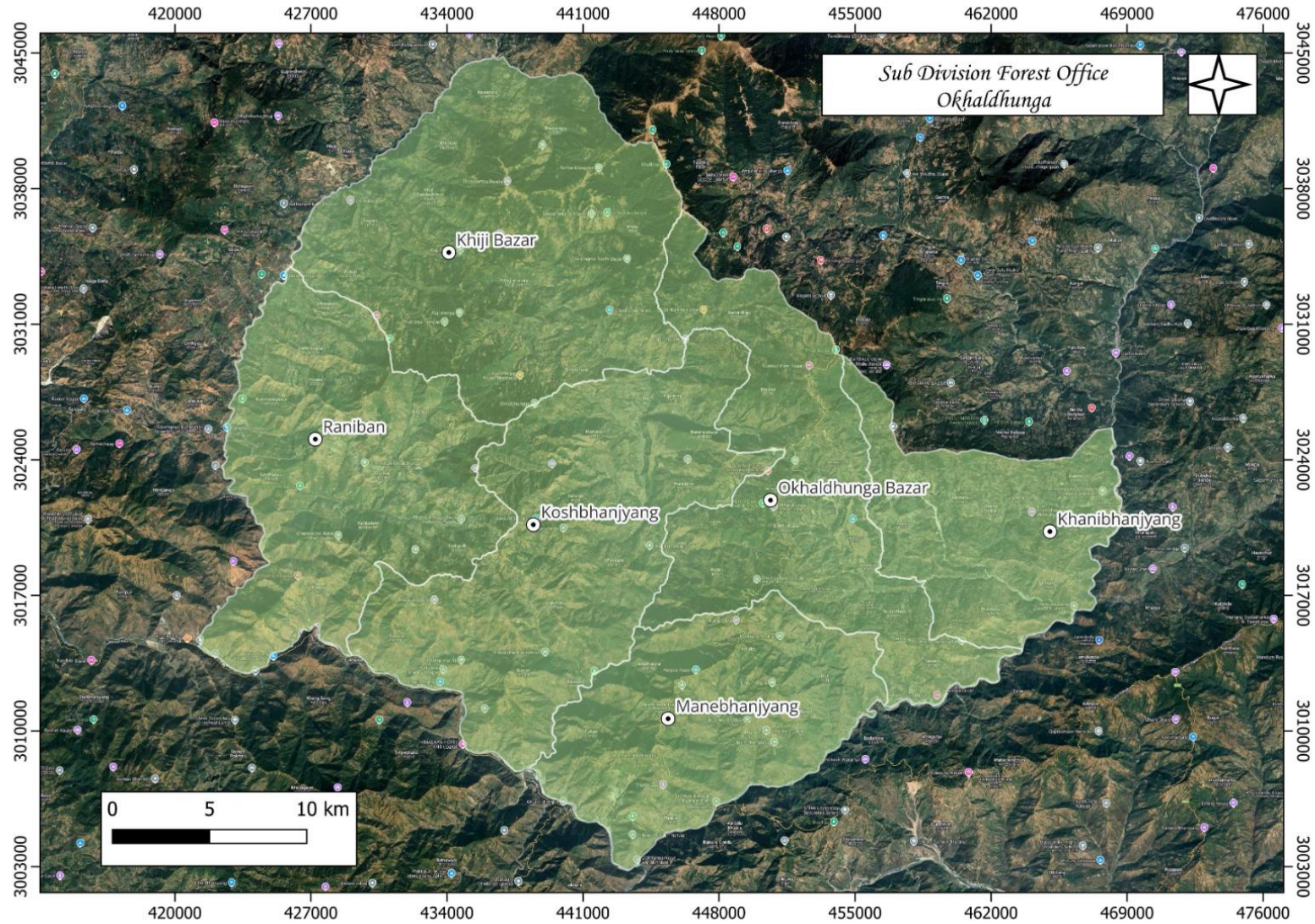
अनुसूची-३: ईकोलोजिकल जोनको नक्सा

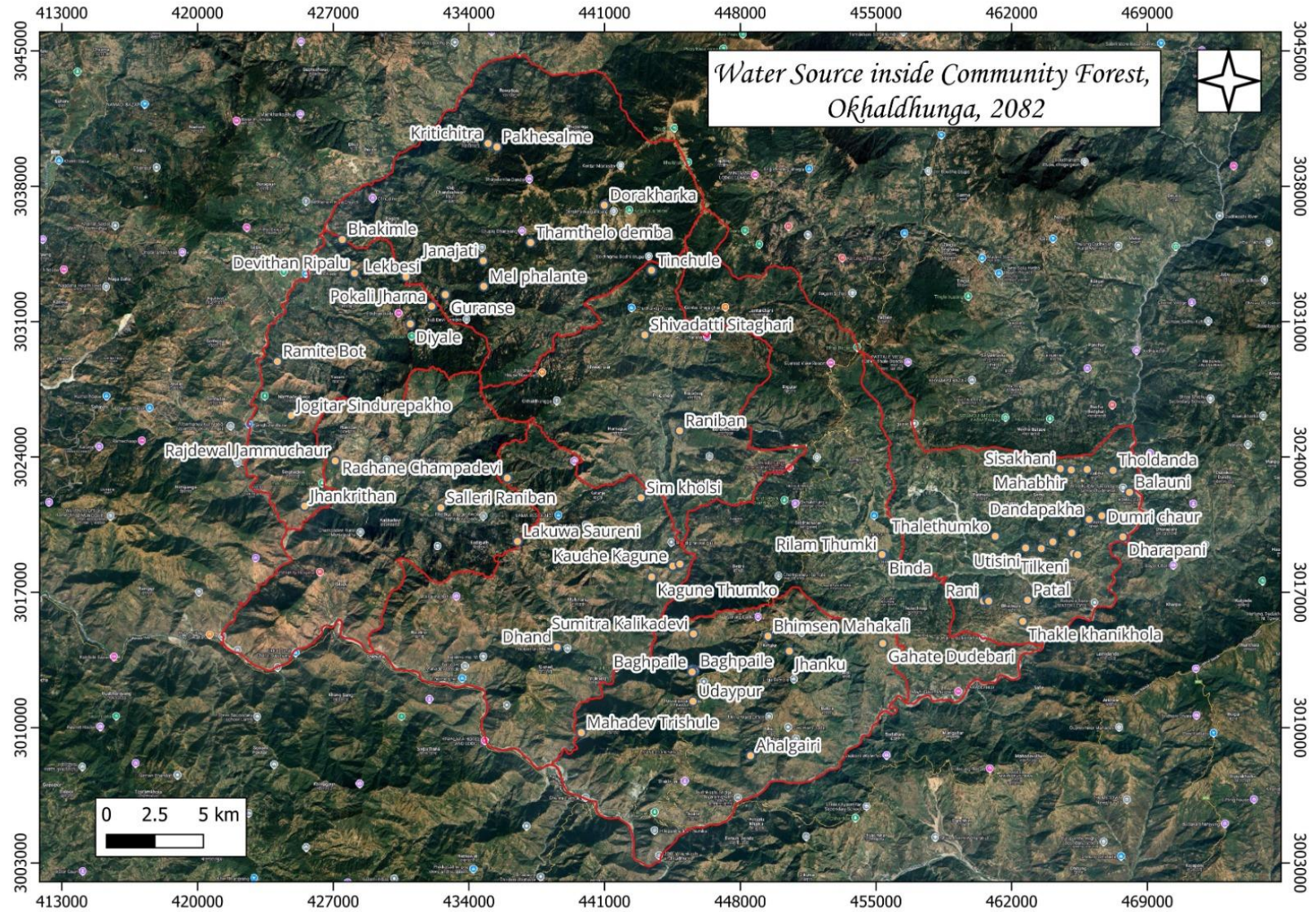
अनुसूची-४: जलाधार क्षेत्रको नक्सा

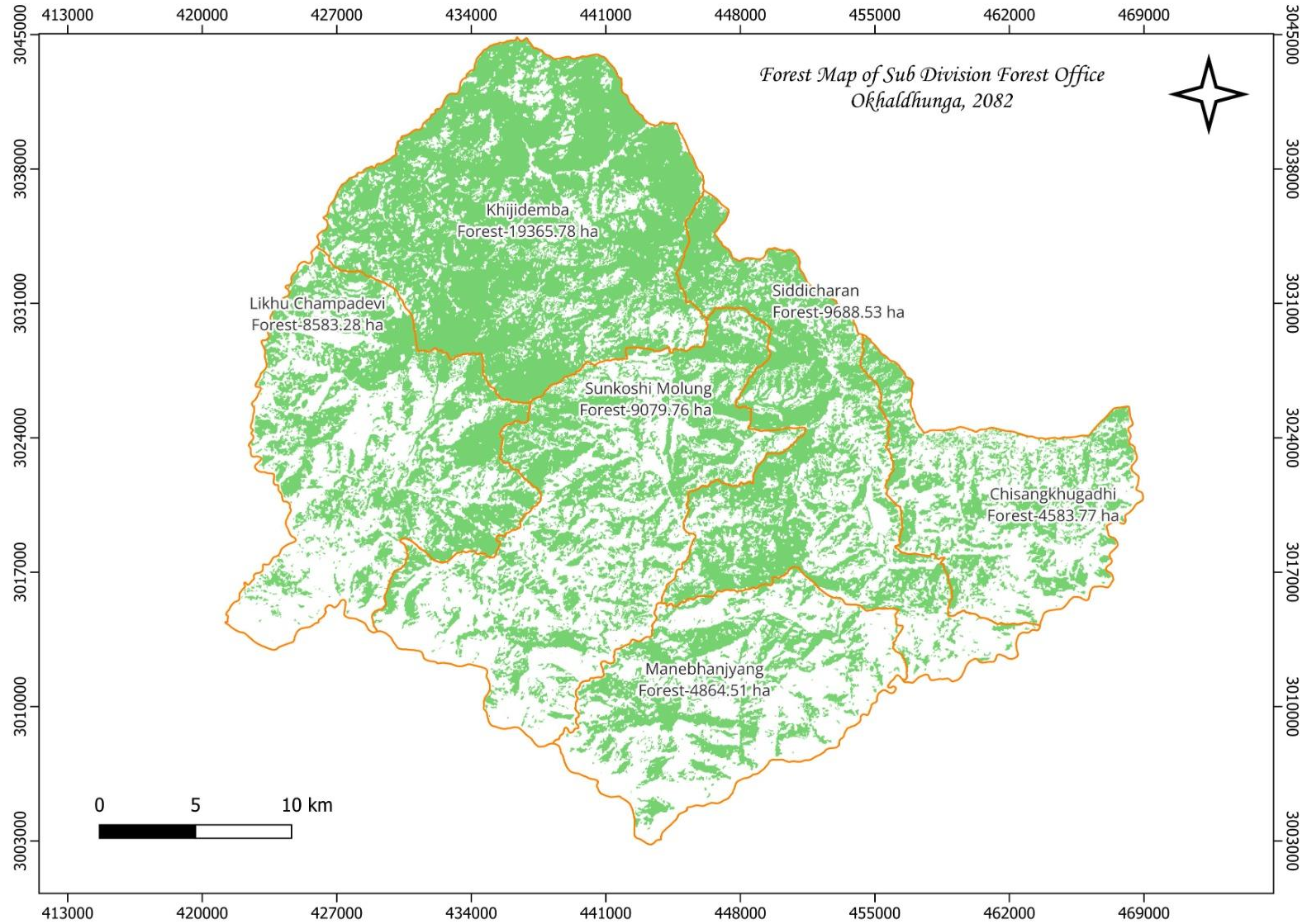
अनुसूची-५: सब डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र

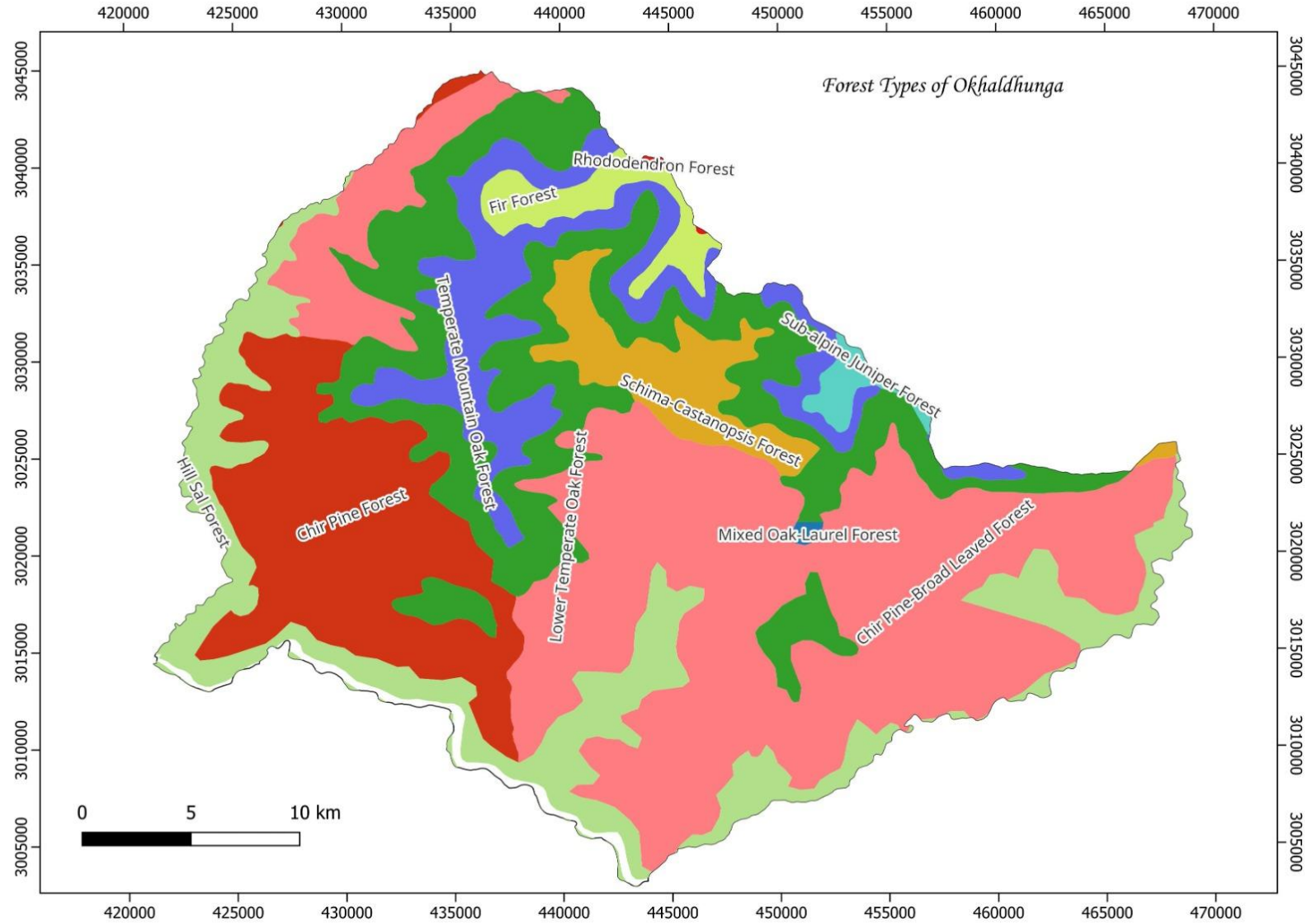
अनुसूची-६: सामुदायिक वनको पानी मुहान नक्साङ्कन

अनुसूची-७: सब डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वन

अनुसूची-द: वन प्रजाति नक्सा

अनुसूची-९: ओखलढुङ्गा जिल्लामा रहेका सामुदायिक वनको विवरण

क्र.सं.	दर्ता नं.	समुहको नाम	ठेगाना		स.डि.व.का.	क्षेत्रफल(हे.)	हस्तान्तरण मिति	पछिल्लो नवीकरण	कार्ययोजनाको म्याद	हालको	
			पालिका	वडा						घरधुरी	जनसंख्या
१	१६	सुलीभीर	सिद्धिचरण	१	सिद्धिचरण	१०३.००	२०५६।०३।२४	२०८०।०८।१	२०८५।०८।६	२८९	१९५९
२	१७	निसंखे गैहापाखा	सिद्धिचरण	१	सिद्धिचरण	२०.३६	२०५१।३।३१	२०७७।०७।८	२०८६।०८।७	२८२	१६०९
३	३९	ढाँड	सिद्धिचरण	१	सिद्धिचरण	९.५०	२०५२।३।३२	२०७९।०३।२२	२०८७।०८।८	५०	३००
४	४६	चिवेचौर बतासेडाँडा	सिद्धिचरण	१	सिद्धिचरण	०.०६	२०५२।३।३२	२०६३।०२।०१	२०६७।०६।८	१६८	८४०
५	४७	सन्धीपहिरो	सिद्धिचरण	१	सिद्धिचरण	५.००	२०५२।३।३२	२०८०।०८।१	२०८५।०८।६	५३	२४३
६	१२३	तिन पिप्ले	सिद्धिचरण	१	सिद्धिचरण	१४.२८	२०५४।३।२५	२०८०।०८।१	२०८४।०८।५	१३५	२७६
७	१२४	कर्कले	सिद्धिचरण	१	सिद्धिचरण	२१.३२	२०५४।३।२५	२०८०।०८।१	२०८५।०८।६	१००	३९८
८	१२५	सिम्लेखोरेन्डे	सिद्धिचरण	१	सिद्धिचरण	४६.००	२०५४।३।२५	२०८०।०८।१	२०८४।०८।५	९१	३६४
९	२२१	दुध कोशी	सिद्धिचरण	१	सिद्धिचरण	३०१.३४	२०६१।१।६	२०६७।०३।३२	२०७१।०७।२	३६७	११०१
१०	२२४	हलेशि दर्शन	सिद्धिचरण	१	सिद्धिचरण	१८४.३७	२०६१।४।११	२०६०।०६।२	२०६४।०६।५	३८३	२५०२
११	७	काफाल बोट	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	६.८०	२०५१।३।३०	२०६८.१३।३१	२०७२।०७।३	१२८	५१२
१२	८	नागीडाँडा	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	१५.००	२०५१।३।३०	२०७९।११।१९	२०८४।०८।५	८४	५०३
१३	५५	ठूलोपातल	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	४.२५	२०५२।४।३०	२०६९।३।२०	२०७३।०७।४	५६	२९८
१४	५६	बाझ घारी	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	३.००	२०५२।६।५	२०६७।३।३२	२०७१।०७।२	५५	११२
१५	५७	कामि गाँउ	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	७.३०	२०५२।६।२	२०६८।३।२	२०७२।०७।३	२८२	११२८
१६	५८	कडेनी	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	८.००	२०५२।६।५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	१२१	४८४
१७	६३	उत्तिसिनि	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	६.५०	२०५२।७।१	२०७९।६।२३	२०८४।०८।५	२६	१२४
१८	९२	चौतारा डाँडा	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	४.५०	२०५३।३।३२	२०७९।६।२३	२०८४।०८।५	४८	२४३
१९	९३	सानो पधेरोमझुवा पाखा	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	०.५०	२०५३।३।३२	२०६५।३।१९		३३	१५०
२०	९५	स्यावन ढुँडे	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	१.७३	२०५३।७।१६	२०७९।६।२३	२०८४।०८।५	३१	२११
२१	१११	हरो बोट	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	२०.४१	२०५४।१।५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	१४४	४९०
२२	१८६	पहिरो पाखा	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	५.०८	२०५८।२।२८	२०८०।०८।१	२०८४।०८।५	९८	६२५

२३	२४०	कोषाखोला लेकाली पाखा	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	६.६६	२०६३।३।२२	२०६८।३।२९	२०७२।०७३	७४	२९६
२४	२४५	कालिकादेवी	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	८.०२	२०६४।३।६	२०६९।३।२०	२०७३।०७४	५६	२८१
२५	६४	सोतीवन भंडारे	सिद्धिचरण	३	सिद्धिचरण	३२.५०	२०५२।७।३	२०६९।३।२०	२०७३।०७४	१७२	६८८
२६	६५	सल्लेरी	सिद्धिचरण	३	सिद्धिचरण	३२.२४	२०५२।७।१६	२०८०।०८१	२०८५।०८६	२८२	८०२
२७	६९	लामिसोति	सिद्धिचरण	३	सिद्धिचरण	२०.००	२०५२।८।२०	२०८१।०८२	२०९१।०९२	४०	१६०
२८	७१	अधेरी	सिद्धिचरण	३	सिद्धिचरण	९६.९६	२०५२।९।५	२०७५।४।२१	२०७९।०८०	५२९	११३०
२९	९६	पातल	सिद्धिचरण	३	सिद्धिचरण	११.९८	२०५३।७।१६	२०८०।०८१	२०८५।०८६	६३	२५२
३०	१६८	देवीस्थान बासबोट	सिद्धिचरण	३	सिद्धिचरण	२.५६	२०७५।२।१९	२०६९।३।२०	२०७३।०७४	३९	२०५
३१	२३०	सिद्धकालि	सिद्धिचरण	३	सिद्धिचरण	७.३२	२०६२।२।१९	२०६८।३।२	२०७२।०७३	३१	१५५
३२	४८	मयूरे देवीस्थान	सिद्धिचरण	४	सिद्धिचरण	६.४३	२०५२।३।३२	२०७९।३।२२	२०८४।०८५	६५	२६५
३३	४९	बान्द्रे	सिद्धिचरण	४	सिद्धिचरण	२७.८४	२०५२।३।३२	२०६८।३।२	२०७२।०७३	१५८	९९४
३४	५०	आगने खोप	सिद्धिचरण	४	सिद्धिचरण	१४.००	२०५२।३।३२	२०७९।३।२२	२०८४।०८५	१००	३७६
३५	५१	सुगुंरबोटे	सिद्धिचरण	४	सिद्धिचरण	५.८०	२०५२।३।३२	२०६८।३।२	२०७२।०७३	६५	२६०
३६	५२	कोल बोटे	सिद्धिचरण	४	सिद्धिचरण	३.९०	२०५२।३।३२	२०६८।३।२	२०७२।०७३	१५८	९९४
३७	५३	बायाथान सुविडाँडा	सिद्धिचरण	४	सिद्धिचरण	१.८०	२०५२।३।३२	२०७९।३।२२	२०८२।०८३	५६	२६७
३८	१४८	बिन्द्रा	सिद्धिचरण	४	सिद्धिचरण	२.८१	२०५५।३।१५	२०८०।०८१	२०८४।०८५	५४	७३३
३९	२६२	महिला जागृती	सिद्धिचरण	४	सिद्धिचरण	११.००	२०६५।१।९	२०८०।९।७	२०८४।०८५	१०६	५३०
४०	९	ढुंगेपाखा	सिद्धिचरण	५	सिद्धिचरण	६६.७५	२०५१।३।३०	२०८१।०८२	२०९१।०९२	९१	४६५
४१	१८	विष्णुखोप	सिद्धिचरण	५	सिद्धिचरण	९.५६	२०५१।३।३१	२०७९।०३।२२	२०८२।०८३	९२	३६८
४२	३५	साउने हिलछिरे	सिद्धिचरण	५	सिद्धिचरण	२३५.००	२०५२।२।२४	२०६६।०१।१०	२०६९।०७०	१७०	४३३
४३	८९	चिलाउनेखोपा	सिद्धिचरण	५	सिद्धिचरण	२५.८४	२०५३।१।३२	२०७९।०८०	२०८३।०८४	१४४	७२०
४४	१०४	कालिकादेवी गणेश	सिद्धिचरण	५	सिद्धिचरण	२.६१	२०५३।९।१३	२०७१।०३।३१	२०७५।०७६	७१	३४५
४५	१६१	तिहारे खर्क	सिद्धिचरण	५	सिद्धिचरण	३.९६	२०५७।२।२	२०८१।०८२	२०९१।०९२	१४५	६४५
४६	१९१	बाँझोगरा र्याले	सिद्धिचरण	५	सिद्धिचरण	५.३०	२०५८।३।३	२०७९।०६।२८	२०८७।०८८	१०५	५६७
४७	२१७	सिमधारा पाखा	सिद्धिचरण	५	सिद्धिचरण	०.७७	२०६०।३।३१	२०८०।०९।०७	२०८५।०८६	८८	४४२
४८	२५५	सृष्टी बुद्ध	सिद्धिचरण	५	सिद्धिचरण	२६.२३	२०६५।३।२५	२०७९।०६।२८	२०८७।०८८	९८	४९०

४९	८७	हरेली दुधेभीर	सिद्धिचरण	६	सिद्धिचरण	१३१.२०	२०५२।१२।२०	२०७३।०७।४	२०७८।०७।९	१२६	६२६
५०	८८	नलिडाँडा	सिद्धिचरण	६	सिद्धिचरण	११५.७.०४	२०५२।१२।२०	२०७६।०३।०३	२०८०।०८।१	२११	५०६
५१	१०६	लामेलड फलाँटे	सिद्धिचरण	६	सिद्धिचरण	३७४.६९	२०५३।१०।१७	२०८०।०८।१	२०९०।०९।१	३१६	१५००
५२	११०	रमिते	सिद्धिचरण	७	सिद्धिचरण	१३५.०२	२०५३।११।३	२०७८।०७।०८	२०८२।०८।३	४४७	१३२४
५३	६६	सहरे कुइभीरट्याम्के	सिद्धिचरण	७	सिद्धिचरण	५४६.५६	२०५२।७।२०	२०८१।०८।२	२०९०।०९।१	१९४	८६६
५४	१२६	टक्सार	सिद्धिचरण	७	सिद्धिचरण	१३७.२४	२०५४।३।२५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	१४२	११९८
५५	१४९	रिमलथुम्की गैरी	सिद्धिचरण	७	सिद्धिचरण	१०८.५०	२०५५।३।१५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	२३५	१०३४
५६	७६	धनेपु	सिद्धिचरण	७	सिद्धिचरण	४५.५४	२०५२।९।१२	२०६३।१०।११	२०६८।०६।९	१४६	७०
५७	१००	चैतेडाँडा	सिद्धिचरण	८	सिद्धिचरण	६२.००	२०५३।९।३	२०८०।३।५	२०८५।०८।६	१२९	८४०
५८	१०७	बाघखोर	सिद्धिचरण	८	सिद्धिचरण	२०.७६	२०५३।१०।१७	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	१२५	१४२३
५९	१०८	भुसुने सल्लेरी	सिद्धिचरण	८	सिद्धिचरण	५७.४०	२०५३।१०।१७	२०७५।४।२१	२०७९।०८।०	१३५	५४०
६०	१८९	सिद्धेश्वरी	सिद्धिचरण	८	सिद्धिचरण	३२.४०	२०५३।१।१२	२०६४।३।१८	२०७३।०७।४	८५	२०६
६१	२१	खोदम्पा	सिद्धिचरण	९	सिद्धिचरण	३६.५५	२०५१।३।३१	२०६५।०३।२६	२०६८।०६।९	२०२	१०७६
६२	२२	पहिरो तिलखोरिया	सिद्धिचरण	५	सिद्धिचरण	१२.७५	२०५१।३।३१	२०८०।३।५	२०८५।०८।६	४९	१९६
६३	४०	उत्तीसे खोल्ले	सिद्धिचरण	९	सिद्धिचरण	६.९५	२०५२।३।३१	२०६४।०२।२२	२०६७।०६।८	७२	३१०
६४	५९	ज्यामीरे	सिद्धिचरण	९	सिद्धिचरण	१७२.००	२०५२।६।५	२०७४।०७।५	२०७८।०७।९	२८०	१६७०
६५	९८	देवीस्थान	सिद्धिचरण	९	सिद्धिचरण	२.२९	२०५३।७।१६	२०६५।०३।२६	२०६८।०६।९	५६	२२४
६६	३०१	विकेचौर गुर्दुम	सिद्धिचरण	१०	सिद्धिचरण	१२५.००	२०७०।०२।२०	२०७०।०२।२०	२०७४।०७।५	१७०	८९६
६७	१३६	हरिबोले	सिद्धिचरण	१०	सिद्धिचरण	३२१.००	२०५४।११।१५	२०७७।०८।१८	२०८२।०८।३	२७१	१४४८
६८	२१५	रजनी थाक्ले	सिद्धिचरण	१०	सिद्धिचरण	२२८.९८	२०६०।३।३०	२०७५।०७।६	२०८०।०८।१	१९३	१२७३
६९	१	सोबुरोडाँडा	सिद्धिचरण	११	सिद्धिचरण	३९.६०	२०४८।८।५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	१२४	६३४
७०	२	राम बजार	सिद्धिचरण	११	सिद्धिचरण	९.००	२०४८।८।८	२०७७।०७।८	२०८६।०८।७	७२	३६१
७१	९७	डाडखर्क झाक्रीढुँगा	सिद्धिचरण	११	सिद्धिचरण	२६.७२	२०५३।७।१६	२०७८।०७।९	२०८७।०८।८	१६७	६८५
७२	१५०	कालिकादेवी महिला	सिद्धिचरण	११	सिद्धिचरण	४.९५	२०५५।३।१५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	१०२	५१०
७३	१९	जल्केनी	सिद्धिचरण	१२	सिद्धिचरण	१६.००	२०५१।३।३१	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	११०	६१०
७४	२०	बकुन्दे	सिद्धिचरण	१२	सिद्धिचरण	४८.९३	२०५१।३।३१	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	४००	२३२०

७५	१२७	सिमलडाँडा	सिद्धिचरण	१२	सिद्धिचरण	३.४७	२०५४।३।२५	२०७९।०३।२२	२०८२।०८३	५४	२६३
७६	२४६	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	१२	सिद्धिचरण	२.४०	२०६४।०३।१८	२०७०।०७।१	२०७४।०७।५	१०१	५३९
७९	११७	खत्रीखोरीया	चिसंखुगढी	१	चिशंखुगढी	९.३३	२०५४।३।२५	२०७९।३।२२	२०८३।०८।४	४२	१९२
८०	१४६	कोलडाँडा	चिसंखुगढी	१	चिशंखुगढी	७.२३	२०५५।३।१५	२०८०।२।२२	२०८४।०८।५	८०	३२०
८१	१४७	कालीखोप	चिसंखुगढी	१	चिशंखुगढी	१०.२१	२०५५।३।१५	२०६४।२।१८	२०६९।०७।०	५२	२६६
८२	१६५	महभीर	चिसंखुगढी	१	चिशंखुगढी	७२.३६	२०४७।३।१९	२०७५।३।३२	२०७९।०८।०	४५	२९७
८३	१६६	बलाउनी	चिसंखुगढी	१	चिशंखुगढी	६.०३	२०५७।२।१९	२०७९।६।२८	२०८४।०८।५	१०१	६३८
८४	१९०	सिसाखानी	चिसंखुगढी	१	चिशंखुगढी	३८.३७	२०५७।२।१९	२०६८।३।२७	२०७२।०७।३	४५	२०८
८५	२३४	कुइब्रा	चिसंखुगढी	१	चिशंखुगढी	४८.१०	२०५८।३।३	२०७९।८।०	२०८४।०८।५	१५८	७८९
८६	२३९	कृष्णेश्वर	चिसंखुगढी	१	चिशंखुगढी	१४.५६	२०६२।३।१६	२०६९।३।२०	२०७४।०७।५	३२	२३२
८७	२६८	जालपादेवी महिला	चिसंखुगढी	१	चिशंखुगढी	७.३०	२०६३।३।२२	२०६९।३।३१	२०७४।०७।५	१७	८८
८८	४१	लालीगुराँस	चिसंखुगढी	१	चिशंखुगढी	३.३१	२०६६।३।३१	२०८०।२।२२	२०८४।०८।५	४९	१५०
८९	४२	डाँडापाखा	चिसंखुगढी	२	चिशंखुगढी	२३.६८	२०५२।३।३२	२०७४।०७।५	२०७९।०८।०	५८	३८३
९०	४३	डुम्रीचौर	चिसंखुगढी	२	चिशंखुगढी	२४.६६	२०५२।३।३२	२०७८।०७।९	२०८७।०८।८	११०	५०१
९१	४४	धरमपानी	चिसंखुगढी	२	चिशंखुगढी	१४.०१	२०५२।३।३२	२०८२।३।२४	२०९१।०९।२	८०	४००
९२	४५	तितीनी चौरबारी	चिसंखुगढी	२	चिशंखुगढी	१९.२३	२०५२।३।३२	२०७९।३।२२	२०८७।०८।८	१२५	५१३
९३	७२	आहालघारी	चिसंखुगढी	२	चिशंखुगढी	१७.७३	२०५२।९।१२	२०८२।३।२४	२०९१।०९।२	५८	३४८
९४	६	जामुने कमेरेपानी	चिसंखुगढी	३	चिशंखुगढी	२३.५०	२०५१।३।३०	२०७५।०७।६	२०८०।०८।१	७५	४४६
९५	६७	ढाँड	चिसंखुगढी	३	चिशंखुगढी	१३.६०	२०५२।७।३०	२०७९।३।२२	२०८७।०८।८	३०	१५५
९६	६८	तिल्केनी	चिसंखुगढी	३	चिशंखुगढी	७५.५१	२०५२।७।३०	२०७७।१२।२५	२०८२।०८।३	२४०	१५६६
९७	७३	देवीथान	चिसंखुगढी	३	चिशंखुगढी	१३.४६	२०५२।९।१२	२०७९।३।२२	२०८७।०८।८	९७	५२३
९८	७४	उत्तीसिनी	चिसंखुगढी	३	चिशंखुगढी	२३.८९	२०५२।९।१२	२०६७।३।३२	२०७२।०७।३	१०८	५४०
९९	७५	सालघारी	चिसंखुगढी	३	चिशंखुगढी	७.२०	२०५२।९।१२	२०७९।३।२२	२०८७।०८।८	८०	४००
१००	८२	विमिरे	चिसंखुगढी	३	चिशंखुगढी	४.१६	२०५२।९।१९	२०७८।०७।९	२०८३।०८।४	३४	२४०
१०१	११८	भैसीधुरे	चिसंखुगढी	३	चिशंखुगढी	१२८.८०	२०५४।३।२५	२०७९।३।२२	२०८७।०८।८	१२०	६०५
१०२	२७७	आहाले देवीथान	चिसंखुगढी	३	चिशंखुगढी	३.१२	२०६७।३।३२	२०७९।३।२२	२०८७।०८।८	६८	४८८

१०३	३०४	अलेभस्मे	चिसंखुगढी	३	चिशंखुगढी	३.००	२०७०/०३/३१			७०	३४५
१०४	११९	सालकमेरे	चिसंखुगढी	५	चिशंखुगढी	१५.००	२०५४।३।२५	२०६९।३।३१	२०७४।०७५	३५	१७५
१०५	१२०	किसान	चिसंखुगढी	५	चिशंखुगढी	२२४.४९	२०५४।३।२५	२०७०।३।३१	२०७४।०७५	२००	९८५
१०६	२१८	चाकलढुँगा	चिसंखुगढी	५	चिशंखुगढी	१३.७०	२०६०।८।९	२०६९।३।३१	२०७३।०७४	६६	२८०
१०७	१६७	थलेथुम्को	चिसंखुगढी	५	चिशंखुगढी	१२७.६२	२०५७।२।१९	२०७९।६।२८	२०८३?०८४	१६२	८१०
१०८	३२९	थुम्की पवित्रादेवी	चिसंखुगढी	५	चिशंखुगढी	१.४६	२०७२।३।३१	२०७८।०७९	२०८७।०८८	६२	९९१
१०९	१५६	रानी	चिसंखुगढी	६	चिशंखुगढी	१८.००	२०५६।३।३	२०७९।६।२८	२०८३।०८४	३००	१५००
११०	१७३	बालकन्या	चिसंखुगढी	६	चिशंखुगढी	३४.९०	२०५७।३।२०	२०७९।६।३१	२०८३।०८४	१५४	५७५
१११	१९५	पातल	चिसंखुगढी	६	चिशंखुगढी	५.१२	२०५८।३।२०	२०७९।७।२	२०८३।०८४	७९	४५२
११२	२००	थाक्ले खानीखोला	चिसंखुगढी	६	चिशंखुगढी	१०२.६०	२०५८।५।९	२०६७।०६८	२०७२।०७३	३१०	१५५०
११३	३५२	सिलिंगे	चिसंखुगढी	६	चिशंखुगढी	११.१७	२०७६।३।३१	२०८२।०३।२४	२०९१।०९२	३८	७७६
		कुन्तादेवी	चिसंखुगढी	६	चिशंखुगढी	३.४४	२०७५	२०८१।०८२	२०९१।०९२		
११४	११४	सल्लेरी	चिसंखुगढी	७,८	चिशंखुगढी	१८.६५	२०५४।२।२१	२०७६।०७७	२०८१।०८२	१८०	८७६
११५	२५२	पाताल	चिसंखुगढी	७	चिशंखुगढी	११.८९	२०६५।१।१०	२०७७।३।३	२०८२।०८३	३९	२००
११६	१२१	नेवारे	चिसंखुगढी	७	चिशंखुगढी	५०.३५	२०५४।३।२५	२०७७।३।३	२०८२।०८३	२८१	१४०५
११७	९९	सल्लेपाखा	चिसंखुगढी	८	चिशंखुगढी	४.३६	२०५३।९।३	२०७७।३।१७	२०८१।०८२	६०	३००
११८	१७९	रमिते	चिसंखुगढी	८	चिशंखुगढी	२७९.६७	२०५४।३।२५	२०७५।०७६	२०७९।०८०	११५	५१७
११९	१२२	भालुखोप	चिसंखुगढी	८	चिशंखुगढी	१५५.०९	२०५४।३।२५	२०७७।३।३	२०८१।०८२	८३	९००
१२०	२७४	पन्चकन्या कालिका देवी	चिसंखुगढी	८	चिशंखुगढी	१२.४०	२०६७।३।२१	२०७७।३।३	२०८१।०८२	१०४	४८०
१२१	८४	बासलबोट	मानेभञ्ज्याङ्ग	१	मानेभञ्ज्याङ्ग	११२.२६	२०५२।१२।६	२०६७।३।२५	२०७२।०७३	५४	२६७
१२२	१३५	गहते ढण्डेवारी	मानेभञ्ज्याङ्ग	१	मानेभञ्ज्याङ्ग	१५.२०	२०५४।९।३	२०७९।३।२०	२०८३।०८४	५८	२६७
१२३	३१९	ढाम्सेलु कृषि	मानेभञ्ज्याङ्ग	१	मानेभञ्ज्याङ्ग	२.३६	२०७१।३।३१	२०७६।०७७	२०८१।०८२	६४	३२३
१२४	३२०	पाजामदीका	मानेभञ्ज्याङ्ग	१	मानेभञ्ज्याङ्ग	१.३७	२०७१।३।३१	२०७०।०७१	२०७५।०७६	५५	२६५
१२५	३२१	खिंकु	मानेभञ्ज्याङ्ग	१	मानेभञ्ज्याङ्ग	८.१०	२०७१।३।३१	२०७१।०७।१८	२०७५।०७६	४१	२३४
१२६	३२२	जागुरडाँडा	मानेभञ्ज्याङ्ग	१	मानेभञ्ज्याङ्ग	१३.५०	२०७१।३।३१	२०७७।३।३१	२०८१।०८२	८८	५१५
१२७	३३७	तिनकन्या पञ्चवति देवीथान	मानेभञ्ज्याङ्ग	१	मानेभञ्ज्याङ्ग	०.४९	२०७३।०१।१५	२०८२।३।२४	२०९१।०९२	४४	२५५

१२८	४	भुमेथान	मानेभञ्ज्याङ्ग	२	मानेभञ्ज्याङ्ग	१७.१४	२०५१।३।१५	२०७९।०८०	२०८४।०८५	४५	२६७
१२९	५	कालीमाटी	मानेभञ्ज्याङ्ग	२	मानेभञ्ज्याङ्ग	२.९५	२०७०।०३।३१	२०७९।६।३०	२०८३।०८४	६१	२८९
१३०	३०५	लिब्जु	मानेभञ्ज्याङ्ग	२	मानेभञ्ज्याङ्ग	१९.५०	२०७०।३।३१	२०८०।८।२९	२०८५।०८६	१०१	६५९
१३१	३२३	तपसे	मानेभञ्ज्याङ्ग	२	मानेभञ्ज्याङ्ग	१.३९	२०७१।३।३१	२०७९।०८०	२०८३।०८४	६८	२९८
१३२	३२४	वनपाला	मानेभञ्ज्याङ्ग	२	मानेभञ्ज्याङ्ग	४.१२	२०७१।३।३१			१२५	५९८
१३३	३३०	सल्लेनी	मानेभञ्ज्याङ्ग	२	मानेभञ्ज्याङ्ग	६७.९१	२०७२।३।३१	२०७९।६।३०	२०८३।०८४	१३०	९३०
१३४	३३१	मसारपाखा ठुलीगैरी	मानेभञ्ज्याङ्ग	२	मानेभञ्ज्याङ्ग	१२५.६५	२०७२।३।३१	२०७९।६।२८	२०८४।०८५	१८६	११४३
१३५	८१	कोलबोटे ग्लन्जु	मानेभञ्ज्याङ्ग	३	मानेभञ्ज्याङ्ग	११.५६	२०५२।९।१४	२०८२।३।२४	२०९१।०९२	३८१	२१६२
१३६	३५१	अहाले गैरी	मानेभञ्ज्याङ्ग	३	मानेभञ्ज्याङ्ग	६२.८५	२०५३।१०।१७	२०८०।८।२९	२०८५।०८६	२९८	१७९८
१३७	१५१	तिनतले	मानेभञ्ज्याङ्ग	३	मानेभञ्ज्याङ्ग	१९.२३	२०५५।३।१५	२०८२।३।२४	२०९१।०९२	१९७	७६८
१३८	३०३	धेमयोग	मानेभञ्ज्याङ्ग	३	मानेभञ्ज्याङ्ग	३३.३३	२०७०।३।२९	२०७९।३।२२	२०८३।०८४	५५	४४४
१३९	२७६	फोकुल	मानेभञ्ज्याङ्ग	३	मानेभञ्ज्याङ्ग	१२२.००	२०६७।३।३२	२०७१।०७२	२०७६।०७७	२८७	१९०९
१४०	३७	भिमसेन महाकाली	मानेभञ्ज्याङ्ग	४	मानेभञ्ज्याङ्ग	८१.८६	२०५२।३।३२	२०८२।३।२४	२०९१।०९२	१२१	५९६
१४१	३०	भूमेथान मंगलबारे	मानेभञ्ज्याङ्ग	४	मानेभञ्ज्याङ्ग	१.८०	२०५१।५।२	२०७९।७।२२	२०८४।०८५	१११	६८५
१४२	१०१	थुम्की	मानेभञ्ज्याङ्ग	४	मानेभञ्ज्याङ्ग	५८.६३	२०५३।९।३	२०७९।२।२५	२०८४।०८५	१११	६५४
१४३	९०	पम्पलु	मानेभञ्ज्याङ्ग	४	मानेभञ्ज्याङ्ग	३६०.०३	२०५३।३।१५	२०६८।३।२८	२०७२।०७३	३१४	१७१८
१४४	१६३	देवीस्थान महिला	मानेभञ्ज्याङ्ग	४	मानेभञ्ज्याङ्ग	६.६८	२०५६।१२।१	२०८०।८।२९	२०८५।०८६	१००	६००
१४५	२०६	झंकु	मानेभञ्ज्याङ्ग	४	मानेभञ्ज्याङ्ग	६१.७७	२०५९।३।३	२०८०।०८१	२०८४।०८५	९९	७४६
१४६	२३१	सुमित्रा कालीका	मानेभञ्ज्याङ्ग	४	मानेभञ्ज्याङ्ग	२८२.४३	२०६२।२।१९	२०८०।८।२९	२०८५।०८६	३१८	१२७२
१४७	२५७	महाकाली	मानेभञ्ज्याङ्ग	४	मानेभञ्ज्याङ्ग	९८.८७	२०६५।३।३१	२०८०।८।२९	२०८५।०८६	७५	३७०
१४८	२६९	डिप्सा	मानेभञ्ज्याङ्ग	४	मानेभञ्ज्याङ्ग	१४.०३	२०६६।३।३१	२०७९।३।२२	२०८८।०८९	७१	४७५
१४९	१०२	महादेवस्थान	मानेभञ्ज्याङ्ग	५	मानेभञ्ज्याङ्ग	४७७.६७	२०५३।९।३	२०७६।११।१८	२०८८।०८९	६५०	३०००
१५०	१३२	उदयपुर	मानेभञ्ज्याङ्ग	५	मानेभञ्ज्याङ्ग	१३५.४०	२०५४।३।२५	२०७९।१।५	२०८८।०८९	५००	२४९५
१५१	१८८	धिमिले	मानेभञ्ज्याङ्ग	५	मानेभञ्ज्याङ्ग	३२.००	२०५८।२।३०	२०७९।६।२८	२०८३।०८४	१९१	१२२५
१५२	२३३	बारासी	मानेभञ्ज्याङ्ग	५	मानेभञ्ज्याङ्ग	४.९५	२०६२।३।१४	२०८२।३।२४	२०९१।०९२	६४	४२९
१५३	८३	भूतपानि	मानेभञ्ज्याङ्ग	६	मानेभञ्ज्याङ्ग	१७५.१७	२०५२।१०।१०	२०७९।२।२१५	२०८८।०८९	२८६	१७१४

१५४	१०३	सनदाने	मानेभञ्ज्याङ्ग	६	मानेभञ्ज्याङ्ग	१३८.९७	२०५३।९।३	२०७७।१।३१	२०८२।०८३	९५	९६१
१५५	११२	थुम्की दुम्की	मानेभञ्ज्याङ्ग	६	मानेभञ्ज्याङ्ग	३८२.२०	२०५४।१।५	२०८२।०३।२४	२०८५।०८६	२९४	१९५०
१५६	११३	आहाले थाक्ले	मानेभञ्ज्याङ्ग	६	मानेभञ्ज्याङ्ग	१६२.००	२०५४।१।५	२०७९।६।२८	२०८४।०८५	४५	२८०
१५७	१५७	धारापानी	मानेभञ्ज्याङ्ग	७	मानेभञ्ज्याङ्ग	१०८.४२	२०५६।३।३	२०८०।०२।१९	२०८४।०८५	१५१	१०५७
१५८	२३८	डुडेमाले	मानेभञ्ज्याङ्ग	७	मानेभञ्ज्याङ्ग	२३७.३९	२०६१।३।६	२०७२।३।३१	२०७७।०७८	१४४	९७५
१५९	२४२	सिमपानी हरियाटार	मानेभञ्ज्याङ्ग	७	मानेभञ्ज्याङ्ग	४६१.२६	२०६३।३।२६	२०८०।०१।१९	२०८४।०८५	२५५	११२८
१६०	२४३	देउराली	मानेभञ्ज्याङ्ग	७,८	मानेभञ्ज्याङ्ग	१५३.८५	२०६३।८।२९	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	४०१	१९९८
१६१	३१३	राधवपुर	मानेभञ्ज्याङ्ग	८	मानेभञ्ज्याङ्ग	१०९.१०	२०६०।७।३०	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	१९३	८९८
१६२	३०६	त्रिशुली राताडाँडा महिला	मानेभञ्ज्याङ्ग	८	मानेभञ्ज्याङ्ग	६३.००	२०७०।३।३१	२०७९।३।२२	२०८८।०८९	४५	२३७
१६३	३०७	महादेव त्रिशुले	मानेभञ्ज्याङ्ग	८	मानेभञ्ज्याङ्ग	९४.५६	२०७०।३।३१	२०७९।२।२५	२०८८।०८९	५०	२६८
१६४	३४३	बोजेनी गैरा	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	१.९९	२०७३।३।३०	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	५८	३७६
१६५	१७२	गैहा	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	२६.२९	२०५७।३।१६	२०७९।२।२५	२०८८।०८९	१५२	९५१
१६६	१८०	बाघपाईले	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	१७६.९२	२०५७।३।२६	२०८२।०८३	२०९१।०९२	१९२	९५७
१६७	१९७	चण्डीथान	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	१०.०४	२०५८।३।२४	२०७९।२।२५	२०८८।०८९	९७	६८५
१६८	२१०	साउनेपानी देवीथान	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	२३.२५	२०६०।३।२४	२०७९।२।२५	२०९१।०९२	१५५	९५७
१६९	२२५	घन्टापधेरो	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	१८.५०	२०६१।६।२७	२०७९।२।२५	२०८८।०८९	१७६	५१०
१७०	२२६	सालघारी	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	१२.८०	२०६१।१।१०	२०७९।३।३१	२०८९।०९०	१११	६११
१७१	२३२	चिलाउने	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	९३.१८	२०६२।२।१९	२०८२।३।२४	२०९१।०९२	१६३	५५६
१७२	२५८	कुवापानी	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	९.६८	२०६५।३।३१	२०७९।२।२५	२०८३।०८४	९५	८५५
१७३	३१४	दुमखिम देउराली	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	३६.११	२०७१।३।२४	२०७१।३।२५	२०७८।०७९	९०	४६६
१७४	३१५	कालिका	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	२.४३	२०७१।३।२५	२०७९।३।३१	२०८८।०८९	२४	११७
१७५	३४२	सिद्धथान पाखो	मानेभञ्ज्याङ्ग	९	मानेभञ्ज्याङ्ग	५.००	२०७३।३।३०			५३	२७७
१७६	११५	चप्लेटी	खिजीदेम्बा	१	खिजीदेम्बा	१५.१३	२०५४।२।२१	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	१४५	९४८
१७७	२२२	खसीखर्क चण्डीथान	खिजीदेम्बा	१	खिजीदेम्बा	७.११	२०६१।३।७	२०८०।०८१	२०८४।०८५	८७	६३७
१७८	२८६	कोफेपाखा	खिजीदेम्बा	१	खिजीदेम्बा	१५.४२	२०६८।३।२८	२०६८।०६९	२०७३।०७४	१३५	५४०
१७९	२९०	लिखु लिमती	खिजीदेम्बा	१	खिजीदेम्बा	१.२३	२०६९।२।१६	२०८०।०८१	२०८४।०८५	४२	१६०

१८०	३३६	हिमगंगा	खिजीदेम्बा	१	खिजिदेम्बा	५.२०	२०७२।१२।१९	२०८२।०८३	२०८६।०८७	११०	४४०
१८१	३६	गौरीवन सेलेले	खिजीदेम्बा	२	खिजिदेम्बा	२६२.८३	२०५२।२।२४	२०८०।०८१	२०८९।०९०	१४९	९०२
१८२	७७	जय नेपाल	खिजीदेम्बा	३	खिजिदेम्बा	३४.३५	२०५२।९।१२			१२५	५२५
१८३	२११	जोरपानी झाप्रीधारी	खिजीदेम्बा	३	खिजिदेम्बा	१५२.५७	२०६०।३।२६	२०७९।१२।१९	२०८४।०८५	१३०	७१६
१८४	७०	पकुवा गैहा	खिजीदेम्बा	४	खिजिदेम्बा	९.३०	२०५२।८।२०	२०७३।२।६	२०८२।०८३	५२	१६५
१८५	१९९	पाखेसाम्ले	खिजीदेम्बा	४	खिजिदेम्बा	९७.७५	२०५८।४।१	२०७२।०७३	२०७६।०७७	७९	४२८
१८६	२९२	छेर्माले	खिजीदेम्बा	४	खिजिदेम्बा	१००.६०	२०६९।३।२६	२०७९।०८०	२०८८।०८९	१३४	७३७
१८७	२३	साउने पाखा	खिजीदेम्बा	५	खिजिदेम्बा	६८.०८	२०५१।३।३१	२०८०।१।११	२०८०।०८१	९६	१९२
१८८	२३५	मिलिजुली	खिजीदेम्बा	५	खिजिदेम्बा	५.६८	२०६२।३।१६	२०७९।०८०	२०८४।०८५	३७	१८५
१८९	२५६	जनजाती	खिजीदेम्बा	५	खिजिदेम्बा	३८.००	२०६५।३।३५	२०८१।१०।२२	२०८५।०८६	१०१	५९१
१९०	२८१	मेहेले फलाटे	खिजीदेम्बा	५	खिजिदेम्बा	५७.००	२०६७।४।२	२०८०।०८१	२०८५।०८६	६५	२६०
१९१	१५२	मेहेले दुब्ले	खिजीदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	१७८.५२	२०५५।०३।१५	२०७९।०८०	२०८४।०८५	९०	३००
१९२	१८२	थामथोले देम्बा	खिजीदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	४७०.५०	२०५७।६।५	२०७८।०७९	२०८३।०८४	१३५	५५६
१९३	२६३	तीनछाँगै	खिजीदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	८०.३०	२०६६।३।१७	२०७८।७।३०	२०८३।०८४	१०६	४३०
१९४	२७१	थामगर्सिंग	खिजीदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	६६.७४	२०६६।४।६	२०७७।२।११	२०८१।०८२	८०	३२०
१९५	२८२	नोसिभित्ते	खिजीदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	९३.३७	२०६९।९।११	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	३४	१७०
१९६	२९१	गुराँसे	खिजीदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	७७.०२	२०६९।२।१६	२०७८।७।३०	२०८३।०८४	४०	१६०
१९७	३४८	विचारी नुनथला	खिजीदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	१२.८४	२०७३।३।३१	२०७८।७।३०	२०८३।०८४	५०	१८०
१९८	७८	रानिवन	खिजीदेम्बा	७	खिजिदेम्बा	११.४३	२०५२।९।१२			६०	२७६
१९९	१९६	दिम्बा	खिजीदेम्बा	७	खिजिदेम्बा	४०३.३५	२०५८।३।२०	२०८१।३।२४	२०८८।०८९	२७४	१७३९
२००	२९६	केत्तिचित्र	खिजीदेम्बा	७	खिजिदेम्बा	१०.०९	२०६९।३।३१	२०६४।९।१२	२०८८।०८९	५७	३७१
२०१	२०७	दिम्बा कामथली	खिजीदेम्बा	८	खिजिदेम्बा	८३९.७५	२०५९।३।१०	२०७९।१०।२२	२०८८।०८९	२६०	१०६०
२०२	२७२	सिंहदेवी	खिजीदेम्बा	८	खिजिदेम्बा	१९३.५१	२०६७।३।१७			२०९	८२४
२०३	२७३	दोराखर्क मिनेरी	खिजीदेम्बा	९	खिजिदेम्बा	२६६.६०	२०६७।३।१७	२०७७।०७८	२०८२।०८३	१२५	५००
२०४	२८५	रिपाल ताउर	खिजीदेम्बा	९	खिजिदेम्बा	१२३.७७	२०६८।१।५	२०७८।१।१५	२०८१।०८२	८३	३२०
२०५	३००	उच्च हिमाली	खिजीदेम्बा	९	खिजिदेम्बा	१८९.७४	२०६९।०९।०४	२०८२।३।२४	२०८८।०८९	१५८	७१०

२०६	१५४	दियाले	लिखु	९	खिजिदेम्बा	१०९.७४	२०५५/०३/१५	२०७९/०७/२१	२०८४/०८/५	१८९	११२५
२०७	२६४	पोकली झर्ना	लिखु	९	खिजिदेम्बा	६९.४१	२०६६/३/१७	२०८०/०८/१	२०८९/०९/०	१३१	७८६
२०८	२८७	नमुना लालीगुरास	लिखु	९	खिजिदेम्बा	१८.६९	२०६८/३/३०	२०७८/०७/९	२०८७/२०/८	७४	४६४
२०९	२९५	कालिखोला	लिखु	९	खिजिदेम्बा	५९.१२	२०६९/३/३१	२०८०/०८/१	२०८९/०९/०	५४	३५४
२१०	३०२	सानिटार पिपलपाखा	लिखु	९	खिजिदेम्बा	२०.३१	२०७०/३/१८	२०७८/०७/९	२०८७/०८/८	११४	७२०
२११	३२७	देवीथान रिपलु	लिखु	९	खिजिदेम्बा	९.७४	२०७१/३/३१	२०८०/०८/१	२०८४/०८/५	७३	४३३
२१२	३२८	रात्माटे शिवालय	लिखु	९	खिजिदेम्बा	१०.६५	२०७१/३/३१	२०७८/०७/९	२०८२/०८/३	९८	४३४
२१३	३३५	लेखबेसी	लिखु	९	खिजिदेम्बा	३२.१०	२०७२/१०/२२	२०७८/०७/९	२०८२/०८/३	१२४	५१९
२१४	३५०	भाकिम्लेपाखा	लिखु	९	खिजिदेम्बा	३.१०	२०७३/०३/३१	२०८०/०८/१	२०८४/०८/५	४४	२७५
२१५	२७८	जाल्पादेवी	मोलुङ	६	खिजिदेम्बा	१३४.५०	२०६७/३५३२	२०७८/०७/३०	२०८२/०८/३	८५	२६८
२१६	२८४	तिनतले रर्मालो	मोलुङ	६	खिजिदेम्बा	४२.५७	२०६७/११/८	२०७९/०७/१	२०८८/०८/९	८५	४००
२१७	२९३	नमुना तिनतले	मोलुङ	६	खिजिदेम्बा	४८.०३	२०६९/३/२६	२०७९/१०/२४	२०८८/०८/९	१४७	४५०
२१८	१८१	रानीवन च्यानडाँडा	मोलुङ	७	खिजिदेम्बा	५७.५०	२०५७/३/२६	२०७२/३/२१	२०७५/०७/६	७६	३९०
२१९	२२३	शिवद्वती सिटाघारी	मोलुङ	७	खिजिदेम्बा	६८.०४	२०६१/३/२३	२०७९/१०/२२	२०८८/०८/९	८७	३६०
२२०	२७५	तिनचुले	मोलुङ	७	खिजिदेम्बा	१२१.१२	२०६७/३/२५	२०७९/१०/२२	२०८८/०८/९	१२६	६३०
२२१	३३८	पञ्चकन्या	मोलुङ	७	खिजिदेम्बा	४९.१२	२०७३/११/१५	२०७८/०७/३०	२०८२/०८/३	६५	३०५
२२२	१०	गहते पुईयाबोट	मोलुङ	१	सुनकोशी मोलुङ	५८.४०	२०५१/३/३०	२०८०/३/५	२०८३/०८/४	२२२	११९२
२२३	११	झगरपुर	मोलुङ	१	सुनकोशी मोलुङ	१८.९०	२०५१/३/३०	२०८२/३/२४	२०९०/०९/१	१४४	५९०
२२४	७९	कुन्तादेवी	मोलुङ	१	सुनकोशी मोलुङ	१५६.००	२०५२/११/१२	२०७६/११/१८	२०८१/०८/२	१५९	६१९
२२५	१६४	पुयाँबोट सालघारी तिलखोरिया	मोलुङ	१	सुनकोशी मोलुङ	२८.०२	२०५६/१२/११	२०८१/०८/२	२०९०/०९/१	२४०	२१३७
२२६	२०४	डाँडाखर्क खरिचौर	मोलुङ	१	सुनकोशी मोलुङ	५३.९१	२०५९/२/१०	२०८२/०८/३	२०९१/०९/२	११९	६९४
२२७	२२७	हुंगा विसाउने	मोलुङ	१	सुनकोशी मोलुङ	१३३.१९	२०६१/११/२१	२०८२/३/२४	२०९०/०९/१	२५५	१३९६
२२८	२३६	घुमाउने डाँडाच्यानघारी	मोलुङ	१	सुनकोशी मोलुङ	१.३२	२०६२/३/२२	२०८१/०८/२	२०८५/०८/६	६७	३६४
२२९	३८	रानीवन	मोलुङ	२	सुनकोशी मोलुङ	२३७.४०	२०५२/३/३२	२०८१/२/४	२०८४/०८/५	४४७	३६२७
२३०	३३	महभीरहरियालि	मोलुङ	२	सुनकोशी मोलुङ	१६७.८०	२०५२/२/१६	२०८२/३/२४	२०९०/०९/१	२४०	२१३६
२३१	१७१	टेकानपुर	मोलुङ	२	सुनकोशी मोलुङ	५२.३१	२०५७/३/१३	२०८०/३/५	२०८३/०८/४	९०	४८०

२३२	३०९	चोकटि खोरीया	मोलुङ	२	सुनकोशी मोलुङ	२.९६	२०७०।३।३१	२०७४।०७५	२०७८।०७९	१०७	५५०
२४९	२२०	महाभीरजिमा भम्मे	मोलुङ	२	सुनकोशी मोलुङ	१०८.७५	२०६०।११।१	२०६७।०६८	२०७१।०७२	१५०	९१५
४९	३०८	पुष्प	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	०.५३	२०७०।३।१	२०७०।३।१	२०७४।०७५	८	२५
२३३	३३२	उर्लेनी निगाली	मोलुङ	४	सुनकोशी मोलुङ	३६.००	२०७२।०३।३१			२६	१२९
२३४	८०	सालघारी कुलाघारी	मोलुङ	४	सुनकोशी मोलुङ	५२.९८	२०५७।०९।०९	२०७८।०७९	२०८४।०८५	१२२	६७६
२३५	१९२	सालघारी ठुलीभीर	मोलुङ	४	सुनकोशी मोलुङ	७८.००	२०५८।०३।०९	२०८२।३।२४	२०९०।०९।१	९५	५७६
२३६	२६१	सालघारी गुठिपातल	मोलुङ	४	सुनकोशी मोलुङ	८३.००	२०६५।०५।१५	२०७५।०७६	२०७९।०८०	९८	६९७
२३७	१३७	ढाँडपाखा भालुमारे	मोलुङ	४	सुनकोशी मोलुङ	११.३६	२०५४।११।१५	२०७५।०७६	२०७९।०८०	१५९	५२२
२३८	२५३	सुनवति	मोलुङ	४	सुनकोशी मोलुङ	६६.७०	२०६५।०३।२२	२०७५।०७६	२०७९।०८०	१६९	७६६
२३९	२४	आईतावारे	मोलुङ	५	सुनकोशी मोलुङ	५२.२३	२०५१।३।३१	२०७६।०७७	२०८१।०८२	१५८	१००८
२४०	३१७	ढाँड गुँरासे	मोलुङ	५	सुनकोशी मोलुङ	३३.५३	२०७१।३।२५	२०७६।११।१८	२०८१।०८२	७९	४६८
२४१	१८५	महभीर कालीदह	मोलुङ	५	सुनकोशी मोलुङ	२२.३६	२०५८।०२।२४	२०८०।२०८१	२०८५।०८६	१०१	६०७
२४२	३१६	गैया जमुना धनरामे	मोलुङ	६	सुनकोशी मोलुङ	९.६७	२०७१।३।२५	२०७६।११।१८	२०८१।०८२	६५	३००
२४३	३	लुम्लो	मोलुङ	८	सुनकोशी मोलुङ	६.२५	२०४८।३।३१	२०७६।०७७	२०८०।०८१	३८	२१७
२४४	२६	माझखर्क	मोलुङ	८	सुनकोशी मोलुङ	१३.५०	२०५१।३।३१	२०७१।३।३०	२०७५।०७६	१२१	५३३
२४५	१२	भिरपाखा	मोलुङ	८	सुनकोशी मोलुङ	१६.४०	२०५१।३।३०	२०७९।०८०	२०८३।०८४	९२	३७६
२४६	२५	सैलि	मोलुङ	८	सुनकोशी मोलुङ	८.६०	२०५१।३।३१	२०७३।३।३१	२०७७।०७८	८६	३७०
२४७	६१	नुनथला	मोलुङ	८	सुनकोशी मोलुङ	३६.८१	२०५२।६।५	२०७१।०७२	२०७५।०७६	५७	२९१
२४८	६०	दमारपाखा सखारे	मोलुङ	८	सुनकोशी मोलुङ	४९.२०	२०५२।६।५	२०७१।०७२	२०७५।०७६	९०	३७१
२५०	२१६	सुनकोशि जनचेतना	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	४३६.२५	२०६०।३।३०	२०७९।०८०	२०८४।०८५	२३५	११९८
२५१	२४८	साल चिलाउने	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	५.५०	२०६४।३।२४	२०६९।३।३१	२०७३।०७४	६७	३२२
२५२	२६५	चुवाभीर	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	४.१५	२०६६।३।२५	२०६७।०६८	२०७१।०७२	४६	२००
२५३	२६६	गैरा देवी	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	४.५०	२०६६।३।२५	२०६६।०६७	२०७०।०७१	१८७	१४२३
२५४	३२५	महभीर	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	१५.००	२०७१।३।३१	२०७९।३।२५	२०८३।०८४	१२३	६७१
२५५	१३८	दिपसिंग गैरी	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	३४६.०७	२०५४।११।१५	२०६४।९।१२	२०७३।०७४	१९३	११४७
२५६	२१३	चम्पादेवी ठुलोपाखा	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	५३.३७	२०६०।३।२९	२०७७।१२।२४	२०८२।०८३	६७	४९९

२५७	२७०	जल्केनीढाँड पाखा	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	११४.०८	२०६६।३।३१	२०७२।३।३१	२०७६।०७७	९४	५६७
२५८	२९७	टारघारी	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	११.२९	२०६९।३।३१	२०७९।३।२१	२०८२।०८३	३८	२४०
२५९	३१०	सालघारी	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	५.२५	२०७०।३।३१	२०७९।२।२५	२०८८।०८९	२४	२०६
२६०	३११	हरियाली सालघारी	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	७.७५	२०७०।३।३१	२०७८।०७९	२०८८।०८९	१६	१६६
२६१	२९८	कालिका देवी	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	१४.७५	२०६९।०३।३१	२०७९।३।२५	२०८८।०८९	६०	४३५
२६२	३३९	झक्रीथान दारेगौडा	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	१६२.९२	२०७३।१।१५	२०७२।०७३	२०७६।०७७	९२	४७२
		लालिगुरास	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	२.०६	२०५७।०२।१९	२०७३।०७४	२०७८।०७९		
२६३	८५	तिल्के डाँडा	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	२३.६९	२०५२।१२।१९	२०७९।३।२१	२०८२।०८३	१२५	५७६
२६४	१२८	ढाँडे सिस्नेरी	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	९०.९५	२०५४।३।२५	२०७४।०७५	२०७९।०८०	१३९	६९५
२६५	२०१	सल्लेनी	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	५२.७१	२०५८।८।१५	२०७७।३।१५	२०८१।०८२	२०३	१९५४
२६६	३१२	कालिका	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	४५.५०	२०७०।०३।३१	२०६९।०७०	२०७४।०७५	२२५	१४२५
२६७	३४०	सेप्रेखोला जोरढुगाँ	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	२३७.२१	२०७३।१।१५	२०८१।२।४	२०८५।०८६	२४७	१६३०
२६८	३२	बिनासे पाखा	सुनकोशी	४	सुनकोशी मोलुङ	९.५०	२०५१।१२।१९	२०७४।०७५	२०७८।०७९	१३६	८९०
२६९	८६	साउनेपाखा	सुनकोशी	४	सुनकोशी मोलुङ	२३.२८	२०५२।१२।१९	२०७९।३।२२	२०८३।०८४	१५०	८०४
२७०	२१९	गरिवि निवारण	सुनकोशी	४	सुनकोशी मोलुङ	४०५.६३	२०६०।९।१०	२०७९।०८०	२०८४।०८५	२७१	११७८
२७१	२१४	चम्पादेवी	सुनकोशी	४	सुनकोशी मोलुङ	१५२.२५	२०६०।३।२९	२०७७।०७८	२०८५।०८६	२४०	४४०
२७२	२८	माहुरे पाखुरे	सुनकोशी	६	सुनकोशी मोलुङ	३५.५०	२०५१।३।३१	२०७८।०७९	२०८२।०८३	२२४	११२०
२७३	२७	देवीथान	सुनकोशी	६	सुनकोशी मोलुङ	१२.००	२०५१।३।३१	२०६५।५।२४	२०७०।०७१	१८०	८१२
२७४	१३३	भडारे भीर बगाले पातल	सुनकोशी	६	सुनकोशी मोलुङ	१३.६८	२०५४।५।५	२०८१।२।४	२०८५।०८६	८२	३७६
२७५	१४२	डाँडाखर्क सौरैनी	सुनकोशी	६	सुनकोशी मोलुङ	१.१४	२०५४।११।२५	२०८०।०८१	२०८५।०८६	४३	१५६
२७६	१५३	दमखर्क	सुनकोशी	५	सुनकोशी मोलुङ	४.०८	२०५५।३।१५	२०८१।२।४	२०८५।०८६	६२	४३८
२७७	१७४	बान्द्रेपाखा	सुनकोशी	६	सुनकोशी मोलुङ	१३.६८	२०५७।३।२०				
२७८	२४१	पुणेपाखा	सुनकोशी	६	सुनकोशी मोलुङ	६.७५	२०६३।३।२३	२०७५।०७६	२०७९।०८०	४६	२८१
२७९	३४९	चिहान डाँडा	सुनकोशी	५	सुनकोशी मोलुङ	७.४०	२०७३।३।३१	२०७९।२।२५	२०८४।०८५	४०	२३२
२८०	९१	नागिसानोभीरपारा पाखा	सुनकोशी	६	सुनकोशी मोलुङ	४२८.७०	२०५३।१।२३	२०७९।०८०	२०८३।०८४	५०६	२२६६
२८१	११६	बाँस पानि	सुनकोशी	६	सुनकोशी मोलुङ	३६८.६०	२०५४।२।२१	२०७९।०८०	२०८३।०८४	४२३	१९०६

२८२	३१	जेगीथुम्का	सुनकोशी	७	सुनकोशी मोलुङ	१२.५१	२०५१।९।९	२०७९।०८०	२०८४।०८५	१०४	६०५
२८३	१३४	सुर्केथाक्ले	सुनकोशी	७	सुनकोशी मोलुङ	३१५.१६	२०५४।७।६	२०७९।२।२५	२०८४।०८५	४१०	२६२६
२८४	२०३	कागुने थाक्ले	सुनकोशी	७	सुनकोशी मोलुङ	३६४.१६	२०५४।१२।२८	२०७८।०७९	२०८३।०८४	२२२	३२७
२८५	२०९	नाईटेपाखा	सुनकोशी	७	सुनकोशी मोलुङ	८.६८	२०६०।३।११	२०७८।०७९	२०८३।०८४	१५०	८३४
२८६	९४	हुवन कत्ले	सुनकोशी	८	सुनकोशी मोलुङ	३८.५६	२०५३।६।२०	२०७५।७६	२०८०।०८१	१२५	५४५
२८७	१०९	निलकण्ठ	सुनकोशी	८	सुनकोशी मोलुङ	१२.५०	२०५३।१०।१७	२०७९।३।२५	२०८८।०८९	९७	६३३
२८८	१५९	सल्लाघारी	सुनकोशी	८	सुनकोशी मोलुङ	२८.५०	२०५६।३।३	२०८२।३।२४	२०९०।०९१	२२२	१११०
२८९	१५८	काउछे कागुने	सुनकोशी	८	सुनकोशी मोलुङ	११७.५०	२०५६।३।३	२०७९।१।१५	२०८२।०८३	२०९	१३०८
२९०	२९	ठुलोपहिरो पाखो	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	८.८८	२०५१।३।३१	२०८२।३।२४	२०९०।०९१	२३९	१३९८
२९१	१५	खड्केश्वरी	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	१०.००	२०५१।३।३१	२०६८।३।३१	२०७२।०७३	१२०	७८०
२९२	१२९	ठुलीभीर	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	१९.७५	२०५४।३।२५	२०८२।३।२४	२०९०।०९१	१४२	१४८९
२९३	१६९	लालीगुरास	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	१०.६२	२०५७।२।१९	२०७१।३।३१	२०७९।०८०	१३०	५३१
२९४	१८३	कालिकादेवी ठुलीभीर	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	८३.७०	२०५७।९।९	२०७१।३।३१	२०७५।२०७६	१७०	८०९
२९५	१८४	ठुलोखोला कोप्चे लहरेनी	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	३४.६३	२०५७।९।९	२०८२।३।२४	२०९०।०९१	३६५	१४३३
२९६	२१२	पहरेभीर	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	६७.८१	२०६०।३।२६	२०७५।७६	२०८०।८१	३२३	१९२३
२९७	२५०	आईतावारे	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	२.८०	२०६४।९।१९	२०७५।०७६	२०७९।०८०	४६	२२८
२९८	३४७	रचने चम्पादेवी	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	१५.३५	२०७३।३।३०	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	३९	१९२
२९९	३४५	केर्वेटार	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	३७.३७	२०७३।३।३०	२०७३।०७४	२०७८।०७९	५२	२४८
३००	३४४	मभीरसेतीदेवी	सुनकोशी	९	सुनकोशी मोलुङ	९.८१	२०७३।३।३०	२०७३।०७४	२०७८।०७९	४५	२०९
३०१	३४६	ककनी झरना	सुनकोशी	६	सुनकोशी मोलुङ	६३.४०	२०७३।३।३०	२०७३।०७४	२०७८।०७९	३१	१६४
३०२	१०५	सिमखोल्सी	सुनकोशी	१०	सुनकोशी मोलुङ	४.००	२०५३।९।२९	२०५३।९।२९	२०८२।३।२४	११८	७९५
३०३	१६२	संसारीडाँडा	सुनकोशी	१०	सुनकोशी मोलुङ	४९.१२	२०५६।३।३०	२०५६।३।३०	२०७७।३।१६	११०	१९२०
३०४	२२८	ओखले पाखा	चम्पादेवी	१	लिखु चम्पादेवी	८१.००	२०६२।२।११	२०६८।३।३१	२०७२।०७३	२८०	१६०१
३०६	२२९	बालादेवी	चम्पादेवी	१	लिखु चम्पादेवी	६०३.००	२०६२।२।११	२०७८।०७९	२०८२।०८३	२८०	१६०६
३०७	२४४	थामचुली	चम्पादेवी	२	लिखु चम्पादेवी	१६१.८८	२०६४।१।१४	२०८०।०८१	२०८५।०८६	२५५	९४५
३०८	१७५	तेरिबारी	चम्पादेवी	३	लिखु चम्पादेवी	२५९.००	२०५७।३।२०	२०८०।०८१	२०८५।०८६	३६५	१७९४

३०९	२५९	सेतीदेवी	चम्पादेवी	३	लिखु चम्पादेवी	१३.१२	२०६५।३।३१	२०८०।०८१	२०८५।०८६	१९६	३६०
३१०	३२६	सिंहदेवी खाल्टे	चम्पादेवी	३	लिखु चम्पादेवी	१२५.६६	२०७१।३।३१	२०७६।०७७	२०८०।०८१	२६०	१५४४
३११	१७६	बज्जरे	चम्पादेवी	३	लिखु चम्पादेवी	३५४.१२	२०७५।३।२०	२०८०।०८१	२०८५।०८६	४१०	२०४५
३१२	१३९	कालिकादेवी ठूलोभिर	चम्पादेवी	४	लिखु चम्पादेवी	१९३.५५	२०५४।११।१५	२०७९।३।२२	२०८२।०८३	२७८	१७७१
३१३	१९३	लुकुवा सौरनी ठोटने घारी भेडीखोर	चम्पादेवी	४	लिखु चम्पादेवी	२१.९४	२०५८।३।१०	२०८१।०३।०७	२०८५।०८६	२१५	१३१९
३१४	२८८	जलसितल कालिका	चम्पादेवी	४	लिखु चम्पादेवी	१३२.९०	२०६८।३।३१	२०७९।१०।२४	२०८४।०८५	११०	९५०
३१५	१३	ठूलोपाखा	चम्पादेवी	५	लिखु चम्पादेवी	१८.९२	२०५१।३।३०	२०८१।११।२६	२०८६।०८७	११७	४६८
३१६	६२	मालिङे थामडाँडा भालु डाँडा	चम्पादेवी	५	लिखु चम्पादेवी	५८.६१	२०५२।६।२५	२०८१।०३।०७	२०८५।०८६	१९८	८४०
३१७	२०२	जनजाग्रीती	चम्पादेवी	५	लिखु चम्पादेवी	४३.०४	२०५८।११।१५	२०८०।०८१	२०८५।०८६	१९४	१५७५
३१८	२६०	जिवन ज्योती	चम्पादेवी	५	लिखु चम्पादेवी	३२.०७	२०६५।३।३१	२०८०।०८१	२०८५।०८६	२८५	१६६५
३१९	१४३	जाल्पादेवी सिद्धेधारी	चम्पादेवी	६	लिखु चम्पादेवी	९९.७४	२०५५।१।२४	२०८१।०८२	२०८६।०८७	४६०	४०१५
३२०	१६०	कर्केली पाखा	चम्पादेवी	६	लिखु चम्पादेवी	१.७८	२०५६।३।३	२०८१।०८२	२०८६।०८७	६८	६३५
३२१	१७०	नारायण सिटेधारी	चम्पादेवी	६	लिखु चम्पादेवी	११.४८	२०५७।२।२०	२०६५।३।३१	२०६९।०७०	१००	४७६
३२२	१९४	झाक्रिथान आम्बोटे	चम्पादेवी	६	लिखु चम्पादेवी	३२.१७	२०५८।३।१०	२०६७।३।३२	२०७१।०७२	२०३	१४४७
३२३	२८९	सल्लेरी रानीवन	चम्पादेवी	७	लिखु चम्पादेवी	९४.८९	२०६८।३।३१	२०७९।३।२२	२०८२।०८३	२२२	१५९५
३२४	३१८	जनता	चम्पादेवी	८	लिखु चम्पादेवी	४५३.००	२०७१।३।२५	२०७६।०७७	२०८०।०८१	३००	१६००
३२५	२३७	गढी खरकेपानी खिरखिरे	चम्पादेवी	८	लिखु चम्पादेवी	८.८४	२०७३।१।१५	२०७९।०८०	२०८३।०८४	५२	२८८
३२६	३४१	निगुरे तरुलबारी	चम्पादेवी	८	लिखु चम्पादेवी	७६.१४	२०७३।१।१५	२०७९।१०।२४	२०८३।०८४	१८०	७५६
३२७	१३०	चम्पादेवी महिला	चम्पादेवी	९	लिखु चम्पादेवी	८.८९	२०५४।३।२५	२०७९।३।२२	२०८२।०८३	६३	३८०
३२८	१४०	चम्पादेवी	चम्पादेवी	९	लिखु चम्पादेवी	२३४.१५	२०५४।११।१५	२०८१।०८२	२०८६।०८७	२७५	१५८०
३२९	२७९	चाँयाथान डलीडाँडा	चम्पादेवी	९	लिखु चम्पादेवी	३२.३९	२०६७।३।३२	२०७९।३।२२	२०८२।०८३	१३३	७८२
३३०	१४	राजदेवाल जम्मुचौर	चम्पादेवी	१०	लिखु चम्पादेवी	९४.८४	२०५१।३।३०	२०७९।०८०	२०८३।०८४	२५०	७३५
३३१	१७८	लामीडाँडा	चम्पादेवी	१०	लिखु चम्पादेवी	५०.२६	२०५७।३।२०	२०७२।३।१४	२०७६।०७७	९२	४६७
३३२	१७७	डाँडाकटेरी लक्ष्मीटार	चम्पादेवी	१०	लिखु चम्पादेवी	८८.४९	२०५७।३।२०	२०७९।१०।२४	२०८३।०८४	२३५	१४२०
३३३	२५४	कालिकादेवी	चम्पादेवी	१०	लिखु चम्पादेवी	४६.१७	२०६५।३।२२	२०८१।०८२	२०८६।०८७	१५२	६०८
३३४	२८०	सिंहगैया	चम्पादेवी	१०	लिखु चम्पादेवी	९९.६५	२०६७।३।३२	२०८०।०८१	२०८५।०८६	१९०	१३२४

३३५	१४४	झाक्रिथान	लिखु	१	लिखु चम्पादेवी	३१३.८०	२०५५।०१।२४	२०७८।०७९	२०८२।०८३	७९	३००
३३६	१८७	बिमिरे	लिखु	१	लिखु चम्पादेवी	३१३.७५	२०५८।२।२८	२०७९।३।२२	२०८२।०८३	११५	५६७
३३७	२०५	पहेले	लिखु	१,२	लिखु चम्पादेवी	२२७.५०	२०५९।२।१०	२०७८।०७९	२०८२।०८३	११२	५८२
३३८	५४	बाघखोर ठुलीवन	लिखु	२	लिखु चम्पादेवी	१५६.५३	२०५२।३।३१	२०६५।१२।२७	२०७५।०७६	३६८	१२५७
३३९	१४५	भदौरे धारापानी	लिखु	२	लिखु चम्पादेवी	१८९.९०	२०५५।२।२४	२०७३।१।१५	२०७६।०७७	३८३	१४६८
३४०	१४१	थामपाँखा	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	४१.३३	२०५४।११।१५	२०७५।७६	२०८१।०८२	१५०	८०४
३४१	१५५	पिपलभित्ता रानीवन	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	५२.४१	२०५५।९।१५	२०८१।३।२४	२०८५।०८६	३२०	१६८०
३४२	१९८	रजाय	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	४७.८७	२०५८।३।२८	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	२३२	११६०
३४३	२९९	भालुखोप संगुरा	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	६.४२	२०६९।३।३१	२०८१।११।२९	२०८६।०८७	२८	२९०
३४४	३३४	नर्मदेश्वर महादेव गुठी	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	४८.५०	२०७२।५।१३	२०८०।०२।३१	२०८३।०८४	१८७	७१२
३४५	३३३	जोगीटार सिंदुरेपाखा	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	७८.०९	२०७२।५।१३	२०७९।१०।२४	२०८२।०८३	२५०	७३५
३४६	२०८	खोलाखर्क	लिखु	४	लिखु चम्पादेवी	३३७.६७	२०६०।३।६	२०६७।३।३२	२०७६।०७७	६३५	२११०
३४७	२४७	चुलीथुम्का नमुना महिला	लिखु	४	लिखु चम्पादेवी	३.२५	२०६४।३।१८	२०६९।०७०	२०७४।०७५	९२	६०६
३४८	२५१	रमिते चिउरीबोटे	लिखु	४,५	लिखु चम्पादेवी	८८.२३	२०६४।१०।२१	२०८१।०३।२४	२०८५।०८६	३६२	२४९२
३४९	३४	चौतारापातल	लिखु	४,५	लिखु चम्पादेवी	३५२.००	२०५२।२।२३	२०६७।०३।३२	२०७१।०७२	४१०	२८४४
३५०	२६७	सिम्लेराम्चे	लिखु	६	लिखु चम्पादेवी	६.७३	२०६६।३।२८	२०७१।०७२	२०८१।०८२	५५	२११
३५१	१४२	नवदिप महिला	लिखु	६	लिखु चम्पादेवी	१४.८६	२०६७।१०।२१	२०८१।१२।०१	२०८६।०८७	४५	२५८
३५२	२४९	चामसिंहगौरा	लिखु	६	लिखु चम्पादेवी	४.६५	२०६९।३।३०	२०६९	२०७४।०७५	७५	३७८
३५३	१३१	खोप अन्तरे	लिखु	८	लिखु चम्पादेवी	८९.२२	२०५४।३।२५	२०७२।०७३	२०७६।०७७	१३५	९१७
३५४	१३२	चिनेटार सालघारी	लिखु	८	लिखु चम्पादेवी	५७.००	२०५४।०३।२५	२०७२।०३।३१	२०७५।०७६	२६८	८९०

अनुसूची-१०: ओखलढुङ्गा जिल्लामा रहेका कबुलियति वनहरुको विवरण

क्र.सं.	कबुलियत वन	स्थानीय तह		स.डि.व.का.	क्षेत्रफल हे.	हस्तान्तरण मिति	पछिल्लो नवीकरण मिति	कार्ययोजनाको म्याद	कार्यसमिति			जनसंख्या			वर्तमान	
		पालिका	वडा नं.						महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	घरधुरी	जनसंख्या
१	नलिडाँडा	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	५.४०	२०६४-०३-२२	२०७९/०८०	२०८७/०८८	२	९	११	३२	२७	५९	११	४५
२	रुपौली चौर	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	५.८०	२०६४-०३-२२	२०७९/०८०	२०८७/०८८	५	६	११	२६	३१	५७	१०	५२
३	खोपखोला महिला	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	२.५०	२०६६-०३-३१	२०७९/०७२	२०७५/०७६	१०	०	१०	२९	२६	५५	१०	५५
४	तनहरी	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	४.३०	२०६६-०३-३१	२०७९/०८०	२०८५/०८६	२	८	१०	२४	२८	५२	७	५२
५	लटेबारी	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	४.३०	२०६६-०३-३१	२०७२/०७३	२०७६/०७७	३	१०	१३	३५	४१	७६	१३	७७
६	निगाली पाखा	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	२.५०	२०६७-०३-३२	२०८०/०८१	२०८५/०८६	१	९	१०	२१	३३	५४	१०	५७
७	कुईनेटा पाखा	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	९.६०	२०६७-०३-३२	२०७९/०८०	२०८६/०८६	२	९	११	१७	३६	५३	१२	४७
८	भूमेथान	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	१०.००	२०६७-०३-३२	२०८१/०८२	२०९१/०९२	७	५	१२	३९	२०	५९	१२	४७
९	भिरपानी	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	५.००	२०७९-०३-२५	२०८१/०८२	२०९१/०९२	६	७	१३	३२	३५	६७	८	२७
१०	दिदिबहीनी	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	९.२६	२०७२-०३-३१	२०८१/०८२	२०९१/०९२	२	९	११	२०	२२	४२	११	३७
११	मितेरी	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	४.००	२०७२-०३-३१	२०८१/०८२	२०९१/०९२	८	७	१५	३८	४१	७९	१३	६२
१२	हातेमालो	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	७.१६	२०७९-०३-२५	२०८०/०८१	२०८९/०९०	४	६	१०	१९	२४	४३	६	४३
१३	चुलिदेवि	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	१६.१२	२०७२-०३-३१	२०७८/०७९	२०८४/०८५	५	९	१४	३५	२८	६३		६३
१४	चम्पादेवी	खिजिदेम्बा	६	खिजिदेम्बा	६.००	२०७९-०५-२७	२०७८/०७९	२०८४/०८५							११	५६
१५	धापचौर	मोलुङ	६	खिजिदेम्बा	३.६०	२०६६-०३-३१	२०८०/०८१	२०८९/०९०	५	६	११	३४	२८	६२	११	६४
१६	जनता	मोलुङ	६	खिजिदेम्बा	६.१२	२०७२-०३-३१	२०८०/०८१	२०८५/०८६	१२		१२	३८	३२	७०	१३	७१
१७	छरछरे	मोलुङ	७	खिजिदेम्बा	५.५६	२०६३-०८-०७	२०८०/०८१	२०८५/०८६							१०	५०
१८	नेपाली भस्मे	लिखु	९	खिजिदेम्बा	५.००	२०६५-०३-२५	२०७९/०८०	२०८३/०८४	२	८	१०	२५	२२	४७	९	४२
१९	खसुबोट	लिखु	९	खिजिदेम्बा	६.००	२०६५-०३-२५	२०७९/०८०	२०८३/०८४	४	६	१०	३३	३३	६६	९	५०
२०	बाघपधेरो	लिखु	९	खिजिदेम्बा	७.१०	२०६५-०३-२५	२०७९/०८०	२०८३/०८४	६	६	१२	२७	२८	५५	१२	७७
२१	गुम्बे पातल	लिखु	९	खिजिदेम्बा	६.००	२०६५-०३-२५	२०८०/०८१	२०८९/०९०	४	७	११	३१	४१	७२	१५	८५

२२	देविथान	लिखु	९	खिजिदेम्बा	६.५०	२०६५-०३-२५	२०८०/०८१	२०९०/०९१	५	५	१०	३३	२३	५६	७	३३
२३	घिसिङडाडा	लिखु	९	खिजिदेम्बा	९.३०	२०६६-०३-३१	२०८०/०८१	२०९०/०९१	६	५	११	२६	३६	६२	५	६२
२४	सोलावन	लिखु	९.	खिजिदेम्बा	९.८०	२०६६-०३-३१	२०८०/०८१	२०८९/०९०	२	९	११	२८	३४	६२	८	३९
२५	दोल्दु	लिखु	९	खिजिदेम्बा	३.३०	२०६७-०३-३२	२०८१/०८२	२०९१/०९२	४	६	१०	२६	२७	५३	१०	५३
२६	मौरीभिर	लिखु	९	खिजिदेम्बा	११.००	२०६७-०३-३२	२०८०/०८१	२०८५/०८६	४	६	१०	२८	२६	५४	१०	३१
२७	थाक्लेपाखा	चिशंखुगढी	१	चिशंखुगढी	२.११	२०६७-०३-३२	२०७९/०८०	२०८४/०८५	३	५	८	२८	२६	५४	७	४२
२८	बाघचाले	चिशंखुगढी	१	चिशंखुगढी	६.५०	२०६७-०३-३२	२०७८/०८०	२०८२/०८३	३	५	८	२०	१६	३६	८	५५
२९	बाघगुफा	चिशंखुगढी	१	चिशंखुगढी	४.६८	२०६४-०२-२५	२०७८/०७९	२०८२/०८३	२	६	८	२९	३१	६०	८	३६
३०	साउनेपानी	चिशंखुगढी	१	चिशंखुगढी	३.०५	२०६७-०३-३२	२०७८/०७९	२०८२/०८३	४	२	६	१५	१८	३३	७	५२
३१	थाक्ले	चिशंखुगढी	१	चिशंखुगढी	५.६०	२०६७-०३-३२	२०७८/०७९	२०८२/०८३	३	५	८	२२	३१	५३	६	३९
३२	सिलजित दु	चिशंखुगढी	१	चिशंखुगढी	१७.००	२०६८/३/३२	२०७५/०७६	२०८०/०८१	४	६	१०	३२	२३	५५	८	४५
३३	शहरेपाखा	चिशंखुगढी	१	चिशंखुगढी	१५.३०	२०६८/३/३२	२०७८/०७९	२०८२/०८३	३	७	१०	३६	३९	७५	७	५५
३४	मलामिडाडा	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	४.१२	२०६४-०२-२५	२०७३/०७४	२०७८/०७९	७	३	१०	३२	२३	५५	७	७५
३५	दाविले	चिशंखुगढी	२	चिशंखुगढी	११.००	२०६८-०३-३१	२०७९/०८०	२०८४/०८५	७	३	१०	२९	२४	५३	१०	६०
३६	चोकटीको पाखा	चिशंखुगढी	२	चिशंखुगढी	३.६९	२०६८-०३-३१	२०७३/०७४	२०७७/०७८	२	८	१०	२६	३६	६२	१०	४६
३७	बोगडीछाप	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	१.००	२०६०-०२-२२	२०७९/०८०	२०८४/०८५	२	५	७	२४	१९	४३	७	४५
३८	न्याउले	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	६.००	२०६३-०८-०७	२०८०/०८१	२०८५/०८६	४	१०	१४	४३	३७	८०	७	८०
३९	सुविडाँडा	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	२.२५	२०६३-०८-०७	२०७८/०७९	२०८२/०८३	१	१४	१५	३४	४१	७५	१५	९७
४०	छाप्रा पातल	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	२.००	२०६३-०८-०७	२०८०/०८१	२०८५/०८६	३	८	११	३३	३३	६६	११	६६
४१	सिम्ले	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	४.१२	२०६४-०२-२५	२०८०/०८१	२०९०/०९१		५	५	९	९	१८	६	२०
४२	खरानेडाँडा सन्दवास	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	४.६०	२०६४-०२-२५	२०७९/०८०	२०८४/०८५	२	३	५	८	१६	२४	५	३२
४३	चल्तेटी खोला	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	१.७५	२०६४-०२-२५	२०७३/०७४	२०७७/०७८	१	४	५	२०	१६	३६	५	३८
४४	साउने पानि	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	५.६०	२०६४-०२-२५	२०७६/०७७	२०८१/०८२	४	३	७	१६	१५	३१	७	३१
४५	ढाँड खोरीया	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	७.००	२०६४-०२-२५	२०७८/०७९	२०८३/०८४	१	८	९	२२	२९	५१	८	५१
४६	कुविण्डे	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	४.२०	२०६४-०२-२५	२०८०/८१	२०९०/०९१	४	४	८	१३	२१	३४	४	२७
४७	खोलीवगर	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	२.१०	२०६८-०३-३१	२०८१/८२	२०९०/०९१	६		६	१०	१२	२२	९	४०

४८	कमरा खोरीया	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	३.५०	२०६३-०८-०७	२०८०/८१	२०९०/०९१	२	७	९	१४	२३	३७	११	३७
४९	विफिरे	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	६.१८	२०६३-०८-०७	२०७९/०८०	२०८४/०८५	५	६	११	४०	५०	९०	११	६८
५०	घिडेनी	चिशंखुगढी	३	चिशंखुगढी	२५.५०	२०६८-०३-३१	२०८०/०८१	२०९०/०९१	१०	५	१५	४६	५०	९६	१५	८७
५१	पखेरो पाखा	चिशंखुगढी	६	चिशंखुगढी	११.८०	२०६८-०३-३१	२०८०/०८१	२०९०/०९१	३	७	१०	२४	२९	५३	७	५३
५२	चिउरीवाँस डाँडा	चिशंखुगढी	६	चिशंखुगढी	१०.४०	२०६८-०३-३१	२०८१/०८२	२०९०/०९१	२	८	१०	२५	२५	५०	७	५०
५३	जुकेपानी ठुलीभिर	चिशंखुगढी	८	चिशंखुगढी	९.६८	२०६०-०२-२२	२०७८/०७९	२०८२/०८३	२	८	१०	२६	२३	४९	७	४९
५४	ठूलीभिर	चिशंखुगढी	८	चिशंखुगढी	८.१८	२०६०-०२-२२	२०७८/०७९	२०८२/०८३	२	८	१०	२८	३२	६०	७	६०
५५	जाल्पादेवि	सिद्धिचरण	२	सिद्धिचरण	४.००	२०६०-०२-२२	२०७८/०७९	२०८२/०८३		१०	१०	२३	२२	४५	७	४२
५६	तारेभिर	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	७.२५	२०६४-०३-२२	२०७८/०७९	२०८२/०८३	३	९	१२	२८	२६	५४	१२	५७
५७	खोलाघारी	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	६.५०	२०६४-०३-२२	२०७८/०७९	२०८२/०८३	३	१२	१५	३३	३६	६९	८	६४
५८	ठूलोपहिरो ताकधुम	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	७.००	२०६४-०३-२२	२०७८/०७९	२०८२/०८३	३	१२	१५	३२	३९	७१	१४	६१
५९	भूल्केघारी	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	६.७५	२०६४-०३-२२	२०७८/०७९	२०८२/०८३	३	१०	१३	३५	४१	७६	८	५२
६०	कोलडाँडा	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	३.८९	२०६५-०३-३१	२०७८/०७९	२०८२/०८३	१	१४	१५	४२	४५	८७	१३	९८
६१	साउनेपाखा	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	३.८९	२०६५-०३-३१	२०७८/०७९	२०८२/०८३	४	९	१३	४३	३८	८१	४	८१
६२	थर्पुडाँडा	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	३.८९	२०६५-०३-३१	२०८०/०८१	२०८५/०८६	३	१०	१३	४०	४१	८१	१०	६५
६३	खोरुण्डे जितौरी	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	६.२५	२०६६-०३-२६	२०७१/०७२	२०७५/०७६	१	१४	१५	३३	४३	७६	१५	८४
६४	सुसेली	लिखु	३	लिखु चम्पादेवी	४.७७	२०६७-०३-३२	२०७४/०७५	२०७८/०७९	८	७	१५	४२	४०	८२	१५	७२
६५	जाईफुल	लिखु	४	लिखु चम्पादेवी	४.९४	२०६७-०३-३२	२०७४/०७५	२०७८/०७९	१	१४	१५	५१	४६	९७	१२	५१
६६	सिमखर्क	लिखु	५	लिखु चम्पादेवी	६.७४	२०६७-०३-३२	२०७२/०७३	२०७६/०७७	४	११	१५	४८	५५	१०३	१५	९३
६७	मजुवा	लिखु	५	लिखु चम्पादेवी	५.४२	२०६७-०३-३२	२०७९/०८०	२०८४/०८५	६	९	१५	५२	४४	९६	६	९६
६८	मनकामना	लिखु	५	लिखु चम्पादेवी	४.७७	२०६७-०३-३२	२०७४/०७५	२०७८/०७९	१०	५	१५	४३	३९	८२	१३	७५
६९	लालीगुलाफ	लिखु	५	लिखु चम्पादेवी	६.१५	२०६७-०३-३२	२०७४/०७५	२०७८/०७९	४	११	१५	३६	३८	७४	१५	७८
७०	सुनाखरी	लिखु	५	लिखु चम्पादेवी	४.३४	२०६७-०३-३२	२०८१/०८२	२०८६/०८७	२	१०	१२	२६	२५	५१	२	५१
७१	सिम्लेपाखो	लिखु	६	लिखु चम्पादेवी	३.३०	२०६६-०३-२६	२०७५/०७६	२०८०/०८१	०	८	८	३३	२५	५८	७	२२
७२	हैकले	लिखु	६	लिखु चम्पादेवी	१३.१०	२०६६-०३-२६	२०७२/०७३	२०७६/०७७	२	६	८	१९	२०	३९	८	७३
७३	चिलाउने	लिखु	६	लिखु चम्पादेवी	७.९०	२०६६-०३-२६	२०६६/०६७	२०७१/०७२	०	८	८	२७	२२	४९	०	४९

૭૪	ઢોડેની	લિખુ	૬	લિખુ ચમ્પાદેવી	૧.૩૦	૨૦૬૬-૦૩-૨૬	૨૦૭૨/૦૭૩	૨૦૭૬/૦૭૭	૨	૧૩	૧૫	૫૯	૪૯	૧૦૮	૭	૫૭
૭૫	આધાર	લિખુ	૬	લિખુ ચમ્પાદેવી	૧૮.૩૦	૨૦૬૬-૦૩-૨૬	૨૦૭૨/૦૭૩	૨૦૭૬/૦૭૭	૨	૧૩	૧૫	૭૦	૪૫	૧૧૫	૧૫	૯૬
૭૬	સંજોગ	લિખુ	૬	લિખુ ચમ્પાદેવી	૧૬.૧૦	૨૦૬૬-૦૩-૨૬	૨૦૭૨/૦૭૩	૨૦૭૬/૦૭૭	૪	૫	૯	૩૭	૨૩	૬૦	૧૫	૯૬
૭૭	સલ્લેની	લિખુ	૬	લિખુ ચમ્પાદેવી	૧૦.૩૦	૨૦૬૬-૦૩-૨૬	૨૦૭૨/૦૭૩	૨૦૭૬/૦૭૭	૪	૧૧	૧૫	૫૨	૪૬	૯૮	૮	૫૭
૭૮	કોથલા	લિખુ	૮	લિખુ ચમ્પાદેવી	૩.૭૮	૨૦૭૧-૦૩-૨૫	૨૦૭૦/૦૭૧	૨૦૭૫/૦૭૬	૪	૩	૭	૨૨	૧૬	૩૮	૬	૩૦
૭૯	છરછરે	લિખુ	૮	લિખુ ચમ્પાદેવી	૫.૪૭	૨૦૭૧-૦૩-૨૫	૨૦૭૦/૦૭૧	૨૦૭૫/૦૭૬	૨	૯	૧૧	૨૭	૩૬	૬૩	૧૦	૬૩
૮૦	સુનખરસી	ચમ્પાદેવી	૩	લિખુ ચમ્પાદેવી	૧૬.૦૦	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૨/૦૭૩	૨૦૭૬/૦૭૭	૭	૮	૧૫	૪૩	૪૫	૮૮	૧૧	૬૬
૮૧	સેતિકાદેવિ	ચમ્પાદેવી	૩	લિખુ ચમ્પાદેવી	૧૬.૦૦	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૮૧/૦૮૨	૨૦૮૬/૦૮૭	૪	૭	૧૧	૩૧	૩૨	૬૩	૧૪	૬૩
૮૨	પૈંહેલેડાંડા .	ચમ્પાદેવી	૩	લિખુ ચમ્પાદેવી	૫.૩૭	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૪/૦૭૫	૨૦૭૮/૦૭૯	૪	૬	૧૦	૩૫	૩૪	૬૯	૧૧	૬૯
૮૩	મખમલી	ચમ્પાદેવી	૩	લિખુ ચમ્પાદેવી	૭.૭૦	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૮૧/૦૮૨	૨૦૮૬/૦૮૭	૭	૮	૧૫	૪૨	૫૦	૯૨	૧૦	૯૨
૮૪	ઓખર પાતલ	ચમ્પાદેવી	૩	લિખુ ચમ્પાદેવી	૪.૨૫	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૯/૦૮૦	૨૦૮૩/૦૮૪	૫	૭	૧૨	૪૪	૫૦	૯૪	૧૫	૬૧
૮૫	ઘુનડાંડા	ચમ્પાદેવી	૩	લિખુ ચમ્પાદેવી	૯.૬૮	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૯/૦૮૦	૨૦૮૩/૦૮૪	૫	૧૦	૧૫	૬૦	૩૭	૯૭	૧૪	૧૦૩
૮૬	પહેલેઘારી	ચમ્પાદેવી	૩	લિખુ ચમ્પાદેવી	૧૦.૬૨	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૮૧/૦૮૨	૨૦૮૬/૦૮૭	૬	૯	૧૫	૩૮	૩૬	૭૪	૧૦	૭૪
૮૭	સિતાપોખરી	ચમ્પાદેવી	૩	લિખુ ચમ્પાદેવી	૫.૬૮	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૮૧/૦૮૨	૨૦૮૬/૦૮૭	૪	૯	૧૩	૩૨	૩૧	૬૩	૧૨	૬૩
૮૮	પાડનડાંડા	ચમ્પાદેવી	૪	લિખુ ચમ્પાદેવી	૧૪.૦૫	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૭૬/૦૭૭	૨૦૭૬/૦૭૮	૭	૮	૧૫	૩૯	૫૭	૯૬	૧૪	૮૬
૮૯	ઓખરઢાંડ	ચમ્પાદેવી	૪	લિખુ ચમ્પાદેવી	૮.૯૪	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૭૬/૦૭૭	૨૦૮૧/૦૮૨	૫	૧૦	૧૫	૩૬	૪૦	૭૬	૧૫	૯૬
૯૦	ઘોષ્ટે ભિર	ચમ્પાદેવી	૪	લિખુ ચમ્પાદેવી	૧૧.૦૪	૨૦૬૮-૦૩-૩૧	૨૦૭૬/૦૭૭	૨૦૮૧/૦૮૨	૩	૧૨	૧૫	૩૭	૪૮	૮૫	૧૫	૬૬
૯૧	કમેરે ચૌતારો	ચમ્પાદેવી	૪	લિખુ ચમ્પાદેવી	૮.૪૩	૨૦૬૮-૦૩-૩૧	૨૦૭૬/૦૭૭	૨૦૮૧/૦૮૨	૪	૧૧	૧૫	૩૪	૨૮	૬૨	૧૫	૫૯
૯૨	ફાપરે બુર્કે	ચમ્પાદેવી	૯	લિખુ ચમ્પાદેવી	૮.૫૨	૨૦૭૨-૦૩-૩૧	૨૦૭૨/૦૭૩	૨૦૭૬/૦૭૭	૫	૮	૧૩	૫૦	૫૨	૧૦૨	૧૫	૧૦૨
૯૩	નાકેપાખા	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૮.૩૨	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧/૦૮૨	૨૦૮૬/૦૮૭	૭	૧	૮	૩૪	૩૦	૬૪	૧૦	૭૫
૯૪	ભાલુખોપ	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૧૫.૬૨	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧/૦૮૨	૨૦૮૬/૦૮૭	૪	૪	૮	૨૫	૨૦	૪૫	૭	૪૮
૯૫	ત્રીનતલે	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૬.૭૧	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧/૦૮૨	૨૦૮૬/૦૮૭	૪	૪	૮	૩૫	૩૧	૬૬	૬	૬૬
૯૬	ભલાયો થુમ્કી	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૪.૬૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૭૮/૦૭૯	૨૦૮૨/૦૮૩	૭	૧	૮	૩૨	૩૦	૬૨	૯	૮૦
૯૭	દેડકીફો	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૫.૨૨	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૭૮/૦૭૯	૨૦૮૨/૦૮૩	૮	૨	૧૦	૨૮	૩૨	૬૦	૧૧	૭૫
૯૮	ચાલથેપ	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૪.૨૧	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧/૦૮૨	૨૦૮૬/૦૮૭	૧૦	૧	૧૧	૨૧	૨૬	૪૭	૧૦	૫૦
૯૯	વેલડાંડા	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૪.૩૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૭૮/૦૭૯	૨૦૮૨/૦૮૩	૨	૯	૧૧	૩૭	૩૬	૭૩	૧૧	૭૫

૧૦૦	સિસ્નાલ	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૬.૧૩	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૫	૬	૧૧	૩૨	૨૪	૫૬	૧૧	૪૩
૧૦૧	વર પાખા	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૬.૮૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૪	૩	૭	૧૯	૧૭	૩૬	૭	૩૭
૧૦૨	સતિવયાર	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૭.૪૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૧	૬	૭	૧૯	૧૫	૩૪	૬	૪૦
૧૦૩	રિવ્દુમ	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૪.૭૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૬	૨	૮	૧૬	૨૨	૩૮	૮	૪૦
૧૦૪	માલતી	માનેભઙ્યાડ	૩	માનેભઙ્યાડ	૬.૦૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૫	૪	૯	૨૮	૨૯	૫૭	૮	૪૯
૧૦૫	ઝાક્રીપાખા	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૫.૧૯	૨૦૬૪-૦૨-૨૪	૨૦૭૮ ૦૭૯	૨૦૮૨ ૦૮૩	૨	૩	૫	૧૪	૨૧	૩૫	૫	૪૭
૧૦૬	રાતોપાખા	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૩.૩૨	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૭૯ ૦૮૦	૨૦૮૭ ૦૮૮	૭	૪	૧૧	૨૮	૩૧	૫૯	૧૧	૫૨
૧૦૭	થામપાખા	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૫.૭૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૭૯ ૦૮૦	૨૦૮૭ ૦૮૮	૫	૬	૧૧	૪૧	૪૩	૮૪	૧૧	૫૯
૧૦૮	ખોપિલ્ટા	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૭.૫૧	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૩ ૦૭૪	૨૦૭૮ ૦૭૯	૨	૪	૬	૧૩	૧૯	૩૨	૭	૨૯
૧૦૯	સાલઘારી	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૩.૨૧	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૮ ૦૭૯	૨૦૮૨ ૦૮૩	૩	૪	૭	૧૧	૧૨	૨૩	૭	૩૭
૧૧૦	ઓડાર ગૈહા	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૬.૫૩	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૩	૪	૭	૨૧	૨૦	૪૧	૭	૪૦
૧૧૧	મૌવાન	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૪.૪૩	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૬ ૦૭૭	૨૦૮૧ ૦૮૨	૪	૩	૭	૧૩	૧૫	૨૮	૭	૪૧
૧૧૨	કોપ્તે પાખા	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૩.૩૫	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૪ ૦૭૫	૨૦૭૯ ૦૮૦	૫	૨	૭	૧૭	૧૯	૩૬	૭	૨૮
૧૧૩	ચાખર્ક	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૩.૬૦	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૪ ૦૭૫	૨૦૭૯ ૦૮૦	૪	૩	૭	૨૧	૨૩	૪૪	૭	૩૧
૧૧૪	ધુમડુંગા	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૩.૨૮	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૪ ૦૭૫	૨૦૭૯ ૦૮૦	૨	૫	૭	૪૬	૪૫	૯૧	૭	૩૯
૧૧૫	પાતલપાખા	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૪.૬૩	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭		૭	૭	૪૮	૪૨	૯૦	૯	૫૮
૧૧૬	અકર પાખા	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૩.૪૭	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૭૪ ૦૭૫	૨૦૭૯ ૦૮૦	૯	૨	૧૧	૨૮	૩૧	૫૯	૬	૪૫
૧૧૭	તારેભિર	માનેભઙ્યાડ	૪	માનેભઙ્યાડ	૩.૫૦	૨૦૬૫-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૩	૩	૬	૧૧	૧૨	૨૩	૬	૨૮
૧૧૮	જોડીગૈહા	માનેભઙ્યાડ	૬	માનેભઙ્યાડ	૪.૫૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૪	૪	૮	૨૦	૨૪	૪૪	૭	૩૯
૧૧૯	ધૈરની	માનેભઙ્યાડ	૬	માનેભઙ્યાડ	૩.૯૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૪	૪	૮	૨૨	૧૮	૪૦	૯	૫૪
૧૨૦	દેડરાલીપાખા	માનેભઙ્યાડ	૬	માનેભઙ્યાડ	૨.૭૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૨	૫	૭	૨૨	૨૪	૪૬	૭	૫૩
૧૨૧	બરાપાખા	માનેભઙ્યાડ	૬	માનેભઙ્યાડ	૩.૪૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૫	૩	૮	૩૪	૨૩	૫૭	૯	૯૧
૧૨૨	લામ્પાતે	માનેભઙ્યાડ	૬	માનેભઙ્યાડ	૬.૮૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૭	૩	૧૦	૩૫	૩૯	૭૪	૧૦	૭૧
૧૨૩	પાડરીપાખા	માનેભઙ્યાડ	૬	માનેભઙ્યાડ	૩.૩૦	૨૦૬૬-૦૩-૩૧	૨૦૮૧ ૦૮૨	૨૦૮૬ ૦૮૭	૫	૪	૯	૨૮	૩૫	૬૩	૯	૫૮
૧૨૪	પંચેરો પાખા	માનેભઙ્યાડ	૯	માનેભઙ્યાડ	૨.૮૭	૨૦૬૧-૦૪-૩૦	૨૦૭૮ ૦૭૯	૨૦૮૩ ૦૮૪	૨	૩	૫	૧૪	૧૬	૩૦	૨	૩૦
૧૨૫	કુવાપાનિ	માનેભઙ્યાડ	૯	માનેભઙ્યાડ	૩.૯૩	૨૦૬૧-૦૪-૩૦	૨૦૭૬ ૦૭૭	૨૦૮૧ ૦૮૨	૫	૬	૧૧	૨૩	૩૪	૫૭	૭	૫૭

१२६	मन्तीपाखा ज्यामिरेपाखा	मानेभञ्ज्याड	९	मानेभञ्ज्याड	३.००	२०६३-०८-०७	२०७४/०७५	२०७९/०८०	६	३	९	२१	२५	४६	९	५७
१२७	मनसाउने	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	१.२०	२०६४-०३-२२	२०७८/०७९	२०८२/०८३	०	१५	१५	३३	३५	६८	७	५२
१२८	भालटार	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	११.००	२०६५-०३-३१	२०७३/०७४	२०७८/०७९	७	८	१५	४१	५३	९४	१५	७९
१२९	अमारे चिउरीडाँडा	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	४.००	२०६६-०३-३१	२०७३/०७४	२०७८/०७९	२	१३	१५	४१	७१	११२	१५	८८
१३०	कैजले	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	३.५०	२०६६-०३-३१	२०७९/०८०	२०८३/०८४	५	१०	१५	७१	४२	११३	१५	८१
१३१	चिउरीडाँडा ठुटेआँप	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	५.३०	२०६६-०३-३१	२०७४/७५	२०८०/०८१	५	१०	१५	४४	४३	८७	१५	८७
१३२	केउरिनी	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	४.८०	२०६६-०३-३१	२०७८/०७९	२०८२/०८३	९	६	१५	३०	४१	७१	१३	७१
१३३	चुनियापाखा	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	४.३०	२०६६-०३-३१	२०८१/०८२	२०८६/०८७	६	९	१५	३५	४१	७६	१५	८१
१३४	तल्लो चिउरीडाँडा	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	४.७०	२०६६-०३-३१	२०८०/०८१	२०९०/०९१	३	१२	१५	४२	४९	९१	१५	८४
१३५	फर्सेडाँडा	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	४.९०	२०६६-०३-३१	२०७४/७५	२०७८/०७९	३	१२	१५	६२	५९	१२१	१५	६९
१३६	थुम्की	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	३.००	२०६६-०३-३१	२०७०/०७१	२०७५/०७६	७	८	१५	२५	३८	६३	१५	६३
१३७	सुक्देलवर्वा वोट	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	५.७०	२०६६-०३-३१	२०७०/०७१	२०७५/०७६	९	६	१५	४८	४१	८९	१५	५०
१३८	लुवाडाँडा	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	५.००	२०६७-०३-३२	२०७९/०८०	२०८३/०८४	५	८	१३	३६	२८	६४	१३	६६
१३९	बेलडाँडा	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	४.५०	२०६७-०३-३२	२०८१/०८२	२०८६/०८७	६	७	१३	३८	३१	६९	११	७४
१४०	तल्लो ठुलोपाखा	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	५.३०	२०६७-०३-३२	२०८१/०८२	२०८६/०८७	४	९	१३	३२	३४	६६	१३	७०
१४१	माथिल्लो ठुलोपाखा	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	६.००	२०६७-०३-३२	२०७९/०८०	२०८३/०८४	४	८	१२	३४	३६	७०	१२	६४
१४२	पहारेपाखा	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	३.५०	२०६७-०३-३३	२०७४/०७५	२०७८/०७९							१०	५३
१४३	वनुवापाखा	सुनकोशी	१	सुनकोशी मोलुङ	७.२२	२०६७-०३-३४	२०७४/०७५	२०७८/०७९							१३	५८
१४४	ओडारे ढड्यान	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	२०.३६	२०६८-०३-३१	२०८१/०८२	२०८६/०८७							१८	९९
१४५	देउराली पाखा	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	११.३७	२०६८-०३-३१	२०८१/०८२	२०८६/०८७	७	८	१५	८१	४९	१३०	१४	७५
१४६	पहरेपिपल	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	९.००	२०६२-०३-२४	२०७३/०७४	२०७८/०७९	१	४	५	१५	२०	३५	१०	३५
१४७	सुपारेआँप	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	६.८०	२०६२-०३-२४	२०७४/०७५	२०८०/०८१	२	७	९	२८	२९	५७	५	३५
१४८	भोरलेखोला	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	५.३०	२०६२-०३-२४	२०७३/०७४	२०७८/०७९	४	५	९	१८	२०	३८	११	३८
१४९	ठूलो मौवाघारी	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	८.७०	२०६८-०३-३१	२०८०/०८१	२०९०/०९१	५	१०	१५	६४	६६	१३०	१४	९९
१५०	लहरेपिपल	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	५.३०	२०६७-०३-३२	२०७३/०७४	२०७८/०७९	२	७	९	२०	२२	४२	१३	४२
१५१	चिण्डेपाखा	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	५.३०	२०६७-०३-३२	२०७९/०७२	२०७६/०७७	५	५	१०	३०	२६	५६	१३	५६

१५२	ओडारे पाखा	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	५.५०	२०६८-०३-३१	२०८१/०८२	२०८६/०८७	२	२	४	४१	३५	७६	१५	७८
१५३	गोगनेपाखा	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	१५.००	२०६८-०३-३१	२०८०/०८१	२०९०/०९१	७	८	१५	६७	७६	१४३	१५	८३
१५४	ढुङयानपाखा	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	८.७०	२०६८-०३-३१	२०८०/०८१	२०९०/०९१	५	८	१३	३४	३५	६९	१६	१०९
१५५	ओखेनी	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	७.३७	२०६०-०२-२२	२०७२/०७३	२०७७/०७८	५	८	१३	४१	४३	८४	१३	६९
१५६	जनचेतना	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	६.४१	२०६०-०२-२२	२०७२/०७३	२०७७/०७८	५	८	१३	३३	३१	६४	१३	८५
१५७	बोहरे	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	२.२५	२०६१-०४-३०	२०७८/०७९	२०८३/०८४	४	६	१०	३०	२७	५७	१०	८६
१५८	पानिपाखो	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	२.१२	२०६१-०४-३०	२०७८/०७९	२०८३/०८४	१	८	९	१७	२५	४२	९	६४
१५९	विसाउने कान्लो	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	५.३०	२०६२-०३-२४	२०७६/०७७	२०८१/०८२	१	७	८	१८	१९	३७	८	४५
१६०	गाई खर्किने	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	५.४०	२०६२-०३-२४	२०७६/०७७	२०८१/०८२	१	६	७	३०	२७	५७	७	४१
१६१	संसारि	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	१४.६०	२०६२-०३-२४	२०६८/०६९		८	७	१५	३०	३९	६९	७	३१
१६२	च्यानडाँडा	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	६.८८	२०६२-०३-२४	२०६८/०६९		९	६	१५	४८	३९	८७	९	८७
१६३	मौवाडाँडा	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	४.५०	२०६२-०३-२४	२०६८/०६९		६	८	१४	४०	४१	८१	७	५१
१६४	ढुंगेनीपहिरो	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	२.५०	२०६२-०३-२४	२०७७/०७८	२०८२/०८३	३	१२	१५	२९	३८	६७	६	४५
१६५	ओखेभिर	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	११.६५	२०६२-०८-०७	२०७६/०७७	२०८१/०८२	६	८	१४	२६	३४	६०	१४	९९
१६६	ओखेडाँडा	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	८.२४	२०६३-०८-०७	२०७६/०७७	२०८१/०८२	१	९	१०	१९	२३	४२	१०	६३
१६७	ओखेखोला	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	२.००	२०६३-०८-०७	२०७६/०७८	२०८१/०८३	६	७	१३	५४	५०	१०४	६	१०४
१६८	सिस्नेखाला	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	५.७५	२०६३-०८-०७	२०६९/०७०	२०७५/०८०	५	८	१३	२३	२५	४८	७	३६
१६९	डमर डाँडा	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	९.४०	२०६४-०२-२५	२०८१/०८२	२०८६/०८७	२	८	१०	२९	४०	६९	१३	५९
१७०	ओडार पाखो	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	९.५०	२०६४-०२-२५	२०८१/०८२	२०९०/०९१	२	८	१०	२५	२५	५०	९	७८
१७१	ओखेपानी	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	३.४८	२०६४-०२-२५	२०८१/०८२	२०८६/०८७	३	१०	१३	३४	३६	७०	३	७०
१७२	डमार ख	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	१३.२०	२०६४-०२-२५	२०८१/०८२	२०८६/०८७	११	४	१५	३६	८५	१२१	८	५४
१७३	पारीभम्मे	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	१०.८७	२०६४-०३-२२			७	८	१५	२६	२१	४७	७	३७
१७४	जोरआँप	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	५.००	२०६४-०३-२२	२०८१/०८२	२०८६/०८७	५	७	१२	३९	३८	७७	६	३९
१७५	सालघारी	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	१३.००	२०६५-०३-३१	२०८१/०८२	२०८६/०८७	४	७	११	४०	३३	७३	१४	६५
१७६	तपतपे	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	१०.००	२०६५-०३-३१	२०७८/०७९	२०८३/०८४	३	८	११	३२	२२	५४	११	७७
१७७	गौथलिभिर	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	१२.००	२०६५-०३-३१	२०७२/०७३	२०७७/०७८	३	८	११	१५	१७	३२	१०	५८

१७८	सेतिदेवि	सुनकोशी	५	सुनकोशी मोलुङ	३.८५	२०६३-०३-३१	२०७४/०७५	२०७८/०७९	१	५	६	१६	१७	३३	६	२४
१७९	खरीवोटे	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	९.००	२०६४-०३-२२			६	५	११	२६	२९	५५	६	५५
१८०	ओखेढाँड	सुनकोशी	३	सुनकोशी मोलुङ	७.७५	२०६४-०२-२५			३	३	६	२५	२२	४७	३	४७
१८१	योगिस्थान जौ पाखा	सुनकोशी	२	सुनकोशी मोलुङ	९.००	२०७१-०३-३१			६	६	१२	२९	४९	७८	६	७८
१८२	कोप्चे पानी	मोलुङ	२	सुनकोशी मोलुङ	०.२७	२०६०-०२-२२	२०७६/०७७	२०८१/०८२	१	९	१०	२२	२९	५१	१०	७९
१८३	दमाई च्यानघारी	मोलुङ	२	सुनकोशी मोलुङ	०.९०	२०६०-०२-२२	२०७८/०७९	२०८३/०८४	४	६	१०	२८	३९	६७	११	८०
१८४	शिलाहरी डाँडा	मोलुङ	३	सुनकोशी मोलुङ	४.६०	२०६८-०३-३१	२०७४/०७५	२०७८/०७९	६	४	१०	२७	२७	५४	९	
१८५	चोकटीको	मोलुङ	३	सुनकोशी मोलुङ	३.७६	२०६८-०३-३१	२०७३/०७४	२०७८/०७९	७	३	१०	३१	३५	६६	१०	७३
१८६	शिलाहरी	मोलुङ	३	सुनकोशी मोलुङ	८.५५	२०६७-०३-३२	२०७३/०७४	२०७७/०७८	७	५	१२	२७	२५	५२	१०	५१
१८७	वविसगैरा	मोलुङ	३	सुनकोशी मोलुङ	५.४३	२०६७-०३-३२	२०७२/०७३	२०७६/०७७	६	३	९	२५	२५	५०	१०	५१
१८८	माथिल्लो वविसगैरा	मोलुङ	३	सुनकोशी मोलुङ	३.७६	२०६८-०३-३१	२०७४/०७५	२०७८/०७९	४	६	१०	२६	३२	५८	१०	५०
१८९	लसुने	मोलुङ	३	सुनकोशी मोलुङ	३.६०	२०६८-०३-३१	२०८०/०८१	२०९०/०९१	६	३	९	२४	२४	४८	९	४२
१९०	सल्लेडाँडा	मोलुङ	४	सुनकोशी मोलुङ	४.३०	२०६८-०३-३१	२०७३/०७४	२०७७/०७८	२	८	१०	२३	३०	५३	७	४२
१९१	सितलादेवि सल्लेपाखा	मोलुङ	४	सुनकोशी मोलुङ	७.८४	२०७२-०३-३१	२०७१/०७२	२०७५/०७६	६	९	१५	३९	३१	७०	१५	८४
१९२	दलित जनजागरण	मोलुङ	५	सुनकोशी मोलुङ	४.८१	२०६०-०२-२२	२०७३/०७४	२०७७/०७८		७	७	२४	२५	४९	७	४६
१९३	खोपखोला पहेलेघारी	मोलुङ	५	सुनकोशी मोलुङ	५.००	२०६१-०४-३०	२०८०/०८१	२०८५/०८६		१०	१०	३०	३१	६१	१०	७०
१९४	मुर्लचरपाखो	मोलुङ	५	सुनकोशी मोलुङ	७.८१	२०६२-०३-२४	२०७३/०७४	२०७७/०७८	५	१०	१५	६०	५५	११५	२०	१३२

अनुसूची-११: सामुदायिक वनको वन मौज्दात

क्र.सं.	स.डि.व.का.	दर्ता नं.	सा.व.उ.स.को नाम	ठेगाना	क्षेत्रफल (हे.)	हस्तान्तरण मिति	पछिल्लो नवीकरण मिति	कार्ययोजना म्याद	कम्प	क्वड्र
१	मानेभञ्ज्याङ	८४	बासलबोट	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-१	११२.२६	२०५२।१२।६	२०६७।३।२५	२०७२।०७।३	३२६.००	२१०.००
२	मानेभञ्ज्याङ	१३५	गहते ढण्डेवारी	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-१	१५.२०	२०५४।९।३	२०७९।३।२०	२०८३।०८।४	४३.४२	१०३.१२
३	मानेभञ्ज्याङ	३१९	ढाम्सेलु कृषि	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-१	२.३६	२०७१।३।३१	२०७६।०७।७	२०८१।०८।२	७१.०५	२२.५६
४	मानेभञ्ज्याङ	३२०	पाजामदीका	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-१	१.३७	२०७१।३।३१	२०७०।०७।१	२०७५।०७।६	२४.२९	१५.००
५	मानेभञ्ज्याङ	३२१	खिंकु	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-१	८.१०	२०७१।३।३१	२०७१।०७।१८	२०७५।०७।६	७४.७९	२१.७६
६	मानेभञ्ज्याङ	३२२	जागुरडाँडा	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-१	१३.५०	२०७१।३।३१	२०७७।३।३१	२०८१।०८।२	६१.४९	७८.०३
७	मानेभञ्ज्याङ	३३७	तिनकन्या पञ्चवति देवीथान	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-१	०.४९	२०७३।०१।१५	२०८२।३।२४	२०९१।०९।२	८८.६१	१०.७०
८	मानेभञ्ज्याङ	४	भुमेथान	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-२	१७.१४	२०५१।३।१५	२०७९।०८।०	२०८४।०८।५	३७.१३	१६५.८७
९	मानेभञ्ज्याङ	५	कालीमाटी	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-२	२.९५	२०७०।०३।३१	२०७९।६।३०	२०८३।०८।४	२८.००	२०.३०
१०	मानेभञ्ज्याङ	३०५	लिब्जु	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-२	१९.५०	२०७०।३।३१	२०८०।८।२९	२०८५।०८।६	३४.७१	८५४.९४
११	मानेभञ्ज्याङ	३२३	तपसे	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-२	१.३९	२०७१।३।३१	२०७९।०८।०	२०८३।०८।४	१२७.८७	१३.५२
१२	मानेभञ्ज्याङ	३२४	वनपाला	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-२	४.१२	२०७१।३।३१				
१३	मानेभञ्ज्याङ	३३०	सल्लेनी	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-२	६७.९१	२०७२।३।३१	२०७९।६।३०	२०८३।०८।४	१३८.००	१३१.५४
१४	मानेभञ्ज्याङ	३३१	मसारपाखा ठुलीगैरी	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-२	१२५.६५	२०७२।३।३१	२०७९।६।२८	२०८४।०८।५	१२२.००	३३४.७३
१५	मानेभञ्ज्याङ	८१	कोलबोटे रलन्जु	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-३	११.५६	२०५२।९।१४	२०८२।३।२४	२०९१।०९।२	३६.००	२९४.३२
१६	मानेभञ्ज्याङ	३५१	अहाले गैरी	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-३	६२.८५	२०५३।१०।१७	२०८०।८।२९	२०८५।०८।६	१५६.९३	१४७.६०
१७	मानेभञ्ज्याङ	१५१	तिनतले	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-३	१९.२३	२०५५।३।१५	२०८२।३।२४	२०९१।०९।२	३९.६८	६४.१८
१८	मानेभञ्ज्याङ	३०३	धेमयोग	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-३	३३.३३	२०७०।३।२९	२०७९।३।२२	२०८३।०८।४	११८.०२	२४६.९७
१९	मानेभञ्ज्याङ	२७६	फोकुल	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-३	१२२.००	२०६७।३।३२	२०७१।०७।२	२०७६।०७।७		३६१.३६
२०	मानेभञ्ज्याङ	३७	भिमसेन महाकाली	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-४	८१.८६	२०५२।३।३२	२०८२।३।२४	२०९१।०९।२	८१.९७	१२२.८४
२१	मानेभञ्ज्याङ	३०	भूमेथान मंगलबारे	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-४	१.८०	२०५१।५।२	२०७९।७।२२	२०८४।०८।५	५३.५९	२६६.५४
२२	मानेभञ्ज्याङ	१०१	थुम्की	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-४	५८.६३	२०५३।९।३	२०७९।२।२५	२०८४।०८।५	९८.३३	३५१.१०
२३	मानेभञ्ज्याङ	९०	पम्पलु	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-४	३६०.०३	२०५३।३।१५	२०६८।३।२८	२०७२।०७।३	४०.००	८८.००
२४	मानेभञ्ज्याङ	१६३	देवीस्थान महिला	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-४	६.६८	२०५६।१२।१	२०८०।८।२९	२०८५।०८।६	१०.८७	३५.२६
२५	मानेभञ्ज्याङ	२०६	झंकु	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-४	६१.७७	२०५९।३।३	२०८०।०८।१	२०८४।०८।५	६४.००	१७८.०८
२६	मानेभञ्ज्याङ	२३१	सुमित्रा कालीका	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-४	२८२.४३	२०६२।२।१९	२०८०।८।२९	२०८५।०८।६	५७.००	८५६.८०
२७	मानेभञ्ज्याङ	२५७	महाकाली	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-४	९८.८७	२०६५।३।३१	२०८०।८।२९	२०८५।०८।६	१४०.१४	१६४२.५५
२८	मानेभञ्ज्याङ	२६९	डिप्सा	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-४	१४.०३	२०६६।३।३१	२०७९।३।२२	२०८८।०८।९	८५.०५	१३८.०५

२९	मानेभञ्ज्याड	१०२	महादेवस्थान	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-५	४७७.६७	२०५३।९।३	२०७६।११।१८	२०८८।०८९	१९९.७०	२८१०.५०
३०	मानेभञ्ज्याड	१३२	उदयपुर	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-५	१३५.४०	२०५४।३।२५	२०७९।१।५	२०८८।०८९	८२.३९	६११.८०
३१	मानेभञ्ज्याड	१८८	धिमिले	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-५	३२.००	२०५८।२।३०	२०७९।६।२८	२०८३।०८४	४३.००	१६५.८०
३२	मानेभञ्ज्याड	२३३	बारासी	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-५	४.९५	२०६२।३।१४	२०८२।३।२४	२०९१।०९२	१००.४४	१६.७०
३३	मानेभञ्ज्याड	८३	भूतपानि	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-६	१७५.१७	२०५२।१०।१०	२०७९।२।२१५	२०८८।०८९	८०.४३	१४२७.१८
३४	मानेभञ्ज्याड	१०३	सनदाने	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-६	१३८.९७	२०५३।९।३	२०७७।१।३१	२०८२।०८३	१४६.७८	८५७.४०
३५	मानेभञ्ज्याड	११२	थुम्की दुम्की	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-६	३८२.२०	२०५४।१।५	२०८२।०३।२४	२०८५।०८६	९२.८७	९४९.५०
३६	मानेभञ्ज्याड	११३	आहाले थाक्ले	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-६	१६२.००	२०५४।१।५	२०७९।६।२८	२०८४।०८५	११८.००	८५४.९९
३७	मानेभञ्ज्याड	१५७	धारापानी	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-७	१०८.४२	२०५६।३।३	२०८०।०२।१९	२०८४।०८५	९३.९५	८४५.२०
३८	मानेभञ्ज्याड	२३८	डुडेमाले	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-७	२३७.३९	२०६१।३।६	२०७२।३।३१	२०७७।०७८	८१.३०	२१४.३४
३९	मानेभञ्ज्याड	२४२	सिमपानी हरियाटार	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-७	४६१.२६	२०६३।३।२६	२०८०।०१।१९	२०८४।०८५	८५.३१	२६८.३८
४०	मानेभञ्ज्याड	२४३	देउराली	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-७, ८	१५३.८५	२०६३।८।२९	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	८५.०३	४२९.६०
४१	मानेभञ्ज्याड	३१३	राधवपुर	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-८	१०९.१०	२०६०।७।३०	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	८१.९७	२५८.५४
४२	मानेभञ्ज्याड	३०६	त्रिशुली राताडाँडा महिला	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-७	६३.००	२०७०।३।३१	२०७९।३।२२	२०८८।०८९	१११.४५	७६३.६५
४३	मानेभञ्ज्याड	३०७	महादेव त्रिशुले	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-७	९४.५६	२०७०।३।३१	२०७९।२।२५	२०८८।०८९	१०६.८०	११५०.८४
४४	मानेभञ्ज्याड	३४३	बोजेनी गैरा	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	१.९९	२०७३।३।३०	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	६१.२८	६१.०८
४५	मानेभञ्ज्याड	१७२	गैहा	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	२६.२९	२०५७।३।१६	२०७९।२।२५	२०८८।०८९	८५.९५	२९१.८१
४६	मानेभञ्ज्याड	१८०	बाघपाईले	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	१७६.९२	२०५७।३।२६	२०८२।०८३	२०९१।०९२	९२.९७	९४९.५०
४७	मानेभञ्ज्याड	१९७	चण्डीथान	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	१०.०४	२०५८।३।२४	२०७९।२।२५	२०८८।०८९	११९.७२	७५.९३
४८	मानेभञ्ज्याड	२१०	साउनेपानी देवीथान	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	२३.२५	२०६०।३।२४	२०७९।२।२५	२०९१।०९२	१३१.८६	३२५.३५
४९	मानेभञ्ज्याड	२२५	घन्टापधेरो	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	१८.५०	२०६१।६।२७	२०७९।२।२५	२०८८।०८९	१६४.११	२३७.८१
५०	मानेभञ्ज्याड	२२६	सालघारी	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	१२.८०	२०६१।१।१०	२०७९।३।३१	२०८९।०९०	१७२.८२	१५१.००
५१	मानेभञ्ज्याड	२३२	चिलाउने	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	९३.१८	२०६२।२।१९	२०८२।३।२४	२०९१।०९२	११४.०९	५६६.९८
५२	मानेभञ्ज्याड	२५८	कुवापानी	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	९.६८	२०६५।३।३१	२०७९।२।२५	२०८३।०८४	१९४.९१	१६१.४६
५३	मानेभञ्ज्याड	३१४	दुमखिम देउराली	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	३६.११	२०७१।३।२४	२०७१।३।२५	२०७८।०७९		
५४	मानेभञ्ज्याड	३१५	कालिका	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	२.४३	२०७१।३।२५	२०७९।३।३१	२०८८।०८९	१७२.८२	४१.९६
५५	मानेभञ्ज्याड	३४२	सिद्धथान पाखो	मानेभञ्ज्याड गा.पा.-९	५.००	२०७३।३।३०				
५६	लिखु चम्पादेवी	२२८	ओखले पाखा	चम्पादेवी गा.पा.-१	८१.००	२०६२।२।११	२०६८।३।३१	२०७२।०७३	८५.३२	२१.००
५७	लिखु चम्पादेवी	२२९	बालादेवी	चम्पादेवी गा.पा.-१	६०३.००	२०६२।२।११	२०७८।०७९	२०८२।०८३	४७९.३५	३७५.७१
५८	लिखु चम्पादेवी	२४४	थामचुली	चम्पादेवी गा.पा.-२	१६१.८८	२०६४।१।१४	२०८०।०८१	२०८५।०८६	११५.३१	७०५.५९
५९	लिखु चम्पादेवी	१७५	तोरीवारी	चम्पादेवी गा.पा.-३	२५९.००	२०५७।३।२०	२०८०।०८१	२०८५।०८६	२२.३९	४७३.१७
६०	लिखु चम्पादेवी	२५९	सेतीदेवी	चम्पादेवी गा.पा.-३	१३.१२	२०६५।३।३१	२०८०।०८१	२०८५।०८६	१५२.६४	८०.४८

६१	लिखु चम्पादेवी	३२६	सिंहदेवी खाल्टे	चम्पादेवी गा.पा.-३	१२५.६६	२०७१।३।३१	२०७६।०७७	२०८०।०८१	७७.३४	१५२.६४
६२	लिखु चम्पादेवी	१७६	बज्जरे	चम्पादेवी गा.पा.-३	३५४.१२	२०७५।३।२०	२०८०।०८१	२०८५।०८६	१४५.०७	२१२.५६
६३	लिखु चम्पादेवी	१३९	कालिकादेवी ठूलोभिर	चम्पादेवी गा.पा.-४	१९३.५५	२०५४।११।१५	२०७९।३।२२	२०८२।०८३	६४.१९	४८५.००
६४	लिखु चम्पादेवी	१९३	लुकुवा सौरनी ठोटने घारी भेडीखोर	चम्पादेवी गा.पा.-४	२१.९४	२०५८।३।१०	२०८१।०३।०७	२०८५।०८६	५४.५४	२३१.२८
६५	लिखु चम्पादेवी	२८८	जलसितल कालिका	चम्पादेवी गा.पा.-४	१३२.९०	२०६८।३।३१	२०७९।१०।२४	२०८४।०८५	३२.००	८७.०२
६६	लिखु चम्पादेवी	१३	ठूलोपाखा	चम्पादेवी गा.पा.-४	१८.९२	२०५१।३।३०	२०८१।११।२६	२०८६।०८७	४३.३२	७९७.४०
६७	लिखु चम्पादेवी	६२	मालिडे थामडाँडा भालु डाँडा	चम्पादेवी गा.पा.-५	५८.६१	२०५२।६।२५	२०८१।०३।०७	२०८५।०८६	२४.५०	३२३.२४
६८	लिखु चम्पादेवी	२०२	जनजाग्रीती	चम्पादेवी गा.पा.-५	४३.०४	२०५८।११।१५	२०८०।०८१	२०८५।०८६	३५.३४	२०५.८५
६९	लिखु चम्पादेवी	२६०	जिवन ज्योती	चम्पादेवी गा.पा.-५	३२.०७	२०६५।३।३१	२०८०।०८१	२०८५।०८६	२५.०३	१७०.५८
७०	लिखु चम्पादेवी	१४३	जाल्पादेवी सिद्धेधारी	चम्पादेवी गा.पा.-६	९९.७४	२०५५।१।२४	२०८१।०८२	२०८६।०८७	१४१.००	९११.२१
७१	लिखु चम्पादेवी	१६०	ककैली पाखा	चम्पादेवी गा.पा.-६	१.७८	२०५६।३।३	२०८१।०८२	२०८६।०८७	१३६.४२	६०.०७
७२	लिखु चम्पादेवी	१७०	नारायण सिटेधारी	चम्पादेवी गा.पा.-६	११.४८	२०५७।२।२०	२०६५।३।३१	२०६९।०७०		
७३	लिखु चम्पादेवी	१९४	झाक्रिथान आम्बोटे	चम्पादेवी गा.पा.-६	३२.१७	२०५८।३।१०	२०६७।३।३२	२०७१।०७२	३०.६८	६०.०७
७४	लिखु चम्पादेवी	२८९	सल्लेरी रानीवन	चम्पादेवी गा.पा.-७	९४.८९	२०६८।३।३१	२०७९।३।२२	२०८२।०८३		८४४.०९
७५	लिखु चम्पादेवी	३१८	जनता	चम्पादेवी गा.पा.-८	४५३.००	२०७१।३।२५	२०७६।०७७	२०८०।०८१	२५.४०	३०८.१८
७६	लिखु चम्पादेवी	२३७	गढी खरकेपानी खिरखिरे	चम्पादेवी गा.पा.-८	८.८४	२०७३।१।१५	२०७९।०८०	२०८३।०८४	३०.६८	६१.६१
७७	लिखु चम्पादेवी	३४१	निगुरे तरुलबारी	चम्पादेवी गा.पा.-८	७६.१४	२०७३।१।१५	२०७९।१०।२४	२०८३।०८४		
७८	लिखु चम्पादेवी	१३०	चम्पादेवी महिला	चम्पादेवी गा.पा.-९	८.८९	२०५४।३।२५	२०७९।३।२२	२०८२।०८३	८०.८८	२११.३२
७९	लिखु चम्पादेवी	१४०	चम्पादेवी	चम्पादेवी गा.पा.-९	२३४.१५	२०५४।११।१५	२०८१।०८२	२०८६।०८७	३५.४२	१३९.८२
८०	लिखु चम्पादेवी	२७९	चाँयाथान डलीडाँडा	चम्पादेवी गा.पा.-९	३२.३९	२०६७।३।३२	२०७९।३।२२	२०८२।०८३	९६.२०	२१२.८०
८१	लिखु चम्पादेवी	१४	राजदेवाल जम्मुचौर	चम्पादेवी गा.पा.-१०	९४.८४	२०५१।३।३०	२०७९।०८०	२०८३।०८४	१५६.८१	१७३.०१
८२	लिखु चम्पादेवी	१७८	लामीडाँडा	चम्पादेवी गा.पा.-१०	५०.२६	२०५७।३।२०	२०७२।३।१४	२०७६।०७७		
८३	लिखु चम्पादेवी	१७७	डाँडाकटेरी लक्ष्मीटार	चम्पादेवी गा.पा.-१०	८८.४९	२०५७।३।२०	२०७९।१०।२४	२०८३।०८४	९७.१६	३२७.५३
८४	लिखु चम्पादेवी	२५४	कालिकादेवी	चम्पादेवी गा.पा.-१०	४६.१७	२०६५।३।२२	२०८१।०८२	२०८६।०८७	१२२.७१	२३७.६३
८५	लिखु चम्पादेवी	२८०	सिंहगैया	चम्पादेवी गा.पा.-१०	९९.६५	२०६७।३।३२	२०८०।०८१	२०८५।०८६	१६२.७९	७८७.०५
८६	लिखु चम्पादेवी	१४४	झाक्रिथान	लिखु गा.पा.-१	३१३.८०	२०५५।०१।२४	२०७८।०७९	२०८२।०८३	१२९.६०	९२१.२०
८७	लिखु चम्पादेवी	१८७	बिमिरे	लिखु गा.पा.-१	३१३.७५	२०५८।२।२८	२०७९।३।२२	२०८२।०८३	९९.०६	९१२.२०
८८	लिखु चम्पादेवी	२०५	पहेले	लिखु गा.पा.-१ र २	२२७.५०	२०५९।२।१०	२०७८।०७९	२०८२।०८३	११७.३१	१३६०.१८
८९	लिखु चम्पादेवी	५४	बाघखोर ठुलीवन	लिखु गा.पा.-२	१५६.५३	२०५२।३।३१	२०६५।१२।२७	२०७५।०७६	१३१.३०	७८२.४६
९०	लिखु चम्पादेवी	१४५	भदौर धारापानी	लिखु गा.पा.-२	१८९.९०	२०५५।२।२४	२०७३।१।१५	२०७६।०७७	१५५.३०	७६९.०५
९१	लिखु चम्पादेवी	१४१	थामपाँखा	लिखु गा.पा.-३	४१.३३	२०५४।११।१५	२०७५।०७६	२०८१।०८२	१३२.३३	१३२.८७
९२	लिखु चम्पादेवी	१५५	पिपलभित्ता रानीवन	लिखु गा.पा.-३	५२.४१	२०५५।९।१५	२०८१।३।२४	२०८५।०८६	३४.४७	४०२.१८

९३	लिखु चम्पादेवी	१९८	रजाय	लिखु गा.पा.-३	४७.८७	२०५८।३।२८	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	३५.४२	१३९.४२
९४	लिखु चम्पादेवी	२९९	भालुखोप संगुरा	लिखु गा.पा.-३	६.४२	२०६९।३।३१	२०८१।११।२९	२०८६।०८७	७६.२१	८७.६७
९५	लिखु चम्पादेवी	३३४	नर्मदेश्वर महादेव गुठी	लिखु गा.पा.-३	४८.५०	२०७२।५।१३	२०८०।०२।३१	२०८३।०८४	७४.३३	५८६.००
९६	लिखु चम्पादेवी	३३३	जोगीटार सिंदुरेपाखा	लिखु गा.पा.-३	७८.०९	२०७२।५।१३	२०७९।१०।२४	२०८२।०८३	९०.७०	१३६.६५
९७	लिखु चम्पादेवी	२०८	खोलाखर्क	लिखु गा.पा.-४	३३७.६७	२०६०।३।६	२०६७।३।३२	२०७६।०७७	४१.३०	६५४.६४
९८	लिखु चम्पादेवी	२४७	चुलीथुम्का नमुना महिला	लिखु गा.पा.-४	३.२५	२०६४।३।१८	२०६९।०७०	२०७४।०७५	१८८.३३	२०७.२६
९९	लिखु चम्पादेवी	२५१	रमिते चिउरीबोटे	लिखु गा.पा.- ४, ५	८८.२३	२०६४।१०।२१	२०८१।०३।२४	२०८५।०८६	५६.५०	२४५.१३
१००	लिखु चम्पादेवी	३४	चौतारापातल	लिखु गा.पा.- ४, ५	३५२.००	२०५२।२।२३	२०६७।०३।३२	२०७१।०७२	२६३.३२	७२०.००
१०१	लिखु चम्पादेवी	२६७	सिम्लेराम्चे	लिखु गा.पा.-६	६.७३	२०६६।३।२८	२०७१।०७२	२०८१।०८२	११.३०	१५६.००
१०२	लिखु चम्पादेवी	१४२	नवदिप महिला	लिखु गा.पा.-६	१४.८६	२०६७।१०।२१	२०८१।१२।०१	२०८६।०८७	८२.४६	१२८.४५
१०३	लिखु चम्पादेवी	२४९	चामसिंहगौरा	लिखु गा.पा.-६	४.६५	२०६९।३।३०	२०६९	२०७४।०७५	१७.८६	
१०४	लिखु चम्पादेवी	१३१	खोप अन्तरे	लिखु गा.पा.-८	८९.२२	२०५४।३।२५	२०७२।०७३	२०७६।०७७	१३८.३६	२१४.६६
१०५	लिखु चम्पादेवी	१३२	चिनेटार सालघारी	लिखु गा.पा.-८	५७.००	२०५४।०३।२५	२०७२।०३।३१	२०७५।०७६	२१.७९	८४.७५
१०६	चिशंखुगढी	११७	खत्रीखोरीया	चिसंखुगढी गा.पा.-१	९.३३	२०५४।३।२५	२०७९।३।२२	२०८३।०८४	१४९.०९	१३५.८०
१०७	चिशंखुगढी	१४६	कोलडाँडा	चिसंखुगढी गा.पा.-१	७.२३	२०५५।३।१५	२०८०।२।२२	२०८४।०८५	८५.६१	२३८.४७
१०८	चिशंखुगढी	१४७	कालीखोप	चिसंखुगढी गा.पा.-१	१०.२१	२०५५।३।१५	२०६४।२।१८	२०६९।०७०		
१०९	चिशंखुगढी	१६५	महभीर	चिसंखुगढी गा.पा.-१	७२.३६	२०४७।३।१९	२०७५।३।३२	२०७९।०८०		१४०.६८
११०	चिशंखुगढी	१६६	बलाउनी	चिसंखुगढी गा.पा.-१	६.०३	२०५७।२।१९	२०७९।६।२८	२०८४।०८५		
१११	चिशंखुगढी	१९०	सिसाखानी	चिसंखुगढी गा.पा.-१	३८.३७	२०५७।२।१९	२०६८।३।२७	२०७२।०७३	२८२.९२	११७.२५
११२	चिशंखुगढी	२३४	कुइब्रा	चिसंखुगढी गा.पा.-१	४८.१०	२०५८।३।३	२०७९।८०	२०८४।०८५	५०.३८	२१२.४५
११३	चिशंखुगढी	२३९	कृष्णेश्वर	चिसंखुगढी गा.पा.-१	१४.५६	२०६२।३।१६	२०६९।३।२०	२०७४।०७५	११०.४५	५६.५०
११४	चिशंखुगढी	२६८	जालपादेवी महिला	चिसंखुगढी गा.पा.-१	७.३०	२०६३।३।२२	२०६९।३।३१	२०७४।०७५		
११५	चिशंखुगढी	४१	लालीगुराँस	चिसंखुगढी गा.पा.-१	३.३१	२०६६।३।३१	२०८०।२।२२	२०८४।०८५	४८.५१	१३८.१९
११६	चिशंखुगढी	४२	डाँडापाखा	चिसंखुगढी गा.पा.-२	२३.६८	२०५२।३।३२	२०७४।०७५	२०७९।०८०	१७२.६४	५३४.९५
११७	चिशंखुगढी	४३	डुम्रीचौर	चिसंखुगढी गा.पा.-२	२४.६६	२०५२।३।३२	२०७८।०७९	२०८७।०८८	१४९.०९	३५६.००
११८	चिशंखुगढी	४४	धरमपानी	चिसंखुगढी गा.पा.-२	१४.०१	२०५२।३।३२	२०८२।३।२४	२०९१।०९२	१४०.६३	६५८.८०
११९	चिशंखुगढी	४५	तितीनी चौरबारी	चिसंखुगढी गा.पा.-२	१९.२३	२०५२।३।३२	२०७९।३।२२	२०८७।०८८	१६०.२६	४४०.००
१२०	चिशंखुगढी	७२	आहालघारी	चिसंखुगढी गा.पा.-२	१७.७३	२०५२।९।१२	२०८२।३।२४	२०९१।०९२	१७४.६४	३१८.१४
१२१	चिशंखुगढी	६	जामुने कमेरेपानी	चिसंखुगढी गा.पा.-२	२३.५०	२०५१।३।३०	२०७५।०७६	२०८०।०८१	१८७.००	१९६.००
१२२	चिशंखुगढी	६७	ढाँड	चिसंखुगढी गा.पा.-३	१३.६०	२०५२।७।३०	२०७९।३।२२	२०८७।०८८	५७.५७	१५९.४४
१२३	चिशंखुगढी	६८	तिल्केनी	चिसंखुगढी गा.पा.-३	७५.५१	२०५२।७।३०	२०७७।१२।२५	२०८२।०८३	१९१.८५	६७२.३९
१२४	चिशंखुगढी	७३	देवीथान	चिसंखुगढी गा.पा.-३	१३.४६	२०५२।९।१२	२०७९।३।२२	२०८७।०८८	९९.००	१५०.००

१२५	चिशंखुगढी	७४	उत्तीसिनी	चिसंखुगढी गा.पा.-३	२३.८९	२०५२।९।१२	२०६७।३।३२	२०७२।०७३		
१२६	चिशंखुगढी	७५	सालघारी	चिसंखुगढी गा.पा.-३	७.२०	२०५२।९।१२	२०७९।३।२२	२०८७।०८८	७२.६०	२८.६५
१२७	चिशंखुगढी	८२	विमिरे	चिसंखुगढी गा.पा.-३	४.१६	२०५२।९।१९	२०७८।०७९	२०८३।०८४		
१२८	चिशंखुगढी	११८	भैसीधुरे	चिसंखुगढी गा.पा.-३	१२८.८०	२०५४।३।२५	२०७९।३।२२	२०८७।०८८	१००.६५	६७०.४८
१२९	चिशंखुगढी	२७७	आहाले देवीथान	चिसंखुगढी गा.पा.-३	३.१२	२०६७।३।३२	२०७९।३।२२	२०८७।०८८	८०.९७	३०.९६
१३०	चिशंखुगढी	३०४	अलेभस्मे	चिसंखुगढी गा.पा.-३	३.००	२०७०।०३।३१				
१३१	चिशंखुगढी	११९	सालकमेरे	चिसंखुगढी गा.पा.-५	१५.००	२०५४।३।२५	२०६९।३।३१	२०७४।०७५	३४४.००	१०९.६२
१३२	चिशंखुगढी	१२०	किसान	चिसंखुगढी गा.पा.-५	२२४.४९	२०५४।३।२५	२०७०।३।३१	२०७४।०७५	११०.५८	१७७.३९
१३३	चिशंखुगढी	२१८	चाकलढुंगा	चिसंखुगढी गा.पा.-५	१३.७०	२०६०।८।९	२०६९।३।३१	२०७३।०७४	२३२.९०	७९.२२
१३४	चिशंखुगढी	१६७	थलेथुम्को	चिसंखुगढी गा.पा.-५	१२७.६२	२०५७।२।१९	२०७९।६।२८	२०८३।०८४	१४३.६१	७०८.००
१३५	चिशंखुगढी	३२९	थुम्की पवित्रादेवी	चिसंखुगढी गा.पा.-५	१.४६	२०७२।३।३१	२०७८।०७९	२०८७।०८८	५७.९०	१०२.८२
१३६	चिशंखुगढी	१५६	रानी	चिसंखुगढी गा.पा.-६	१८.००	२०५६।३।३	२०७९।६।२८	२०८३।०८४	१०१.२८	२९२.६५
१३७	चिशंखुगढी	१७३	बालकन्या	चिसंखुगढी गा.पा.-६	३४.९०	२०५७।३।२०	२०७९।६।३१	२०८३।०८४	२४३.९६	४३८.००
१३८	चिशंखुगढी	१९५	पातल	चिसंखुगढी गा.पा.-६	५.१२	२०५८।३।२०	२०७९।७।२	२०८३।०८४	३५६.००	७५.००
१३९	चिशंखुगढी	२००	थाक्ले खानीखोला	चिसंखुगढी गा.पा.-६	१०२.६०	२०५८।५।९	२०६७।०६८	२०७२।०७३		
१४०	चिशंखुगढी	३५२	सिलिंगे	चिसंखुगढी गा.पा.-६	११.१७	२०७६।३।३१	२०८३।०३।२४	२०९१।०९२	१८८.७२	४२९.००
१४१	चिशंखुगढी		कुन्तादेवी	चिसंखुगढी गा.पा.-६	३.४४	२०७५	२०८१।०८२	२०९१।०९२	१३८.४७	३१.३०
१४२	चिशंखुगढी	११४	सल्लेरी	चिसंखुगढी गा.पा.-७, ८	१८.६५	२०५४।२।२१	२०७६।०७७	२०८१।०८२	१२१.००	११२.००
१४३	चिशंखुगढी	२५२	पाताल	चिसंखुगढी गा.पा.-७	११.८९	२०६५।१।१०	२०७७।३।३	२०८२।०८३	६८.००	९५.१६
१४४	चिशंखुगढी	१२१	नेवारे	चिसंखुगढी गा.पा.-७	५०.३५	२०५४।३।२५	२०७७।३।३	२०८२।०८३	२१०.००	२४६.००
१४५	चिशंखुगढी	९९	सल्लेपाखा	चिसंखुगढी गा.पा.-८	४.३६	२०५३।९।३	२०७७।३।१७	२०८१।०८२	४४.८४	३३.१६
१४६	चिशंखुगढी	१७९	रमिते	चिसंखुगढी गा.पा.-८	२७९.६७	२०५४।३।२५	२०७५।०७६	२०७९।०८०	५५.००	७७६.७०
१४७	चिशंखुगढी	१२२	भालुखोप	चिसंखुगढी गा.पा.-८	१५५.०९	२०५४।३।२५	२०७७।३।३	२०८१।०८२	२६०.६९	१८२९.११
१४८	चिशंखुगढी	२७४	पन्चकनया कालिका देवी	चिसंखुगढी गा.पा.-८	१२.४०	२०६७।३।२१	२०७७।३।३	२०८१।०८२	२७.२०	८९.७६
१४९	सिद्धिचरण	१६	सुलीभीर	सिद्धिचरण न.पा.-१	१०३.००	२०५६।०३।२४	२०८०।०८१	२०८५।०८६	३१.००	१६६.५८
१५०	सिद्धिचरण	१७	निसंखे गैहापाखा	सिद्धिचरण न.पा.-१	२०.३६	२०५१।३।३१	२०७७।०७८	२०८६।०८७	३१.३६	८२.००
१५१	सिद्धिचरण	३९	ढाँड	सिद्धिचरण न.पा.-१	९.५०	२०५२।३।३२	२०७९।०३।२२	२०८७।०८८	२१०.३५	११९.१४
१५२	सिद्धिचरण	४६	चिवेचौर बतासेडाँडा	सिद्धिचरण न.पा.-१	०.०६	२०५२।३।३२	२०६३।०२।०१	२०६७।०६८	०.००	०.००
१५३	सिद्धिचरण	४७	सन्धीपहिरो	सिद्धिचरण न.पा.-१	५.००	२०५२।३।३२	२०८०।०८१	२०८५।०८६	१७.६०	१०४.४१
१५४	सिद्धिचरण	१२३	तिन पिप्ले	सिद्धिचरण न.पा.-१	१४.२८	२०५४।३।२५	२०८०।०८१	२०८४।०८५	९३.००	७८.८४
१५५	सिद्धिचरण	१२४	कर्कले	सिद्धिचरण न.पा.-१	२१.३२	२०५४।३।२५	२०८०।०८१	२०८५।०८६	११०.३२	२२७.२८
१५६	सिद्धिचरण	१२५	सिम्लेखोरेन्डे	सिद्धिचरण न.पा.-१	४६.००	२०५४।३।२५	२०८०।०८१	२०८४।०८५	१९०.९९	४०५.००

१५७	सिद्धिचरण	२२१	दुध कोशी	सिद्धिचरण न.पा.-१	३०१.३४	२०६१।१।६	२०६७।०३।३२	२०७१।०७।२		
१५८	सिद्धिचरण	२२४	हलेशि दर्शन	सिद्धिचरण न.पा.-१	१८४.३७	२०६१।४।११	२०६०।०६।२	२०६४।०६।५	१८६.१२	५६२.००
१५९	सिद्धिचरण	७	काफाल बोट	सिद्धिचरण न.पा.-२	६.८०	२०५१।३।३०	२०६८.।३।३१	२०७२।०७।३	१०१.००	२७.००
१६०	सिद्धिचरण	८	नागीडाँडा	सिद्धिचरण न.पा.-२	१५.००	२०५१।३।३०	२०७९।११।१९	२०८४।०८।५	७५.२८	२४.४०
१६१	सिद्धिचरण	५५	ठूलोपातल	सिद्धिचरण न.पा.-२	४.२५	२०५२।४।३०	२०६९।३।२०	२०७३।०७।४	३१२.००	१३२.१०
१६२	सिद्धिचरण	५६	बाझ घारी	सिद्धिचरण न.पा.-२	३.००	२०५२।६।५	२०६७।३।३२	२०७१।०७।२		
१६३	सिद्धिचरण	५७	कामि गाँउ	सिद्धिचरण न.पा.-२	७.३०	२०५२।६।२	२०६८।३।२	२०७२।०७।३	२६७.६२	९४.५०
१६४	सिद्धिचरण	५८	कडेनी	सिद्धिचरण न.पा.-२	८.००	२०५२।६।५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	२६१.४०	१०५.८९
१६५	सिद्धिचरण	६३	उत्तिसिनि	सिद्धिचरण न.पा.-२	६.५०	२०५२।७।१	२०७९।६।२३	२०८४।०८।५	१४९.०९	४६.००
१६६	सिद्धिचरण	९२	चौतारा डाँडा	सिद्धिचरण न.पा.-२	४.५०	२०५३।३।३२	२०७९।६।२३	२०८४।०८।५	५९.०९	५५.००
१६७	सिद्धिचरण	९३	सानो पधेरोमझुवा पाखा	सिद्धिचरण न.पा.-२	०.५०	२०५३।३।३२	२०६५।३।१९			
१६८	सिद्धिचरण	९५	स्याबन ढुँडे	सिद्धिचरण न.पा.-२	१.७३	२०५३।७।१६	२०७९।६।२३	२०८४।०८।५	१११.१८	५१६६९.८८
१६९	सिद्धिचरण	१११	हँरो बोट	सिद्धिचरण न.पा.-२	२०.४१	२०५४।१।५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	२०२.००	१४०.१७
१७०	सिद्धिचरण	१८६	पहिरो पाखा	सिद्धिचरण न.पा.-२	५.०८	२०५८।२।२८	२०८०।०८।१	२०८४।०८।५	५२.८८	१०३.००
१७१	सिद्धिचरण	२४०	कोषाखोला लेकाली पाखा	सिद्धिचरण न.पा.-२	६.६६	२०६३।३।२२	२०६८।३।२९	२०७२।०७।३	६२.३०	२२.००
१७२	सिद्धिचरण	२४५	कालिकादेवी	सिद्धिचरण न.पा.-२	८.०२	२०६४।३।६	२०६९।३।२०	२०७३।०७।४	२१२.४०	७५.००
१७३	सिद्धिचरण	६४	सोतीवन भंडारे	सिद्धिचरण न.पा.-३	३२.५०	२०५२।७।३	२०६९।३।२०	२०७३।०७।४	६०.००	८४.००
१७४	सिद्धिचरण	६५	सल्लेरी	सिद्धिचरण न.पा.-३	३२.२४	२०५२।७।१६	२०८०।०८।१	२०८५।०८।६	१४७.००	१५२.०८
१७५	सिद्धिचरण	६९	लामिसोति	सिद्धिचरण न.पा.-३	२०.००	२०५२।८।२०	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	३२२.८८	१२८.४९
१७६	सिद्धिचरण	७१	अधेरी	सिद्धिचरण न.पा.-३	९६.९६	२०५२।९।५	२०७५।४।२१	२०७९।०८।०	५५.२६	५४५.४०
१७७	सिद्धिचरण	९६	पातल	सिद्धिचरण न.पा.-३	११.९८	२०५३।७।१६	२०८०।०८।१	२०८५।०८।६	४६.१३	१०९.४१
१७८	सिद्धिचरण	१६८	देवीस्थान बासबोट	सिद्धिचरण न.पा.-३	२.५६	२०७५।२।१९	२०६९।३।२०	२०७३।०७।४	३०७.००	१०८.५०
१७९	सिद्धिचरण	२३०	सिद्धकालि	सिद्धिचरण न.पा.-३	७.३२	२०६२।२।१९	२०६८।३।२	२०७२।०७।३	१६६.००	६५.००
१८०	सिद्धिचरण	४८	मयुरे देवीस्थान	सिद्धिचरण न.पा.-४	६.४३	२०५२।३।३२	२०७९।३।२२	२०८४।०८।५	९१.०६	९१.६०
१८१	सिद्धिचरण	४९	बान्द्रे	सिद्धिचरण न.पा.-४	२७.८४	२०५२।३।३२	२०६८।३।२	२०७२।०७।३	२१.८५	१८५.१७
१८२	सिद्धिचरण	५०	आगने खोप	सिद्धिचरण न.पा.-४	१४.००	२०५२।३।३२	२०७९।३।२२	२०८४।०८।५	७९.००	१३६.२३
१८३	सिद्धिचरण	५१	सुगुंरबोटे	सिद्धिचरण न.पा.-३	५.८०	२०५२।३।३२	२०६८।३।२	२०७२।०७।३	१४१.६०	६०.००
१८४	सिद्धिचरण	५२	कोल बोट	सिद्धिचरण न.पा.-४	३.९०	२०५२।३।३२	२०६८।३।२	२०७२।०७।३	१४५.४५	५२.५०
१८५	सिद्धिचरण	५३	बायाथान सुविडाँडा	सिद्धिचरण न.पा.-४	१.८०	२०५२।३।३२	२०७९।३।२२	२०८२।०८।३	२४८.६५	९६.०४
१८६	सिद्धिचरण	१४८	बिन्द्रा	सिद्धिचरण न.पा.-४	२.८१	२०५५।३।१५	२०८०।०८।१	२०८४।०८।५	१४.८०	५०.१५
१८७	सिद्धिचरण	२६२	महिला जागृती	सिद्धिचरण न.पा.-४	११.००	२०६५।१।९	२०८०।९।७	२०८४।०८।५	६५.०६	१५३.००
१८८	सिद्धिचरण	९	ढुंगेपाखा	सिद्धिचरण न.पा.-५	६६.७५	२०५१।३।३०	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	१३६.१५	८१३.९२

१८९	सिद्धिचरण	१८	विष्णोखोप	सिद्धिचरण न.पा.-५	९.५६	२०५१।३।३१	२०७९।०३।२२	२०८२।०८।३	६४.०१	७७.९६
१९०	सिद्धिचरण	३५	साउने हिलछिरे	सिद्धिचरण न.पा.-५	२३५.००	२०५२।२।२४	२०६६।०१।१०	२०६९।०७।०	०.००	०.००
१९१	सिद्धिचरण	८९	चिलाउनेखोपा	सिद्धिचरण न.पा.-५	२५.८४	२०५३।१।३२	२०७९।०८।०	२०८३।०८।४	१४८.९३	४०८.००
१९२	सिद्धिचरण	१०४	कालिकादेवी गणेश	सिद्धिचरण न.पा.-५	२.६१	२०५३।९।१३	२०७९।०३।३१	२०७५।०७।६	३०.००	४.०५
१९३	सिद्धिचरण	१६१	तिहारे खर्क	सिद्धिचरण न.पा.-५	३.९६	२०५७।२।२	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	२८७.००	४९.७४
१९४	सिद्धिचरण	१९१	बाँझोगरा र्याले	सिद्धिचरण न.पा.-५	५.३०	२०५८।३।३	२०७९।०६।२८	२०८७।०८।८	१७९.९१	८.९६
१९५	सिद्धिचरण	२१७	सिमधारा पाखा	सिद्धिचरण न.पा.-५	०.७७	२०६०।३।३१	२०८०।०९।०७	२०८५।०८।६	९४.०८	१०.२५
१९६	सिद्धिचरण	२५५	सृष्टी बुद्ध	सिद्धिचरण न.पा.-५	२६.२३	२०६५।३।२५	२०७९।०६।२८	२०८७।०८।८	३४.००	०.००
१९७	सिद्धिचरण	८७	हरेली दुधेभीर	सिद्धिचरण न.पा.-६	१३१.२०	२०५२।१२।२०	२०७३।०७।४	२०७८।०७।९	७४.१३	४८८.४०
१९८	सिद्धिचरण	८८	नलिडाँडा	सिद्धिचरण न.पा.-६	११५७.०४	२०५२।१२।२०	२०७६।०३।०३	२०८०।०८।१	२७.५६	११४९.००
१९९	सिद्धिचरण	१०६	लामेलङ फ्लाँटे	सिद्धिचरण न.पा.-६	३७४.६९	२०५३।१०।१७	२०८०।०८।१	२०९०।०९।१	८१.८२	३८१.००
२००	सिद्धिचरण	११०	रमिते	सिद्धिचरण न.पा.-७	१३५.०२	२०५३।११।३	२०७८।०७।०८	२०८२।०८।३	३३.००	४७१.००
२०१	सिद्धिचरण	६६	सहरे कुइभीरट्याम्के	सिद्धिचरण न.पा.-७	५४६.५६	२०५२।७।२०	२०८१।०८।२	२०९०।०९।१	६५.००	१८९१.०८
२०२	सिद्धिचरण	१२६	टक्सार	सिद्धिचरण न.पा.-७	१३७.२४	२०५४।३।२५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	२२१.४४	२३६.१९
२०३	सिद्धिचरण	१४९	रिमलथुम्की गैरी	सिद्धिचरण न.पा.-७	१०८.५०	२०५५।३।१५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	१०४.७४	१०१७.३३
२०४	सिद्धिचरण	७६	धनेपु	सिद्धिचरण न.पा.-७	४५.५४	२०५२।९।१२	२०६३।१०।११	२०६८।०६।९	०.००	०.००
२०५	सिद्धिचरण	१००	चैतेडाँडा	सिद्धिचरण न.पा.-८	६२.००	२०५३।९।३	२०८०।३।५	२०८५।०८।६	२६.३४	६६५.००
२०६	सिद्धिचरण	१०७	बाघखोर	सिद्धिचरण न.पा.-८	२०.७६	२०५३।१०।१७	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	१७९.६०	१२०.९३
२०७	सिद्धिचरण	१०८	भुसुने सल्लेरी	सिद्धिचरण न.पा.-८	५७.४०	२०५३।१०।१७	२०७५।४।२१	२०७९।०८।०	४३.००	१४३५.००
२०८	सिद्धिचरण	१८९	सिद्धेश्वरी	सिद्धिचरण न.पा.-८	३२.४०	२०५३।१।१२	२०६४।३।१८	२०७३।०७।४	४०.२५	०.००
२०९	सिद्धिचरण	२१	खोदम्पा	सिद्धिचरण न.पा.-९	३६.५५	२०५१।३।३१	२०६५।०३।२६	२०६८।०६।९	४१.३९	२५८.००
२१०	सिद्धिचरण	२२	पहिरो तिलखोरिया	सिद्धिचरण न.पा.-७	१२.७५	२०५१।३।३१	२०८०।३।५	२०८५।०८।६	१२१.००	४१.८४
२११	सिद्धिचरण	४०	उत्तीसे खोल्से	सिद्धिचरण न.पा.-९	६.९५	२०५२।३।३१	२०६४।०२।२२	२०६७।०६।८	९४.००	१३७.९७
२१२	सिद्धिचरण	५९	ज्यामीर	सिद्धिचरण न.पा.-९	१७२.००	२०५२।६।५	२०७४।०७।५	२०७८।०७।९	१०३.५३	१५९४.४७
२१३	सिद्धिचरण	९८	देवीस्थान	सिद्धिचरण न.पा.-९	२.२९	२०५३।७।१६	२०६५।०३।२६	२०६८।०६।९	१२६.१९	५७.१३
२१४	सिद्धिचरण	३०१	विकेचौर गुर्दुम	सिद्धिचरण न.पा.-१०	१२५.००	२०७०।०२।२०	२०७०।०२।२०	२०७४।०७।५	३९.००	४७९.००
२१५	सिद्धिचरण	१३६	हरिबोले	सिद्धिचरण न.पा.-१०	३२१.००	२०५४।११।१५	२०७७।०८।१८	२०८२।०८।३	२७०.८८	१४८०.००
२१६	सिद्धिचरण	२१५	रजनी थाक्ले	सिद्धिचरण न.पा.-१०	२२८.९८	२०६०।३।३०	२०७५।०७।६	२०८०।०८।१	२४५.२७	१५४८.३४
२१७	सिद्धिचरण	१	सोबुरोडाँडा	सिद्धिचरण न.पा.-११	३९.६०	२०४८।८।५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	३१७.९४	१८३.१९
२१८	सिद्धिचरण	२	राम बजार	सिद्धिचरण न.पा.-११	९.००	२०४८।८।८	२०७७।०७।८	२०८६।०८।७	१५१.७५	७१.५८
२१९	सिद्धिचरण	९७	डाडखर्क झाक्रीढुँगा	सिद्धिचरण न.पा.-११	२६.७२	२०५३।७।१६	२०७८।०७।९	२०८७।०८।८	५१.५५	१४५.०६
२२०	सिद्धिचरण	१५०	कालिकादेवी महिला	सिद्धिचरण न.पा.-११	४.९५	२०५५।३।१५	२०८१।०८।२	२०९१।०९।२	२७.६६	४१.९३

२२१	सिद्धिचरण	१९	जल्केनी	सिद्धिचरण न.पा.-१२	१६.००	२०५१।३।३१	२०८१।०८२	२०९१।०९२	९९.६०	१७७.३९
२२२	सिद्धिचरण	२०	बकुन्दे	सिद्धिचरण न.पा.-१२	४८.९३	२०५१।३।३१	२०८१।०८२	२०९१।०९२	१३१.०६	१३६.१७
२२३	सिद्धिचरण	१२७	सिमलडाँडा	सिद्धिचरण न.पा.-१२	३.४७	२०५४।३।२५	२०७९।०३।२२	२०८२।०८३	३३.७०	६.१२
२२४	सिद्धिचरण	२४६	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण न.पा.-१२	२.४०	२०६४।०३।१८	२०७०।०७।१	२०७४।०७।५	२६.३२	१२.५१
२२५	सुनकोशी मोलुङ	१०	गहते पुईयाबोट	मोलुङ गा.पा.-१	५८.४०	२०५१।३।३०	२०८०।३।५	२०८३।०८।४	७४.९०	१७४१.००
२२६	सुनकोशी मोलुङ	११	झगरपुर	मोलुङ गा.पा.-१	१८.९०	२०५१।३।३०	२०८२।३।२४	२०९०।०९।१	३२२.००	२१९.५६
२२७	सुनकोशी मोलुङ	७९	कुन्तादेवी	मोलुङ गा.पा.-१	१५६.००	२०५२।९।१२	२०७६।११।१८	२०८१।०८।२	१३४.००	११००.३०
२२८	सुनकोशी मोलुङ	१६४	पुर्थाबोट सालघारी तिलखोरिया	मोलुङ गा.पा.-१	२८.०२	२०५६।१२।१	२०८१।०८।२	२०९०।०९।१	६४.००	३५०.६८
२२९	सुनकोशी मोलुङ	२०४	डाँडाखर्क खरिचौर	मोलुङ गा.पा.-१	५३.९१	२०५९।२।१०	२०८२।०८।३	२०९१।०९।२	११६.००	१२००.००
२३०	सुनकोशी मोलुङ	२२७	ढुंगा विसाउने	मोलुङ गा.पा.-१	१३३.१९	२०६१।१।२१	२०८२।३।२४	२०९०।०९।१	२२.००	१००८.९६
२३१	सुनकोशी मोलुङ	२३६	घुमाउने डाँडाच्यानघारी	मोलुङ गा.पा.-१	१.३२	२०६२।३।२२	२०८१।०८।२	२०८५।०८।६	५४.१४	११.१८
२३२	सुनकोशी मोलुङ	३८	रानीवन	मोलुङ गा.पा.-२	२३७.४०	२०५२।३।३२	२०८१।२।४	२०८४।०८।५	२७१.९२	१३२८.६०
२३३	सुनकोशी मोलुङ	३३	महभीरहरियालि	मोलुङ गा.पा.-२	१६७.८०	२०५२।२।१६	२०८२।३।२४	२०९०।०९।१	७७.३७	४६९.५०
२३४	सुनकोशी मोलुङ	१७१	टेकानपुर	मोलुङ गा.पा.-२	५२.३१	२०५७।३।१३	२०८०।३।५	२०८३।०८।४	५४.२०	९५८.००
२३५	सुनकोशी मोलुङ	३०९	चोकटि खोरीया	मोलुङ गा.पा.-२	२.९६	२०७०।३।३१	२०७४।०७।५	२०७८।०७।९	२६.१९	१६.६५
२३६	सुनकोशी मोलुङ	२२०	महाभीरजिमा भप्मे	मोलुङ गा.पा.-२	१०८.७५	२०६०।११।१	२०६७।०६।८	२०७१।०७।२	१९०.०९	१९५.३६
२३७	सुनकोशी मोलुङ	३०८	पुष्प	मोलुङ गा.पा.-२	०.५३	२०७०।३।१	२०७०।३।१	२०७४।०७।५		
२३८	सुनकोशी मोलुङ	३३२	उर्लेनी निगाली	मोलुङ गा.पा.-४	३६.००	२०७२।०३।३१				३५७.१७
२३९	सुनकोशी मोलुङ	८०	सालघारी कुलाघारी	मोलुङ गा.पा.-४	५२.९८	२०५७।०९।०९	२०७८।०७।९	२०८४।०८।५	२५७.१५	१९५.५०
२४०	सुनकोशी मोलुङ	१९२	सालघारी ठुलीभीर	मोलुङ गा.पा.-४	७८.००	२०५८।०३।०९	२०८२।३।२४	२०९०।०९।१	४९.४७	२७९.१०
२४१	सुनकोशी मोलुङ	२६१	सालघारी गुठिपातल	मोलुङ गा.पा.-४	८३.००	२०६५।०५।१५	२०७५।०७।६	२०७९।०८।०	७२.२०	११८.००
२४२	सुनकोशी मोलुङ	१३७	ढाँडापाखा भालुमारे	मोलुङ गा.पा.-४	११.३६	२०५४।११।१५	२०७५।०७।६	२०७९।०८।०	४५.३४	१०६.८०
२४३	सुनकोशी मोलुङ	२५३	सुनवति	मोलुङ गा.पा.-४	६६.७०	२०६५।०३।२२	२०७५।०७।६	२०७९।०८।०	१९२.३३	८५.००
२४४	सुनकोशी मोलुङ	२४	आईतावारे	मोलुङ गा.पा.-५	५२.२३	२०५१।३।३१	२०७६।०७।७	२०८१।०८।२	९६.३०	९६.१०
२४५	सुनकोशी मोलुङ	३१७	ढाँड गुँरासे	मोलुङ गा.पा.-५	३३.५३	२०७१।३।२५	२०७६।११।१८	२०८१।०८।२	८५.५८	१५८.३९
२४६	सुनकोशी मोलुङ	१८५	महभीर कालीदह	मोलुङ गा.पा.-५	२२.३६	२०५८।०२।२४	२०८०।२०८१	२०८५।०८।६	७७.१४	३०२.००
२४७	सुनकोशी मोलुङ	३१६	गैया जमुना घनरामे	मोलुङ गा.पा.-६	९.६७	२०७१।३।२५	२०७६।११।१८	२०८१।०८।२	१४८.०८	६८.८८
२४८	सुनकोशी मोलुङ	३	लुम्तो	मोलुङ गा.पा.-८	६.२५	२०४८।३।३१	२०७६।०७।७	२०८०।०८।१	४९.००	२७.००
२४९	सुनकोशी मोलुङ	२६	माझखर्क	मोलुङ गा.पा.-८	१३.५०	२०५१।३।३१	२०७१।३।३०	२०७५।०७।६		
२५०	सुनकोशी मोलुङ	१२	भिरपाखा	मोलुङ गा.पा.-८	१६.४०	२०५१।३।३०	२०७९।०८।०	२०८३।०८।४	५१.०४	१७५.००
२५१	सुनकोशी मोलुङ	२५	सैलि	मोलुङ गा.पा.-८	८.६०	२०५१।३।३१	२०७३।३।३१	२०७७।०७।८		१२९.९७
२५२	सुनकोशी मोलुङ	६१	नुनथला	मोलुङ गा.पा.-८	३६.८१	२०५२।६।५	२०७१।०७।२	२०७५।०७।६	३३.३१	१५९.१८

२५३	सुनकोशी मोलुङ	६०	दमारपाखा सखारे	मोलुङ गा.पा.-८	४९.२०	२०५२।६।५	२०७१।०७२	२०७५।०७६	१५८.६१	५५५.००
२५४	सुनकोशी मोलुङ	२१६	सुनकोशि जनचेतना	सुनकोशी गा.पा.-१	४३६.२५	२०६०।३।३०	२०७९।०८०	२०८४।०८५	१०९.८७	१६३७.१३
२५५	सुनकोशी मोलुङ	२४८	साल चिलाउने	सुनकोशी गा.पा.-१	५.५०	२०६४।३।२४	२०६९।३।३१	२०७३।०७४		
२५६	सुनकोशी मोलुङ	२६५	चुवाभीर	सुनकोशी गा.पा.-१	४.१५	२०६६।३।२५	२०६७।०६८	२०७१।०७२		
२५७	सुनकोशी मोलुङ	२६६	गैरा देवी	सुनकोशी गा.पा.-१	४.५०	२०६६।३।२५	२०६६।०६७	२०७०।०७१		१०३.३५
२५८	सुनकोशी मोलुङ	३२५	महभीर	सुनकोशी गा.पा.-२	१५.००	२०७१।३।३१	२०७९।३।२५	२०८३।०८४		
२५९	सुनकोशी मोलुङ	१३८	दिपसिंग गैरी	सुनकोशी गा.पा.-२	३४६.०७	२०५४।११।१५	२०६४।९।१२	२०७३।०७४		१९०.००
२६०	सुनकोशी मोलुङ	२१३	चम्पादेवी ठुलोपाखा	सुनकोशी गा.पा.-२	५३.३७	२०६०।३।२९	२०७७।१२।२४	२०८२।०८३		९२९.२१
२६१	सुनकोशी मोलुङ	२७०	जल्केनीढाँड पाखा	सुनकोशी गा.पा.-२	११४.०८	२०६६।३।३१	२०७२।३।३१	२०७६।०७७	५६.३८	३४२.६१
२६२	सुनकोशी मोलुङ	२९७	टारघारी	सुनकोशी गा.पा.-२	११.२९	२०६९।३।३१	२०७९।३।२१	२०८२।०८३	०.००	४८५.००
२६३	सुनकोशी मोलुङ	३१०	सालघारी	सुनकोशी गा.पा.-२	५.२५	२०७०।३।३१	२०७९।२।२५	२०८८।०८९	१९५.५०	४१.८४
२६४	सुनकोशी मोलुङ	३११	हरियाली सालघारी	सुनकोशी गा.पा.-२	७.७५	२०७०।३।३१	२०७८।०७९	२०८८।०८९	११०.९५	४५.४९
२६५	सुनकोशी मोलुङ	२९८	कालिका देवी	सुनकोशी गा.पा.-३	१४.७५	२०६९।०३।३१	२०७९।३।२५	२०८८।०८९	७९.७०	११६.४२
२६६	सुनकोशी मोलुङ	३३९	झाक्रीथान दारेगौडा	सुनकोशी गा.पा.-२	१६२.९२	२०७३।१।१५	२०७२।०७३	२०७६।०७७	४८.७९	८४८.३५
२६७	सुनकोशी मोलुङ		लालिगुरास	सुनकोशी गा.पा.-१०	२.०६	२०५७।०२।१९	२०७३।०७४	२०७८।०७९	५८.५३	३७.१७
२६८	सुनकोशी मोलुङ	८५	तिल्के डाँडा	सुनकोशी गा.पा.-३	२३.६९	२०५२।१२।१९	२०७९।३।२१	२०८२।०८३	३५.२५	९९.००
२६९	सुनकोशी मोलुङ	१२८	ढाँडे सिस्नेरी	सुनकोशी गा.पा.-४	९०.९५	२०५४।३।२५	२०७४।०७५	२०७९।०८०	१६१.४०	६९.००
२७०	सुनकोशी मोलुङ	२०१	सल्लेनी	सुनकोशी गा.पा.-३, ४	५२.७१	२०५८।८।१५	२०७७।३।१५	२०८१।०८२	२२८.००	४८०.६०
२७१	सुनकोशी मोलुङ	३१२	कालिका	सुनकोशी गा.पा.-३	४५.५०	२०७०।०३।३१	२०६९।०७०	२०७४।०७५	२५१.२२	७८२.६०
२७२	सुनकोशी मोलुङ	३४०	सेप्रेखोला जोरदुगाँ	सुनकोशी गा.पा.-३	२३७.२१	२०७३।१।१५	२०८१।२।४	२०८५।०८६	१२५.००	१९२४.००
२७३	सुनकोशी मोलुङ	३२	विसाने पाखा	सुनकोशी गा.पा.-४	९.५०	२०५१।१२।१९	२०७४।०७५	२०७८।०७९	१७३.१०	४७.३०
२७४	सुनकोशी मोलुङ	८६	साउनेपाखा	सुनकोशी गा.पा.-४	२३.२८	२०५२।१२।१९	२०७९।३।२२	२०८३।०८४	७५.००	९४.००
२७५	सुनकोशी मोलुङ	२१९	गरिवि निवारण	सुनकोशी गा.पा.-४	४०५.६३	२०६०।९।१०	२०७९।०८०	२०८४।०८५	२०२.४०	२७९५.२३
२७६	सुनकोशी मोलुङ	२१४	चम्पादेवी	सुनकोशी गा.पा.-४	१५२.२५	२०६०।३।२९	२०७७।०७८	२०८५।०८६	२११.००	४१६९.४०
२७७	सुनकोशी मोलुङ	२८	माहुरे पाखुरे	सुनकोशी गा.पा.-६	३५.५०	२०५१।३।३१	२०७८।०७९	२०८२।०८३	५१.८४	१६५.७०
२७८	सुनकोशी मोलुङ	२७	देवीथान	सुनकोशी गा.पा.-६	१२.००	२०५१।३।३१	२०६५।५।२४	२०७०।०७१		
२७९	सुनकोशी मोलुङ	१३३	भडारे भीर बगाले पातल	सुनकोशी गा.पा.-६	१३.६८	२०५४।५।५	२०८१।२।४	२०८५।०८६	७३.५६	१९९.८६
२८०	सुनकोशी मोलुङ	१४२	डाँडाखर्क सौरनी	सुनकोशी गा.पा.-५	१.१४	२०५४।११।२५	२०८०।०८१	२०८५।०८६	२३.९४	१०.००
२८१	सुनकोशी मोलुङ	१५३	दमखर्क	सुनकोशी गा.पा.-५	४.०८	२०५५।३।१५	२०८१।२।४	२०८५।०८६	१६२.५१	१४३.४०
२८२	सुनकोशी मोलुङ	१७४	बान्द्रेपाखा	सुनकोशी गा.पा.-६	१३.६८	२०५७।३।२०				
२८३	सुनकोशी मोलुङ	२४१	पुणेपाखा	सुनकोशी गा.पा.-६	६.७५	२०६३।३।२३	२०७५।०७६	२०७९।०८०	२५२.६०	१७५.९०
२८४	सुनकोशी मोलुङ	३४९	चिहान डाँडा	सुनकोशी गा.पा.-५	७.४०	२०७३।३।३१	२०७९।२।२५	२०८४।०८५	१४८.५३	१२३.९९

२८५	सुनकोशी मोलुङ	९१	नागिसानोभीरपारा पाखा	सुनकोशी गा.पा.-५, ६	४२८.७०	२०५३।१।२३	२०७९।०८०	२०८३।०८४	२७०.३१	३४७४.१७
२८६	सुनकोशी मोलुङ	११६	बाँस पानि	सुनकोशी गा.पा.-६	३६८.६०	२०५४।२।२१	२०७९।०८०	२०८३।०८४	२१४.४२	४८३५.८१
२८७	सुनकोशी मोलुङ	३१	जेगीथुम्का	सुनकोशी गा.पा.-७	१२.५१	२०५१।९।९	२०७९।०८०	२०८४।०८५	६१.१०	११३.०६
२८८	सुनकोशी मोलुङ	१३४	सुर्केथाक्ले	सुनकोशी गा.पा.-७	३१५.१६	२०५४।७।६	२०७९।२।२५	२०८४।०८५	९८.०९	२३००.२२
२८९	सुनकोशी मोलुङ	२०३	कागुने थाक्ले	सुनकोशी गा.पा.-७	३६४.१६	२०५४।१२।२८	२०७८।०७९	२०८३।०८४	७९.७०	१८०५.७३
२९०	सुनकोशी मोलुङ	२०९	नाईटेपाखा	सुनकोशी गा.पा.-७	८.६८	२०६०।३।११	२०७८।०७९	२०८३।०८४	१८१.९०	१२४.६०
२९१	सुनकोशी मोलुङ	९४	हुवन कत्ले	सुनकोशी गा.पा.-८	३८.५६	२०५३।६।२०	२०७५।७६	२०८०।०८१	७५.५०	११९.००
२९२	सुनकोशी मोलुङ	१०९	निलकण्ठ	सुनकोशी गा.पा.-८	१२.५०	२०५३।१०।१७	२०७९।३।२५	२०८८।०८९	१२०.०९	१२५.६८
२९३	सुनकोशी मोलुङ	१५९	सल्लाघारी	सुनकोशी गा.पा.-८	२८.५०	२०५६।३।३	२०८२।३।२४	२०९०।०९१	१९२.००	४८३.०४
२९४	सुनकोशी मोलुङ	१५८	काउछे कागुने	सुनकोशी गा.पा.-८	११७.५०	२०५६।३।३	२०७९।१।१५	२०८२।०८३	१२५.७८	४२७१.०६
२९५	सुनकोशी मोलुङ	२९	ठुलोपहिरो पाखो	सुनकोशी गा.पा.-९	८.८८	२०५१।३।३१	२०८२।३।२४	२०९०।०९१	१०९.००	१४४.००
२९६	सुनकोशी मोलुङ	१५	खड्केधरी	सुनकोशी गा.पा.-९	१०.००	२०५१।३।३१	२०६८।३।३१	२०७२।०७३		१५८.६९
२९७	सुनकोशी मोलुङ	१२९	ठुलीभीर	सुनकोशी गा.पा.-९	१९.७५	२०५४।३।२५	२०८२।३।२४	२०९०।०९१	४१.००	१२७.००
२९८	सुनकोशी मोलुङ	१६९	लालीगुरास	सुनकोशी गा.पा.-९	१०.६२	२०५७।२।१९	२०७१।३।३१	२०७९।०८०		
२९९	सुनकोशी मोलुङ	१८३	कालिकादेवी ठुलीभीर	सुनकोशी गा.पा.-९	८३.७०	२०५७।९।९	२०७१।३।३१	२०७५।२०७६		
३००	सुनकोशी मोलुङ	१८४	ठुलोखोला कोप्चे लहरेनी	सुनकोशी गा.पा.-९	३४.६३	२०५७।९।९	२०८२।३।२४	२०९०।०९१	६४.५२	१३२.००
३०१	सुनकोशी मोलुङ	२१२	पहरेभीर	सुनकोशी गा.पा.-९	६७.८१	२०६०।३।२६	२०७५।७६	२०८०।८१	३८.२०	१५२.००
३०२	सुनकोशी मोलुङ	२५०	आईतावारे	सुनकोशी गा.पा.-९	२.८०	२०६४।९।१९	२०७५।०७६	२०७९।०८०	१५७.००	५९.००
३०३	सुनकोशी मोलुङ	३४७	रचने चम्पादेवी	सुनकोशी गा.पा.-९	१५.३५	२०७३।३।३०	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	१३४.००	८३.४९
३०४	सुनकोशी मोलुङ	३४५	केवैटार	सुनकोशी गा.पा.-९	३७.३७	२०७३।३।३०	२०७३।०७४	२०७८।०७९	५७.७९	१३.९८
३०५	सुनकोशी मोलुङ	३४४	मभीरसेतीदेवी	सुनकोशी गा.पा.-९	९.८१	२०७३।३।३०	२०७३।०७४	२०७८।०७९	९१.९०	५३.००
३०६	सुनकोशी मोलुङ	३४६	ककनी झरना	सुनकोशी गा.पा.-६	६३.४०	२०७३।३।३०	२०७३।०७४	२०७८।०७९	२१.२९	४.८७
३०७	सुनकोशी मोलुङ	१०५	सिमखोल्सी	सुनकोशी गा.पा.-१०	४.००	२०५३।९।२९	२०५३।९।२९	२०८२।३।२४	९२.४५	५.५९
३०८	सुनकोशी मोलुङ	१६२	संसारिडाँडा	सुनकोशी गा.पा.-१०	४९.१२	२०५६।३।३०	२०५६।३।३०	२०७७।३।१६	८७.९३	१३२.२३
३०९	खिजिदेम्बा	११५	चप्लेटी	खिजिदेम्बा गा.पा.-१	१५.१३	२०५४।२।२१	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	९८.००	३५६.००
३१०	खिजिदेम्बा	२२२	खसीखर्क चण्डीथान	खिजिदेम्बा गा.पा.-१	७.११	२०६१।३।७	२०८०।०८१	२०८४।०८५	५.४९	२४२.८२
३११	खिजिदेम्बा	२८६	कोफेपाखा	खिजिदेम्बा गा.पा.-१	१५.४२	२०६८।३।२८	२०६८।०६९	२०७३।०७४	११८.३२	१७३.१०
३१२	खिजिदेम्बा	२९०	लिखु लिमती	खिजिदेम्बा गा.पा.-१	१.२३	२०६९।२।१६	२०८०।०८१	२०८४।०८५	१६१.९४	१६.४१
३१३	खिजिदेम्बा	३३६	हिमगंगा	खिजिदेम्बा गा.पा.-१	५.२०	२०७२।१२।१९	२०८२।०८३	२०८६।०८७	२२.८०	१९०.००
३१४	खिजिदेम्बा	३६	गौरीवन सेलेले	खिजिदेम्बा गा.पा.-२	२६२.८३	२०५२।२।२४	२०८०।०८१	२०८९।०९०	५८८.१७	२४२६.९०
३१५	खिजिदेम्बा	७७	जय नेपाल	खिजिदेम्बा गा.पा.-३	३४.३५	२०५२।९।१२				
३१६	खिजिदेम्बा	२११	जोरपानी झाप्रीघारी	खिजिदेम्बा गा.पा.-३	१५२.५७	२०६०।३।२६	२०७९।१२।१९	२०८४।०८५	७०.००	१२०१.३८

३१७	खिजिदेम्बा	७०	पकुवा गैहा	खिजीदेम्बा गा.पा.-४	९.३०	२०५२।८।२०	२०७३।२।६	२०८२।०८३	४.३०	४४४.६८
३१८	खिजिदेम्बा	१९९	पाखेसाम्ले	खिजीदेम्बा गा.पा.-४	९७.७५	२०५८।४।१	२०७२।०७३	२०७६।०७७	५७.१०	६८६.८७
३१९	खिजिदेम्बा	२९२	छेर्माले	खिजीदेम्बा गा.पा.-४	१००.६०	२०६९।३।२६	२०७९।०८०	२०८८।०८९	२०१.००	१४४३.००
३२०	खिजिदेम्बा	२३	साउने पाखा	खिजीदेम्बा गा.पा.-५	६८.०८	२०५१।३।३१	२०८०।१।११	२०८०।०८१	७६.९१	४६५.०६
३२१	खिजिदेम्बा	२३५	मिलिजुली	खिजीदेम्बा गा.पा.-५	५.६८	२०६२।३।१६	२०७९।०८०	२०८४।०८५	११६.००	४३.३८
३२२	खिजिदेम्बा	२५६	जनजाती	खिजीदेम्बा गा.पा.-५	३८.००	२०६५।३।३५	२०८१।१०।२२	२०८५।०८६	१३६.५५	३९४.६४
३२३	खिजिदेम्बा	२८१	मेहेले फलाटे	खिजीदेम्बा गा.पा.-५	५७.००	२०६७।४।२	२०८०।०८१	२०८५।०८६	१३७.००	६१०.९१
३२४	खिजिदेम्बा	१५२	मेहेले दुब्ले	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	१७८.५२	२०५५।०३।१५	२०७९।०८०	२०८४।०८५	१२३.००	९४५.००
३२५	खिजिदेम्बा	१८२	थामथोले देम्बा	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	४७०.५०	२०५७।६।५	२०७८।०७९	२०८३।०८४	८५.००	३७५१.३३
३२६	खिजिदेम्बा	२६३	तीनछाँगै	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	८०.३०	२०६६।३।१७	२०७८।७।३०	२०८३।०८४	२४२.००	८८४.८२
३२७	खिजिदेम्बा	२७१	थामगर्सिंग	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	६६.७४	२०६६।४।६	२०७७।२।११	२०८१।०८२	४५.००	१६६.३३
३२८	खिजिदेम्बा	२८२	नोसिभित्ते	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	९३.३७	२०६९।९।११	२०८२।३।२४	२०८६।०८७	११४.००	७९१.५५
३२९	खिजिदेम्बा	२९१	गुरुँसै	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	७७.०२	२०६९।२।१६	२०७८।७।३०	२०८३।०८४	१५०.००	३६८.५९
३३०	खिजिदेम्बा	३४८	विचारी नुनथला	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	१२.८४	२०७३।३।३१	२०७८।७।३०	२०८३।०८४	१३२.००	२१३.००
३३१	खिजिदेम्बा	७८	रानिवन	खिजीदेम्बा गा.पा.-७	११.४३	२०५२।९।१२				
३३२	खिजिदेम्बा	१९६	दिम्बा	खिजीदेम्बा गा.पा.-७	४०३.३५	२०५८।३।२०	२०८१।३।२४	२०८८।०८९	१२८.००	११७९.५९
३३३	खिजिदेम्बा	२९६	केत्तिचित्र	खिजीदेम्बा गा.पा.-७	१०.०९	२०६९।३।३१	२०६४।९।१२	२०८८।०८९	१२६.६१	१२६.३२
३३४	खिजिदेम्बा	२०७	दिम्बा कामथली	खिजीदेम्बा गा.पा.-८	८३९.७५	२०५९।३।१०	२०७९।१०।२२	२०८८।०८९	२७१.४०	५०१०.१५
३३५	खिजिदेम्बा	२७२	सिंहदेवी	खिजीदेम्बा गा.पा.-८	१९३.५१	२०६७।३।१७				
३३६	खिजिदेम्बा	२७३	दोराखर्क मितेरी	खिजीदेम्बा गा.पा.-९	२६६.६०	२०६७।३।१७	२०७७।०७८	२०८२।०८३	१०१.००	३२१८.००
३३७	खिजिदेम्बा	२८५	रिपाल ताउर	खिजीदेम्बा गा.पा.-९	१२३.७७	२०६८।१।५	२०७८।१।१५	२०८१।०८२	९०.०५	१०६.००
३३८	खिजिदेम्बा	३००	उच्च हिमाली	खिजीदेम्बा गा.पा.-९	१८९.७४	२०६९।०९।०४	२०८२।३।२४	२०८८।०८९	११०.००	१३७०.९८
३३९	खिजिदेम्बा	१५४	दियाले	लिखु गा.पा.-९	१०९.७४	२०५५।०३।१५	२०७९।०७।२१	२०८४।०८५	१७०.३३	४५२६.८९
३४०	खिजिदेम्बा	२६४	पोकली झर्ना	लिखु गा.पा.-९	६९.४१	२०६६।३।१७	२०८०।०८१	२०८९।०९०	१४९.५८	३६५.००
३४१	खिजिदेम्बा	२८७	नमुना लालीगुरास	लिखु गा.पा.-९	१८.६९	२०६८।३।३०	२०७८।०७९	२०८७।२०८८		२०९.२८
३४२	खिजिदेम्बा	२९५	कालिखोला	लिखु गा.पा.-९	५९.१२	२०६९।३।३१	२०८०।०८१	२०८९।०९०	६२१.३७	१९५.८१
३४३	खिजिदेम्बा	३०२	सानिटार पिपलपाखा	लिखु गा.पा.-९	२०.३१	२०७०।३।१८	२०७८।०७९	२०८७।०८८	१३३.२९	
३४४	खिजिदेम्बा	३२७	देवीथान रिपलु	लिखु गा.पा.-९	९.७४	२०७१।३।३१	२०८०।०८१	२०८४।०८५	६५.६८	४१.९२
३४५	खिजिदेम्बा	३२८	रात्माटे शिवालय	लिखु गा.पा.-९	१०.६५	२०७१।३।३१	२०७८।०७९	२०८२।०८३	२१४.८४	२४३.३१
३४६	खिजिदेम्बा	३३५	लेखवेसी	लिखु गा.पा.-९	३२.१०	२०७२।१०।२२	२०७८।७९	२०८२।०८३	१३५.७९	३२४.६५
३४७	खिजिदेम्बा	३५०	भाकिम्लेपाखा	लिखु गा.पा.-९	३.१०	२०७३।०३।३१	२०८०।०८१	२०८४।०८५	२२.१७	२३.८१
३४८	खिजिदेम्बा	२७८	जाल्पादेवी	मोलुङ गा.पा.-६	१३४.५०	२०६७।३५३२	२०७८।७।३०	२०८२।०८३	१७७.५०	६५७.५४

३४९	खिजिदेम्बा	२८४	तिनतले रर्मालो	मोलुङ गा.पा.-६	४२.५७	२०६७।११।८	२०७९।७।१	२०८८।०८९	१५४.००	४११.००
३५०	खिजिदेम्बा	२९३	नमुना तिनतले	मोलुङ गा.पा.-६	४८.०३	२०६९।३।२६	२०७९।१०।२४	२०८८।०८९	१६१.००	१३०८.००
३५१	खिजिदेम्बा	१८१	रानीवन च्यानडाँडा	मोलुङ गा.पा.-७	५७.५०	२०५७।३।२६	२०७२।३।२१	२०७५।०७६	३२.००	१०४.००
३५२	खिजिदेम्बा	२२३	शिवद्वती सिटाघारी	मोलुङ गा.पा.-७	६८.०४	२०६१।३।२३	२०७९।१०।२२	२०८८।०८९	८२.००	१०६४.८१
३५३	खिजिदेम्बा	२७५	तिनचुले	मोलुङ गा.पा.-७	१२१.१२	२०६७।३।२५	२०७९।१०।२२	२०८८।०८९	२००.००	१७४१.५१
३५४	खिजिदेम्बा	३३८	पञ्चकन्या	मोलुङ गा.पा.-७	४९.१२	२०७३।१।१५	२०७८।७।३०	२०८२।०८३	१६०.००	४३.३६

अनुसूची-१२: निजी वनको विवरण

क्र.सं.	निजी वन धनीको नाम	ठेगाना	स्वीकृत मिति	क्षेत्रफल(हे.)
१	श्री बैजनाथ गिरी	बर्णालु ५, ओखलढुङ्गा	२०५४-०१-१६	१.०
२	श्री किरण राजभण्डारी	ओखलढुङ्गा ५, ओखलढुङ्गा	२०६३-०३-२६	०.५
३	श्री कुसाङ शेर्पा	खिजिफलाटे ९	२०६७-०६-२०	०.८
४	श्री मेघ बहादुर तामाङ	राँगादिप ८, ओखलढुङ्गा	२०६७-०६-२०	०.५
५	श्री मनि बहादुर तामाङ	राँगादिप ८, ओखलढुङ्गा	२०६७-०६-२०	१.२
६	श्री छोड कर्मा शेर्पा	पोकली ८, ओखलढुङ्गा	२०६७-०६-२१	०.७
७	श्री रविध्वज कटवाल	पात्ले ७, ओखलढुङ्गा	२०६८-०१-२६	०.४
८	श्री गणेश बहादुर तामाङ	श्रीचौर ४, ओखलढुङ्गा	२०६८-०७-३०	०.३
९	श्री नर बहादुर तामाङ	श्रीचौर ४, ओखलढुङ्गा	२०६८-०७-३०	२.०
१०	श्री विर बहादुर तामाङ	श्रीचौर ४, ओखलढुङ्गा	२०६८-०७-३०	१.६
११	श्री बुद्धिमान तामाङ	खिजिफलाटे ९	२०६८-११-२१	०.७
१२	श्री सनमान तामाङ	खिजिफलाटे ९	२०६८-११-२१	०.८
१३	श्री हर्क बहादुर सुनुवार	श्रीचौर ९, ओखलढुङ्गा	२०६८-०३-३०	०.१
१४	श्री रिन्जी शेर्पा	श्रीचौर ९, ओखलढुङ्गा	२०६८-०३-२८	१.३
१५	श्री जसविर तामाङ	खिजिफलाटे ३, ओखलढुङ्गा	२०७३-१२-०६	०.३
१६	श्री सन्त बहादुर तामाङ	खिजिफलाटे ६, ओखलढुङ्गा	२०७३-१२-०६	०.८
१७	श्री बेद बहादुर तामाङ	खिजिफलाटे ६, ओखलढुङ्गा	२०७३-१२-०६	०.२
१८	श्री गोम्बु शेर्पा	खिजिफलाटे ९, ओखलढुङ्गा	२०७४-०३-१८	०.३
१९	श्री आडदावा शेर्पा	पात्ले १, ओखलढुङ्गा	२०७४-०३-१८	१.६
२०	श्री लाप्लाङ शेर्पा	पात्ले ३, ओखलढुङ्गा	२०७४-०३-१८	१.५

२१	श्री लाक्पा शेर्पा	पात्ले १, ओखलढुंगा	२०७४-०३-१८	१.२
२२	श्री पेमकिली शेर्पा	पात्ले १, ओखलढुंगा	२०७४-०९-०२	२.१
२३	श्री ताराधन सुनुवार	खिजिचण्डेश्वरी ७, ओखलढुंगा	२०७४-०९-०२	२.४
२४	श्री लाल बहादुर तामाङ	खिजिफलाँटे ९, ओखलढुंगा	२०५४-०१-३९	०.४
२५	श्री कुमार राज सुवेदी	लिखु गा-पा- १, ओखलढुंगा	२०७६-०३-०३	०.९
२६	श्री नन्द कुमारी सुवेदी र जिवा कृष्ण सुवेदी	लिखु गा-पा- १, ओखलढुंगा	२०७६-०३-०३	२.२
२७	श्री चरण भक्त सुवेदी	लिखु गा-पा- १, ओखलढुंगा	२०७६-०३-०३	१.०
२८	श्री रोमन हरी सुवेदी	लिखु गा-पा- १, ओखलढुंगा	२०७६-०३-०३	०.६
२९	श्री प्रेम प्रसाद सुवेदी	लिखु गा-पा- १, ओखलढुंगा	२०७६-०३-०३	०.५
३०	श्री केशव राज सुवेदी	लिखु गा-पा- १, ओखलढुंगा	२०७६-०३-०३	०.८
३१	श्री अर्जुन कुमार सुवेदी	लिखु गा-पा- १, ओखलढुंगा	२०७६-०३-०३	०.७
३२	श्री मोहन प्रसाद सुवेदी	लिखु गा-पा- १, ओखलढुंगा	२०७६-०३-०३	०.४
३३	श्री डावा शेर्पा	खिजिदेम्बा गा-पा- ५, ओखलढुंगा	२०७६-०३-१६	१.६
३४	श्री मन बहादुर तामाङ	खिजिदेम्बा गा-पा- ६, ओखलढुंगा	२०७६-०३-१६	०.२
३५	श्री विर्ख बहादुर तामाङ	खिजिदेम्बा गा-पा- ६, ओखलढुंगा	२०७६-०३-१६	३१.६

अनुसूची-१३: वन पैदावरमा आधारित उद्योगहरुको विवरण

क्र.सं.	दर्ता नं.	दर्ता मिति	उद्योगको नाम	उद्योगको ठेगाना	स.डि.व.का.	पालिका	उद्योगीको नाम थर	फोन नम्बर
१	१२०८	२०३३-०३-०१	किर्ति कागज उद्योग	रावादोलु गा.वि.स.-५	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	जगेन्द्र बहादुर बस्नेत	
२	२	२०४१-१२-२९	बर्मिचा साझा कागज उद्योग	भुसिगा गा.वि.स.-३	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	धर्म विक्रम सुनुवार समेत	
३	४६८	२०५६-१०-०७	भैरव कृष्ण नेपाली कागज उद्योग	खिजीफलाटे गा.वि.स.-१	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	निधिभक्त सुनुवार	
४	७३७	२०६४-०४-२८	पिके नेपाली हाते कागज उद्योग	भुसिगा गा.वि.स.-४	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	बोडछे शेर्पा	
५	७३९	२०६४-०५-१७	कार्की नेपाली हाते कागज उद्योग	भुसिगा गा.वि.स.-७	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	तिलक बहादुर कार्की	
६	७४१	२०६४-०६-०७	बस्नेत नेपाली हाते कागज उद्योग	भुसिगा गा.वि.स.-४	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	खड्ग बहादुर बस्नेत	९७४१०१७७३८
७	७४४	२०६४-०७-१३	भिम नेपाली हाते कागज उद्योग	खिजीकाती गा.वि.स.-२	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	भिम बहादुर तामाङ	९८४१०३९५१०
८	७६५	२०६६-०५-०९	विश्व विजय हाते नेपाली कागज उद्योग	पोकली गा.वि.स.-९	खिजिदेम्बा	लिखु	मान बहादुर तामाङ	
९	७९३	२०६७-११-१२	पोकली झरना नेपाली हाते कागज उद्योग	पोकली गा.वि.स.-८	खिजिदेम्बा	लिखु	छोडकर्मा शेर्पा	
१०	७९४	२०६७-११-१२	शेर्पा काष्ठ फर्निचर उद्योग	भुसिगा गा.वि.स.-४	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	लाडिमा शेर्पा	
११	८२२	२०६८-०९-१५	गौरी शंकर मछिनो प्रशोधन उद्योग	पोकली गा.वि.स.-८	खिजिदेम्बा	लिखु	रिन्जी शेर्पा	
१२	८९९	२०७०-०२-१२	मुना फर्निचर उद्योग	श्रीचौर गा.वि.स.-०६	खिजिदेम्बा	मोलुङ	राम बहादुर तामाङ	
१३	९०९	२०७०-०३-११	सुनगाभा मछिनो प्रशोधन उद्योग	श्रीचौर गा.वि.स.-०९	खिजिदेम्बा	मोलुङ	आडरिन्जी शेर्पा	
१४	९१७	२०७०-०५-१८	तारा युनिभर्सल नेपाली हाते कागज उद्योग	खिजीदेम्बा गा.पा.-०३	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	ताराधन सुनुवार	९८५११५२००३
१५	९२५	२०७०-०७-२१	प्रविन ज्योती फर्निचर उद्योग	खिजीकाती गा.वि.स.-२	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	बुद्धिमान तामाङ	
१६	९३०	२०७०-०९-१९	मनकामना मछिनो प्रशोधन उद्योग	पोकली गा.वि.स.-९	खिजिदेम्बा	लिखु	छोडकर्मा शेर्पा	
१७	११६७	२०७३-०४-१४	सगरमाथा मछिनो तेल प्रशोधन उद्योग	पात्ले गा.वि.स.-१	खिजिदेम्बा	मोलुङ	लाक्पा शेर्पा	
१८	१२२२	२०७३-१०-०६	सगरमाथा जडिबुटी उद्योग	पात्ले गा.वि.स.-२	खिजिदेम्बा	मोलुङ	पसी शेर्पा	
१९	१२६५	२०७४-०१-२१	उन्जे लामा मछिनो प्रशोधन केन्द्र	पात्ले गा.वि.स.-३	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	कुसाङ शेर्पा	
२०	१२७७	२०७४-०२-२४	रिडिसिद्धि मछिनो प्रशोधन उद्योग	पोकली गा.वि.स.-९	खिजिदेम्बा	लिखु	फुर्वा डोमा शेर्पा	९७६३१०२२९६
२१	१२८५	२०७४-०४-०२	उडल्याण्ड फर्निचर उद्योग	खिजीचण्डेश्वरी गा.वि.स.-७	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	ताराधन सुनुवार	
२२	१३३०	२०७४-०७-२८	हिमाली काष्ठ फर्निचर	खिजीदेम्बा गा.पा.-९	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	देण्डी शेर्पा	
२३	१३४८	२०७४-०९-०३	चोमोलुङमु फर्निचर उद्योग	लिखु गा.पा.-९	खिजिदेम्बा	लिखु	डेण्डी शेर्पा	९७६१०७१७४४
२४	१४३४	२०७५-०३-०१	जगत फर्निचर उद्योग	खिजीदेम्बा गा.पा.-१	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	जगत नारायण श्रेष्ठ	
२५	१४३६	२०७५-०३-०५	सगरमाथा फर्निचर उद्योग	मोलुङ गा.पा.-६	खिजिदेम्बा	मोलुङ	श्याम कुमार बुढाथोकी	
२६	१४७४	२०७५-०५-०३	श्री देम्बा फर्निचर उद्योग	खिजीदेम्बा गा.पा.-०९	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	जाङ्बु शेर्पा	
२७	१६१२	२०७५-१२-१८	तिनतले रमाइलो मछिनो प्रशोधन उद्योग	मोलुङ गा.पा.-६	खिजिदेम्बा	मोलुङ	वीरबल तामाङ	
२८	१६५०	२०७६-०२-१२	हिमाली मछिनो प्रशोधन उद्योग	खिजीदेम्बा गा.पा.-५	खिजिदेम्बा	खिजिदेम्बा	शर्किनी शेर्पा	

२९	१६५२	२०७६-०२-१३	जिम्बा मछिनो उद्योग	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	खिजीदेम्बा	खिजीदेम्बा	इन्द्र बहादुर मगर	
३०	१६६२	२०७६-०२-२९	रोशन मछिनो प्रशोधन उद्योग	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	खिजीदेम्बा	खिजीदेम्बा	तेज बहादुर तामाङ	
३१	२६०३	२०७९-०२-१३	पशुपति मछिनो उद्योग	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	खिजीदेम्बा	खिजीदेम्बा		९८५२८४१०४४
३२	२७३०	२०७९-१०-२७	ककनी देवि मछिनो प्रशोधन उद्योग	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	खिजीदेम्बा	खिजीदेम्बा	जनक तामाङ	९८४०३१५८०७
३३	२७४०	२०७९-१२-२४	थोलेदेम्बा मल्टिपल हर्वल एण्ड एग्रिकल्चर	खिजीदेम्बा गा.पा.-७	खिजीदेम्बा	खिजीदेम्बा	लाल बहादुर विक	९८६०४८३१८८
३४	२७५८	२०८०-०३-११	श्री हात्ती ढुङ्गा मछिनो प्रशोधन उद्योग	खिजीदेम्बा गा.पा.-६	खिजीदेम्बा	खिजीदेम्बा	हेम बहादुर तामाङ	९८६४०९४७६३
३५	२७९७	२०८०-०६-२९	कटवाल मछिनो प्रशोधन उद्योग	मोलुङ गा.पा.-६	खिजीदेम्बा	मोलुङ	अशोक कुमार कटवाल	९८६०२८३७६२
३६	२७९८	२०८०-०६-२९	काका भतिज हाते कागज उद्योग	मोलुङ गा.पा.-६	खिजीदेम्बा	मोलुङ	प्रकाश कुमार कटवाल	९८०२०६८०५२
३७	२८२८	२०८०-११-१७	शेर्पा नेपाली हाते कागज उद्योग	खिजीदेम्बा गा.पा.-९	खिजीदेम्बा	खिजीदेम्बा	कुंगा शेर्पा	९८५२८४१०४४
३८	५४३	२०५८-०३-१०	भय बहादुर बाँस निगालो	माम्खा गा.वि.स.-७	चिसंखुगढी	चिसंखुगढी	भै बहादुर राई	
३९	५९४	२०५९-०३-०७	सिर्जना अल्लो उद्योग	केतुके गा.वि.स.-७	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ	धनकन्या राई समेत	
४०	५९५	२०५९-०३-१०	जागृत अल्लो उद्योग	केतुके गा.वि.स.-६	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ	माया राई समेत ५ जना	
४१	१३४१	२०७४-०८-२४	लालीगुराँस फर्निचर उद्योग	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-५	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ	गणेश बहादुर पुलामी मगर	९८६०८१५८७०
४२	१४९८	२०७५-०५-३१	लिब्जु फर्निचर उद्योग	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-५	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ	काजी राई	९८४२८१२१४६
४३	१५३८	२०७५-०९-०५	चित्र फर्निचर उद्योग	मानेभञ्ज्याङ गा.पा.-५	मानेभञ्ज्याङ	मानेभञ्ज्याङ	चित्र कुमार तामाङ	९८११७४२६३०
४४	५२६	२०५७-११-१४	सगरमाथा जडीबुटी प्रशोधन उद्योग	बिलन्दु गा.वि.स.-२	लिखु चम्पादेवी	चम्पादेवी	नवराज खत्री के.शी.	
४५	१५३९	२०७५-०९-०६	प्रगति फर्निचर उद्योग	चम्पादेवी गा.पा.-६	लिखु चम्पादेवी	चम्पादेवी	राम बहादुर न्यौपाने	
४६	२९९	२०५२-०७-२०	गोविन्द फर्निचर उद्योग	ज्यामिरे गा.वि.स.-९	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	गोविन्द श्रेष्ठ	
४७	३४०	२०५३-०४-०३	भिम फर्निचर उद्योग	ओखलढुंगा गा.वि.स.-९	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	भिम श्रेष्ठ	
४८	५१६	२०५७-०९-११	विगुटार नेपाली हाते कागज उद्योग	विगुटार गा.वि.स.-६	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	भिम प्रसाद घिमिरे समेत	
४९	६०८	२०५९-०४-१२	श्रेष्ठ घरेलु फर्निचर उद्योग	ज्यामिरे गा.वि.स.-३	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	युवराज श्रेष्ठ	
५०	६८१	२०६०-०६-०५	मिडमार बाँस निगालो उद्योग	बर्नालु गा.वि.स.-७	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	मिडमार तेन्जी शेर्पा	
५१	७२४	२०६२-०८-१३	किँरात बाँस निगालो उद्योग	ओखलढुंगा गा.वि.स.-३	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	विजय राई	
५२	७२६	२०६२-०८-१७	सगरमाथा नेपाली हाते कागज उद्योग	रुम्जाटार गा.वि.स.-०७	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	बद्री काजी गुरुङ	
५३	७३२	२०६३-०५-०८	जाल्पादेवी काष्ठ फर्निचर उद्योग	ओखलढुंगा गा.वि.स.-३	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	युवराज श्रेष्ठ	

५४	७६६	२०६६-०७-१८	सुनगाभा फर्निचर उद्योग	ओखलढुंगा गा.वि.स.-५	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	कोमल श्रेष्ठ	
५५	७७१	२०६६-०८-०८	मिडमा फर्निचर उद्योग	ओखलढुंगा गा.वि.स.-२	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	काजी शोर्पा	
५६	७८९	२०६७-०८-२२	लक्ष्मी बाँस फर्निचर उद्योग	ज्यामिरे गा.वि.स.-४	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	हिरा कुमारी खड्का	
५७	७९१	२०६७-१०-२६	संग्रिला हाते नेपाली कागज उद्योग	जन्तरखानी गा.वि.स.-७	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	अनिकेश मगर	
५८	८९७	२०७०-०२-१२	बुद्ध मछिनो प्रशोधन उद्योग	जन्तरखानी गा.वि.स.-९	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	आडजिग्मे शोर्पा	
५९	८९८	२०७०-०२-१२	हिमालयन नेपाली हाते कागज उद्योग	जन्तरखानी गा.वि.स.-९	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	आडजिग्मे शोर्पा	९८४९६०८८२६
६०	१०३३	२०७१-१०-०४	सिद्धिचरण फर्निचर उद्योग	सिद्धिचरण न.पा.-८	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	रामहरि कार्की	
६१	१०७२	२०७२-०३-१८	प्रबुद्ध मछिनो प्रशोधन उद्योग	जन्तरखानी गा.वि.स.-५	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	इन्द्र बहादुर मगर	
६२	१०८९	२०७२-०५-१५	सुमिता काष्ठ फर्निचर उद्योग	सिद्धिचरण न.पा.-०१	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	ख्याम प्रसाद दाहाल	
६३	११२०	२०७२-१२-०८	रमिते मछिनो प्रशोधन उद्योग	जन्तरखानी गा.वि.स.-७	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	भुव बहादुर मगर	
६४	१३३५	२०७४-०८-०१	शोर्पा फर्निचर उद्योग	सिद्धिचरण न.पा.-५	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	फुर्वा शोर्पा	
६५	१३७२	२०७४-११-१५	ओखलढुंगा बाँस निगालो उद्योग तथा प्रशिक्षण केन्द्र	सिद्धिचरण न.पा.-११	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	श्री विजय राई	
६६	१३९६	२०७५-०१-२१	गणपति फर्निचर उद्योग	सिद्धिचरण न.पा.-११	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	तेजु बहादुर सुनुवार राई	
६७	१४०४	२०७५-०२-०१	सृष्टि बुद्ध साझेदारी सुगन्धित तेल उद्योग	सिद्धिचरण न.पा.-५	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	राजेश श्रेष्ठ लगायत	
६८	१४४७	२०७५-०३-२८	न्यु श्रेष्ठ फर्निचर उद्योग	सिद्धिचरण न.पा.-११	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	श्याम बाबु श्रेष्ठ	
६९	१४६५	२०७५-०४-२७	सोफिया काष्ठ एण्ड स्टिल फर्निचर उद्योग	सिद्धिचरण न.पा.-११	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	फडिन्द्र श्रेष्ठ	
७०	१६६०	२०७६-०२-२७	नवबुद्ध मछिनो प्रशोधन उद्योग	सिद्धिचरण न.पा.-६	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	कामी शोर्पा	
७१	२७३४	२०७९-११-३०	ल्हायाडदा मछिनो उद्योग	सिद्धिचरण न.पा.-५	सिद्धिचरण	सिद्धिचरण	दावा शोर्पा	९८४२९०९०७६
७२	१०३४	२०७१-१०-०४	कुशादेवी फर्निचर उद्योग	कटुञ्जे गा.वि.स.-९	सुनकोशी मोलुङ	सुनकोशी	निलराज पराजुली	
७३	२९४१	२०८२-०४-०८	पंचकन्या रेशम कृषि जडिबुटी तथा पशुपंक्षी फर्म	मोलुङ गा.पा.-५	सुनकोशी मोलुङ	मोलुङ	विष्णु प्रसाद पोखरेल	९८४२९९३३७६

अनुसूची-१४: वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराएको वन क्षेत्रको		वन क्षेत्र उपलब्ध गराएको			जग्गा लिनुको प्रयोजन	आयोजनाले ओगटेको वन क्षेत्रको क्षेत्रफल		नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद) को निर्णय मिति	सम्झौता मिति	करार अवधि (वर्षमा)
	नाम	ठेगाना	आयोजनाको नाम	ठेगाना	प्रवर्द्धक		स्थायी	अस्थायी			
१	श्री चैतेडाँडा सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. ८	श्री सोलु कोरिडोर १३२ के भी प्रसारण लाईन आयोजना	तिडला सोलुखुम्बु	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	प्रसारण लाईन	०.०४८	१.५३	२०७५।१२।०४	२०७६।०१।२०	२५
	श्री भुसुने सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. ८	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०७७	१.९३	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	श्री बाघखोर सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. ८	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०२५	०.५६६	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	श्री ढुंग्रे पाखा मेघेपातल सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. ५	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०३२	१.०४६	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	श्री तिहारे खर्क सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. ५	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०१६	०.३८	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	श्री टक्सार सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. ७	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०	०.१७५	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	श्री हरेली दुधेभीर सा.व.	सिद्धिचरण न.पा. ६	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०१७	०.३८	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	श्री थुम्की दुम्की सा.व.	मानेभन्ज्याङ गा.पा. ६	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०६३	१.६२	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	श्री आहाले थाक्ले सा.व.	मानेभन्ज्याङ गा.पा. ६	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०३७	०.६४	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	श्री भुुमेथान मंगलबारे सा.व.	मानेभन्ज्याङ गा.पा. ४	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०५२	०.७२७	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	श्री महिला देविस्थान सा.व.	मानेभन्ज्याङ गा.पा. ४	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०१६	०.३५६	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	श्री महादेवस्थान	मानेभन्ज्याङ	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०३६	०.८७	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	

	सा.व.	गा.पा. ५									
	श्री उदपुर सा.व.	मानेभन्ज्याङ गा.पा. ५	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०४५	१.०४४	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
	पिँडने सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	सिद्धिचरण न.पा. ५	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	०.०४५	०.१४३	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	
२	सानीटार पिपल पाखा सा.व.	लिखु गा.पा. ४	लिखु ४ क्यास्केड जलविद्युत आयोजना १२.५ मे.वा.	लिखु	ग्रिन भेन्चर्स प्रालि, काठमाण्डौ	विद्युत उत्पादन	०.६१३	०	२०७४।०५।२६	२०७४।०६।०४	३०
३	रानीवन, गहते पैयाबोट, पैयाबोट सालघारी, जल्केनी, कालिकादेवी सा.व.	मोलुङ गा.पा.	मोलुङ खोला ३३ केभि प्रसारण लाईन आयोजना	मोलुङ	मोलुङ हाईड्रोपावर कम्पनी प्रा.लि.	प्रसारण लाईन	०.६२४	०	२०७२।११।०६	२०७४।०५।०८	२५
४	सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	लिखु गा.पा.	तल्लो लिखु क्यास्केड जलविद्युत आयोजना ६ मे.वा.	ओखलढुंगा	स्वेत गंगा हाइड्रोपावर एण्ड कन्सट्रक्सन	विद्युत उत्पादन	०.१५	०	२०७६।१०।२७	२०७६।११।२१	३०

(स्रोत: डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गाको अभिलेख, २०८२)

अनुसूची १५: डिभिजन वन कार्यालयको स्वामित्वमा रहेको जग्गाको विवरण

क्र.सं.	क्षेत्रफल (रोपनी-आना)	कित्ता नं.	जग्गाधनीको नाम	ठेगाना	जग्गाको प्रकृति	कैफियत
१	३-०-३-०	२११	ईलाका वन कार्यालय, रुम्जाटार	रुम्जाटार- ३	समथर	२ वटा कच्ची भवन मर्मत गर्नुपर्ने भएको ।
२	७-११-१-१	७५३	जिल्ला वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा	ओखलढुङ्गा- ७	भिरालो	१ वटा पुरानो भवन, १ वटा निर्माणाधिन भवन
३	४-०-०-०	१०१०	जिल्ला वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा	ओखलढुङ्गा- ७	भिरालो	कार्यालय प्रमुख आवास भवन
४	१-१-३-१	१०१६	जिल्ला वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा	ओखलढुङ्गा- ७	भिरालो	
५	१-२-०-३	१०५९	जिल्ला वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा	ओखलढुङ्गा- ७	भिरालो	
६	०-१-२-१	४३७	जिल्ला वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा	ओखलढुङ्गा- ६	भिरालो	
७	१२-७-२-२	८३३	जिल्ला वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा	कुन्तादेवी- ७	भिरालो	मोलुङ हाईड्रोपावरबाट सट्टा भर्ना बापत
८	०-८-०-०	९२७	जिल्ला वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा	रानीवन- ३	सामान्य भिरालो	लिखु चम्पादेवी सब डिभिजन वन कार्यालय
९	२-०-०-०	९३५	लिखु चम्पादेवी सब डिभिजन वन कार्यालय	चम्पादेवी १०	सामान्य भिरालो	वन नर्सरी
१०	३-०-०-०	२७३७	मानेभञ्ज्याङ सब डिभिजन वन कार्यालय	मानेभञ्ज्याङ ५	सामान्य भिरालो	मानेभञ्ज्याङ सब डिभिजन वन कार्यालय

अनुसूची १६: गैहकाष्ठ वन पैदावर उत्पादन विवरण

क्र.सं.	प्रजाति	आ.व. २०७५।७६		आ.व. २०७६।७७		आ.व. २०७७।७८		आ.व. २०७८।७९		आ.व. २०७९।८०		आ.व. २०८०।८१		आ.व. २०८१।८२	
		परिमाण	राजश्व रु.	परिमाण	राजश्व रु.	परिमाण	राजश्व रु.	परिमाण	राजश्व रु.	परिमाण	राजश्व रु.	परिमाण	राजश्व रु.	परिमाण	राजश्व रु.
क.	राष्ट्रिय वनबाट														
१	चिराईतो	१२००		०		१६००		१९५०						८८५	१३२७५
२	सतुवाको जरा	०		०		०		०						०	०
३	मछिनोको पात	१९५५००		१०५०००		०		२४५०००	२०८००	२२४६१		१४१४५	३०००	१५७०२४	३१४०४८
४	साधारण च्याउ	०		०		०		७५						६०	७८
५	अर्गेली	१२०६०		८८९६		८३०		१०२५०						१२९४०	९०५८०
६	लोक्ता	९५३६		०		४५३५		२४००						४५०३	२२५१५
७	भुतकेश	०		०		०		०						०	०
८	खोटो	१९९२	१५७००	९७९२	१५९५०	०		९७९२	१२२४००	०	०	७९५९९	१२४१९३	०	०
९	सेतक चिनि	४०५		०		०		०						०	०
१०	कालो मुस्ली	०		५००		४६९५		२७४४						०	०
११	सेतो मुस्ली	०		५००		५१५		०						०	०
१२	सुगन्ध वाल	०		२००		१००		०						०	०
१३	वन मुला	०		२५०		०		०						०	०
१४	मजिठो	०		५०		३४४		६००						२३३	१६३५
१५	चुत्रो														
ख.	निजीबाट														
१	अर्गेली	०		०		९६८८		०						०	०
२	लोक्ता	०		०		३७९३		०						०	०
३	कालो मुस्ली	०		०		०		१४०९६						०	०
४	चिराईतो	१६००		०		८९७७		१८२७५						५००	९७५
५	सुगन्धवाल	०		०		०		४५००						०	०

६	चुत्रो	०	०	०	७१५६७								२३४३७१	१८७४९६८
७	मजिठो	०	५०००	०	४७२								०	०
८	मछिनोको पात	०	५०००	११९००	४५०००	१३८७०८		८८६००	७८१७२				०	०
९	ठुलोओखति	०	२५०	७७५									०	०

अनुसूची १७: वन मुद्दाको विवरण

क्र. सं.	मुद्दा दर्ता गर्ने कार्यालय	अभियुक्त को नाम थर	अभियुक्तको बाबु/ बाजेको नाम	ठेगाना		वर्ष	परिचय पत्र नं.			मुद्दा शीर्षक	मुद्दा दर्ता मिति	अदालतको आदेश	फैसला विवरण
				साविक	हाल		नागरिकता	राहदानी	राप पत्र				
१	डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा	ईच्छाकुमार राई	मान बहादुर राई	ओखे गा.वि.स. २	रामप्रसाद राई गाउँपालिका १		०९३०३५/१५८			वन्यजन्तु	२०७७।०९।२१	२०७८।०१।१९	५ वर्ष कैद
२	डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा	चेत बहादुर बुढाथोकी	छत्र बहादुर बुढाथोकी		कटारी नगरपालिका ९					वन	२०८१।०२।०२	२०७८।०१।१९	२० हजार जरिवाना
		दुर्गा बहादुर कार्की	गोविन्द बहादुर कार्की	घोर्लिखर्क गा.वि.स. ९ धनकुटा	पाखिबास नगरपालिका ५					ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	ऐ. ऐ.	३० हजार जरिवाना
		दुर्गा बहादुर थापा		घोर्लिखर्क गा.वि.स. ९ धनकुटा	पाखिबास नगरपालिका ५								३० हजार जरिवाना
३	डिभिजन वन कार्यालय ओखलढुङ्गा	रविन कुमार क्षेत्री	खड्ग बहादुर क्षेत्री		सुनकोशी गा पा ७ च्यानाम	४७	२६०			वन्यजन्तु	२०८२।११।१५	बाँकी रहेको	
		डण्डी राज भुजेल	विर बहादुर भुजेल		सुनकोशी गा पा ५ मुलखर्क	२८	१३-०१-७२-०१४३९			वन्यजन्तु	२०८२।११।१५	बाँकी रहेको	

अनुसूची-१८: प्रस्तावित वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट

१. डिभिजन वन कार्यालयहरू

क्र.स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	२०८२।०८३		२०८३।०८४		२०८४।०८५		२०८५।०८६		२०८६।०८७	
				परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
अ) पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू													
११.१.२.२	डिभिजन/सब डिभिजन/आवास भवन निर्माण	३१११२	वटा	१	१००	१	१००	१	५०	१	५०	१	५०
११.१.३.१	डिभिजन/सब डिभिजन/आवास भवनको संरचनात्मक सुधार तथा स्तरोन्नति	३११६१	वटा	१	२	२	२०	२	२०	१	१०	१	१०
११.४.२२.१	कार्यालय कम्पाउण्ड घेराबेरा/पर्खाल निर्माण(डि.व.का./स.डि.व.का.)	३११५९	प्याकेज	१	२	२	२०	१	१०	१	१०	१	१०
११.६.१३.१	कार्यालयको लागि फर्निचर तथा फिक्चर्स	३११२३	प्याकेज	१	३	२	८	१	४	१	४	१	४
क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:					१०७		१४८		८४		७४		७४
आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू													
१.१.१.११	का. स. पाँचौं स्तर	२११११	जना	१	५.२९	१	५.२९	१	५.२९	१	५.२९	१	५.२९
१.१.१.१२	वन रक्षक पाँचौं स्तर	२११११	जना	८	३७.०२	८	३७.०२	८	३७.०२	८	३७.०२	८	३७.०२
१.१.१.१३	वन रक्षक प्रथम स्तर	२११११	जना	१५	५६.१४	१५	५६.१४	१५	५६.१४	१५	५६.१४	१५	५६.१४
१.१.१.१४	वन रक्षक द्वितीय स्तर	२११११	जना	२	११.८६	२	११.८६	२	११.८६	२	११.८६	२	११.८६
१.१.१.२	अधिकृतस्तर दशौं	२११११	जना	१	९.९५	१	९.९५	१	९.९५	१	९.९५	१	९.९५
१.१.१.५	अधिकृतस्तर आठौं	२११११	जना	६	४२.६९	६	४२.६९	६	४२.६९	६	४२.६९	६	४२.६९

१.१.१.६	अधिकृतस्तर सातौं	२११११	जना	२	२४.७५	२	२४.७५	२	२४.७५	२	२४.७५	२	२४.७५
१.१.१.७	अधिकृतस्तर छैटौं	२११११	जना	१	१२.४१	१	१२.४१	१	१२.४१	१	१२.४१	१	१२.४१
१.१.१.८	सहायकस्तर पाँचौं	२११११	जना	७	४६.०४	७	४६.०४	७	४६.०४	७	४६.०४	७	४६.०४
१.१.१.९	सहायकस्तर चौथो	२११११	जना	१	६.२३	१	६.२३	१	६.२३	१	६.२३	१	६.२३
१.३.१.१	निजामती कर्मचारीहरुको पोशाक खर्च	२११२१	जना	४१	४.५	४१	४.५	४१	४.५	४१	४.५	४१	४.५
१.३.१.२	करारमा कार्यरत कर्मचारीलाई पोशाक सुबिधा	२११२१	जना	३	०.३	३	०.३	३	०.३	३	०.३	३	०.३
१.४.२.१	खाद्यान्न (कर्मचारी रासन)	२८१४२	जना	४४	४३.८६	४४	४३.८६	४४	४३.८६	४४	४३.८६	४४	४३.८६
१.२.१.१	स्थानीय भत्ता	२२११२	जना	४४	४.०७	४४	४.०७	४४	४.०७	४४	४.०७	४४	४.०७
१.२.२.१	स्थायी कर्मचारीको महंगी भत्ता	२२११२	जना	४४	२७	४४	२७	४४	२७	४४	२७	४४	२७
२.१.१.१	धाराको महसुल	२२११२	घनमिटर	५०	१.८	६०	२	७०	२.२	८०	२.२	८०	२.२
२.१.२.१	विद्युत महशुल	२११३१	युनिट	५००००	१.४४	६००००	२	७००००	२.५	७००००	२.५	७००००	२.५
२.१.६.२	कार्यालयको टेलिफोन महशुल, कार्यालय प्रमुख/सुचना अधिकारी मोबाइल रिचार्ज समेत (त्रि सेवा खरिद)	२११३२	वार्षिक	८	०.४८	८	०.४८	८	०.४८	८	०.४८	८	०.४८
२.१.७.१	इन्टरनेट महसुल	२२२१२	बटा	८	१.८	८	२	८	२	८	२	८	२
२.१.९.१	हुलाक/कुरियर खर्च	२२२१२	वार्षिक	१	०.१८	१	०.१८	१	०.१८	१	०.१८	१	०.१८
२.२.२.२	डिजेल (कार्यालय प्रयोजन)	२२२१२	लिटर	४०००	४.५	४०००	४.५	४०००	४.५	४०००	४.५	४०००	४.५
२.२.२.३	पेट्रोल (कार्यालय प्रयोजन)	२११२१	लिटर	७००	१.१२	७००	१.१२	७००	१.१२	७००	१.१२	७००	१.१२
२.२.२.५	सब डिभिजन वन कार्यालयहरुलाई इन्धन	२११२१	लिटर	९००	१.३४	९००	१.३४	९००	१.३४	९००	१.३४	९००	१.३४
२.३.१.२	दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन मर्मत खर्च	२२२१३	संख्या	७	०.९	७	०.९	७	०.९	७	०.९	७	०.९
२.३.१.३	चार पाङ्ग्रे सवारी साधन मर्मत खर्च	२२२१३	संख्या	१	५.५	१	५.५	१	५.५	१	५.५	१	५.५
२.३.१.४	सब डिभिजन वन कार्यालयहरुलाई	२२२१३	संख्या	६	१.८	६	१.८	६	१.८	६	१.८	६	१.८

	सवारी मर्मत खर्च												
२.९.२.२	दुइ पाङ्ग्रे सवारी साधनको बीमा तथा नवीकरण खर्च	२२२२९	संख्या	९	०.५	९	०.५	९	०.५	९	०.५	९	०.५
२.९.२.३	चारपाङ्ग्रे सवारी साधनको बीमा तथा नवीकरण खर्च	२२२२९	संख्या	१	०.५४	१	०.५४	१	०.५४	१	०.५४	१	०.५४
२.३.२.१	मेशिनरी औजार मर्मत संभार	२२३११	प्याकेज	१	२	१	२	१	२	१	२	१	२
२.३.२.२	कम्प्युटर/ल्यापटप मर्मत खर्च	२२३११	प्याकेज	१	१.६	१	१.६	१	१.६	१	१.६	१	१.६
२.४.१.१	दैनिक प्रयोगका कार्यालय सामानहरू	२११२२	वार्षिक	१	५	१	५	१	५	१	५	१	५
२.४.१.२	सब डिभिजन वन कार्यालय हरुलाई दैनिक प्रयोगका कार्यालय सामग्री	२२३१५	संख्या	६	२.९४	६	३	६	३	६	३	६	३
२.४.१२.१	प्रचार प्रसार कार्यक्रम सामग्री उत्पादन वितरण	२२१४३	प्याकेज	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
२.४.१४.१	विज्ञापन तथा सूचना प्रकाशन	२२१४३	प्याकेज	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
२.५.७.१	कार्यालय सरसफाई सेवा करार	२२१४३	संख्या	१	१.८	१	१.८	१	१.८	१	१.८	१	१.८
२.५.७.२	दरबन्दीको कार्यालय सहयोगी सेवा करार	२२१४३	जना	१	३.४७	१	३.४७	१	३.४७	१	३.४७	१	३.४७
२.५.७.३	दरबन्दीको हलुका सवारी चालक सेवा करार	२२१४३	जना	१	३.८४	१	३.८४	१	३.८४	१	३.८४	१	३.८४
२.५.७.५	दरबन्दीको चौकीदार सेवा करार	२२१४३	जना	१	३.४७	१	३.४७	१	३.४७	१	३.४७	१	३.४७
२.५.७.६	करारमा कार्यरत कर्मचारीलाई चाडपर्व खर्च	२२६११	जना	३	०.८	३	०.८	३	०.८	३	०.८	३	०.८
२.५.७.९	दरबन्दीको करार सेवाका कर्मचारीको महङ्गी भत्ता	२२२१४	जना	३	१.८	३	१.८	३	१.८	३	१.८	३	१.८
२.८.१.२	अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च(अनुगमन, मुल्याङ्कन र भ्रमण)	२२२१४	प्याकेज	१	४.९३	१	५	१	५	१	५	१	५

२.९.८.१	स्वागत तथा अतिथि सत्कार	२२७११	पटक	१	१.५	१	१.५	१	१.५	१	१.५	१	१.५
८.१.३.१	कार्यालय प्रयोजनको घर भाडा	२८१४२	संख्या	५	४.८	१	१	१	१	१	१	१	१
ख) चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:					३९३.९६		३९१.२५		३९१.९५		३९१.९५		३९१.९५
कुल जम्मा खर्च					५००.९६		५३९.२५		४७५.९५		४६५.९५		४६५.९५

२. राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)

क्र.स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	२०८२।०८३		२०८३।०८४		२०८४।०८५		२०८५।०८६		२०८६।०८७	
				परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
अ) पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु													
११.४.१७.२५०	वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणका लागि तारबार	३११५७	पटक	०	०	१	१०	१	१०	१	१०	१	१०
11.4.17.1238	वन्यजन्तुका लागि पानी व्यवस्थापन	३११५७	पटक	०	०	२	४	२	४	२	४	२	४
क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:					०		१४		१४		१४		१४
आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु													
११.४.१७.३७०	वन डढेलो व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयन	२२५२२	पटक	१	५	१	५	१	५	१	५	१	५
११.४.१७.३७२	वन्यजन्तु व्यवस्थापन, उद्धार र मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण	२२५२२	पटक	१	३	१	३	१	३	१	३	१	३

ख) चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:				८		८		८		८		८
कुल जम्मा खर्च				८		२२		२२		२२		२२

३. प्रदेश वन विकास तथा जडिबुटी प्रवर्द्धन कार्यक्रम

क्र.स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	२०८२ ०८३		२०८३ ०८४		२०८४ ०८५		२०८५ ०८६		२०८६ ०८७	
				परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
अ) पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू													
११.४.१७.२५	सुख्खाग्रस्त क्षेत्रमा वृक्षारोपण (तारबार सहित)	३११५७	हेक्टर	२	५	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
११.४.१७.८७	वृक्षारोपण गोडमेल, पुनरोपण र संरक्षण	३११५७	हेक्टर	०	०	२०	१०	३०	१५	१०	५	२०	१०
११.४.१७.२७	बहु वर्षे विरुवा उत्पादन (५ "× ८" को पोलिथिन थैलामा)	३११५७	हजार वटा	२०	४	५०	१०	५०	१०	५०	१०	५०	१०
११.४.१७.३	स्थायी नर्सरी निर्माण	३११५७	वटा	०	०	१	५	१	५	१	५	१	५
११.४.१७.३०	नर्सरी मर्मत/स्तरोन्नति	३११५७	वटा	१	१	४	४	४	४	४	४	४	४
११.४.१७.५१	सामुदायिक वनमा उद्यमशिलता अभिवृद्धि	३११५७	वटा	१	५	१	५	१	५	१	५	१	५
११.४.१७.१०४	सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन	३११५७	वटा	२	१०	२	१०	२	१०	२	१०	२	१०

११.४.१७.१२७	सामुदायिक वनमा संरक्षण पोखरी	३११५७	जिल्ला	४	४	१०	२०	१०	२०	१०	२०	१०	२०
११.४.१७.३११	बाँसमा आधारित उद्यमशिलता अभिवृद्धि	३११५७	जिल्ला	१	५	१	५	१	५	१	५	१	५
११.४.२२.४	अग्निरेखा निर्माण	३११५९	किमि	०	०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:					३४		८९		९४		८४		८९
आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू													
२.५.७.७	स्थायी नर्सरीको लागि नाइके ज्याला	२२४१३	जना	३	५.४	३	६.४८	३	६.४८	३	६.४८	३	६.४८
२.७.११.१	सब डिभिजन स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी	२२५२२	वटा	६	१.८	६	१.८	६	१.८	६	१.८	६	१.८
२.७.१९.१	सामुदायिक वन समूहको कार्ययोजना नवीकरणमा सहयोग (गरीब, महिला र दलित लक्षित जलवायू परिवर्तन अनुकूलन योजना)	२२५२२	वटा	५०	१२.५	५०	१२.५	५०	१२.५	५०	१२.५	५०	१२.५
२.७.१९.४	फलफुलको बिरुवा खरिद गरी वितरण	२२५२२	संख्या	१	३	१	५	१	५	१	५	१	५
२.७.२०.११	सामाजिक परिचालन सेवा (समुह परिचालनको अनुदान सहयोग)	२२५२२	जना	८	१४.४	८	१४.४	८	१४.४	८	१४.४	८	१४.४
२.७.२०.२	डिभिजन स्तरीय योजना	२२५२२	वटा	१	०.५	१	०.५	१	०.५	१	०.५	१	०.५

	तर्जुमा गोष्ठी												
२.७.२१.७	कृषि वन विस्तार	२२५२२	प्याकेज	१	५	१	५	१	५	१	५	१	५
२.७.२५.१४	कर्मचारीहरूको लागि फिल्ड गियर सामान सेट खरिद (ट्रेक सुट, जुता आदि खरिद)	२२५२२	जना	४४	४.५	४४	४.५	४४	४.५	४४	४.५	४४	४.५
२.७.२५.५	कबुलियती वन समूहको विधान तथा कार्ययोजना पुनरावलोकन (जीविकोपार्जन सुधार समेत)	२२५२२	वटा	४०	६	४०	६	४०	६	४०	६	४०	६
२.७.२५.९	वन,वन्यजन्तु संरक्षणको लागि गस्ति परिचालन	२२५२२	जिल्ला	१	१	१	२	१	२	१	२	१	२
२.७.५.५	बार्षिक प्रगति पुस्तिका प्रकाशन	२२५२२	संख्या	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१
ख) चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:					५५.१		५९.१८		५९.१८		५९.१८		५९.१८
कुल जम्मा खर्च					८९.१		१४८.१८		१५३.१८		१४३.१८		१४८.१८

४. वातावरण तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम

क्र.स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	२०८२।०८३		२०८३।०८४		२०८४।०८५		२०८५।०८६		२०८६।०८७	
				परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
अ) पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु													
११.४.१७.४६	पोखरी निर्माण तथा व्यवस्थापन	३११५७	वटा	४	४	४	८	४	८	४	८	४	८
११.४.१७.१२४८	रेड पान्डा संरक्षण कार्यक्रम	३११५७	जिल्ला	०	०	१	५	१	५	१	५	१	५
11.4.17.1249	सालक संरक्षण कार्यक्रम	३११५७	जिल्ला	०	०	१	५	१	५	१	५	१	५
क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:					४		१८		१८		१८		१८
आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु													
२.७.१०.१	वन, वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धि प्रचारप्रसार (ब्रोसर, भित्तेलेखन, ढुङ्गे लेखन आदि)	२२५२२	संख्या	१	१	१	२	१	२	१	२	१	२
२.७.२१.५	स्कूल वन हरियाली कार्यक्रम	२२५२२	संख्या	८	४	८	८	८	८	८	८	८	८
११.४.१७.१२४७	सुख्खाग्रस्त क्षेत्रमा हरियाली प्रवर्द्धन	२२५२२	वटा	०	०	१	५	१	५	१	५	१	५
२.७.११.२	वन तथा वातावरण सम्बन्धित दिवस आयोजना	२२५२२	जिल्ला	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
ख) चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:					६		१३.८		१३.८		१३.८		१३.८
कुल जम्मा खर्च					१०		३१.८		३१.८		३१.८		३१.८

५. जडीबुटी विकास कार्यक्रम

क्र.स.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	२०८२।०८३		२०८३।०८४		२०८४।०८५		२०८५।०८६		२०८६।०८७	
				परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
अ) पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु													
११.४.१७.३१६	पकेट क्षेत्रमा जडीबुटी संरक्षण	३११५७	प्याकेज	१	६	१	५	१	५	१	५	१	५
११.४.१७.३३६	रानीचाँप संरक्षण तथा विस्तार	३११५७	हेक्टर	१	३	१	३	१	३	१	३	१	३
११.४.१७.३३७	चिउरी संरक्षण तथा विस्तार	३११५७	हेक्टर	१	३	१	३	१	३	१	३	१	३
११.४.१७.३३८	दार संरक्षण तथा विस्तार	३११५७	हेक्टर	१	३	१	३	१	३	१	३	१	३
११.४.१७.३३९	सतिसाल संरक्षण तथा विस्तार	३११५७	हेक्टर	१	३	१	३	१	३	१	३	१	३
११.४.१७.३४०	मौवा संरक्षण तथा विस्तार	३११५७	हेक्टर	१	३	१	३	१	३	१	३	१	३
११.४.१७.३४१	प्राकृतिक जटीबुटी संरक्षण तथा खेती विस्तार	३११५७	प्याकेज	५	५	१	५	१	५	१	५	१	५
११.४.१७.३६६	कृषि वन विकास	३११५७	प्याकेज	१	५.५	१	५	१	५	१	५	१	५
क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:					३१.५		१९		१३		१३		१३
आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु													
२.७.५.८	जडीबुटी अध्ययन र पुस्तिका प्रकाशन	२२५२२	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
ख) चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:					१		१		१		१		१
कुल जम्मा खर्च					३२.५		२०		१४		१४		१४